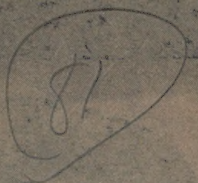

IGNÁT HERRMANN

NA ČERSTVÉM VZDUCHU

Sebraných spisů Ignáta Herrmanna sv. 47.

Topičova edice Praha XII., Polská 52.

Sebrané spisy Ignáta Herrmanna

1. BLEDNOUCÍ OBRÁZKY. Vzpomínky nejstarší a drobné episody z maloměstské kroniky. Vydání čtvrté. Kč 35·—
2. OTEC KONDELÍK A ŽENICH VEJVARA. Drobné příběhy ze života spořádané pražské rodiny. Vydání šestnácté. „ 35·—
3. TCHÁN KONDELÍK A ZEŤ VEJVARA. (Pokračování Otce Kondelíka.) Vydání dvanácté. „ 40·—
4. Z CHUDÉHO KALAMÁŘE. Drobné náčrty. Vydání šesté. PRAŽSKÉ FIGURKY. Rázové obrázky ze života. Vydání šesté. PAN MELICHAR. Obrázek z „tiché" pražské domácnosti. Vydání páté. „ 45·—
5. Z PRAŽSKÝCH ZÁKOUTÍ. Humoristické a rázovité obrázky ze života. Vydání čtvrté. „ 15·—
6. STAŘÍ MLÁDENCI. Humorné obrázky ze života „přespočetných". Vydání páté. „ 22·—

7.-8. U SNĚDENÉHO KRÁMU. Líčení z pražského života. I. a II. Vydání osmé. „ 55·—

9. BODŘÍ PRAŽANÉ. Postavičky z pražských zdí a ulic. Vydání páté. „ 28·—
10. RODINY A RODINKY. Drobné výjevy z pražského života. Vydání druhé. „ 18·—
11. DVĚ PRAŽSKÉ IDYLLY. Vydání čtvrté. „ 21·—
12. DOMÁCÍ ŠTĚSTÍ. Dva stínové obrazy z manželského života. Vydání čtvrté. „ 20·—
13. ŽENITBA PÁNĚ KARAFIÁTOVA a jiné povídky staromládenecké. Vydání druhé. „ 20·—
14. PÁTÉ PŘES DEVÁTÉ. Třicet nedělních povídek. Vydání čtvrté. „ 25·50
15. ZTŘEŠTĚNÉ HISTORKY. (Chráněnka. — Pouhé smyšlenky. — Strašidelné. — „Amerikánské".) Vydání čtvrté. „ 28·50
16. KANCELÁŘSKÝ PRACH — SMÍŠENÉ ZBOŽÍ. Drobné črty z ovzduší kancelářského a kupeckého. Vydání druhé. „ 20·—
17. FOXL-VOŘÍŠEK A JINÉ HISTORKY KRATOCHVILNÉ. Vydání čtvrté. „ 16·—
18. BURLESKY. Vydání třetí. „ 19·50
19. Z PAMĚTÍ STARÉHO MRZOUTA A JINÉ HISTORKY KRATOCHVILNÉ. (Povídky o paní Angelině Knedlhansové, bývalé kvartýrské. — Mládenci a ženichové.) Vydání druhé. „ 14·—
20. O ŽIVÝCH, O MRTVÝCH. Díl I. O literátech, umělcích a hercích. — Dvě vzpomínky zcela intimní. Vydání druhé. „ 24·—
21. PŘÍBĚH DUŠIČKOVÝ. Rodinná historka z let sedmdesátých. Vydání třetí. „ 21·—

22.-23. Z NOTÝSKŮV PAVLA ČAMRDY, písaře při výpomocném úřadě. Díl prvý a druhý. Vydání čtvrté. „ 44·—

24.-25. VDAVKY NANYNKY KULICHOVY A CO SE KOLEM NICH SBĚHLO. Díl I. a II. Vydání šesté. „ 56·—

26. EVIČKA A JINÉ VÝJEVY RODINNÉ. Vydání třetí. „ 18·—

27.-28. DROBNÍ LIDÉ. I. a II. díl. Vydání páté. „ 50·—

29. PŘED PADESÁTI LETY. I. díl. „ 20·—
30. PŘED PADESÁTI LETY. II. díl. „ 24·—
31. MUŽ BEZ TŘINÁCTKY a jiné povídky nedělní. „ 18·—
32. PŘED PADESÁTI LETY. III. díl. Vydání druhé. „ 24·—
33. O ŽIVÝCH, O MRTVÝCH. Kniha drobných vzpomínek. II. díl. „ 24·—
34. BLEDNOUCÍ OBRÁZKY. Díl II. „ 28·—
35. ŽENITBA BRATŘÍ ADAMŮ. Podivuhodný příběh amerikánský a jiné historky. „ 24·—

36. O TŘECH NEBOŽTÍCÍCH a jiné historky nedělní. Kč 28·—
37. PŘÍBĚH JEDNOHO DNE a jiné. „ 20·—
38.-39. HISTORIE JAROMÍRA TYKVY. I. a II. díl. „ 42·—
40.-41. FELÍČKŮV ROMÁN. I. a II. díl. Vydání druhé. „ 52·—
42. PAN KORIANDL A SPOL. „ 32·—
43. ROZHÁZENÉ KAPITOLY. „ 28·—
44. VÁNOČNÍ KOLEDY. Drobné historky vánoční a sylvestrovské. Vydání druhé. „ 28·—
45. ARTUR A LEONTYNA. Příběh z doby nedávné. Vyd. druhé. „ 24·—
46. PŘED PADESÁTI LETY. IV. díl. „ 14·—
47. NA ČERSTVÉM VZDUCHU.

Samostatně vydáno:

JÍRA ZBOJNÍK, knížka pro velké i malé. Brož. Kč 12·—, v perg. vazbě „ 48·—
LIDIČKY A ZVÍŘÁTKA. Ilustroval Prokop Laichter. Nákladem F. Topiče 1926. „ 32·—
TRÉ KAPITOL Z MALOMĚSTSKÉ KRONIKY. Váz. Kč 48·—, na ručním papíře v pergamenu, s podpisem autorovým „ 180·—
MANŽELOVA PŘÍTELKYNĚ. Žert z mladé domácnosti o jednom jednání. (Divadelní bibliotéky Pospíšilovy svazek 183., obsahuje též aktovku Karla Šípka: Starší závazky.)
TOBIÁŠKŮV ŠTĚDRÝ DEN A NĚKOLIK ŽERTOVNÝCH POVÍDEK O ZVÍŘÁTKÁCH. Topičova Edice (Sbírka souvislé četby školní). Třetí vydání.
Z POVÍDEK NEDĚLNÍHO KRONIKÁŘE. Deset kratších i delších historek.
ARTUR A LEONTYNA. Pražský příběh z doby nedávné.
FELÍČKŮV ROMÁN. Dva díly. Celkem 462 stran.
K-KE-KU. Podivný přelud zrakový i sluchový a trochu mluvnice pro všeobecnou potřebu.

Překlady do polštiny:

OJCIEC KONDELIK I NARZECZONY WEJWARA. Za pozwoleniem autora z czeskiego przełożył Pavel Laskowski. (Biblioteka dziel wyborowych. No. 257—259.) Ve Varšavě 1903. Druhé vydání 1924.
TEŚĆ KONDELIK I ZIEĆ WEJWARA. Z czeskiego przetłomaczyła Kazimiera Ualenfeld. (Biblioteka dziel wyborowych 736-738.) Ve Varšavě 1912.
ZJEDZONY SKLEP. (U snědeného krámu.) Do polštiny přeložil Adam Lach. „Dzennik dla wszystkich". Ve Varšavě 1905.

Překlady do charvatštiny:

DOMAĆA SREĆA. (Domácí štěstí.) Dvie slike iz bračnoga života. Přeložil Makso Kuntarić. „Národne novine" v Záhřebě, září-listopad 1905.
OSVETA ZALJUBLJENOGA I DRUGE HUMORESKE. V Záhřebě 1917.

Do holandštiny:

VADER KONDELIK EN BRUIDEGOM WEJWARA. Kleine gebeurtenissen uit het leven van een Prager gezin. Naar het Boheemsch door S. J. Barentz-Schönberg Geautoriseerde uitgave. Amsterdam. H. J. W. Becht 1909.
SCHOONVADER KONDELIK EN SCHOONZOON WEJWARA. Kleine gebeurtenissen uit het leven van een Prager familie. Naar het Boheemsch door S. J. Barentz-Schönberg. Geautoriseerde uitgave, Amsterdam. H. J. W. Becht 1911.
MIJNHEER MELCHIOR. (Pan Melichar.) Geautoriseerde vertalin van Jo Arenberg. V amsterodamském deníku Het Volk v listopadu 1912.
KINDERLOOS. (Bezdětná). MIJNHEER MELCHIOR. (Pan Melichar.) Naar het Boheemsch van Ignát Herrmann. (Schrijver van Vader Kondelik en bruidegom Wejwara enz.), door S. J. Barentz-Schönberg. Geautoriseerde uitgave. 185 stran. Amsterdam. H. J. W. Becht, v listopadu 1914.
DE IDYLLE VAN MIJNHEER POTÁPKA. V deníku Het Volk. Amsterodam, 1923.

Do slovinštiny:

OČE KONDELIK IN ŽENIN VEJVARA. Z avtorjevim dovoljenjem poslovenil Stanko Svetina. „Narodni dnevnik" v Celju (Štýrsko), 1910.

TAST KONDELIK IN ZET VEJVARA. (Tchán Kondelík a zeť Vejvara.) Poslovenil Stanko Svetina. „Narodni dnevnik" v Celju (Štýrsko), v podzimu 1910.

IVANČKOV SVETI VEČER IN NEKOLIKO VESELIH POVESTIC O ŽIVALCAH. (Tobiáškův Štědrý den atd.) Prevel iz češčine dr. Fran Bradač. Lublaň 1923.

KAKO SE JE KULICHOVA NANINKA MOŽILA IN KAJ SE JE OKOLJNJE SPLETLO. (Vdavky Nanynky Kulichovy.) Poslovenil Dr. Bradač, Ig. Kleinmayr & Ferd. Bamberg v Lublani.

Do franštiny:

MONSIEUR KONDELIK ET SON FUTUR GENDRE. (Otec Kondelík a ženich Vejvara.) Přeložil J. L. Chollet. „Gazette de Prague", 1923.

Do angličtiny:

CHILDLESS. (Bezdětná.) Ve sbírce The world's classics (Selected Czech tales Oxford university press). Přeložila Marie Buschová, 1925.

CHILDLESS. Druhý otisk překladu ve veliké antologii Great Short Novels of the world z roku 1927. London, William Heinemann.

Do rumunštiny:

FARA COPIL. (Bezdětná.) Ve sbírce Biblioteca dimineata svazek 147. Bukurešt 1932.

Do němčiny:

HERR MELCHIOR. (Pan Melichar.) DER FRATER AUS PODSKAL. (Fráter z Podskalí.) DER TONI LIEFERT. (Tonda odvádí.) Deutsch von Johann Michael. „Prager Zeitung", 1896-7.

VATER KONDELIK UND BRÄUTIGAM WEJWARA. Kleine Episoden aus dem geordneten Haushalte einer Prager Bürgerfamilie. Autorisierte Übersetzung aus dem Böhmischen von Luise Tlučhoř. Berlin, Dr. Franz Ledermann, 1907. Dva svazky.

SCHWIEGERVATER KONDELIK UND SCHWIEGERSOHN WEJWARA. Autorisierte Übersetzung aus dem Böhmischen von Luise Tlučhoř. Berlin, A. W. Hayn's Erben, 1911.

AUSGEWÄHLTE GESCHICHTEN von Ignát Herrmann. Autorisierte Übersetzung aus dem Böhmischen von Annie Auředníček (Slavische Romanbibliothek, Band X.) Prag, Verlag von J. Otto, 1908.

ZWEI PRAGER IDYLLEN. (Dvě pražské idylly.) Přeložila Klára Hübschová. „Union" v Praze, únor-květen 1910.

HÄUSLICHES GLÜCK. (Domácí štěstí.) Autorisovaný překlad Em. Schicka. „Union" v Praze, 1911. Též samostatně nákladem Ed. Beauforta.

FOXL-SPITZ und andere kurzweilige Geschichten. (Foxl-Voříšek.) Autorisovaný překlad Viktora Nesslera. „Union" v Praze, prosinec 1913 — březen 1914.

ALLERLEI TIERCHEN UND LEUTCHEN. (Lidičky a zvířátka.) Deutsch von J. Reissmann, mit Zeichnungen von Kochmann. Roland Moravitz, Praha. Kč 10·—.

Do esperanta:

FOKSO - NUKSO. (Foxl-Voříšek.) Eldonis Moraviaj Esperanto Pioniroj. Olomouc 1932.

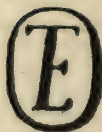
SEBRANÉ SPISY

IGNÁTA HERRMANNA

DÍL XLVII.

NA ČERSTVÉM VZDUCHU

PRVÉ KNIŽNÍ VYDÁNÍ

V PRAZE

TOPIČOVA EDICE

NA ČERSTVÉM VZDUCHU

DROBNÉ VZPOMÍNKY Z MINULOSTI

VYPRAVUJE

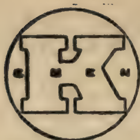
IGNÁT HERRMANN

DRUHÉ VYDÁNÍ

V PRAZE

TOPIČOVA EDICE

Tiskla „Osvěta“, společnost s o. r. ve Valašském Meziříčí.

NA ČERSTVÉM VZDUCHU

Z FERIÁLNÍ TURY.

I.

Byly posud rozličné, více méně spolehlivé známky, jež i sebe nedbalejšímu pozorovateli časových událostí naznačovaly, že prázdniny a s nimi krásné dny letní mají na kahánku. Jisté zjevy vystupovaly s takovou určitostí, že omyl byl nemožný.

Byly to především drožky, hrčící od různých pražských nádraží s karakteristickým nákladem, drožky, při nichž nebylo možno nepomysliti na nacpané posady s kuřaty a slepicemi, jak se dopravují na pražský trh.

Že se do takové drožky vejde rodina třeba *devítihlavá,* chápal jsem, ale že je v ní místa i pro *devět párů* noh, šlo mi již hůře do hlavy. Pán, paní, kolekce dětí, napříč guvernantka, na kozlíku vedle kočího kuchařka. Kuchařka na klíně kufr, kočí na klíně kufr, kolem krku velocipéd, mezi koleny košík s máslem a vejci — na zadní nápravě kolosální koš s prádlem, nad tím nade vším pyramida škatul s klobouky, milostpaní

v ruce pugét — ach, jak pohodlný a blažený návrat z kteréhosi venkovského zátiší!

Jestli však vám unikly tyto návraty pražského stěhovavého ptactva, neušlo vám náhlé zalidnění ulic studentstvem a ještě drobnější mládeží školní, spěchající ke zřídlům vědění. Tatam volná pasáž feriálních měsíců, a Pražan, který za červenec a srpen uvykl bloumati zcela lhostejně a nedbale po chodnících, musil v rostoucích proudech lidstva dávati pozor, aby mu neušlapali nohy.

Bylo-li možno, aby komu ušly také tyto příznaky prchajícího léta a nastávajícího podzimku, nemohl nikterak přehlédnouti známek, jimiž mateřská obec pražská naznačuje změnu saisony. Dívám se na to dvacet, třicet let, a ještě mne to nezklamalo. Pokud je Praha prázdná, oddychují i naše dlažba, naše kanály, plynovody a vodovody, naše tramvajové koleje tichým dechem klidného letního spánku — a dlaždiči jsou patrně taky na letních bytech. Ale jakmile férie se schylují, jakmile žaluzie v oknech bytů do včerejška opuštěných se vytáhnou a jakmile se pražské ulice oživí obyvatelstvem domorodým i přílivem venkovanů a cizinců, tu pokyne ona neviditelná, rozšafná ruka z hospodářského oddělení na radnici a tajuplné síly rozryjí hladiny trotoárů i jízdní dráhy, navezou barikády dlažebního kamene a celá pohoří říčního písku, vytrhané i nové kolejnice tramvajové protahují zkoprnělé údy v malebných skupinách, na křižovatkách hromadí se

drožky, kočáry i těžké nákladní povozy, nemohoucí ani dál, ani zpět, nespočetné ulice jsou vůbec vozbě uzavřeny, a nevinní, nic netušící chodci, malí i velcí, klopýtají o kámen, koleje i roury, vyvrtují si nohy a padají po hlavě do bezedných jam a jímek. A pak nastanou deště a naprší do toho všeho, jámy se zalejí vodou a zaplaví bahnem, pochod Prahou je spojen s nebezpečenstvím života, a pak — ano, pak vidíme neklamně, že nastává podzimek...

*

Ale kdyby *všecky* tyto známky selhaly, kdyby se nám letos nebo napřesrok nezjevily přecpané drožky s vracejícími se „feriálními emigranty“, kdyby se pražskými ulicemi přestala rojiti školní mládež a kdyby jednou i ta věčně znepokojovaná dlažba pražská nebyla právě *na podzim* rozkopána — pak máme jiný, a to fialovsky neklamný příznak, že se k nám snáší jeseň: jsou to cestopisné črty, jimiž nám turisté svědomitě skládají počet z toho, kde a jak ztrávili svoje prázdniny, jaká zažili dobrodružství, v jakých se ocitovali nebezpečenstvích.

Komu Svatobor nebo Akademie napěchovaly náprsní tobolku, kdo jel s podporou nějaké nemocenské pokladny, na útraty vlastní nebo svých věřitelů, kdo se vydal za národním vyšíváním Eskymáků nebo aby vyzkoumal, zda je voda v teplých rybnících stejně mokrá jako ve stude-

ných: jedvaže se s první mlhou a rýmou vrátil v obvyklé sídlo své, umyl se a převlékl, sedne a píše cestopis.

Bohužel, všichni mě předešli. Vrátil jsem se trochu pozdě a shledávám, že je vše obsazeno. Čtu a vidím, že všichni bezděční soudruzi turisté viděli mnohem víc a lepších věcí na zeměkouli než já. Zkrátka — zmeškal jsem přívoz.

Proto upouštím pro letošek ode všech cestopisů. Předpokládám totiž, že každý čtenář, jen trochu sčetlejší a honěnější, dovede si pro vlastní potřebu ze všech posavadních skutečných i vymyšlených cestopisů zkomponovati cestopis tak pěkný a poučný, že ani sám neuvěří, kterak po celé prázdniny seděl doma.

A proto také nemohu jinak, než výstražně upozorniti a varovati každého, aby moje další řádky četl s největší opatrností a nepokládal je nikterak za líčení z cesty. Hodlám ponejvíce hovořiti o věcech, jichž jsem si v letu vůbec nemohl povšimnouti, a kde se mi tohoto spolehlivého materiálu bude nedostávati, uchýlím se prostě k podrobnostem vymyšleným, jako činili a činí i mnozí jiní cestovatelé. Nejlépe pak udělá, kdo po těchto upřímně výstražný slovech toto nedělní mé říkání klidně odloží. O nic nepřijde.

Pomíjím naprosto okamžiky tklivého loučení se svým doupětem, s domem, pod jehož střechou je člověku tak útulno a bezpečno. Ach ano, kdybyste mohli cestovati se svou světnicí, aspoň

se svou postelí! Vložil jsem správci domu na srdce, aby pokud možno nepouštěl do mého bytu nikoho, kdo by mi chtěl odtud něco odnésti, a když jsem pod tíží svých zavazadel přiletěl na nádraží všecek udýchán, vzpomněl jsem, že sice mám tlumok nacpaný mnohými věcmi, kterých nejspíše nebudu potřebovati, ale že jsem nechal na stole ledacos jiného, čeho budu velmi těžce postrádati. V této věci nejsem nikterak výjimkou, stejných nedopatření dopouštějí se i jiní turisté a cestovatelé. (Vzpomínám si, kterak jsem před lety jel s přítelem na svatbu. Vlekl s sebou celých patnáct mil těžkou, důkladnou koženou krabici — s cylindrem, jak mi pravil. Jeli jsme drahou, silnicí i polními cestami, vlakem, kočárem i „holštýnským" žebřiňáčkem, a kožená ta obluda přítelova překážela nám ze všeho nejvíce. Mlčel jsem arci, když mě přítel ujišťoval, že by bez „téhle věci" nemohl vůbec jeti na svatbu, neboť v tlumoku má k cylindru frak, a k fraku zas nemůže narazit na hlavu nic jiného než cylindr. Když však jsme měli nastoupit cestu do kostela a přítel otevřel krabici, seznal k svému neskonalému překvapení, že cylindr v krabici *není,* ale že zůstal doma na věšáku; potom jsem arci nechápal, proč tedy jsme se tahali dva dny a noc se zatraceným prázdným futrálem.)

Uřícenému a polámanému bylo mi na praktickém nádraží pražském útěchou, že se nemusím tlačiti ke kase, neboť v náprsní kapse choval

jsem pečlivě sešitek kombinovaných lístků jízdních, rovněž tak můj soudruh.

Rozumí se ovšem, že po chvalném zvyku našich konduktérů a „našich“ železničních správ vůbec nacpali nás do vagonů již plných, neotevřevše vozy zcela prázdné ani po největším naléhání. Praví se, že rakouské dráhy činí tak proto, aby v případě srážky nepřišli k úrazu lidé, kteří by v těchto vagonech seděli — potlouci se mohou nanejvýš jen v těch nacpaných. Možno, že k tomu vede bohatá zkušenost našich železnic — ostatně tomu nerozumím.

Úmyslně pomíjím popis nejbližšího okolí pražského, maje zato, že jak po stránce krajinné, tak i ve směru botanickém a geologickém dostatečně jest prozkoumáno. Krom toho musím doznati, že jsem si ho tentokráte blíže ani nepovšiml, neboť v prvních okamžicích jízdy bylo se nám oběma starati o to, abychom se ve voze vůbec nějak uhnízdili a bychom si pomocí plédů a vlněných pokrývek tvrdá sedadla třetí třídy upravili co nejlépe na „třídu druhou“. Což se nám po delším šťouchání a vzteklých pohledech utištěných sousedů podařilo.

V prvních okamžicích jízdy — jak známo — zavládá pravidelně ve vagonech nálada stísněná, stlumená. Střídají se zkoumavé i podezřívavé pohledy, snažíte se vypátrati, jaké máte sousedy, a ježto na váš dobromyslný pozdrav jen zavrčeli nebo vůbec pysky nehnuli, jste v rozpacích i v pří-

čině jejich národnosti. Arci tu bylo i několik příslušníků národnosti zcela evidentní, o kterých jsem nebyl na rozpacích pražádných. Ti všichni měli v rukou ranní číslo „Neue freie“ a usilovně hroužili se v jeho obsah, aby ještě v poslední chvíli dostatečně se připravili a nadchli pro „uzavírané“ území, jehož hranice jsme měli zanedlouho překročiti.

Po nějaké době stejnoměrného a jaksi hypnotisujícího natřásání vozu byli však tito čtenáři syti své četby a rozhlíželi se, s kým by se rozhovořili. U našeho okna dávno již dva Prušáci neúnavně přemílali cestovní své dojmy. Vraceli se z Alp a jeden viděl ohromnější věci než druhý. Co je v baedekru, i co tam není, chrlilo se z nich jako z natažených aristonů. Že dlouho cestovali, bylo patrno. Límce i manžety polovlněných strakatých košil byly bezpříkladně usmoleny, vesta jevila stopy veškerých řídkých i hustých piv a omáček z různých stanic pobytu, a krky i ruce jejich svědčily o tom, že v krajích, jimiž putovali, je asi nesmírně zle o vodu. Horliví tito turisté nestarali se pranic o krajinu, kterou projížděli — jejich baedekr patrně na nic je tu neupozorňoval. Až když se na pravé straně objevila hezká silueta Mělníka, který tu tak malebně ovládá krajinu, zarazili se milí sousedé na okamžik, vyhlédli a navzájem se otázali:

„Melnik — Melnik? Tady roste to víno...“

A nyní nadešel okamžik jinému našemu spolucestovateli.

Za pažením za námi seděl obstárlý Semita. Ah, dávno již neseděl, ale netrpělivě posedával, vrtěl sebou jako rtuť. Hovor obou Prusů jej dráždil, s chutí by se byl vmísil, ale tito dva neúnavní řečníci nečinili nejmenší přestávky, na okamžik nepomlčeli, v jejich rozmluvě neobjevila se nejmenší štěrbinka, kam by byl Semita mohl vraziti klínkem nějaké slůvko.

Ale teď, jak vyřkli svoji otázku a na padrtek času se odmlčeli, vyskočil posavadní mlčitel z donucení a přes paženíčko letělo do našeho oddělení:

„Ja, meine herren, melniker wein, da lassen zí zich was zágn . . .!"

Da lassen zí zich was zágn!

Ano, teď byl náš soused na ráně a mluvil.

Má-li každý vlak anebo snad každý vagon pacifické dráhy americké svého kazatele neznámé posud jakés církve, který všem spolucestujícím rozdává z bezedných kapes traktátky a všechny snaží se převésti na svou víru, má-li krom toho každý ten vagon i svého černocha v přemrštěném úboru a s tuctem prstenů na prstech, mají naše vagony, ať jedete kterýmkoli směrem, svého cestujícího žida, který *všecko ví a nejlépe ví.*

Lassen zí zich was zágn! Ano, jen si dejte říci!

Rozepjali jste si snad v horku vestu. Podívá se vám na šle, rozepne svoji vestu, okáže svoje šle. Kde jste koupili svoje?

Pff! On je koupil tamatam — to jsou jiné šle! Dívá se vám na boty — co jste za ně dali, kde? Pff! Da lassen zí zich zágn — jeho boty, co? Ale hlavně zná cestující žid všechna města a v těch „nejlepší“ hotely a hospody. Ví zpaměti jejich štíty, ulice a čísla domů, vzpomíná si dopodrobna, kdy a kde posledně byl a co tam jedl, co za to platil. A při tom luská prsty i jazykem, jako by cítil ještě záchuť posledního sousta, a doporoučí vám důrazně, abyste neopominuli zajíti tam a dáti si totéž, ale rovněž nesmíte zapomenouti říci restauratérovi, že vás tam posílá „der alte Pfeffermann“. A pak uvidíte!

Na, da lassen zí zich was zágn!

(Nár. listy, 24. 9. 1899.)

II.

Der alte Pfeffermann, jakmile se dostal k slovu, „utřel“ nadobro oba mnohomluvné Prusy, kteří pozdě seznali následky svého odmlčení. Všechny jejich pokusy, aby našli ztracenou kolej, byly naprosto marné, „der alte Pfeffermann“ opanoval situaci. Ale nejen bodří ti dva Prušáci přišli o vzájemné pokračování svých cestovních dobrodružství a dojmů, také my ostatní jsme byli spláchnuti přívalem výmluvnosti páně Pfeffermannovy a marně jsme si ve vlnách podávali

ruce, abychom se dostali zase na sucho. Jenjen že jsme tak chvílemi popadli dechu.

Jak jsem ho poslouchal, připadl mi tak maně na mysl virtuos šachista, který hraje současně deset partií na různých stolech, nebo koncertní biliárista, který šťouchá karambol na několika kulečnících vedle sebe, přes mantinely, přes pikola, kterého si na zelené sukno posadí, ba i přes lustr. Viděl jsem kdysi takového umělce, mistra Goffarta.

„Der alte Pfeffermann“ rovněž udržoval v šachu celý vagon. Napravo nalevo metal svoje horlivé výkřiky, do všech koutů rozdával štědře nezištné rady a jako z rukávu sypal všechny jubilejní vtipy, které zejména v železničních vagonech žijí život nekonečný, stále se obrozujíce. V prachu železničního kupé žije bacillus rajzendrovského vtipu nezmarný svůj život a rozplozuje se do milionů. Sotva je na světě desinfekční prostředek, jímž by se proti němu mohlo účinkovati.

Tak jsme dojeli do Drážďan a tu jsme teprve ztratili nezdolného řečníka, když nám byl ještě v rychlosti doporučil několik hotelů — „von den feinsten, lassen zí zich zágn!“

Byl ještě den, když jsme vylezli z vagonu. Tak tedy rychle se opláchnout a honem na procházku! Arci nebylo již tak časně, abychom se mohli podívat do galerie nebo na „zelený kabinet“. Ostatně — kdož ví, stojí-li posud oba ty

objekty. Provádějí-li v Drážďanech také nějakou asanaci, jistě po příkladu jiných moderních měst pobořili nejpamátnější věci, aby nepřekážely volnému rozvoji. Jen když se potomkům zachovají fotografické pohledy.

Drážďany rostou, pouliční jejich život připadal mi mnohem rušnější než při poslední mé návštěvě před lety, ale jinak musím škodolibě doznati, že se v mnohém směru daly předhoniti městy jinými, především arci Prahou, která zanedlouho bude slynouti nejmoderněјšími vymoženostmi.

Marně jsem se ohlížel — na příklad — po vzdušné výzdobě, které nám poslední dobou v Praze tak přibývá a která starobylému městu našemu dodává takové ladnosti — po onom zdrátování ulic, pod nímž projíždějí vozy elektrické tramvaje. V Drážďanech *nemají* tohoto půvabného napodobení práce pavučí, aspoň na nejpěknějších náměstích a třídách ne. Snad kdesi v ulicích postrannějších, ale kdo se s tím má hledati? Drážďany se v svém šosáctví obmezily na vedení spodní — marně se oko poutníkovo pne do výše, marně se pídí po drátech, rozpjatých jako šňůry na sušení prádla, po drátech, které krom elegance dodávají městu i pevnosti.

Rozhlížel jsem se dále, zraky mé víc a více se kalily. Neboť stejně marně jsem hledal taky rozkošné ty plechové stavby ve tvaru obrovských železných kamen či kolmo postavených parních

kotlů, vzácná ta nemehla na umístění přepinačů elektrických, jimiž Praha ozdobila poslední dobou svoje prospekty. Což v Drážďanech nepotřebují přepinačů? Či je umisťují tak hloupě kdesi v zákoutích, že jich nelze viděti? Viděl to svět, aby se věc, která stojí tolik peněz a tak ladně je formována, zastrčila kamsi do neviditelna?

Soudil jsem z toho ze všeho, že otcové města Drážďan, kteří přece před třicíti a snad ještě dvacíti lety jezdili se dívat na mosaikové naše dlažby, dávno již u nás nebyli.

A když jsem se rozhovořil o té věci s několika drážďanskými domorodci, ani jsem jim nemohl dost pochopitelně vysvětliti, oč tu vlastně běží, a musil jsem se uchýliti k nedostatečnému přirovnání.

„Za starých časů, pánové“ — vykládal jsem jim — „kdy nebylo v Praze dokonalé kanalisace, byly zřizovány při domech na jisté rodinné odpadky žumpy ve tvaru studní, obyčejně okrouhlé, hodně hluboké a vyzděné. Tyto žumpy, nazývané také cisternami (do nichž však nebyla chytána dešťová voda jako kdysi v Palestině) poskytovaly neskonalý požitek čichový, který pominul, až když byly žumpy plny a zazdily se. Arci pak bylo počato s naplňováním jiných hned vedle. Když teď v Praze boříme — a tam pořád něco boříme — přicházíme na tyto staré zazděné cisterny. Dělníci, kteří jsou zaměstnáni jejich od-

krýváním a vyprazdňováním, obyčejně rovnou cestou putují do špitálů. Nuže, pánové, tyto cisterny nemohly býti zachovány z rozličných příčin, a také by zachování jejich nemělo významu, ježto jsou v zemi a tedy zdaleka neviditelny. Avšak Praha zachovává, co zachovati může, a tak tedy správa nynější na památku onoho někdejšího systému cisternového dala na nejkrásnějších prostranstvích postavit *obrazy* někdejších cisteren, ze silného plechu a trčící do vzduchu. Plastická tato výzdoba má nám připomínati neúnavnou snahu našich otců i kmotrů města o zachování všeho, co bylo zachování hodno. A tyto plechové trouby tedy — —.“

„Aha,“ přerušil mne důvtipnější jeden posluchač, „tyto trouby jsou tedy jakési „wahrzeichen“ města Prahy?“

„Tak jest, pane, *wahrzeichen,* to je to pravé slovo. Neboť jiných ponenáhlu v Praze nebude.“

„Inu,“ povzdychl si Drážďaňák, „*naše* obec pro takové věci nemá smyslu!“ A závistivě na mne pohlížel.

A mně se dmula prsa pýchou, že máme něco, čeho jinde nemají.

Arci mají v Drážďanech zas jiné věci. Na příklad *mutoskopy.*

No, ano, koukáte. Taky jsem koukal, když jsem v živé třídě, ústící v náměstí, stanul před krámem, osvětleným elektřinou, v němž byly rozestaveny nespočetné stojany a na těch jakési

truhlíky, podobné onomu kukátku na vinětě „Humorů“ asi před třicíti lety.

„Mutoskop“ stálo na štítě nad krámem a slovo to se opakovalo v krámě nad každým stojanem. „Vstup volný,“ lákal jiný nápis. Poněvadž vlezu všady, vlezl jsem taky tímto volným vstupem.

I hlehle, truhlík je vlastně automatem.

„Vhoďte deset feniků a zatočte si klikou,“ svádí zase nápis na každém.

Rozumí se, že jsem vhodil a točil, a hned po mně učinil tak soudruh můj. A dívali jsme se na *živý* děj, který se před námi rozvíjel. Inu, starý známý — kinematograf! Nač jsme se o národopisné výstavě dívali jako na zázrak, k čemu jsme se nemohli někdy pro nával dostat, a když jsme se dostali, cosi v kastlíku si postavilo hlavu a najednou se nechtělo hýbat — tu toho je plný krám, a každé dítě si může hračkou zatočit, jen když má ten desítifenik.

Dívčí souboj, válečný parník, plovoucí z přístavu, rychlovlak pacifické dráhy, útok jízdy, zmařené dostaveníčko, hasiči jedoucí k požáru, psaní od nebožky tety — deset, dvacet, padesát živých obrazů, vyberte si! Arci, v každém truhlíku jen jeden obrázek a každý stojí deset feniků. Sami si točíte klikou, rychle nebo pomaleji, chcete-li, aby vám výjev déle trval. Najednou to hrkne, klapne, tma — konec. Jdete k sousednímu. Za chvilku jsme neměli ani jediného desítifeniku.

Ale podnikatelstvo je chytrák. Stojí zde zřízenec, jehož úkolem není nic jiného, než vyměňovati publiku peníze — drobné za marky. Proměnili jsme si a točili dále.

Pěkná hračka pro rodinu s dětmi, zábavný kousek nářadí pro spolky, hezká pomůcka do škol. Hned jsem se ptal, co takový aparát stojí.

„Nejsou na prodej,“ odpovídal zřízenec. „Vše to náleží veliké společnosti, která je vystavuje ve vlastní režii na podívání.“

Ano, rozumím. Někde v Berlíně sídlí ta mutoskopová společnost nebo její zastupitelství a vystavuje svoje aparáty po celém světě. Až slízne med, až se lidé na novotu dost vynadívají, bude je arci taky prodávat. Zatím sama trží feniky, které se do bezedného automatu propadávají.

Na další cestě staly se nám mutoskopy kletbou. Kdekoli jsme se zastavili, všude plno mutoskopů. V Berlíně na padesáti snad místech, v Heringsdorfu, v Ahlbeku, v Misdroyi tuším taky, — člověku to nedá, vždycky se musí podívat „ještě na jeden obrázek“. A hlavně rodičům s *dětmi* jsou mutoskopy nevysychajícím zdrojem rozkoše. Těm aby desítifeniky pršely s nebe!

Pánubohu děkuju, že k nám každá novinka trefí až za deset let. Byla by to zkouška chodit s dětmi kolem nich!

Dobře jsme se vyspali v Drážďanech, *dobře* za to zaplatili, ještě se podívali, co kde hezkého,

pokud stačil čas, a v deset hodin jsme vyjížděli z ohromného nádraží drážďanského k Berlínu. Samo toto kolosální nádraží stojí za podívanou. Schovala by se v něm *všechna* nádraží pražská — a ještě několik jiných. Nádraží, kde vám jezdí vlaky také nad hlavou v prvém patře.

*

Cestovní svízele — jak známo — rozmnožovány jsou vždy tou proklatou a přece nezbytnou „pakáží", s níž se světem vlečete, zavazadly. A nejsvízelnějším bývá dostati se s nimi z nádraží do hotelu.

Nu, naložiti do drožky, prásknout do koní, a jeti s nimi, řeknete mi.

Ani to není tak snadné, jak to vypadá. Stane se vám, že dostanete od policajta na berlínském nádraží plechovou tabulku s číslem povozu, který stojí uprostřed všech ostatních, a před berlínskými nádražími bývá drožek na sta. S nebezpečenstvím života propletete se s tlumokem k svému číslu a můžete v něm pak i půl hodiny sedět, než se hne, neboť se *nemůže* hnouti. Musí vyčkati, až jich odjede padesát před ním.

Všemu tomu se nyní snadno lze vyhnouti. Na všech berlínských nádražích má svoje úřadovny berlínská paketní dopravní společnost. Tam složíte všechna zavazadla, označíte hotel, do něhož mají býti poslána, a sami jdete pěšky nebo si vezmete drožku kousek od *nádraží,* první

prázdnou, kterou potkáte. Za zavazadla zaplatíte nepatrný poplatek a za hodinu, za dvě je máte v hotelu. Zařízení výborné.

Zbavivše se takto své přítěže vyšli jsme lehce z nádraží. Věděli jsme, kam na oběd. „Zum Franziskaner“. Neposlal nás tam sice „der alte Pfeffermann“, ale znám jej z dřívějšího pobytu. Pod sedmi klenbovými oblouky berlínské „Stadtbahn“ ve Fridrichstrasse je zřízena ohromná restaurace s velikou zahradou vzadu. Jí se tam dobře a *lacino*. Dvacet feniků polévka, čtyřicet, padesát, šedesát feniků řádný kus pečeně, hovězího masa nebo jiného příkrmu. Někdy i s příkuskem z mouky a se sklenicí piva stojí oběd necelou marku.

Ale z nádraží je tam hodný kus cesty, tedy drožku. Nu, těch je dost. Tu jedna, jejíž vztyčený plechový praporeček oznamuje „frei“.

Už stojí.

Pražský člověk je s drožkami opatrný. Tak tedy přistupuji ke kočímu:

„Co dostanete k Františkánu?“

S kozlíku, ze štětinaté tváře zachrochtalo to:

„Jen račte vstoupit!“

„Ale co dostanete k Františkánu?“

„Jo, to nevím — jen vstupte!“

Aha — pražská praktika! myslím si, a nehýbám se s místa.

„Ale především, co to stojí?“

„No, to nemohu vědět,“ chrochtá to na koz-

líku. Zachrochtalo ještě něco, čemu jsem naprosto nerozuměl.

Ale teď jsem se dohřál.

„Kdo to má ke všem čertům vědět, když vy ne!“ rozkřikl jsem se na vozku.

Zase zachrochtal něco nesrozumitelného a mávl rukou za sebe. Jen jediné slovo z toho jsem chytil: *taxametr*.

Vzešlo mi světlo. Aha, taxametr! Vlezli jsme zahanbeni, že to nevíme a neznáme, a drožka se rozhrčela. A teď tedy jsme studovali celou cestu „taxametr“, automatický přístroj za kočím, okazující uraženou cestu a poplatek.

Prvních 800 metrů stojí — 50 feniků. Padesát feniků! Třicet krejcarů! Mohl by se člověk v Praze odvážiti s třiceti krejcary do drožky?

Ale ani nechci pražské poměry povoznické přirovnávati k jiným. Jsou tak skandální, že v tom směru je Praha daleko široko pověstná.

V Berlíně jedete ve drožce s taxametrem (neboť všechny ho nemají; je to novější společnost, jejíž kočí mají *bílé* lakované cylindry; *černé* cylindry jezdí se starou taxou) lán cesty za půl marky, 800 metrů, a za každých dalších 400 metrů připlácíte — deset feniků. Dlouho jedete, než rafička přístroje skočí s padesátky na šedesátku, a hodně dlouho trvá zas, než skočí na 70, 80, 90 — na marku.

Skoro se divíte, když slézáte s vozu a podáváte částku rafijí označenou, že se s vámi voz-

ka nehrdlí o příplatek, že neřve, že za vámi nepokřikuje — zkrátka, že jste tak se ctí vyvázli. A platili jste všeho všudy 70 trojníků.

Co my v Praze při takových příležitostech užijeme! Ale konečně máme býti taky o tyto požitky připraveni. Pan Jech prý dostal koncesi na pořízení desíti nebo dvacíti takových taxametrových drožek — a najednou bude lze i v Praze jezditi bez křiku a bez dovolávání se policie.

Ač půjde-li to tak hladce! Víme přece, co zakoušela pražská tramvaj na počátku od svých odpůrců. A ve Vídni prý drožkáři „starého systému" převrhli první drožku taxametrovou, jakmile se objevila, polili ji petrolejem a zapálili. Je to neuvěřitelné, ale tvrdil mi tak občan, který prý to viděl. Cos podobného sotva by se mohlo státi v Berlíně. Tamní veřejné orgány mají silnou ruku, jak se zdá, a zejména ve věcech, kde běží o dopravu a pohodlí obecenstva.

(Nár. listy, 1. 10. 1899.)

III.

Nebylo času k dlouhému pobytu v Berlíně. Počasí bylo sice překrásné, mnohá podívaná lákala, ale cíl a účel cesty byl jiný. Tak jsme přespali v pruské metropoli jenom dvakrát, trochu jsme jí proputovali, trochu projezdili, ztrávili jsme téměř půlden v krásném *akvariu,* jež poskytuje

vždy nových a nových zajímavostí, půlden věnovali jsme *zoologické zahradě* (ach, kde jest naše pražská „velezahrada“!), jednoho večera jsme zašli do nového operního divadla, někdejšího Krollova, a již jsme vázali tlumoky na další cestu, k moři. Však se ještě zastavíme v Berlíně, až pojedeme domů.

K moři! Snažil jsem se, vyvolati si ony dojmy ze dnů, kdy jsem viděl moře po prvé, ale poznával jsem, kterak se mi tehdejší jeho obraz ztrácí jako v mlhách. Vždyť od onoho času uplynulo téměř půldruhého desítiletí. A jakkoli jsem se na moře těšil: oné dychtivosti, oné nedočkavosti, s jakou jsem se k němu vydával po prvé, tentokráte nebylo.

Nekonalť jsem pouhý výlet, ale mířil jsem k břehům jeho jako člověk „defektní“, pro uzdravení. Stále jsem v sobě cítil — jako výstražné ťukání — dozvuky týravé choroby a při nejlepší vůli a snaze nemohl jsem se přemluviti k oné důvěře nezvratné v léčivý účinek moře, jaké třeba každému neduživci a jež sama o sobě jest polovičním vyhojením. Bude-li mi dost slané?

Mimoto v pomyšlení na pobyt u moře ronila se mi hořká krůpěj vzpomínky. Když jsem k němu vyjížděl po prvé, bylo to ve společnosti drahé, milé hlavy, s níž jsme si později častokráte umlouvali a slibovali, že se zase co nejdříve někam k moři podíváme. Ale tyto cestovní plány zůstaly neuskutečněny. Společník můj pak

navždy odešel v kraje beze břehů a bez oblohy, beze slunce a beze vzduchu, do temna neznáma. A tak se těšíval na nové a nové výlety! Podivná věc! Na něm i na jiných jsem se dožil tesklivé zkušenosti, že člověk obírá se cestovními záměry a kochá se přeludy lákavých výprav právě nedlouho před tím, kdy se duše chystá k odletu na tajuplnou, dalekou cestu, z níž není návratu.

*

Z Berlína jsme vyrazili rychlíkem několik minut před polednem, a vlak uháněl krajinou, která jest nemnohem utěšenější než trať z Drážďan do Berlína. Znenáhla se ztrácejí výběžky velikého města nad Sprévou a čím dále více přibývá krajiny suché, písečné, šíří se rozsáhlá vřesoviště, vystupují a zas mizejí řídké a jako vyprahlé lesy, a téměř nikde vody, která každé krajině dodávala tolik života. Tento nedostatek vody mi připadal tím citelnější, ježto byl slunný, horký den. A když se za dlouhou dobu naskytl pohled na nějaký nuzný potok nebo na osamělý a v tom suchopáru jako ztracený rybník nebo jenom na stojatou, nepohnutou bažinu, odpočinuly si zraky a mysl se osvěžila. Ale taková oasa zmizela nám stejně rychle, jak se objevila, a zas uháněl vlak bezvodnou krajinou.

Konečně ke třetí hodině stanice Ducherov — blížíme se k ostrovu Uznojmu (Usedomu). A zanedlouho zjevily se nám po pravé straně hroty

vysokých stožárů, již pod nimi vyskočily úzké plachty, větrem nadmuté, pod plachtami čluny — a hle, tu již se leskne zelená hladina širého, nepřehledného limanu, menší to polovina veliké zátoky, v níž se vylévá řeka Odra, *malý Haff*. Četné čluny rybářské, nákladní lodi a malé parníky kolébají se na hladině lehounce zčeřené. Vpíjíme se chtivě v ten obraz, spouštíme všechna okna a svěží vítr od vody náhle provanul vagonem. Vlak hrčí přes most, klenoucí se přes úžinu obrovské vodní nádrže, na levé straně blyští se v odpoledním slunci zelenavé zrcadlo *Peeny* (Pěny), a za několik okamžiků ztrácíme půvabný ten obraz s očí. Jen že jsme v hloubi pod sebou nalevo zahlédli veliký parník, konající tu službu přívozu, a jsme zase na suchu, na půdě ostrova Uznojmu. Po zátoce již ani památky. Doufáme, že se nám za kterousi oklikou trati opětně zjeví — marně. Kmitla se nám jako přeludná fata morgana. Zas jedeme lukami, pastvišti, lesy. Místy na pokraji řídkého lesa zjevují se houštiny obrovských kapradin.

Ke čtvrté hodině stanul vlak ve Swinemünde, a ve čtvrt na pět zarazil v Heringsdorfu. Zde končí jeho pouť, dál to nejede.

Tak to jest Heringsdorf! A kde je moře? Člověk totiž očekává, že ho vlak vyklopí někde na písčitém břehu, ne-li málem do vody. Ale nic, po moři ani slechu. Nádraží celkem dost venkovské a za ním houština vysokého stromoví. Do-

konce jsme se domnívali, že uslyšíme hukot moře nebo aspoň líbezné šumění, ale přivítaly nás docela jiné zvuky.

Na peroně vřava. Je tu plno lázeňských hostí, kteří již déle tu oživují pobřeží mořské a teď očekávají známé, přátele, členy rodiny, nebo se přišli jen podívat, kdo zas přijel. A do té vřavy teď vychrluje rychlík spoustu svých pasažérů, čerstvých to lázeňských hostí, kteří zas ode dneška a zítřka budou se hemžiti na „štrandě“.

Výkřiky, pozdravy, mávání, vítání, objímání — Bože, jak je to protivné, když to neplatí nám! Vpravo vlevo mlaskají hubičky. No ano, známe to. Manželové a tatíci, kteří přijeli za svými rodinami, vezou nejen sebe, ale i čerstvé peníze.

Rozhlížím se po všech těch tvářích — a nesmírnou většinou převládá tu typ, v němž se nemůžete zmýliti, typ nám tak známý. A kdybyste se přece mýlili: tuhle jakýs otylý tatík, zlatem na prstech, na vestě i nákrčníku jak okovaný, sáhl do náprsní kapsy, vytáhl cosi, shodil obal hedvábného papíru a mává malé slečince před očima fantastickým vějířem:

„Haste gezén, Elza?“

A kučeravé, opálené vyžle chňaplo po vějíři.

A tatík sahá do všech kapes a vyndává a podává starší dceři a paničce, a všechny ruce se natahují a popadají rozličné trety a všechna ústa volají: „Gott, wie schön!“

Přivezl každé po kusu nějaké parády — a ta

paráda je zde mnohem důležitější než sama ta mořská voda.

Naším cílem však není Heringsdorf (nebo „Herynkov", jak jsme si jej pro snadnější výslovnost překřtili), nýbrž *Bansin,* vzdálený odtud asi půl hodiny na západ. Ale tam se vlakem nedostaneme; buď drožkou nebo po svých.

Samým spěchem jsme neobědvali v Berlíně, aniž bylo času se nasytiti kdesi na stanici, a rovněž jsme nepamatovali na proviant do vagonu. Měli jsme hlad i žízeň — zde v Herynkově se tedy posilníme. Svěřili jsme zavazadla prvnímu zřízenci, který se namanul, neboť z Bansinu není tu žádného omnibusu, žádného povozu, jímž bychom své tlumoky mohli poslati napřed. Dojížděl sem loni malý omnibus, ale jízdy byly přerušeny, když se na něm zlámalo kolo. Majetník ambulance skoro vděčně přivítal tu nehodu, neboť pravidelné jízdy se mu nevyplácely. Jezdilť omnibus týden s prázdnem, než někoho přivezl, a tak hostinský kolo nespravil a porouchaný omnibus ulehl do kolny na neurčitý odpočinek.

Neobědvá-li člověk v obvyklou dobu polední, ztrácí jaksi rozměr časový. Bylo málem půl páté, ale nám připadala ta doba jako před polednem. A proto dopustili jsme se pošetilosti, že jsme mermomocí chtěli obědvat. A ještě větší pošetilosti, že jsme vlezli do první haluzny cestou z nádraží, na níž byl nápis „Restauration". Uvnitř bylo několik lidí.

Zde jsme tedy obědvali. Ale ježto jsem se hned při polévce zapřisáhl, že tento „oběd", jímž nás Herynkov uvítal, potopím ve věčné zapomenutí, pomíjím jej opovržlivým mlčením. Pro vytrávení jsem požádal o černou kávu, ale té jsem se nedočkal. Vytrhli jsme s rozhořčením a s pevným úmyslem, že zapadneme na kávu do nějaké jiné restaurace.

Přiznávám se upřímně a nepokrytě, že tato naše zastávka byla první pitomostí, které jsme se dopustili — a v zápětí jsme provedli druhou.

Totiž tak: měl jsem dost informací od zkušených turistů a zejména od cestovatele, který loni probádal i neznámé a tajuplné končiny Bansinu, a „dal jsem si v Praze říci", abych od nádraží herynkovského šel přímo až na štrand, tam že najdu všeho dost. Ale teď jsem na to nějak zapomněl a také mi cesta z nádraží připadala nesmírně dlouhá a nekonečná (ač netrvá ani dvacet minut), snad jak jsem byl jízdou rozházen a hladem unaven. A tak tedy, když jsme zase chvíli putovali řadami vil, samých to klecí na lázeňské hosty, a pod korunami vysokých stromů — Herynkov skutečně se rozkládá v jediném velikém parku — spatřiv útulnou verandičku s kulatými kavárenskými stolky, mezi nimiž se proplétal jediný ospalý sklepník, řekl jsem: dost, ani krok dál. A tam jsme sedli ke kávě.

„Kde pak je to moře?" ptal se mne můj

spolucestovatel, když dosrkl kávu a zapálil si poslední berlínský smotek.

„Moře? Taky je uvidíme, jen co si odpočineme,“ promluvil jsem prorocky. „Teď je jen hlavní věc, abychom opatřili vůz do Bansinu. Sami bychom tam sice došli, ale s tlumoky se nemůžeme tahat.“

„Tuhle něco jede...!“

Jelo. Drožka, jejíž „pyšná“ kdysi klisna si teď pohazovala hlavou ke každému kroku, jako by si napumpovávala nových sil k další své trudné pouti.

Pokynuli jsme a vozka zastavil.

„Jste volný? Můžete nás dovézti do Bansinu? Co dostanete?“

Tři marky požadoval kapitán tohoto zdejšího korábu pouště. Odevzdal jsem mu lístek na zavazadla, povelel, aby pro ně na nádraží zajel a zde se zastavil.

„Vozataj“ hrčel k nádraží. Trvalo dvacet minut, než se vrátil. Nebyl bych z daleka poznal ani jeho, ale utkvělo mi v paměti rytmické pohazování hlavou jeho kobyly. Tu byl.

„Nuže, jedeme?“ táži se. „Máte vaky?“

„Mám, pane, ale prosil bych, nespěcháte-li tuze — měl bych ryta — tuhle mám dovézt jednu dámu na Kulm (Chlum) a tam odtud zas někoho nazpět...“

„A co naše vaky?“

„Ó, prosím, ty mohou zůstat ve voze!“

Výborný muž! Jezdil s našimi vaky po Herynkově, převážeje pasažéry s místa na místo. A jen když jel zase mimo nás, hodil nám přívětivý a dobromyslný pohled, slibující nám:

„Taky pro vás přijedu, pánové, a odvezu vás.“

Inu, arci, věděl, že mu neutečeme, když má naše zavazadla v zástavě!

Únava z cesty a vedra znenáhla mizela, zájem na všem, co nás obklopovalo, stával se živějším. Soudruh dokouřil a skočil si teď vedle pro nějakou pohlednici, aby napsal první ilustrovaný pozdrav do Prahy.

Obrátil jsem si židli směrem k zahradě, která se rozkládala opodál a mezi jejímiž stromy se míhali chodci. A jak tak hledím skrze kmeny, tu za nimi do daleka a do výše obzoru krabatí se mi tmavozelená plocha s tisícerými lesklými, jako stříbrnými hřebínky, které se stále přesejpají. Chvěje se to a čeří v záři klesajícího slunce jako těžká hedvábná látka, provívaná větrem, pne se do výše jako stejnoměrně stoupající pohoří a konečně daleko na obzoru se to vlní neurčitou chvějnou linií jako vrchol vzdáleného — vzdáleného lesa. Zahlédám to skrze mřížoví stromů zahrady jen jako skulinami — hledím na to a nepovstávám, nedýchám, aby mi ten obraz nezmizel. Tu přichází soudruh a já kynu mu do dáli a šeptem pravím:

„Podívej se, víš-li pak, co to je?“

Dívá se, dívá, a náhle vyhrkne:

„Ježíš Marjá — to je moře!“

Moře! Seděli jsme půl hodiny padesát kroků od „štrandu“, zády k němu obráceni, pod verandou u Lindemanna, a netušili jsme, že jsme již u moře.

Teď jsme vyrazili, proběhli restaurační zahradou, přes promenádu, a tu pod námi a do daleka a v dáli do výše našich hlav čeřila se zelená hlať Baltického moře. Jako rackové, dotýkající se hladiny, nesly se v dáli člunky s bílými plachtami, na nejzazším obzoru pak a jako na ostrém hřbetu vln plul veliký bílý parník.

Kolkolem šuměla a hlučela „promenáda“ tisícerými výstředními toaletami, tisícerými kroky a tisícerými hlasy, splývajícími v jedinou změť, nalevo na terase kasina započínala kapela jakýs valčík, ale my neměli sluchu a zraku pro nic, než pro velikolepý obraz moře pod sebou a před sebou. Ani nás v té chvíli nelákal pohled na obrovský přístavní „můstek“ Fridricha Viléma, skoro v rovné čáře pod námi, důkladný to most, jehož hlava je zdobena věžičkami podivných tvarů, most, který vybíhá na mohutných jehlách téměř na půl kilometru do moře, aby k němu mohly přistáti veliké parníky s hlubokým ponorem.

Nemohli jsme se nasytiti tohoto pohledu, který se tak neočekávaně před námi vypjal, ale konečně jsme musili pomýšleti na svoji „dili-

genci", která nás měla dopraviti k našemu domovu, do Bansinu. Nu, vždyť tam je taky moře!

Těžko jsme se loučili, vrátili jsme se pod verandu a po chvíli tu tedy byl náš „vozataj", odbyv si svoje „ryty".

A za několik okamžiků hrčeli jsme „zadem" k Bansinu.

Pardon! Řeknu-li hrčeli, platí to jen o kuse pevné půdy, pokud jsme jeli Herynkovem. Ale jak jsme vybočili z jeho hranic, nehrčeli jsme docela nic. Kola naší káry bořila se sténavě do hlubokého, bezedného písku. Před nějakými staletími nebo tisíciletími šplouchalo snad moře až v tato místa, a když znenáhla ucouvlo, zůstavilo tu jen svůj drobounký, jemný písek. A tímto pískem prodírali jsme se nyní. Ubohá klisna již nepohazovala hlavou, ale napínala krk dopředu a pod kůží vyvstával jí každý sval.

Brzy slezl kočí s kozlíku a kráčeje namáhavě podle koně utápěl se v písku. Pak v jednom okamžiku stanula kára — kůň nemohl dále. Slezli jsme taky. Jako vděčně ohlédla se po nás klisna, zabořila kopyta a táhla dále. Po chvíli pobídl nás kočí, abychom zase vsedli, a tak střídavě vezouce se nebo vytahujíce nohy z písku „dojeli" jsme do Bansinu, který je nejmladší odnoží mořských lázní herynkovských. Po celé té cestě nebylo ani potuchy, že jsme tak blízko moře, od něhož nás oddělovala vysoká písková hráz napravo.

Asi po půlhodinné jízdě stanuli jsme v Novém Bansinu, který se skládá asi z patnácti vil, zřízených jen pro hosty, těsně u lesa, před vilou s pyšným názvem „Wald und See“, a s díkůčiněním jsme slezli s káry.

Po pěti minutách smývali jsme se sebe cestovní prach a po dalších desíti nebo patnácti minutách byli jsme již na „štrandě“, tváří v tvář zelenému moři. Teď ho užijeme!

(Nár. listy, 8. 10. 1899.)

IV.

(Dopis příteli.)

V Bansině, ** srpna 99 v noci.

Milý příteli!

Několik řádků chceš od moře? Tu jsou, až Tě snad omrzí. A nedělej si z toho nic, žes nevěděl podnes o Bansinu. Nevěděl jsem o něm taky do loňska, kdy mi o něm vyprávěl dobrý přítel, který sem zavezl rodinu, aby se mu děti zotavily. A nevědí o existenci tohoto nejmladšího lázeňského místa ani mnozí Němci, jak jsem se v Berlíně přesvědčil, když jsem se pídil po nejnovějších informacích. A přece leží vedle samého „Herynkova“, tohoto nejživějšího „předměstí berlínského“, jak mu říkají.

Zdejší lázně jsou vlastně v plenkách a vznikly jinak než všecka ostatní místa lázeňská,

jak praví prospekt zdejší správy. Všechny ty ostatní lázně (patrně jsou míněny lázně zdejší končiny) se vyvíjely ze starých rybářských vesnic, a „bylo prý třeba dlouhých let, aby se sebe setřely vesnický svůj ráz se všemi těmi chyšemi (Rohrhütten), kdežto Bansin prý je čistou osadou vilovou.“

Čtu-li tato holedbavá slova správy bansinské, skoro závidím někdejším těm vesnicím rybářským jejich houževnatost, s jakou vzdorovaly, než „setřely svůj vesnický ráz“. Kdyby se ta jejich snaživá ředitelství lázeňská byla podívala k nám do Prahy, mohla mnoho získati. Byla by seznala, že *my* nepotřebujeme žádných dlouhých desítiletí, abychom setřásli někdejší starobylý ráz Prahy. Tam jej stíráme zcela hravě, takřka přes noc. Rybáři v Pobaltí vzdorovali mnohem déle. Snad právě proto, že byli hloupými rybáři a ne inženýry, staviteli, architekty a podnikateli.

A tak tedy zdejší chloubou jest, že tyto lázně *nevznikaly* jako jiné, nýbrž *vznikly* náhle. Starý Bansin, skutečnou to vesnici rybářskou, která leží odtud asi půl hodiny dále do země, nechali prostě stát, a na zdejším prázdném pobřeží vystavěli r. 1896 koupele. O rok později, 1897, zahájili lázeňskou sezonu, a tu již bylo pro hosty připraveno 11 vil, loni stálo jich patnáct a do letoška přibylo osm nových domků. Podnikateli byli taky zdejší „malí lidé“. Kdo měl „nos“, honem stavěl. Tak na příklad pan „bademajstr“

zdejších lázní, který tam ždímá a na slunce vyvěšuje plavky hostí a jemuž dáváme po pěti fenicích spropitného (vypadá skutečně tak, že bys mu na potkání dal krejcar), je také majetníkem vily. Arci je na ni asi devět desítin dlužen, ale — však on svůj dluh z těch feniků zaplatí. Když stavěl, založila *jej obec*. Věc zajímavá, kterak tady rozuměli vzájemnosti a jak ochotně svým lidem dovedli pomáhat. Možná, že některý z pěkných těch domečků náleží také obecnímu poslíčkovi a ponocnému a komu ještě.

Arci pak stavěli zde také lidé z Berlína. Je tu sice samý písek, ale prozíraví ti lidé dobře v něm tušili „zlato“ a neomylně hádali, že toto podnikatelství v krátké budoucnosti se vyplatí.

Leč jako všady, i zde zmocnila se již půdy spekulace. Akciová společnost herynkovská, jíž náležejí tamní lázně, vidouc, jaký soupeř vyrůstá Bansinem a co se tam dá vyzískati, skoupila honem všechny zbývající pozemky, snad asi za čtvrt milionu marek, a teď je pěkně po kousku rozprodává.

Zatím však jest Bansin zcela primitivní. Není tu lázeňské taxy, není tu koncertů, není tu kasina, divadla, koncertní síně, není tu kaváren a heren. Je zde jen poštovní „agentura“ a žádný telegraf, není tu žádného bazaru, žádných Armenů s bezcennými titěrami, a — hrůza! — není zde žádné módy!

Jak jsem dojel, psal jsem Ti na lístku. Prv-

ní nocleh nebyl příjemný. Místo objednaného pokojíku v patře vykázali nám pokojík přízemní, poněvadž je dražší. Byl to pokus, spokojím-li se s tím. Avšak protestoval jsem. Bylo mi nejen o peníze, ale nemiluji taky přízemních bytů. Připadám si v nich jako utopený. Rád se dívám do krajiny s výše. A v tom přízemku čišela z koutů plíseň, vlhko. Domácí namítali, že je hořejšek obsazen, ale již druhý den byli jsme přece přestěhováni do druhého patra, pod samu střechu.

Hned zrána jsme spěchali do koupele.

Musím Ti říci, že tyto mořské lázně mě v jistém směru zklamaly. Z obrazových publikací a z líčení měl jsem v sobě představu zcela jinou, vyrostla ve mně z popisů a obrázků zejména francouzských lázní. Tam se můžeš odstrojiti v budce na břehu a pak vstupuješ do vody kousíček po kousku přímo s písku do libovolné hloubky, a když ses nabažil vody, vracíš se touž cestou, a můžeš se vyváleti v horkém písku, zahrabati se do něho, vypéci se na slunci, jak tě Pánbůh stvořil, a zase do vody, libo-li. Tento způsob, myslím, je nejpříjemnější. Tohoto úzkého spojení mořské koupele s „koupelí v písku" zde není. Zdejší lázně jsou nepůvabné prkenné haluzny na jehlách, zaražených do moře. Vystupuješ do těchto stodol po příkrých schůdkách, svlékáš se v kabině, a s můstku, který vybíhá od kabin do moře, sestupuješ zase po tolikerých schůdkách do vody, kde jsi hned po pás.

Není toho nenáhlého přechodu a nemůžeš se tak mile v té vodě plácati. Dívám se z moře toužebně na jemňoučký písek na břehu, cítím jeho peřinovou teplotu, jeho šimrání po celém těle, je k němu jenom padesát, sto kroků — nic naplat. Touž cestou, jakou jsme přišli, musíme zpět, do kabiny. Ani na můstku, ani před kabinami není místa k vyhřívání, vše je tu těsné a také by „vyhřívání" nepůsobilo rozkoš. Schází tam teplé lože písečné a vane v té výši stále ostrý, kousavý vítr. Člověk nemůže dosti spěchat, aby již zas byl ve své kukli. Potom arci vycházíme na štrand a roztáhneme se tam na slunci jako žáby, ale upjati v svém oděvu! Není onoho přímého účinku slunečních paprsků na tělo, na kůži, což je tak blahodárné. Ve vodě dlouho nevydržíš, nejdéle dvacet minut, ale to jenom nejsilnější lidé. Slabší nátury mnohem dříve rozráží tam zima, jakkoli máme stále velmi příjemnou a teplou vodu. Neklesla pod 17 stupňů Celsia, ba v těchto dnech měla jednou dokonce 20.

Není sice zakázáno vystoupiti z moře na písek, ale nikdo to zde nečiní. Provedl jsem to první den se svým společníkem, ale ostatní se udiveně dívali, jakou to zavádíme novotu, a tak jsme od toho upustili. Vidíš tedy, že se zdejší koupání koná způsobem zcela řemeslným, fádně střízlivým, je to pouhé namáčení. A přec by i tuto při útvaru zdejšího pobřeží mohla býti „lázeň v písku" znamenitá a beze vší úhony, neboť oddělení

mužské a ženské jsou od sebe vzdálena na půl kilometru.

Tak tedy naprosto nevěř oněm pohlednicím, jež taky odtud se do světa rozesílají a jež zobrazují takový veselý rej na pobřeží v lázeňských kostymech. Je to naprostá fantasie malířská, a ty obrázky jsou snad importovány z Francie. Dokonce pak již nevěř těm „pikantním" scénám na nich! Takových pikantních scén zde vůbec není. To je pouhopouhá „poetická licence" litografických závodů. Nikdo tu v plaveckém kostymu nesedí v člunu — ostatně by tam ve větru zmrzl. A takové jsou zdejší lázně, a v Herynkově a v Ahlbeku — a jistě všude jinde. Jedinou rozkoší — a taky nejlepším účinkem — je tedy otloukání příboje (když je příboj!) a trochu plavání do hlubší vody. Jenže, vzdálíš-li se kousek za provaz, hned za tebou píská „bademajstr", aby ses neutopil. Inu, opatrnosti nezbývá. Vlezl onehdy starý jeden pán s nesmírnou kuráží do vody, vyjádřil se opovržlivě o „škopíku", čímž myslil ohrazené místo, a hnal se dále, do větší hloubky. Čert ví, zda neuměl plavat nebo popadla-li ho křeč, za okamžik ozvalo se úzkostlivé volání a starý pán klesl pod hladinu. Koupající se, kteří mu byli nejblíže, vytáhli ho a pomohli mu zas do „škopíku", ale od toho dne se starý pán ve vodě již neukázal. Měl po sezoně a zmizel vůbec.

Tážeš se, jak se zde žije? Zcela prostě a tiše. Za celé léto nevystřídá se tu ani tisíc lázeňských

hostí — kdož ví, je-li nás tu v tom okamžiku celkem sto, a to vše je rozlezlé v roztroušených těch domcích. Kdo zde má rodinu nebo aspoň část rodiny, žije zcela útulně a vesele. Rodina může si najmouti byt i s kuchyní, a ty byty a kuchyně jsou všude *zařízeny*. Postele, šatníky, prádelníky, stoly, pohovky, umyvadla, zrcadla, věšáky. A v kuchyních všechno nádobí, porculán, sklo, lampy, dřezy, pánve, pekáče. Mnohé rodiny si tedy vaří doma, a to je dosti pohodlné, neboť vše tu přinesou lidé do domu: maso, pečivo, ryby čerstvé, uzené, mléko, zeleninu.

Život nudnější kyne tomu, kdo je zde sám, a tak je nyní se mnou. Přítel, který mne sem provázel, pobyl tu jen několik dní, a již se vrátil do Prahy. Den přechodím na štrandě, ale večery jsou zcela poustevnické, aspoň posud. Do svého podstřešního pokojíku vracím se pravidelně o osmé, s nějakým salámem nebo kusem syrové šunky v kapse od pana Wille, jediného zdejšího kupce. Jinak si objednávám u své domácí rybu k večeři — platejsa, úhoře, okouna, co rybáři přinesou. A to je vzácný požitek, tyto čerstvé ryby mořské, a výborně je zde upravují. Pečené, smažené, a někdy „Fisch grün", na zeleno, se zadělávanou petrželovou omáčkou.

Chodím proto domů, abych se v hostinci nezdržel. (Nesměj se!) Tam když objednáš řízek v osm hodin, bezpečně jej o půl desáté dostaneš. Pak je to drahé. Řízek stojí pět čtvrtí marky, bif-

tek půldruhé, čtvrtinka litru „helles Bier“ 15 feniků, a to je bídná brynda. Třetinka plzeniny (pravé!) stojí 25 feniků, ale takových třetinek udělají zde z litru aspoň čtvero. Z toho vidíš, že by „zátěž“ normálního flekovského pijáka stála zde malý kapitál.

Dále, nechci zdržovati hostinského, kterýž vidí-li mne tak samotna sedět v koutě, pokládá za svoji povinnost přisednouti ke mně a bavit mne. Pokud vypravuje o moři a zdejším životě, rád poslouchám, ale jak vepluje do politiky, volám „číšníka-pobertu“ a loučím se. Krčmářova politika je tak řídká jako jeho „helles“ — a mně je vůbec všechna ta mizerná politika tak protivná!

Konečně nevede k mému bytu žádný trotoár — těch zde vůbec není — ani tu není kandelábrů, nýbrž po kolena mořského písku, z něhož sotva nohy vytahuji. K tomu ke všemu v mém sousedství čumí jakási psí potvora, na každého pozdního chodce cení zuby a jej oštěkává — k čemu takové noční debaty?

Tak se tedy uchyluji ve svůj brloh, povečeřím, pak rozložím na stole noviny a došlé dopisy, čtu, odpovídám, chvílemi se dívám do bukového a borového lesa, jehož větví bych málem rukou dosáhl, a naslouchám hovoru nájemníků v prvém patře, kteří tráví večer na balkoně, lépe řečeno na verandě, slyším smích z vily na pravo a pozoruji zdejšího jednoho Romea, který při-

chází k vile na levo. Zapadá za blondýnou, kuchtou z Berlína.

O desáté zmlká znenáhla všechen diškurs pode mnou i v sousedství a tichá, hluboká noc se rozestírá nad krajinou. Jistě já tu svítím a bdím nejdéle ze všech. Les nehybně stojí, moře v dáli šplouchá, někdy hučí jako jez, a po několik dní, kdy byl „hoher Seegang", tříštilo se s řevem na plochém břehu. V ty dny bylo koupání nejkrásnější. Vlny jak chalupy se valily k břehu a rozbíjely se nám o nastavené hřbety. Za takového příboje nesmíš se po vlnách příliš ohlížet, nebo náhle dostaneš ránu do hlavy, na ucho, až ti v něm zahučí.

Rozumí se, že jsem se hned první den vydal po štrandě do Herynkova. To je právě třicet minut. A tam ten šum obecenstva, nabitá terasa kasina, houpavé valčíky lázeňské kapely, kaleidoskopický život na promenádě, frekvence na přístavním mostě (na nějž je vstupné 10 feniků) — vše to mi imponovalo. Leč když jsem tam přišel po druhé a po třetí, zmizelo kouzlo prvního dojmu. Podíval jsem se tomu bystřeji do očí a viděl jsem tolik maškarády, tolik drobné komedie, tolik záludů a zas nudy, až z toho bylo trudno.

Především Ti musím říci, že to byl buď klam neb omyl, když kladli Palestinu do Malé Asie, jak nás učili ve škole. Palestina je *zde,* v Herynkově. Tato krajina byla zaslíbena a darována

lidu Mojžíšovu, jemuž zde co do počtu konkuruje jenom ten písek na štrandě. Něco málo křesťanského lidu mizí zde v moři vyznavačů talmudu. Sjíždějí se sem hlavně z Berlína, ovšem taky z Vídně a — z Prahy.

Ženské v Herynkově střídají toaletu nejvýš pětkráte za den. K snídani, na promenádu, k obědu, na odpolední promenádu, na štrand nebo k svačině, večer do koncertu nebo do divadla.

Ah, tady teprv vidíš, co je „žena“. Ne žena pro domácnost, pro děti, ale pro parádu, žena k přivonění, jako pugét, k vystrojení, na dráždění jiných žen a — mužů, na závidění, žena s vyrafinovanými tvary a vnadami až na hrot. Mohlo by se ti to snad líbiti, mohlo by to dokonce mámiti, kdyby v tom nebylo tolik úmyslnosti a kdyby to někdy nebylo až „plump“, jak Němec říká.

Nemohu si pomoci, ale při pohledu na tyto vyšňořené dámy vždy mi připadají na mysl ti známí cirkusoví koně, klisny kulaté a vyparáděné, s těmi polštáři na hřbetech a s těmi lesklými kovovými cetkami. Je v tom jakási podobnost, i v tom rejdění. Také zde chodí pořáde do kola, v půl hodině potkáš touž postavu desetkráte.

Mimochodem řečeno, vidím v Herynkově novou módu. Dámy — paničky i slečinky, ba i drobní dívčí výrostkové — nosí tu hůlky, rovné, zcela tenké a hodně vysoké. Jsou růžové, zelené, jasně modré nebo lila, obyčejně v tónu toalety, se stužkou téže barvy, a dvakrát nebo třikrát za den

jsou zdobeny čerstvými kytičkami. Vypadalo by to pěkně, kdyby je dámy uměly nosit. Někdy nastává potíž: v jedné ruce hůlku, ve druhé kytice nebo vějíř — *kterou* rukou se chopiti sukně a vyzdvihnouti ji, aby došel platnosti bílý safiánový střevíček pod ní a pokud možno i pruhovaná punčoška nad střevíčkem? Zde vidíš jasně, že se dámám nedostává *třetí* ruky (asi jako v Praze nám, když chceme vhodit dopis do našich nových, nesmírně praktických *poštovních schránek,* zvláště v dešti). Zde ostatně po prvé mi byly otevříny oči, abych vypozoroval, že není malým uměním, zdvihnouti sukni vůbec. Neboť každá móda má svoje *zvláštní zdvíhání*. Pamatuješ snad, že se kdysi sbíraly a zvedaly sukně napřed? Později bylo zákonem, zdvíhati je na straně, pravé nebo levé, už nevím. Nuže, letos je zase zcela nový způsob zdvíhání, a zde hlavně se to děje zezadu. Tam se sukně (patrně po dlouhém a pracném cviku, neboť kde vzít oči?) sebere v umělé varhánky a přetáhne se co nejvíce do předu, až tě pojímá obava, že tam vzadu kdesi praskne. K tomu ke všemu trup se musí nahnouti dopředu, aby byl obraz dokonalý. Móda výborná, neboť dovoluje mladším doktorům doplňovati studia anatomie.

Což, paničkám je hej! Ale ty starosti matek, které sem přicházejí s dcerami! Konečně ani lázeňská sezona netrvá věčně, a konkurence je nesmírná. Znáš vtipy německých satirických listů,

jejichž terčem jsou „dívky pobřežní“, „Strandjungfern“? Zde jich jest bohatě zásobený sortiment, všeho stáří a každé míry. Dědicové továren, bankovních závodů, „rittergutů“ nebo jen pouzí privátníci mají nekonečný výběr. Konečně však by mohl selhati štrand i promenáda, a tak v sále kasina herynkovského je čtyřikrát v týdni „réunion“, taneční zábava. Tam se pachtí i dívenky s vlaštovčími hrudníky do únavy — nu, zítřejší mořské lázně zas všechno spraví. Jen poveze-li se odtud zásnubní prstýnek!

O moři Ti mám psát? Příteli, četl jsi tolik popisů moře a seznal jsi, že ho nikdo nemůže popsati. Ale když na ně pohlížím, probouzí se ve mně závist, skutečná závist. Závidím je tomu zdejšímu lidu. Moře — aspoň jedna strana do světa volná! Jsme tam doma obklopeni také mořem, ale jakým!

Bije druhá s půlnoci, končím. Že bije, pravím jen obrazně. Zde není věže, není hodin, není zvonů. Po tom se mi stýská. Neslyšíš poledne, neslyšíš večerního klekání, soumrak se snáší tiše, a jen moře šumí věčnou svou melodií. V tuto hodinu vydávají se rybáři v svých člunech daleko na moře, aby vytáhli provazce s udicemi, jež včera v podvečer nakladli s tisícerým vnadidlem. Ale o tom a o jiném zas jindy. Buď zdráv!

(Nár. listy, 15. 10. 1899.)

V.

Jako skoro ve všech lázních, dělí se i v mořských lázních pobaltických sezona na dvě polovice. První polovice je *drahá,* druhá „laciná“. „Šťastnou“ shodou všech okolností stalo se, že jsem padl do sezony laciné.

Lázeňské období v Herynkově počíná 15. května, v Bansině až 1. června, a trvá až do konce září. Hranicí mezi drahou a lacinou polovicí jest 1. srpen. Jinými slovy řekl bych, že první polovina sezony je pro hosty, kteří mohou utratiti tisíce, druhá polovina pro ty, kteří si mohou odlehčiti jen o sta. Tím však naprosto není řečeno, že by v „laciné“ sezoně rovněž nemohl probendit tisícovky, komu by na tom záleželo.

Řečená „láce“ se týká vlastně jen bytů, jak se mi zdá. Vše ostatní jest asi stejné. Jen tak pro orientaci několik číslic. Pěkný byt v Henrykově na celé období o třech, čtyřech pokojích s příslušenstvím stojí 1000—1200 marek. To prý je prostřední cena. V končinách ústrannějších může dostati rodina stejný byt o třetinu, až o polovici levněji, ale naopak někde na ráně může bydliti za 2000 marek, i dráže, zvláště najme-li si celou vilu. Slyšel jsem arci také o bytech za tři a čtyři tisíce marek, ale to již jsem ani neposlouchal. V takových snad může zůstat i přes zimu, komu libo. Ovšem, kdo si tam přiveze na příklad šest jízdeckých koní (jako mi jednoho lázeňského

hosta ukázali), potřebuje na všechen způsob kvartýr o něco větší.

V Bansině jsou byty mnohem levnější, a není tam vůbec domů a hotelů tak přepyšných jako v Herynkově. Prohlížel jsem některé vily ze zvědavosti a nabízeli mi tam domácí páni byty o 3—4 světnicích s kuchyňkou a verandičkou na moře za šest, pět i čtyři sta marek na celou sezonu. Připomínali mi přitom starostlivě, abych si je v případě potřeby zamluvil již v březnu, déle že by nemohli čekati, neboť v dubnu již je silná poptávka. Musím dát věru pozor, abych v březnu nezapomněl...

První polovina je tedy vyhrazena „noblesse", zejména peněžní, „hotvolé" berlínské, která zalidní všechny vily. Tu prý je skutečně o byty zle. Ale většina tohoto vznešeného panstva bankéřského a fabrikantského odjíždí posledního července, buď proto, že mládež musí do školy, buď do některých vnitrozemských lázní k „náchkúře" — *k zotavení* po prvních lázních — a 1. srpnem se tedy může nastěhovat ta „chudší pakáž".

Poněvadž jsem tentokrát všechny své jízdecké koně nechal v Praze, najal jsem si prostě jediný pokojík ve druhém patře, pod střechou. A neznaje poměry, zamluvil jsem si jej poněkud ukvapeně již z Prahy, objednal jsem jej. Proto stál tento pokojík 18 marek na týden, vedle toho 2 marky za posluhu.

Slečna domácích, když jsem dorazil na mí-

sto, dívala se po mých zavazadlech zkoumavě a tázala se, kdeže mám peřiny? Nu, snad s sebou nebudu tahat peřiny po německé říši!

Patrně prý si tedy peřiny „najmu". Nu arci! A večer byly tu „peřiny": vlněná pokrývka a dvě podušky — a zas dvě marky týdně z nich. Jakáž pomoc!

Po prvním noclehu porozuměl jsem dobře bädekrovskému pokynu, že je někdy vhodné vozit peřiny s sebou. Shledal jsem, že v najatých poduškách je peří *nedrané,* a porozuměl jsem tu dále poznámce v jiné cestovní knížce, že v některých krajích Německa jsou ženštiny nesmírně líné. Na tom pobřeží baltickém je zima jistě zoufale dlouhá, rodina je dětmi štědře požehnána a přece nesderou trochu toho peří do několika podušek. Spal jsem jako na drtinách. Desetkrát za noc natřásal jsem podušky, ale brky stále se mi houlily do cípů jako řezanka.

Noclehoval jsem po Čechách taky již ledakde, ale nedrané peří nenašel jsem nikde v peřinách. Spíše jsem si mohl stěžovati do přílišného přecpávání sypek peřím dobře draným.

Jsa již na místě, ubytován, seznal jsem, že bych byl beze všeho objednávání našel bytů hojnost. Téměř na každém domku byly vyvěšeny tabulky, nabízející přístřeší, mnohde byly prázdny celé vily.

A jaké vily! Jaké rozkošné domečky! Jak půvabné, útulné, vhodně zařízené! Co den chodil

jsem po štrandě kolem těchto domků a přemítal jsem usilovně — a nikoli tuto po prvé — *kam* asi tvůrcové *našich* domů, vil a rodinných domků chodí studovat k svým stavbám. Jest nepochybno, že i Mnichov, a Drážďany i Berlín mají mnoho staveb ohavných, ale mají taky mnoho budov překrásných, na nichž zraky spočinou se zalíbením, do nichž se divák přímo zamilovává. A podívejme se na naše *vily!* Jen malý počet jich zasluhuje tohoto pojmenování. Veliká většina jich jest vystavěna podle vzoru bud, jsou to krychle zdiva beze všeho rozčlánkování, domy zednické, postrádající ladných silhuet. Surová plocha, v ní díra — dveře, několik jiných děr — okna — — vila!

A zde na pobřeží ty překrásné domky polozděné a polodřevěné nebo zcela dřevěné, jako z pohádky! Ani dva nejsou stejné. Rozkošné lomenice, krásné střechy, malebné výstupky, arkýře, verandy, balkony, útulné kouty a jako rozmarné úkryty, stvořené k večernímu posezení, tichému hovoru, zvoucí k odpočinku. Všechny tyto prostory lákají k sobě a kynou hostinně. Šťastné děti, jimž je přáno vyrůstati v nich, vraceti se do nich co rok! Pouhý pohled na ně, pouhé těkání těmi ladnými prostorami *musí* v nich tříbiti smysl pro krásno, pro účelnost zařízení, zcela bezděky, třeba všemu nerozuměly a ještě nechápaly, jak je to hezké. A šťastní staří, kteří takovouto střechu mohou zváti svou! Když všechen život venkovský, veřejný znudí a zmrzí, toto půvabné pří-

střeší teple objímá a v těchto prostorách vrací se duši klid, mysl se rozjasňuje. Tu se bydlí jako v hnízdech.

Co den chodil jsem kolem těchto šťastných domků a pokaždé jsem nalézal cos nového, čeho jsem si včera ještě nevšiml. A přece, hledíte-li na ně, připadá vám, že je vše tak prosté, že se to rozumí samo sebou, že umělec, který je vytvářel, nemohl učiniti jinak. A vzpomínáte s lítostí, jak se staví u nás doma, ve velkém i v malém. Jak se tu kecá hmota na hmotu, jak se tu budují stavitelská monstra přímo o závod. Ostatně vám neschází přirovnání hned na místě samém. Také tuto zasáhly místy jen čiré ruce zednické a srdce se ve vás kormoutí při pohledu na dům, jímž jeho tvůrce chtěl konkurovati sousedním výtvorům ducha a krasocitu. Patrně kdesi nějaký závod štukatérský učinil bankrot a v licitaci prodávali pak hotové „balustrády“, karyatidy, krakorce, atiky, sloupy a hlavice ať ionské, korintské nebo římské, ať arabesky a girlandy renesanční nebo barokní. A kterýs polír bansinský šel a koupil si toho vagon a postavil z toho dům a vlepil, kam se co vlepiti dalo. A teď tu stojí strašidlo cihlářské fantasie polírské mezi těmi lepými, vzdušnými domky ostatními jako ztělesněné přikázání:

„Nefušuj do architektury, komu dal Pánbůh ruce jenom na míchání malty!“

Na ty dřevěné domky je zvláštní „továrna“. Ve městě Bolehošti (Wolgastu) totiž, odtud ne-

daleko. Tam vyrobí se domek ve všech podrobnostech, stěny, balkony, schody, podlahy, příčky, dveře, štíty, lomenice, střechy, přivezou to sem, vyzdí základy, podezdívku a postaví na to vilu. Vše souhlasí na milimetr. Ani dva ty domky nejsou stejné, jak pověděno. Ke stavbě jich se používá amerického dřeva, jehož jméno jsem zapomněl, zvláště pevného, hutného, a prý také co nejvíc ohni vzdorujícího. Rovněž prý se nerozesychá, nebortí a netrhá. A cena těch domků je přiměřená. Se vším všudy lze poříditi takové staveníčko za dvanáct, čtrnáct, šestnáct tisíc marek.

Hle, kdyby některá naše probudilá vesnice nebo městečko v půvabném Posázaví, Povltaví, na Lužnici či jinde postavily na pokus několik jen podobných domků našim poměrům přiměřených a opatřily je zařízením — neshledaly by se s náležitým úrokem? Nepronajaly by je jako na dračku?

Jak jsem hleděl na ty domky a do nich, táhla mi hlavou naše pražská „legenda“ o zamýšlených částech vilových, o domcích „rodinných“, o koloniích úřednických a dělnických. Kdysi prý byly projektovány na Vinohradech takové partie vilové. Arci tam na ně nezbylo místa, neboť horečka žravé spekulace zastavěla by, kdyby mohla, i náměstí, ulice, vzduch, světlo, slunce!

Pak prý v Praze! Ach, nesmějte se, pánové, vždyť to není k smíchu. *Kde* v Praze?

My jenom na výstavách architektury a inže-

nýrství vídáme vždy jako na laskominy takový domeček „dělnický“ nebo „úřednický“ — arci po našem způsobu zřízený — a když zmizí výstava, zmizejí také „vzorky“ a všechny projekty. Ale kde byla pořízena nějaká kolonie dělnická — vzpomínáte si, *jak* hromada takových zoufale jednotvárných domků vypadá? Nepřipadlo vám tu na mysl cosi jako trestnická kolonie? A nepocítili jste při pohledu na ně neskonalou truchlivost? Viktor Hugo má v kterémsi románě kapitolu o „zlé“ krajině. Nezdá se vám, že ze zdiva může čišeti někdy *zoufalství?*

(Nár. listy, 22. 10. 1899.)

VI.

Sotva je na širém světě končina, kde byste se nesetkali s krajanem Čechem. V australských ložiskách zlata byli byste se svého času sešli s nebožtíkem Pacltem, v jižní Africe s doktorem Holubem, v Yokohamě byl by se na vás usmál přívětivý obličej pana Kořenského, v pampách a savannách nebo v pralesích jihoamerických dnes či zítra potkáte neúnavného, bledolícího cestovatele a přednašeče Vráze. Ale tyto cestovatelské a turistické hvězdy prvého řádu konaly a konají své výpravy ve velikém stylu — s těmi je vlastně těžko setkati se, neboť kdo z nás ostatních droboučkých „poletounů“ může tak daleko za

nimi! My se spokojujeme jenom s okružními, kombinovanými nebo sezonními lístky a jezdíme jako po šňůře, s určitou maršrutou, od štace ke štaci, a domníváme se v božské naivnosti své, že taky „cestujeme“. Zatím kdyby nám z „kombinovaného“ sešitku vypadl jediný lístek, kdyby nám ujel jediný vlak, kdybychom dostali v hotelu jen o něco kratší postel, ocitujeme se v nesmírných nesnázích a naše obraznost vybavuje si ohromná dobrodružství. Věru bych si přál ztráviti jen jedinou noc v táboře nějakých Indiánů, ale zcela krotkých a mírumilovných, takových, kteří se již dávno vzdali některých prostonárodních zvyků svých, hlavně onoho nevlídného a po stránce zdravotní ne zcela prospěšného skalpování. A myslím si, že i mezi nejsnášelivějšími Indiány bych měl noc dosti nepokojnou. Často si myslívám: kam tam toho pana Vráze čerti nosí! Člověk má mnohdy co dělat, aby vyšel po dobrém s obyčejným policajtem, neřku-li s Indiánem. Arci mi řekl kdysi pan Vráz, že mezi policajtem a jihoamerickým Indiánem je neskonalý rozdíl. No, snad!

Ale tam na pobřeží Baltu se to krajany Čechy jen hemží. Od několika let se toto pobřeží stalo módou, a Misdroyi se dokonce říkalo „pražská kolonie“. Poslední dobou prý Misdroyi upadá. Doptával jsem se příčiny, a tu mi bodrý jakýs „velkorybář“ ze Swinemünde řekl, dvojí věc že prý jest příčinou toho úpadku. Předně komáři a

za druhé prý jsou tamní lidé „grobe Leute“. Bylo by to možno? Němci — a grobe Leute? Což pak bychom o tom nevěděli?

Předně tedy komáři. Vyrojilo se jich — praví se — po několik sezon takové množství, že lázeňští hosté pokousáni, poštípáni kvapem prchali. Zoufalá obec misdroyská nevěděla si pomoci, až prý kdosi poradil — petrolej. Přivezli stříkačku, naplněnou petrolejem, a postříkali prý celý štrand, aby zahubili komáří larvy, jimž se v měkkoučkém, vlhkém a teplém písku tak výborně dařilo.

Ovšem o této radikální kuře nezvěděl celý svět, a když pak někdo zavítal do Misdroye a tázal se úzkostlivě, nejsou-li tam komáři, tu Misdroyští, pokládajíce to za dobírání, odpovídali nezdvořile, asi jako kdysi Kocourkované, když se jich přespolní ptali na tu trávu na věži a na sklizeň zaseté soli. A když se otázky množily, utrhovali prý se domácí lidé již jen s úšklebkem:

„Přineste si aparát a ofotografujte si je.“

Nebo:

„Zítra z nich bude ragú na jídelním lístku.“

A rybář, který mi toto vyprávěl, dodával:

„Jo, jo, so habens’ g’sprochen und die gasť sind fuchsteufelwild g’worden und sind fort!“

Nevím, co na tom pravdy. Snad je v tom i trochu konkurenční nevraživosti, neboť zde si každý chválí jen své a mnohdy v hovoru proskočí trochu žárlivosti na vzrůst souseda. Snad byla slova rybářova výrazem mínění swinemünd-

ských, kteří se dívali žehravě na rychlý rozkvět Misdroye, jako na báječný vzrůst Herynkova a Ahlbeku. Což teprv, uskuteční-li se, o čem bylo na sklonku léta v Herynkově jen tajuplně šeptáno! Dostavili se tam jacísi měřiči a figuranti, vyměřovali, vyměřovali — a kterýs občan mi tlumeně pošeptal:

„Posud je to tajemstvím — ale německý císař tu dal zakoupit lán půdy a vystaví si zde nádhernou vilu a bude zde v létě bývat se svým dvorem — chce, aby se tu všechen lesk soustředil.“

Nenahodilo se nikomu, aby se byl na to německého císaře přímo pozeptal, ale mohlo by to být, on má takové nápady.

*

V Herynkově tedy brzy zavadily o můj sluch české zvuky. Hned, jak jsem onoho prvního dne překvapen vyšel na štrand.

Náhle se za mnou ozvaly zvuky z ženských úst:

„Šla sem — šla — no, poslouchala...“

Již jsem se obracel, abych krajanku objal — podle zvuku hlasu bylo to na objetí — když táž ústa pokračovala:

„No so komm sie doch her!“

Zatím totiž došla panička v živý tlum procházečů, v jádro promenády, a tu již pokládala za vhodnější mluvit německy. Paže moje sklesly, podíval jsem se za paničkou, byla to choť — —

— a teď myslíte, že řeknu českého poslance, českého purkmistra, českého průmyslníka, českého advokáta, českého — — —

Hádejte jakkoli, nikdy nebudete pravdy daleko.

Jinak dle pravdy musím se přiznati, že co chvíle zavadil nám o sluch hovor český a že bylo hovořeno zcela bez ostychu, bez tísně, bez utajování. A přes tu chvíli setkávali jsme se s krajany. Mnoho jich bylo v Herynkově, ještě více — soudím — v sousedním Ahlbeku. Arci v „Anzeigru“ česká jména podléhají malým změnám. Z českého Křikavy stává se Krikava, z Lošťáka Lostak atd. Ale tu má vinu sazečská kasa, v níž není literek s našimi háčky, tím méně, ježto Anzeiger je tištěn švabachem.

A když jsem se vybral na štrand v Bansině, bylo mým prvním pomyšlením: zdali pak i zde najdu krajana?

Chodili jsme křížem krážem, natahovali jsme uši večer v restauraci pana Wille — marně. Ani slůvka českého se neozvalo. Nu, zbývala ještě druhá restaurace, páně Borchardova, tam půjdeme zítra.

Ale kde by nebylo krajana! Ani jsme nemusili čekat na poledne u Borcharda. Sotva jsme vstoupili druhý den dopoledne na „plovárnu“, ozval se se schůdků k vodě hlas:

„No tak, pane řediteli!“

„Už už, pane Libenský!“

A dva staří pánové v adamitském úboru zvolna, zvolňoučka se žejbrovali do zelených vln mořských.

Tak tedy našinci! Nemohl jsem se zdržeti, abych je nepozdravil. Poděkovali sice, ale velikou pozornost nám nevěnovali, velikou audienci nedávali, jak se říká.

Inu, stáří, pomyslil jsem sobě. Staří páni nebývají vždy důvěřiví. Ostatně, abych druhému nekřivdil, stár byl jen jeden z pánů, silně přes šedesát bych byl hádal, ale jinak čiperný a čilý. (Později jsem zvěděl, že již mu táhne půlosmá desítka!) Druhý byl přes padesát podle mého odhadu, ale mnohem těžší než jeho starší soudruh, poněvadž byl o půl metru v pase objemnější.

Potkávali jsme se pak co den, dopoledne i k večeru, ale páni byli pořád jen do sebe zavrtáni. Poděkovali za pozdrav a zase šli svou cestou.

„Jsou nějak tvrdohubí," poznamenal můj společník.

V Bansině neobědvali. Denně táhli v pravé poledne po štrandě k Herynkovu, kde vynašli cosi chutnějšího, paškrtnějšího. V Bansině jim to „nejelo". Chápal jsem to, když jsem později zvěděl, že jsou to Plzeňáci. Plzeňáci rádi dobře!

Zdálo se mi, že tito dva mužové provádějí cosi tajného. Hlavy stále pohromadě, a když jsme se blížili, utichovali. Ale chvílemi, kdy se domní-

vali býti nepozorováni, házeli samými číslicemi, a luštili dodatkem nějaké početní záhady, o nichž patrně již dříve byla řeč.

Konečně jednoho dne v lese neviděn jsem je dopadl, vlastně vyslechl.

Skrývali se za křovím, ale poznal jsem je podle hlasů. A hlasy ty byly živy, plny ráže a rozčilení.

„Teď vy jste na ráně!“ volal pan ředitel.

„Dobrá — pozor — kule!“ odpovídal pan Libenský.

Pro Pánaboha, snad nejde na krev...

A mlasklo to.

„A zas kule — a žaludy, žaludy, žaludy — — a kule — a dost!“

Inu, na štrandě je hezky, moře je široké, obzor daleký, ale den dlouhý, dlouhý — a když to všechno oba pány zmrzelo, uchýlili se někam do lesa, do křoví, na paseku, a hodili si partii. „Nádobíčko“ si patrně přivezli. A jednou v podvečer, když se vraceli z Herynkova, zaslechl jsem, kterak starší pán povzdechl:

„Kdybychom byli aspoň tři, na šístku!“

A pan Libenský odpovídal těžkomyslně:

„Co by nám to bylo platno, když tu nemáme špády!“

V německé říši skutečně není *„špádů“*. Všechno mají, vojska dost, kanonů, válečných lodí sice méně, než by si jich přál neohrožený Vilém, ale přece taky dost, člunů torpedových, až jim litají

do povětří, a v herynkovské kavárně proti kasinu berlínští bursiáni celý den nic jiného nedělají, než karty hrají, skat, bezik, piket, spíše však barvičku, makao a jak se všechny ty hazardní hry jmenují, ale špádů neznají ani podle jména. Tam by nebyl mohl Klicpera napsati své rýmované ponaučení o bulce a tam by rakovničtí bulkáři nemohli pořádati sjezdy. Věc podivná: výroba karet v říši tak rozkvetla, že kartářské továrny lifrují dokonce i celé garnitury karet, upravených pro *falešnou hru* — jak se ukázalo při nejnovějším skandálním procesu „Neviňátek“ v Berlíně — ale o „trapulkách“ ani tyto továrny nemají ponětí. A přece nejsou špády naším vynálezem. Snad je bulka a šístka hrou příliš nevinnou, nebo naopak složitou? „Kozáci“ berlínští na příklad potřebují k okrádání bližních o statisíce prostředků jednodušších a rychlého střídání. Jen jednou jsem se díval před lety z daleka na hru hazardní, kde o výhře či prohře rozhodovalo pouhé obrácení karty (ani nevím, jak tu hru jmenovali), a mrazilo mě po zádech, když jsem viděl, s jakou úžasnou rychlostí se stěhovaly bankovky hráčů do zásuvky bankéřovy! Byl jsem divákem, nepatřil jsem do „partie“, ale mačkal jsem v kapse úzkostlivě svoji pětku, aby mi ji ten bankéř pouhým pohledem nevytáhl. Neboť v takové vášni hazardní hry je skutečně cosi čertovského.

Kdež proti tomu nevinná šístka o dva krej-

cary! Musil by hráti takový kavalír sto let ve dne v noci, aby dovedl prohráti všechny své koně a panství a mohl se konečně spokojeně zastřeliti.

Pánům z Plzně se jednoho dne splnilo jejich přání. Přijel nový lázeňský host, dobrý známý z Vinohrad, a tu se objevilo, že jsou plzeňští páni zas jeho dobří známí a že zde v Bansině vlastně mají smluvené dostaveníčko. A tak pojednou jsme se všichni sesedli, abychom příjezd nového osadníka českého oslavili společnou večeří. V cizině se tak rádi slízáme, třeba bychom doma spolu ani nemluvili. Objevilo se to později ještě několikrát.

Nu a jak nový příchozí vybaloval svoje zavazadla — ejhle, tu nějaký balíček, malý, uzoučký objevil se na stole. Nebyl nám arci tak podvržen, jako v Legrově a Procházkově „Vpádu“ dobrodruhem Filipem ubohému starému Valentovi, ale zcela zřejmě a upřímně. Špády!

Oslava zakončila šístkou, v níž plzeňští naši přátelé utrpěli naprostou porážku, spojenou s válečnou náhradou — patnácti feniků.

Když ucouvli do svých opevnění — táhlo na desátou — řekl mi vinohradský občan a nový náš společník:

„Kdybyste si byl od ředitele nebo Libenského vypůjčil padesátku, třeba na věčnou oplátku, nemrzelo by je to tak, jako těch patnáct prohraných feniků. Musíte vědět, že to jsou šampioni a ve své vlasti že jsou pokládáni za nepře-

možené. Také to nesmíte nikdy nikomu prozradit, aby neutrpěli na své pověsti!...“

A podnes, jakkoli jsem ani nebyl zavázán smrtelnou přísahou, slovíčkem jsem se o tom nikomu nezmínil. Vždyť to byla čirá náhoda, že se nám povedly dvě dvaapadesátky po čtyřech fenikách!

(Nár. listy, 29. 10. 1899.)

VII.

Lázně bansinské leží těsně na úpatí mírně vystupujícího, při moři však příkrého „Dlouhého vrchu“ — Langebergu, porostlého lesem bukovým a jehličnatým. Tento Langeberg je výletním místem lázeňských hostí z Herynkova i ze vzdálenějšího Ahlbeku. Z Bansinu jsme měli na jeho vrchol patnáct — dvacet minut cesty. Nahoře je zcela primitivní restaurace, spíše pouhá nalévárna, se špatnou kávou a s pivem ještě horším. Komu se vzpírá žaludek proti těmto požitkům, spokojuje se s pouhou „selterskou“ nebo mlékem — výběr tu není veliký. Ale německé publikum klidně popíjí popelavé kávy, jaká by každou naši kavárnu uvrhla v bankrot. Nemohu přijíti na kloub zvláštnímu umění, kterak se z pražených bobů kávových, právě takových jako u nás, a z obyčejného kravského mléka, právě takového jako u nás, dovede vařiti káva tak bídná.

Bylo mi pravým osvěžením, když mě nový člen české kolonie bansinské, vinohradský krajan stavitel, pozval jednoho dne na kávu *svoji,* kterou připravily ruce české kuchařky, jeho paní tety, jež dlela v Bansině již o několik dnů déle, provodivši sem mladšího syna páně stavitelova a upravujíc vše ku příchodu hlavy rodiny.

Jak jinak voněla tato káva, po našem způsobu upravená! Jak jinou chuť měl pojednou doutník, jejž jsem k číšce líbezného moku zažehl, veliký a bachratý, doutník neobyčejných rozměrů, jakých jsem si nakoupil ve skladu tabákovém v Herynkově.

Prohlížel jsem tam totiž zkoumavě všechny krabice, krásně upravené, jak jen v Německu to umějí — a zdá se, že tu věru věnují mnohem více pozornosti „ambaláži“ než obsahu — a přeúslužný mladý prodavač, domnívaje se, že nemohu nalézti „svůj“ druh, otázal se:

„Wollen sie eine *gute* Zigarre rauchen? Chcete *dobrý,* záživný doutník? Pak mohu doporučiti tento druh.“

A otevřel krabici s těmi bačkorami.

„Kus jenom pět feniků!“

Zarazila mě tato levná cena. Doutníky jak bachóry, a přece ze všech nejlacinější.

„Jak to, že jsou tak levné?“ táži se.

„To jsou pravé americké doutníky, a jen proto je můžeme tak lacino prodávat, že se v Americe na jejich vývoz platí zvláštní prémie.“

Koupil jsem si jich deset a dle pravdy musím doznati, že to byly doutníky trvanlivé, nezdolné, takřka ohnivzdorné. Chápal jsem hned při prvním, že Američané platí zvláštní odměnu za vyvážení jich, a jen bych si byl ze srdce přál, aby se byl taky v Herynkově našel člověk lidumil, který by je byl vyvážel zas odtud, někam dále na sever. Také mne tyto doutníky přesvědčily nezvratně o bezdůvodnosti domněnky kuřáků, velmi rozšířené, že totiž doutník horší jakosti plavbou přes moře získá na chuti. Byly dávno v tom směru činěny mnohé pokusy doutníkáři hamburskými i jinými, kteří evropské fabrikáty vysílali na Kubu neb až do Ameriky a zas je přiváželi domů, připisujíce aroma havanských doutníků zčásti účinku dlouhé plavby po slané vodě. Ale brak se vrátil brakem.

Tak také nemohu než co nejsvědomitěji varovati před americkým exportem „prémiovým".

Arci měli v Herynkově i viržinky, prý originální rakouské. Měly skutečně jejich podobu a „strukturu", ale byly neobyčejně ohebné, že by z nich umělé ruce dívčí, robící rozličné ty „handarbajty", hravě byly mohly plésti košíčky na visitky, stojánky na hodinky a známé praktické věšáčky na kartáče — zkrátka všechny ty vzácné ruční práce ženské, jež někdy dostáváme k svátku, k narozeninám, k Ježíšku, jež po několik let s pietou uchováváme, do nichž se od počátku

vžírá všechen okolní prach, až je konečně po dalších letech plni zoufalství házíme do pece.

Přičítal jsem vlhkost viržinek přízemní místnosti herynkovské trafiky a doufal jsem, že je na slunci vysuším. Rozkládal jsem pak svou zásobu na horkém písku a čekával jsem nad ní celé hodiny, až se v slunečném žáru upraží.

Leč i nevysušené, vlhké nalezly své milovníky. A to mezi rybáři bansinskými.

S rybáři na břehu rád jsem se zastavoval a závistivě jsem pohlížel na jejich bronzovou pleť, na svalnaté paže, na ruce jako železné, na jejich nohy, zapřené v písek a sloužící přímo za „hevery“ při vytahování těžkých člunů z vody na sucho, při otáčení a vsouvání jich zase do moře.

Každý sval tu byl napjat a vystupoval pod kůží jako houžev, a těžké břemeno pevného, zčernalého člunu neodolalo námaze tří párů paží. Tři rybáři totiž tvoří pravidelně „partii“, tři zápolí s člunem a obsluhují jej, vydávají se na lov daleko na moře, až někdy za obzor.

Ba věru, se závistí jsem pohlížel na vysmahlá těla těchto rybářů, složená jen z kostí, provazových svalů a kornaté kůže. Tito šťastní obojživelníci neznají rheumatismu, na ně neodvažuje se ischias, o nervech snad vůbec nevědí a jejich noci jistě nejsou bezesné. Vábilo mě to k nim stále, neboť mi připadalo, že z jejich trupů jako rybím tukem nasáklých čiší pouhá zdravota.

A byli vlídní, rádi odpovídali.

Hned první den mě vyvedli z klamu, v němž jsem vězel po léta a se mnou zajisté mnozí jiní. Domníváme se totiž, že rybáři na moři loví *jenom* do sítí. Představu tu vzbudily v nás nejenom „námořní" romány a novely, ale také obrazy, na nichž rybáři vždy vytahují plné sítě ryb nebo na nichž se sítě suší na břehu.

Zatím tuto na pobřeží Baltu loví rybáři všechnu svou kořist mořskou na *udice,* aspoň v létě, kdy ryby couvají do větších hlubin, a teprve v podzimku nastává lovení sítěmi, kdy se ryby přibližují k pevnině.

Takováto rybářská trojice loví na udice, na vnadu. Vnadou jsou drobní úhořici mořští, smačkové píseční „Sandaalen". Ti se ovšem loví do sítí blíže břehu, kde není značná hlubina. Síť podoby dlouhánského pytle, na jedné straně jako rozpáraného, ponoří se až na dno. Po několika hodinách přitahují pak rybáři postranice sítě, ještě mnohem delší, než síť vlastní, stejnoměrně ke břehu, a v pytli sítě uvázne na sta a někdy na tisíce drobných smačků jako hádků. Rychle se vybírají a honem s nimi do dřevěných sádek s dírkovaným dnem a víkem, které se až do lovu pohroužízí do vody blíže břehu, aby vnadidlo nepolekalo.

A k večeru vydává se trojice rybářů na moře. Každá taková trojice vrhne do moře okolo 2000 udic. Je to dvanáct až čtrnáct „šňůr", provazců tenkých, ale pevných. Na každém provazci visí 180 provázků krátkých, ne snad přes půldruhé-

ho metru, jako třásně, a jeden od druhého zas na půldruhého metru. Každý pak je opatřen udicí a na tu za hřbítek se připevňuje smaček. Je-li rybička nad normální míru, rozřeže se na dva, tři kousky.

Toto nabodávání se děje již na moři, aby byla vnada ponořena co nejčerstvější. Zdlouhavá tato práce končí za soumraku. Ke dnu klesnou provazce zatíženy kameny, velikými kusy pazourku, jehož je tu na pobřeží hojně, a na hladině zas naznačují „praporečky“, kusy jakýchkoli to hadříků na žerdi v korku, kde jsou udice vrženy.

„Naše práce není těžká,“ řekl mi dobromyslně jeden z rybářů pomořanským svým nářečím, „ale málo spaní je při tom.“

„???“

„No, v osm večer se vracíme s moře, a již v hodinu s půlnoci zas musíme být na nohou; vydáváme se tu opět na moře, abychom kořist vytáhli. Ráno musí být ryby na břehu. Arci, někteří naši jsou na moři přes noc, ale to není bezpečné. V noci se náhle změní povětrnost, a pak má člověk co dělat, aby se vrátil. Už tak leckoho to zahnalo do šíra. A v noci člověk se těžko vyzná ve směru.“

„Umíte plavat?“ táži se.

Rybář se na mne podíval s úsměvem a odvětil:

„Z nás nikdo neumí plavat. Na břehu to ne-

potřebujeme, a převrhne-li se s námi člun tamhle, — mávl rukou k obzoru — ani plování nás nespasí.“

Odmlčel se a náhle se ke mně obrátil s otázkou:

„Vy jste sem taky přišel, abyste se v moři koupal?“

„Ovšem.“

„To je podivná věc. Z daleka sem jezdí lidé, aby se koupali, ale my se nekoupáme. Já se nekoupal už dvacet let.“

Arci, po našem způsobu se nekoupá. Ale skoro všechny ty rybáře jsem viděl pořád zmáchané, pokud neměli svoje nepromokavé boty, jejichž holeně sahají až k hýždím, a tu jsou přidržovány šlemi nebo jenom provázky přes ramena, aby se neshrnovaly.

Dvacet a dvě marky stojí pár takových bot, a nejsou z juchtoviny, nýbrž z hověziny.

„Ano,“ liboval si starý Camradt, jehož pleť byla jak uzená šunka a tvář jediná brázda, „dříve jsme platívali třicet, jednatřicet marek, ale teď si je objednáváme společně, a jsou o třetinu lacinější.“

„A nenateče do nich někdy?“

„Ho ne!“ odpovídal Camradt a honem z nich vytahoval nohy, aby mě přesvědčil. A ty nohy byly opleteny povřísly, až bylo ku podivu, kterak se ta spousta slámy krom nohy do boty vešla.

„A tři léta mi musejí vydržet," tvrdil Camradt, „plná tři léta, nebo by čert musil ševce vzít."

Co mluvil, pronášel Camradt s biblickou vážností. Málokdy šlehl mu tváří úsměv, ale jinak ležel na ni stále výraz dobromyslný. Jeho rázovitá hlava, jeho tvář s vyholeným podnosím a podertím, ale s hustým ryšavým a prošedivělým podbradkem jako věncem, jest učiněným modelem pro malíře.

Ale v lázeňské sezoně vlastně starý Camradt nerybaří, aspoň ne pravidelně. Provází na své „Augustě" — tak nějak jmenuje se jeho člun — hosty lázeňské na moři, což stojí za hodinu tři marky. A jest nesmírně pyšný na svou jollu. Dívá se na ni, jak se v slabém příboji kolébá, a vypravuje těžkými, zdlouhavými slovy:

„Stála mě tři sta a padesát marek, ale nedal bych ji za čtyři sta, ačkoli mě nosí už čtyři léta. Byl tu pán, bohatý pán z Berlína, podával za ni půlpáté stovky, ale nedal jsem. Za šest bych ji dal, ale sotva bych už takovou dostal. Má tu kdesi sestru na moři, byly dvě, ale neprohodil bych ji. Ta umí tancovat na vodě!"

Ba, viděl jsem, jak tyto čluny umějí tančit na moři vzedmutém a ve větru. A na chvíli jsem to i zkusil. Vraceli jsme se jednou s panem stavitelem z Herynkova v takovém člunu za pohnutého moře, a vítr a vlny zanesly nás hodně od kraje a daleko nad zamýšlený cíl. Lehl s námi někdy člun až na bok a vody nám nateklo dost.

Nesmírně jsem se těšil na břeh, vida tu spoustu rozvlněné vody kolkolem, ale byla to nejkrásnější chvíle snad z celého pobytu na pobřeží. Mnohem příjemnější, než později plavba na „Sequensu“ z Herynkova do Misdroye. Ta nám dala!

Za vlídné vysvětlivky rybářů nemohl jsem se jinak odvděčiti než doutníky. Těmi nikdo nepohrdne. Vyprázdnil jsem tedy kapsu a podělil své informátory. Odpusť mi Pánbůh, že v tom bylo i několik amerických „prémiových“!

Ale starý jeden rybář viděl v mých ústech viržinku. Dotkl se jí prstem a řekl:

„To musí být znamenitý doutník, takový tenký!“

Ta vlastnost viržinek již leďakoho svedla k domněnce, že to je i doutník mírumilovný. Sáhl jsem po tobolce a rozdělil jsem i zbytek viržinek. Dostalo se právě každému jedné. Byly to ty „ohýbavé“ z Herynkova.

Třetí den jsem se setkal s rybáři zase. A staroch, vida u mne opět viržinku, tázal se:

„To nejsou zdejší, je-liž pravda?“

„Ne, to jsou rakouské.“

„Myslil jsem si to,“ odpovídal staroch.

„Nechutnala vám?“

„Ó, dobrý doutník,“ kýval staroch, „a dlouho vydrží. Kouřil jsem jej včera celé dopoledne a potom odpoledne kouřil zas můj syn, co mi zbylo — až do večera nám to vydrželo...“

Člověk musí jít až k moři, aby se dověděl,

že je viržinka vlastně „rodinným“ doutníkem. Ta herynkovská totiž!“

(Nár. listy, 5. 11. 1899.)

VIII.

V bädekrech i jiných cestovních knihách jest jistě mnoho dobrých rad a pokynů pro turisty, ale přece ještě několik jich tam schází. Že každému, kdo na cestách nebo z cest chce psáti, nutno vzíti vlastní pero do tlumoku, rozumí se samo sebou. Čím bývá v tomto oboru poslouženo cestujícím i v nejlepších hotelech, jest politováníhodné mrzácké náčiní, jímž snad možno provozovati všechna jiná umění krom psaní. Jsou to násadky a pera podobného kalibru, jaká jsou vyložena k „pohodlí“ p. t. obecenstva na našich c. k. poštách a telegrafních úřadech. V privátním „loží“ (logis) ovšem nedostane člověk ani takových nástrojů. Byty privátní kdekoli jsou v té příčině zařízeny právě tak dokonale jako třeba nejpřednější pražské domácnosti. Však víte, jak to v nich vypadá. Jsou tu drahocenná piana, jsou tu etažéry a kredence, jsou akvaria a květinové stolky, jsou lustry a perské koberce, ale hrozný zmatek nastává, dostaví-li se listonoš s doporučeným psaním. Podepsat recepis! Kriste pane, jaký shon! Ó, je tu kdesi taky kalamář, ale obyčejně rozbitý a vyprahlý jako Sahara, s tvrdým

černým škraloupem na dně; ba, bylo tu kdysi i pero — ale v jakém je ubožátko stavu! Má jedinou nožičku. A kdyby konečně panna kuchta nevytáhla z úkrytu svého v kuchyni lahvičku s inkoustem a pero, nemohla by milostivá podepsati recepis. Nevyčítejte kuchtám jejich milence. Věru by mnohá rodina neměla čím napsati konskripční lístek, a slečna domácích, předkládající hosti k podpisu *památník,* odešla by s prázdnem, kdyby kuchařka nepřispěla se svým písařským náčiním. Stává se!

Nu a vyjedete-li si do Vídně, pranic neškodí, opatříte-li se na cestu i krabičkou perského prášku — víte, před spaním tak trochu posypat prostěradlo. Ujišťuji z vlastní zkušenosti, že to je věc důležitá. Ve Vídni nás to žere ve dne i v noci.

Ale kdo se vypravujete někam na delší pobyt, aniž s sebou chcete vláčeti zásoby prádla na celé měsíce, a spoléháte se, že vám tam taky vyperou, neopomiňte vložiti v svůj tlumok láhev kolínské vody! Na to jsem nepřipadl, a těžce jsem pykal. Byl jsem opatřen jen Horákovou-Klenkovou antiseptickou vodičkou ústní.

A když mi paní domácí odvedla čerstvé prádlo, rozestřel se mi celým pokojíkem protivný zápach, který za čtvrt hodiny byl nesnesitelný. Je to nedostatečným vymácháním? Vždyť jsou límce i kapesníky jako z cukru. Soudil jsem, že spořivá hospodyně používala i při prádle mýdla na

podlahu — nic jinak než mýdlem je to. A zde nebylo ni levandule, ni mařinky vonné, aby se pekelná „vůně“ černého mýdla potlačila. Což nemají ti lidé nosů?

Sběhal jsem Bansin, desinfekčního prostředku nebylo lze nalézti. Konečně mi vypomohl plzeňský pan ředitel, jemuž jsem vycákal půl lahvičky opoponaxu nebo čeho. A tak prosím: nejezděte bez kolínské vodičky, ve vlastním zájmu!

Konečně si račte zapamatovati: nepište na majácích korespondenční lístky! Je to málem na kriminál.

Byly-li nudné mnohé dni všední, neděle je překonávala svojí nudností. Není-li vlastní domácnosti, není-li té útulné světnice, kam se člověk zahrabe — vždyť jest i pražská neděle nudná.

Někteří čeští kolonisté z Herynkova i z Ahlbeku utíkali té nedělní nudě, vyjížďějíce do Swinemünde. Tyto výlety měly určitý cíl — jelo se do kostela. Snad jen ze zvyku, ale víte, jak je zvyk mocný. Řekl jsem již, co mně samému tam na pobřeží scházelo, po čem se mi stýskalo: po zvonech. Stýskalo se jistě také jiným.

Celý týden to ticho ve vzduchu, žádné poledne, žádné večerní klekání! Ano, z rána po několik dnů byl vzduch rozechvíván dělostřelbou, tam u Swinemünde manévrovaly a cvičily dělové lodice, střílely do terčů na moři, sjížděli se k vá-

lečné té hře lidé, ale k nám do Bansinu doléhalo to jako vzdálený rachot hromový.

Tak jsme jedné neděle smluvili vyjížďku do Swinemünde. Účastnila se jí celá naše kolonie, ale dostavili jsme se asi na třikrát.

První tlupa se vydala hned ráno na nádraží herynkovské; k tomu vlaku jsem se nedostal. Rozmýšlel jsem se vůbec na cestu. Bylo chladné jitro, od moře vál jízlivý, kousavý vítr východní, až mě porážel. Nedobře se kráčelo po štrandě a tělo se chvělo hladem.

Jen dvacet minut jízdy je z Herynkova do Swinemünde, ale tam bylo počasí přímo jižní. Slunečno a bezvětří.

Oddíl plzeňských pánů se vydal na cestu vůbec pěšky a dorazil k nám, sedícím již u oběda, v pravé poledne, po chůzi asi čtyřhodinné. A ježto přibyly i dvě rodiny z Ahlbeku, obsadila tu česká naše společnost několik stolů.

Swinemünde má půldesáta tisíce obyvatel, a ve všední dny vládne tu rušný život u přístavu, kde kotví i veliké, zámořské lodi. Malé parníčky a motorové čluny proplétají se mezi těmi velikány jako děti, rozvážejíce obecenstvo všemi směry, jako omnibusy. Je zde i divadlo, v němž se v létě hraje několikrát v týdnu. Herecká zdejší družina vyjíždí však i jednou za týden — tuším pravidelně ve čtvrtek — do Herynkova, kde v sále kasina pořádá představení. Však jsme si tam vyšli jednou z Bansinu na *Kontrolora spacích*

vagonů. Vábilo mě to, abych porovnal, jak hrají proti někdejší družině našeho divadélka výstavního. Ale jak vysoko stál nad nimi *náš* Kontrolor! Jediný představitel Georgesa Godefroida uspokojoval, jakkoli se nevyrovnal panu Jiříkovskému, ale představitelé Montépina a Raoula de Saint Médard byli by vyvalovali oči na pány Liera a Šípka, co ti ze svých úloh dovedli vytvořiti.

V neděli bylo ve Swinemünde velmi klidno, tu mělo tvářnost města zcela venkovského.

Na Swinemünde mám vzpomínku velmi růžovou, ba skoro fialovou. A zavru-li oči, posud se mi dělají ohnivá kola, jako bych ještě hleděl na tu třaslavou sladkou huspeninu, kterou nám na závěrku oběda přinesli. Dámy v naší společnosti uštíply po kousíčku a poněkud se ušklíbly. A tu jsem — čert ví, proč jsem to řekl — poznamenal, já že to velmi rád. Učinil jsem to proto, že jsem posunky dam pokládal za vybíravost? Nevím, ale na všechen způsob moje slova byla nepomyšlena, neboť jsem *takovou* huspeninu vůbec nikdy nejedl.

„Ó, prosím račte!“ a dámy jedna po druhé přisouvaly mi svoje talíře. A poněvadž mi číšník moji porci pořád ještě nenesl — dávaje přednost dámám, jak se samo sebou rozumí — a poněvadž dámy nutily, že jim košíčkem nedám, sáhl jsem po lžičce a —

Pardon! Ráčili jste někdy viděti, čím čalouníci lepí tapety na stěny? Nebo jste náhodou rá-

čili okusiti řídkého, ale zcela řídkého studeného klihu? Těch věcí jsem arci sám taky ještě nejedl, ale soudím, že vím, jak chutnají.

Když jsem uštipoval a polykal třaslavý ten výtvor kuchařský, připadalo mi, že slunce nějak zachází za mraky, že se vzduch ochlazuje a celá příroda se mi nějak zasmušovala. A dámy tak líbezně a tak — zlomyslně pobízely: „Jen račte — jen račte...“

Myslil jsem do té chvíle, že jen moře jest nezměrné. Ale jak jsem se díval na fialový ten rosol před sebou na talíři, připadalo mi, že *tato* hladina jest nezměrnější, nepřekonatelnější. Zraky se mi zakalovaly, všechno kolkolem se mi jevilo růžovým, fialovým, konečně planoucím. Ani krupice v tom nebylo — v Bansině vyzdobovali podobnou věc krupicí — aby si dásně na něčem odpočinuly. A pojednou jsem si vzpomněl, že se loni v těchto končinách přiotrávily dvě rodiny, jimž podobná lepkavina byla předložena, poněvadž kuchař buď z pohodlí, nebo že byl milovníkem živějších barev, obarvil huspeninu anilinem. A jak jsem na věc teď hleděl a vzpomněl si na ty doby, kdy jsem taky pracoval s anilinem — Bůh ví, to je anilin!

Budiž! Nějak člověk se světa musí. Mám se utopit na moři nebo tuto otrávit... A teď přinášel číšník *moji* porci, zákeřný ten muž!

Jediná věc mi dodávala odvahy: že s námi seděl u stolu lékař. A druhá věc mě zachránila:

že jsem konečně želatiny nechal a užil kazijedu, černé kávy. Ale mé zraky byly ještě dlouho potom zastřeny jako fialovým závojem.

Naším cílem po poledni byl maják. Vídal jsem jej co den zdaleka, se štrandu bansinského. Mocné jeho světlo vyskakovalo již za časného soumraku, a praví se, že je viditelné z dáli čtyř mil. Motorový člun nás převezl k patě majáku za několik minut a po malém namáhání slezli jsme tři sta žulových schodů, jež vedou nahoru. S galerie majáku je překrásný rozhled na město, na moře, na vzdálené výšiny, na okolní lesy. Dozorce ochotně vykládal, kde co leží a jak se to jmenuje, ale to všechno jsem zapomněl. A když jsem se dosyta nadíval na krajinu a na mravenčí ten život v závratné hloubi pod námi, sáhl jsem do kapsy a vyňal jsem lístek, abych odtud napsal pozdrav do vlasti. To je moje stará nectnost. Psal jsem — dávno před tím, než byly zavedeny pohlednice — s výše Notredamu v Paříži, s Vendomského sloupu, s věže Eiffelovy, psal jsem s věže dómu štrasburského, s kopců a z tunelů, s balonu a z podzemí, — kterak bych nepsal s majáku!

Ale sotva jsem načrtl adresu, položila se mi ruka na rameno a příkrý hlas zazněl mi do uší:

„Zde se nesmí nic psáti, pane!“

Uniformovaný zřízenec majáku! A jeho zraky hleděly na lístek, na tužku a zas mně do očí, jako by byly pátraly, nejsem-li dokonce špehoun.

Pěkně děkuju! Dreyfus, ďábelský ostrov, Afrika, Kamerun — všechno mi tančilo před očima. Neboť Prusové by mě byli zavezli nejspíš do Kamerunu. Nu arci, zapomněl jsem, že tuhle pod námi je opevněný přístav, bašty, kasematy, že tam s hradeb ční lačně dvacet jícnů dělových, číhajících na případného nepřítele. A já tu píšu! Arci, kdo pak si všímá všech zákazů, že se tu nesmí ani psát, ani kreslit, ani fotografovat.

Opatrnost skoro zbytečná. Přijde sem tolik lidí a pevnost pod námi je tak jednoduchá, že by ji mohl zpaměti namalovat — vlastně tu není nic k vyšpehování. A ten zřízenec byl modrý člověk, a vida lístek, pomyslil si nejspíš: Zas takový blázen s pohlednicemi! — Nu, a nezavřeli mne!

A když jsme sešli dolů, vidím dva nebo tři pány, kteří se podpisují do tlusté knihy u východu. Nad nimi stála zase jedna uniforma s pijavým papírem v ruce.

Aha, „kniha cizinců“. I podepišme se taky! Když se tedy cizí pánové podepsali, sedl jsem ke knize.

A tu jsem učinil něco, co činí každý, maje před sebou knihu cizinců, návštěv, hostí. Dívá se, kdo tu byl včera, předevčírem, a třeba se taky dívá na první stranu a na rozmanité podpisy a poznámky. Dělávám to vždy tak.

Leč sotva jsem se podíval na titulní list, na datum „založení“ knihy a přemítl několik dal-

ších listů, přikročila ke mně řečená uniforma a z jejích úst zaznělo:

„Pane, kniha se nesmí prohlížet!“

Čerta, co se tu všechno nesmí? Měl jsem teď zákazů právě dost.

„Dovolte, pane, k čemu pak ji tedy vykládáte?“

„K podpisům, pane; chcete-li se podepsat, učiňte tak, ale předešlé strany a podpisy nesmějí se čísti.“

„Ale račte mi vysvětliti, proč?“

„Poněvadž jsou tam podepsány mnohé osobnosti, jež nechtějí, aby bylo známo, že tu byly...“

Jsou důvody, kterých člověk nechápe. A tu jsem tedy nechápal, že se tam ty „osobnosti“ vůbec podpisují, když jim na inkognitu tak záleží. A zas ten pronikavý pohled uniformy, jakým vůbec orgány zdejší se umějí na člověka dívat.

No ale podepsal jsem se, až uniformě oči přecházely. Tu máš! A ke svým návodům cestovním připojuji další radu: Fremdenbuchů pod majáky si nevšímejte. Vzal je čert!

(Nár. listy, 12. 11. 1899.)

NA JIH.

I.

PRVNÍ DOJMY.

Projevili jste jistě všichni vůli nejlepší, přátelé drazí, když jste mi radili k vyjížďce na „slunný" jih, a bez úmyslu, zcela bezděky jste ve mně zabili krásnou ilusi, kterou jsem v sobě nosil od mládí, ba od samého dětství. Tak dlouho ve mně žila, do šedin — proč jste mi s ní nedali zemřít? Prakticky bych z toho arci nebyl měl taky nic, ale což nemá každý z vás nějakou pošetilou, nepraktickou domněnku? A když ji z vás bezohledná skutečnost vytřese, nemáte-liž pocit lítosti a tesklivosti, že jste o něco vzácného chudší?

„Na jih!" řekl ke mně přítel lékař a pronesl to tak vážně, přesvědčivě, že mi bylo hned o mnoho lépe, když jsem od něho odcházel, opakuje si: „Tak tedy na jih!"

„Jenom na jih!" radili přátelé, a já všem dětinsky věřil, neboť jsem věděl o prvém, druhém i desátém, že mluví ze zkušenosti. Všichni tam byli, všichni tam ztrávili po několika nedělích ze školních prázdnin, všichni se vraceli opálení až

do bronzova a výmluvnými slovy líčili účinky jižního slunce. A když mi teď tak upřímně přimlouvali, opakujíce mi znova a znova své zkušenosti, skoro jsem pociťoval, jak zdaleka tamodtud donikají ke mně hřejné paprsky Fébovy, a srdce mi poskakovalo radostí při pomyšlení, že by se mi zdařilo zaputovati k přímému zdroji nebeského tepla a procházeti se pod smokvoněmi, olivami, chlebovníky, oranžemi, dýchati líbeznou vůni jižní květeny a ponenáhlu se opékati, do růžova, do červena, do bronzova. Zde bylo tak sychravo, nevlídno, sníh poletoval, pichlavý déšť mrazil, ledový vítr pronikal kosti.

Shledával jsem všecky přátelské pohlednice, které kdy ke mně z oněch končin zalétly, a s jistou mlsností jsem si činil laskominy na všechny požitky, které mě tam čekají, jako činívají vyškolení „paškrtníci", dráždíce se pohledem na připravenou bohatou tabuli.

Na všech těch pohlednicích bylo nebe modré jak šmolka, Adrie byla jako šmolka, a co kde z rostlinstva, bylo zase zelené jako brčál. Taková šťavnatá zeleň jako prvního salátu, zvoucí přímo k zakousnutí.

Byl však teprv leden, a jen z pouhé opatrnosti jsem odkládal. „Je tam teplo, slunečno," ujišťoval jsem se, „o tom není pochyby. Ale o měsíc později bude přece ještě lépe."

Byl únor. „Únor jest měsíc ošidný. Mohlo by se počasí zvrhnouti — počkejme ještě chvíli."

Konečně tedy březen. Dny utíkaly, již uplynula prvá třetina, již se schylovala polovice jeho. A společník, který se chtěl připojiti, naléhal den ode dne: „Neotálejme, jeďme!“ A bylo tedy právě v polovině března, v den svatého Longina, kdy jsme vyrazili pražský prach z obuvi své a zamířili k Vídni.

„Jen tak *z opatrnosti,*“ povídám k soudruhu na cestách, „pro *všecky* případy, *kdyby* se někdy *náhodou* ochladilo, vezmeme taky *zimníky*. Člověk nikdy neví...“

Ba právě! Člověk nikdy neví! A my dva dohromady nevěděli jsme vůbec nic.

Ale taky na teplo jsme byli dokonale připraveni. Lehounké prádlo, lehounké střevíce, lehounké čepice byly v tlumoku a na vrchu byly pěkně složeny lehounké orleánové bundy do těch paren. Lehounké, že by z nich mohl našíti vzdušných sítěk na motýly. Vždyť jsme táhli na jih, na slunný jih!

První štace Vídeň. Pěkný kousek jižněji od Prahy. Třistapadesát kilometrů podle jízdního řádu. Vzpomínám, jak nás v elementárce učili, že je z Prahy do Vídně třicet mil. Trochu se mi to neshoduje s těmi třistapadesáti kilometry, patrně je to o několik mil dále; típ líp.

Čím blíže k Vídni, tím pronikavěji to foukalo. Z pouhé opatrnosti, než jsme z vagonu vylezli, oblékli jsme zimníky. A ve Vídni nám vítr již kosti lámal. Stará zkušenost: ve Vídni stále

fouká, a na nás Čechy fouká tamodtud i na hodnou vzdálenost ledově. Však tu dlouho nezůstaneme.

Nejpamátnější budovou vídeňskou jest beze vší pochyby parlament. Zašli jsme tam druhý den, z vděčnosti za vše dobré, co nám z něho do Čech přichází. Mluvil právě pan doktor Stránský o volební reformě a dole ve sněmovně hemžilo se asi třináct poslanců všech národností a stran na důkaz, jaká důležitá věc se projednává.

Učinivše zadost své povinnosti, svázali jsme tlumoky a dále! Jižní drahou do Štýrského Hradce. Probudili jsme se tu do prvého slunného dne a svátečního ruchu. Bylo 19. března, svatého Josefa, zemského patrona štyrského — svátek zasvěcený, proto se nebíčko bodrým Štyřanům tak vybralo. A v poledne dále, k Terstu. Slunný jih se nám přibližoval.

Budiž Bohu žalováno, tu čekalo prvé zklamání. Nad Terstem visela sychravina, do ulic a náměstí dul mrazivý vítr, chvílemi přeprchávalo. Pod zataženým nebem jsme putovali k Miramaru a pranic nám nebylo vedro v zimnících, jež jsme měli pro *všechny* případy. Klíčilo ve mně teskné tušení, nebudou-li tyto „všechny“ případy pravidlem.

Miramar se tyčil v zachmuřené krajině jak onen opuštěný zámek v pohádce. Kráčejíce od předměstí Barcole, až kam vede tramvaj z Terstu, potkali jsme jen jediný kočár, v němž se

vracel osamělý turista od zámku. — „Z Barcoly budete v Miramaru za dvacet minut,“ povídali nám v Terstu. Ale zdá se, že tam mají minuty jako všady na světě, jako taky u nás v Čechách. Šli jsme hezky rázně plné tři čtvrti hodiny.

Před zámkem stál vojín na stráži, hledě zádumčivě k Terstu, kde tušil veselý, rušný život. Zde je ponuro, jako bychom vstupovali do veliké hrobky. Na otázku, zdali volno vstoupiti, jen rukou pokynul.

V zámku se vybírá vstupné, tuším 60 haléřů za osobu, a další nějaký šesták za přechování hole nebo deštníku. Starý kastelán se nás ujal a prováděl nás mrtvými, opuštěnými prostorami.

Starý kastelán jest pamětníkem, současníkem nešťastného císaře mexického. Okazuje, vysvětluje, z každého jeho slova vane tesklivost starého oddaného sluhy, který za mládí zažil všechnu tu krásu novou, svěží, dny rušných slavností a nadějné výpravy za moře — a zažil pak i těžkou dobu trudu po ztroskotalém krátkém panování a tragickém skonu Maxmilianově. Vzpomíná stále někdejšího svého pána, vzpomíná císařovny Šarloty, okazuje podobizny Maxmilianovy z dětství, jinošství, admirálskou, upozorňuje na veliký obraz, jenž znázorňuje vyplutí za trůnem zaoceánským, okazuje nádhernou síň, v níž přijal Maxmilian deputaci mexickou, stolek, na němž podepsal závažný dokument. Vypravuje vám to bůhví kolikatisícímu, vypravuje to po

celý svůj život posavadní a bude snad vyprávěti až do smrti, a přece vám připadá, jako by se jeho hlas při těch vzpomínkách lámal, vlhl, a zase zní dutě jako z hrobu všech těch nadějí, jež se v jeho okolí k zámořskému panování Maxmilianovu upínaly. Je skutečně vždy tak pohnut? Či je to výkon dlouhou dobou mistrně nastudovaný? Je to účinkem pochmurného dne? Probouzejícího se jara, které po tolikáté již rozkvétá nad opuštěným tím nádherným sídlem prince, jemuž nebylo dáno, aby se z daleké, osudné výpravy navrátil a dožil život klidný a šťastný po boku milující choti?

Ale nálada starého sluhy sděluje se vám za vyprávění příběhů, jež jste čítali v svém dětství a kterých jste tehda nechápali. A jest přirozeno, že se vám ta nálada přelévá v duši. Veliký, tragický osud lidský vystupuje před vámi, znova živený vším, co se vašemu zraku jeví. Vše tu stojí a leží jako tehda, když princ odcházel, jako by stále vyčkávalo jeho návratu. Táhne tu myslí cosi jako stará pohádka o zakletém království. Nevrátil se princ, království zůstalo zakleto.

Procházíte skvělými sály, ocitujete se v nádherných dvoranách přijímacích, konversačních, ve zbrojnici, v knihovně, jídelně, herně, ba je tu i sál korunovační. Ale všechna ta nádhera zaléhá vás svou tíží, masivností. Neboť plebejský zrak váš nevidí nikde útulného koutu, kde vlastně taky *bydlili* oni, pro něž nádherné to sídlo bylo sta-

věno. Takového teplého, útulného, důvěrného útulku není zde po vašem rozumu. Vše jest jako jediné museum, vystavěné na odiv, pro veřejnost. Život vyhasl, přes všechen lesk dýší ty prostory pouhou mrtvou obřadností.

Vydechli jsme zhluboka, když jsme zas vykročili na vzduch, do sadu kolem zámku. Zbývá ještě se podívat na malý, skrytý přístav, chráněný drobným molem. Zde se houpávala ozdobná bárka, na níž Maxmilian se svou chotí podnikal malé výlety, odtud se vyplavil taky na velikou výpravu zaoceánskou. Přístav je prázdný, a vlny Adrie, dorážející na nízké molo, rozplývají se tu v nekonečném šplounání, jako by pěly tesknou ukolébavku.

Vracíme se zeleným, rozrostlým sadem. Bylo prý zde před čtrnácti dny krásně teplo, povídal nám prve kastelán, a všechna flora se probudila ze zimního odpočinku a kvapem vypučela. Ale dnes je sychravo a rozrostlé keře stojí nehybně, jako by znova usínaly. Zmeškali jsme teplo, které je probudilo k životu.

Ve velikém vodojemu blýskají se zlaté rybky. Jen jsme přistoupili ke kamenné obrubě, a rázem střelhbitě se všechny shromáždily u našich nohou, vystrkujíce špulivé tlamičky až nad hladinu. Je to snad zakleté hradní dvořanstvo, vyčkávající, až se zámek mocnou ranou zatřese, aby na sebe vzalo někdejší lidskou podobu? Ne, jsou to prostí zlatí

karáskové, přicházející si pro sousto, pro drobek housky. Navštěvovatelé Miramaru naučili je tak.

Schyluje se k večeru, vracíme se k Barcole a zachvíváme se lehce v zimnících. Jak jsme byli obezřelí, že jsme na ně pamatovali! Jinak bychom na prahu jihu byli užili pěkné zimy. Ale zejtra pojedeme do Benátek — a tam bude konečně teplo. V Benátkách přece nemůže být zimy! Snad by byli nelhali všichni básníci, kteří je kdy opěvali?

II.

TERST.

Snažně vás prosím, kdo pojedete do Terstu, přátelé milí, prokažte mi malou ochotu: ubytujte se v „Hotelu Balkan" na Piazza della caserna a dejte mi pak vědět, jaké to tam je. Já totiž v „Balkáně" nebyl, ač mi byl s několika stran upřímně doporučen. Stalo se mi, co se stává tak zhusta mnoha turistům. V poslední chvíli, kdesi na přestupné stanici nebo ve vagoně, anebo třeba již blízko za Prahou padnete do ruky někomu, kdo vám doporučí cosi ještě lepšího a zvrátí vás.

„Do hotelu „Balkan" míříte? Nu, dobrý hotel, povídá se, dokonce prý slovinský, ale je tam taky hotel docela krajanský, českého rodáka, tam bych vám radil. Český majetník, česká obsluha..."

A již vás má. A tak tedy padl „Balkan" a my

zamířili do hotelu rodákova, řekněme k panu Krajanovi. Skoro děkujete Prozřetelnosti, že vás v poslední chvíli svedla ve vagoně s krajanem, který vám doporučil hotel páně Krajanův. Posílá na nádraží dokonce vlastní omnibus. Jen jste prošli peronem, a tu vás již polapí.

„Hotel Krajan?“ tážete se.

„Jawohl,“ zní odpověď. „Bitte einsteigen.“

Trochu se zarazíte. Ale hned vzpomenete, že nejspíš teprve portýr vám porozumí, a pak „obsluha“.

Hrčí s vámi omnibus po terstkých ulicích, za deset minut stane před hotelem. Vyběhne portýr.

„Máte slušný pokoj s dvěma postelemi?“

Ale portýr se dívá, jako by ho byl oslovil Tatar. Nerozumí. A nerozumí vám taky nikdo jiný z celého personálu. Přesvědčíte se o tom za chvilku nahoře v patře, dole v jídelně. Jídelna naplněna, plno tu bzukotu taliánského, místy stůl německých byrokratů s příslušnou garniturou mladých aspirantů, praktikantů, auskultantů, kteří se mohou polámat protivnou, podlízavou úslužností ke zkoprnělým, škrobeným představeným a potrhat nuceným smíchem nad jejich nechutnými vtipy, kterým se smávali zase ti staří kdysi před půlstoletím jako praktikanti.

Dobrovolný rekomandér ve vagoně ujišťoval vás, že se v hotelu páně Krajanově soustřeďuje česká společnost, ale ani slovo české nezavadí

o váš sluch. Pokoušíte se u všech číšníků — marně. Na některých seznáte neomylně původ vídeňský, ostatní jsou neomylně původu vlašského. Nu, zkrátka, za chvíli se přesvědčíte, že není všecko krajanské, co se vám za krajanské doporučuje. Stejně se jinde přesvědčíte, že není vše dobré, byť i bylo krajanské, jako jsme viděli o něco později v Gruži. Ale žádná zkušenost není zbytečná. Poslouží aspoň jiným.

Naproti tomu hotel „Balkan" prý je skutečně střediskem slovanských cestujících. Že slovanských čtenářů, o tom jsem se sám přesvědčil v kavárně „Balkánu". Tam jsou vyloženy četné slovanské časopisy, taky některé české, a tam jsem slyšel hovořit snad všemi jazyky slovanskými. Na budově samé jest jenom nápis *Hotel Balkan,* na pohlednicích však, jež tam prodávají, jest označen jako *„Narodni dom" v Trstu.* Nebyli by jim snad Taliáni dovolili dáti nápis taky na dům? Slovákům to tak Maďaři udělali, že jim na Národním domě v Turčanském Martině zkonfiskovali slovo „Národní", a zůstalo tedy na budově jenom slůvko „Dom", připadající vám jako hořká ironie maďarské svobodomyslnosti a rovnoprávnosti.

Za malé zklamání s krajanským hotelem měl jsem druhý den malé zadostučinění, když jsem na potulce městem sháněl drobné informace o směru cesty atd. Jsem náruživým ctitelem mořských „plodin", ústřic, raků, ryb — hledal

jsem tržnici na tu kořist z moře. Zastavím pána, uniformovaného, měl dost hvězdiček a taky nějaký prýmek.

„Kde tu tržnice na ryby, pane?"

„Sehn sie diesen brück und hinter ist eine kleine niedrige haus, das ist fischalle."

Byl bych pána radostí políbil, jen kdyby nebyl míval tak ukrutně ježaté kníry pod nosem. Vida, vida! Pověděl mi docela dobře, co jsem chtěl vědět, a šlo mu to taky bez „důkladné" znalosti druhého, vlastně tam v Terstu třetího jazyka. Opakoval jsem tento pokus několikrát, vybíraje si schválně osoby úřední, a slyšel jsem víc podobných odpovědí. Vida, vida, u nás by nadělali rámusu, a v Terstu to jde.

Ještě mi běželo i o jiné. Vlezl jsem do krámu papírníkova pro nějaký zápisníček. Žádám ho německy. Talián se ani nehne a povídá:

„Non capisco tedesco, signore!" (Nerozumím německy, pane!)

Bylo to na korsu. A pane, ozval by se to výkřik bolesti do říše, aby se to tak přihodilo nějakému Němci u nás na Příkopech nebo na Ferdinandově! Jste chlapíci, Taliáni, myslil jsem si. A povídám: „Pane sousede, já zas nejsem Němec, ale Čech, a však se domluvíme!"

A domluvili jsme se, po česku i po taliánsku, a prodal. A když prodal a dodal, povídám:

„Výborně, vlastenče: non capisco tedesco! Ale má to vadu. Kde běží o to, abyste porazili a pod-

robili Slovince, tam kapišete dobře tedesko, tam se domluvíte a bijete společně!“

Pršel pichlavý déšť, vál ostrý vítr, který kosti pronikal. Nebylo nám do dalších vycházek do okolí, pryč tedy, do Benátek! Ale parník pluje z přístavu o půlnoci, ráno o šesté dorazí do Benátek. Za té nálady přírody není valné chuti k plavbě. Tedy vlakem.

Dopoledne vysvítilo sice sluníčko, ale již jsem mu nevěřil. Pouhý zálud, nic jiného. Okolo poledne vsedli jsme do vlaku. V kupé dvě dámy, ověšené zlatem a drahokamy, v průvodu pána vysmahlého, jak uzeného. Vlaši. Vedle nás pár mladých manželů, ale zdá se, že ne již docela nových; zdá se, že teprv teď dohánějí svatební cestu, v podzimku odloženou. Zdá se, že jsou takové „odložené“ svatební cesty rozumnější než ony rovnou cestou od oltáře. Mladí manželé nebývají už tak protivně sladcí a hluší a slepí jako tetřevi, nejsou tak nešikovní, nezapomínají zavazadla v čekárnách nebo vagonech a nepřejíždějí stanice. Nepochybně i pro ně je to příjemnější. Chovají se umírněněji a okolí je tak protivně „nešrumuje“.

Má to arci taky vadu. Mnohá taková odložená cesta svatební se již nikdy nevykoná. V první radosti by se mladý manžel rozdal. Za nějaký čas nabudou převahy ohledy praktické. Znáte ty pohodlné, nasycené muže. „Proboha tě prosím, ženuško, máme se tahat po světě!“ Někdy to zna-

mená: Mám se *s tebou* tahat po světě? A proto snad je přece nejlépe na svatební cestu hned od oltáře. Což ponechávám k laskavému rozhodnutí všem těm, jichž se to týče.

III.

DO BENÁTEK.

Trojí jazyk byl zastoupen v kupé vagonu, do něhož jsme v Terstu usedli, a vypadalo to jako trojí nepřátelský tábor, aspoň s počátku.

„Má úcta!" pozdravil jsem, proplétaje se tlustými damami Taliánkami a hubeným Taliánem, kteří se usadili hned na kraji, u okna po levé straně vlaku.

Ani nevím, bylo-li to zavrčení nebo odkašlání z úst suchého Taliána, nebo byla-li to odpověď na můj pozdrav. Jinak se na mne Talián ani nepodíval.

Rozumí se, že jsme se usadili na opačném konci kupé, u druhého okna. A než se vlak hnul, přibyl k nám onen párek zánovních manželů, kteří teď musili vzíti zavděk již zbylými sedadly prostředními. Z úst pánových ozval se velmi zdrželivý pozdrav povědomým naším „druhým" zemským jazykem, potom jsem zas odpověděl svým: Má úcta! A pán usedl jako socha.

Ani se mi tuze nelíbí tento náš milý pozdrav, poněvadž je velmi často lží, pravým opakem na-

šeho smýšlení. Říkáme „má úcta“, a raději bychom pozdraveného utopili na lžíci vody. Říkáme to velmi často v případech, kde není k úctě žádné příčiny, kde bychom nejraději pozdravili hromem. Ale na drahách a mezi cizími důsledně tak říkám. Jest velmi mnoho lidí, zvláště drahých nám a vlídně nakloněných Němců, kteří o češtině nemají ani ponětí, ale dvě slova z milé naší mateřštiny znají: má úcta. To je zásluhou dlouholetého působení tak zvaných humoristických listů vídeňských, poslední dobou taky berlínských i jiných, kteréž, aby karakterisovali nějakou stálou svoji českou figurku, vždy jí vkládají do úst nejen „hromapeklo“, ale taky „má úcta“. A když tedy řeknete „má úcta“, jako byste řekli: račte dovolit, já jsem s odpuštěním taky Čech. Zkrátka, dvěma těmi slovy uvedete se bez dlouhých a zbytečných výkladů jako našinec. Že tím někdy svému sousedu v kupé, zarytému a zapřisáhlému odpůrci, pokazíte na hodnou chvíli dobrý rozmar, za to ovšem nemůžete.

Tlusté dámy Taliánky ohradily se spoustou všelikých košíčků a krabic, jejich průvodčí ohradil se nevšímavostí zdánlivě pyramidální. Málokdy jsem pozoroval někoho, kdo se tak okázale snažil ignorovati své sousedy. Měl tu po svém svatém přesvědčení dva páry krvežíznivých nepřátel: Slovanů a Němců.

Hovořil jsem se svým soudruhem a slova naše zdánlivě doletovala vzájemně jen k našim

uším. Talián slyšel jen sebe, zánovní manželé Němci chovali se uprostřed zcela trpně. Pán vytáhl nějakou knihu, panička chvílemi se k němu naklonila s nějakou otázkou, a pak jen šeptala. A skoro šeptem zas odpovídal jí manžel.

Panička byla velmi hezká a stále mi připadalo, že jsem tento jemný profil, tyto krásně formované rty a ty hluboké, snivé a smutné oči již někde viděl. A náhle mi vyvstala před očima postava krásné židovky z Doréovy bible. Jako by k ní moje sousedka byla za model sloužila. Zánovní párek manželský byli skutečně Židé, ale tak zcela odlišní od židovských zjevů nám známých, tak neobyčejně tiší, skromní, skoro ostýchaví. Marně jsem přemítal a kombinoval, z kterých asi oblastí pocházejí, a v duchu jsem komponoval nějakou hebrejskou povídku.

Milý můj soudruh sledoval mé pozorování a viděl jsem mu na očích i na rtech, že chce se mnou sděliti pozorování svoje. Jen mu svaly kolem úst hrály. Šlápl jsem mu velmi energicky na nohu. Vím, jak mládež mluvívá, obával jsem se čehosi, neboť stále mi připadalo, že i v tomto kupé, kde jsme všichni seděli jako za přehradami, plni zdánlivé ledovosti a nevšímavosti jedněch k druhým, přece nám někdo rozumí.

Jeli jsme tak již plnou hodinu, a přehrady se nebořily. — V Terstu na chvíli vysvitlo slunce, jako by nás bylo lákalo tam dále do Benátek, ale teď se nebe nad krajinou mračilo, slunce zmi-

zelo. Byli jsme v pasti, z vlaku jsme nemohli, již nebylo sluníčku třeba, aby se přetvařovalo. Dráha vede krajinou, která jako by nebyla osídlena. Jednotlivé domky s plochými střechami vyskakují podél trati a zapadají zas, tu i tam nějaká vesnice, ale většího střediska lidí jako by tu nebylo. Vlak zastavuje, vidíte dům staniční, někdo vystupuje, někdo zas vlézá do vozu, ale neuhádáte, kam asi zamíří onen, jenž vystoupil, a odkud přichází, kdo přibyl. Neboť krom stanice není tu široko daleko stavení jiného. Táhnou se vinice, jejichž réva nemá ještě lístečku zeleného, táhnou se rozsáhlá jakási strniště od loňska, chvílemi se kdesi v polích vynoří lidská postava, a zas vede trať lány jako pustými. Jen po dlouhých, předlouhých mezerách vynořuje se větší skupina domů a domků. Zdá se vám chvílemi, jako byste jeli po české transversálce. Tam taky stojí stanice jako na poušti, bez okolí, bez dovolání, jejich obyvatelé vám připadají, jako by byli odsouzeni k samovazbě. A ty mraky, jež pohání vítr nad námi, zvyšují jen melancholii krajiny, která dýše sychravinou a je tíhotná vodou zdola, vodou shora.

Dívám se starostlivě do krajiny, povlečené jako šedivinou, a mysl naplňuje se obavami. Snažím se je zaplašiti a pravím k soudruhovi:

„Myslím, že je dobře, že se to teď vymračí a snad i vyprší. Do Benátek máme šest hodin jízdy — tam pak bude jistě hezky.“

Tu se vyjasnila tvář mého souseda, zánovního manžela krásné paničky, ruka rychle odložila knihu a pán povídá německy:

„Myslím taky, že bude hezky. Ujišťovali mě v Terstu, že je konec nepohody. A když se tak pěkně vybíralo, poslal jsem si zimník domů, abych se s ním netahal. Je to taky směšné — se zimníkem do Italie!“

Nemýlil jsem se, někdo nám tu rozuměl. Ale to mě teď méně zajímalo než ta okolnost, že si pán poslal zimník domů. Skoro mi připadalo, že je v jeho pohledu trochu ironie, když se podíval na naše zimníky. A skoro jsem se tou chvílí zastyděl za svoji zimomřivost a skoro jsem taky v okamžiku tom pociťoval váhu břemene, jakým v teplé Italii může být zimník. Že mne nenapadlo, abych učinil stejně, jako můj soused!

A teď se vmísil v hovor i hubený Talián:

„No, no, tak docela jisté to není. Ještě nás to může pěkně překvapit!“

Sáhl jsem vděčně po zimníku, jenž visel vedle na háčku, a pohladil jsem ho, jako bych jej byl odprošoval za dřívější svoje pomyšlení. Talián — letitý již pán — je jistě muž zkušený a ví, co vše v těchto končinách člověka očekává. A teprve teď jsem si všiml, že taky on má nad hlavou zimník a že jeho paničky — choť a švekruše — mají rovněž v síti silné a teplé pláště. A když jsem se vrátil pohledem k svému sousedovi, skoro jsem postihl jistou obavu ve výrazu

jeho tváře a zároveň se v srdce mé loudil soucit s ním. Jeho zimník odváží již tou chvílí pošta na Moravu, skoro na samé hranice Slezska — jak mi později pověděl — a on směrem opačným jede v ústrety neznámým, netušeným utrpením.

Přehrady padly, již jsme všichni hovořili společně. Talián chvílemi svou mateřštinou, jejíž tok by byl uvedl v zoufalství i nejkomornějšího stenografa, chvílemi němčinou tvrdou, hranatou a hrotitou jak ty skály, kolem nichž jsme jeli. A divil se, že chápeme těžko jeho vlaštinu.

„Ano, pane, rozuměli bychom lépe, kdybyste vy Vlaši nemluvili tak rychle,“ namítl jsem.

„Jak!“ zvolal. „My že mluvíme rychle? Pane, víte, kdo mluví rychle? *Vy Čechové!* Santa Maria, my mluvíme rychle! Já mluvím německy, slovinsky, chorvatsky a rozumím taky česky — ale byl jsem několikrát v Čechách a v Praze a tam jsem nemohl pochytit ani slova, jak rychle vy Čechové mluvíte. Kde je proti tomu naše vlaština!“

Bylo mi věru překvapující a neskonalou novinou, že my Čechové hovoříme rychleji než Vlaši, a myslím, že to bude neslýchanou novinou i jiným. A to vše vychrlil ze sebe Talián, div se nezajikl.

Vlak ujížděl, hovor plynul, odpůldne se schylovalo, nebe se mračilo. Konečně jsme minuli Mestre, poslední stanici na pevnině, a brzy se vlak octl na velikolepém viaduktě, přes půl-

čtvrta kilometru dlouhém a spočívajícím na 222 obloucích.

Nákladné toto spojení s pevninou zbudovalo a Benátkám na památku zanechalo Rakousko. Vypínáme se z oken, zdánlivě do nekonečna vede železný pás kolejí, po obou stranách hemží se v mělkém moři všeliké vodní ptactvo, v dáli čnějí stožáry lodí, a již se našim zrakům objevují taky první gondoly. A jak vystrkujeme hlavy, dopadají na ně také první studené krůpěje dešťové...

O šesté hodině stanul vlak v nádraží benátském, útokem ženou „fakýnové" na cestující, vlekoucí zavazadla, řvou jeden přes druhého, mají-li nás dovésti ke gondole — avšak není chuti vsednouti do gondoly. Z šedivých mračen řine se ledový, pichlavý déšť, a jedva jsme vystoupili z nádraží, ovanul nás studený vítr.

„Na parník!" velíme fakynovi. Upínáme se v zimníky, ohrnujeme límce, vrážíme klobouky těsněji na hlavu. Ohlížíme se a poslední sbohem dáváme doktorovi z Moravy, jehož zimník ujíždí neodvolatelně ke slezským hranicím.

Ubohý muž, proč s ním nepočkal aspoň den!

IV.

V LAGUNÁCH.

Nám rostencům z let padesátých a šedesátých minulého století dostávalo se prvních vědomostí o Benátkách od starých vojáků. Dříve ješ-

tě než jsme překonali „kohoutka“ neboli slabikář, slýchali jsme o Fenetychu, městě podivuhodném, vystavěném „na vodě“. Arci nám, tehdejším analfabetům, bylo jejich líčení vždy mezerovité, neurčité, mlhavé. Staří ti vojáci měli taky poněkud obmezené hledisko. Jejich pozorování se vztahovalo ponejvíc ke stránce strategické, hned potom týkalo se žaludku. Vzpomínám, že se zmiňovali hlavně o zupě a polentě, s větším ještě pohrdáním že hovořili o pokrmech na oleji připravovaných. Co se týkalo národopisu, měli ustálené mínění, že „Taliáni jsou neřádi“. Sluší poznamenati, že o slabším pohlaví tamním nepronášeli se tak příkře. Mnohý z nich tam na jihu nechal své srdce, mnohý méně šťastný přivedl si tamodtud věrnou družku života. A třebas i nebyl později naprosto spokojen s volbou svého srdce, jestliže v příkrý svůj úsudek zahrnul pak i něžné pohlaví Italie vůbec, svěřoval to jen vlastnímu sluchu a jen ve chvílích nejdůvěrnějších. Měnívalo se často po jeho boku slabé to pohlaví v pohlaví silnější. Ale budiž pravdě průchod, nebyly to jen Benátčanky.

Promiňte mi, že jsem odbočil od vlastního předmětu. Ale tak maně vytanula mi vzpomínka z dětství na ty tehdejší poločeské, polotaliánské párky manželské. Bylo jich dost, a soukromé to spojení jednotlivých našinců s živlem vlašským dopadalo skoro stejně jako celé to bývalé

„připojení“ Taliánů k Rakousku, ač prý Benátky a Benátčané ještě dlouhá léta po konečném rozvodu s Rakouskem lítostivě vzpomínali bývalých pánů svých, za nichž prý se jim lépe dařilo než v prvých dobách sjednocení. Jest ovšem pravda nepopiratelná, že Rakousko tam nastrkalo peněz dost. A Benátčanu hlavně běží o peníze.

Benátky!

V samém jméně tom spočívá již jakési kouzlo. Uslyšíte slovo, a vaše obraznost se rozehraje. Kdokoli z nás kdy četl nějaké cestopisné líčení Benátek, vždy se setkal s neobmezenou chválou tohoto starého města „návodního“, svého druhu jediného, tohoto „starce mezi městy“, jak je nazval Neruda. Kdokoli tam zavítal a sáhl pak po péře, aby vylíčil své dojmy, rozepěl se v nadšený obdiv tohoto podivuhodného bydliště lidí, vystavěného na 118 ostrůvcích, jak praví jeden, nebo na 120, jak praví druhý, nebo na 122, jak psáno kdesi na místě třetím; nesnadnoť jednotlivci je spočítati, a konečně na několika ostrůvcích nezáleží. Uznejte si počet nejmenší, a vždy jich je dosti. A toto množství ostrůvků je nyní spojeno 450 mosty a můstky.

Ústy Vlachů jsou Benátky nazývány „la bella Venezia“, po nich zve je „krásnou Venecií“ celý svět, samy se nazývaly „královnou Adrie“, a po dlouhá staletí taky nejen že ovládaly modrou Adrii, ale ve středověku byly velmocí i celému tehdejšímu vzdělanému světu. Slávou a mocí ne-

překonatelnou vládla republika benátská sousedům a celé cizině, hrůzou domácím. Překypovala poklady uměleckými, o něž olupovala i vzdálené končiny, aby vyzdobila vlastní domácnost, a ze všech končin slévalo se tam zlato všeho obchodu. Neboť Benátky ovládaly spojení s východem a byly pánem světového obchodu. První rána tomuto světovému panství Benátek byla zadána, když v polovici patnáctého století opanovali Turci Cařihrad, a druhou, snad ještě větší ranou bylo, když na samém sklonku téhož století (1498) Vasco de Gama objevil novou námořní cestu do Indie. Světový obchod spadl do klína Portugalcům. Velmocenský význam Benátek byl zlomen, panství slavné kdysi a zdánlivě nezdolné republiky chřadlo. Veliký Bonaparte konečně na sklonku století osmnáctého republiku samu dorazil. Dne 16. května 1797 vtáhl do Benátek, čtyři dny před jeho příchodem spáleny byly na náměstí svatého Marka odznaky důstojenství dóžecího a „zlatá kniha", obsahující jména „nobilů", nadaných největšími právy. Dříve již, když se hrozný dobyvatel nového věku blížil k Benátkám, vzdal se poslední dóže Lodovico Manin své hodnosti. Tak vzala za své tisíciletá sláva Benátek, jejíž umírání trvalo vlastně celá staletí. Bylo po republice. Od těch časů jsou Benátky „světovou starožitností". Ale velikolepou, krásnou, tklivou, nevyrovnatelnou. Jedinou v celém světě.

Nikde prý na světě nezáří slunce jasněji než nad Venecií, praví kterýs cestovatel; „nikde nesvítí prý měsíc tak snivě, měkce jako v Benátkách“, napsal Neruda. Bohužel, nebyl jsem tam účasten ani stkvoucího jasu slunečného, ani snivého, měkkého svitu měsíčného. Náš skromný vstup do Benátek vůbec nebyl provázen onou nedočkavou dychtivostí, oním rozechvěním a lačností „dojmů“, což vše naplňuje jistě každého navštěvovatele, kterýž tam přichází za pohody příznivé, v rozkvetlém jaře za jasu slunečného, nebo před nímž — blíží-li se po parníku — vystupují Benátky v kouzelných obrysech za jitřního šera a rozvinou pak celý nádherný svůj obraz v zlatém lesku vycházejícího slunce. Nás uvítal pichlavý déšť z šedivých mraků, jízlivý vítr, šedivina kol dokola. Nebylo lze obrátit, a tak tím okamžikem, kdy jsme vyšli z vagonu, připadala nám tato výprava do Benátek jako nevyhnutelný „úkol“, který má a musí býti vykonán. Ale nic nám neslibovalo ony „radostné a námahy prosté požitky, k nimž pozývají Benátky jako žádné jiné město na světě“, jak praví kapesní Průvodce po Benátkách.

Zamrazilo nás, když jsme jen zraky zavadili o zmoklé a stále víc a více moknoucí gondoly. Tolik jsme se na ně těšili, na první tu plavbu v jedné z oněch dlouhých, štíhlých lodiček, na jejíž zádi pevně, jako přirostlý, stojí povědomý onen gondoliér, známý nám z tolika

básní a písní a mně zvlášť z jedné staré barkaroly německé od let již dětských, a mocnými rázy, jediným veslem pohání své plavidlo kupředu, řídě levou nohou kormidlo. Řvali všem nám, jež vlak vychrlil, řvali nám v ústrety, ale my je nechali řvát a spěchali jsme k „vaporettu", malému „tramvajovému" parníku, který se kolébal při nábřeží několik jen kroků od nádraží. Jeho paluba měla plátěný kryt, který chránil před přímým útokem deště.

Časy se mění. V dobách, kdy psal Neruda svá „Benátská zrcadla" (1868), pečoval ještě sám benátský magistrát o to, aby vozba po kanálech byla vyhrazena jen gondoliérům, aby se oněch tehdejších 3000 „přívozníků" benátských slušně uživilo. Pravda, úzké vedlejší kanály jsou posud výhradním „revírem" gondoliérů, ale hladinu Velikého kanálu brázdí řada malých „vaporettů", zastávajících tu službu tramvaje, a za deset centesimů plujete pohodlně hezký kousek cesty i s tlumokem. A na nárožích uliček, vedoucích na Veliký kanál, vidíte nyní veliký počet nápisů s ručičkou, ukazující k přístavištím parníčků: Al vaporetto. Požadavky doby byly mocnější než někdejší nařízení magistrátní. Pravdaže, když s vámi takový vaporetto šumí a funí mezi staletými paláci, vroubícími oba břehy Velikého kanálu, připadá vám, že moderní to dunivé a funivé plavidlo nesluší té minulosti; připadá vám, že by na této hladině měly sklouzati

jen černé gondoly tichým, neslyšným letem, aby nebudily staré, vetché paláce, ponořené v hluboký a těžký sen o někdejší slávě.

Vaporetto nese nás po kanále, vinoucím se městem jak obrovský had v podobě otazníku, a před zraky rozvíjí se nám na obou jeho březích nevyličitelný obraz jako fantastická pohyblivá dekorace divadelní. Z šedivé oblohy drobí se déšť a ševelí na plachtě, kterou znenáhla promáčí, a již stříkají nám krůpěje za krk i do tváří. Drobí se déšť na hladinu kanálu a zrývá ji tisícerými body a brázdí ji v tisíceré vrásky. Tiskneme se zimomřivě v chránivější koutky, pokud vůbec na vzdušné, otevřené palubě je nějakých koutků takových, a zraky hltají neskonale tklivou a přece velikolepou scenerii na březích. A pojednou mi připadá, že jenom tato ponurá a skličující nálada přírody souhlasí a co nejpronikavěji se snoubí s náladou okolí, s náladou naší vlastní, již vzbuzuje vše, co se tu na oči staví. Co plocha vedle plochy, budova vedle budovy, to palác za palácem; nelze říci, že jeden krásnější druhého, ale jistě že jeden dojímavější druhého. Vzácně dělená a členěná průčelí slavné benátské gotiky, jedno vedle druhého, aniž spatříte dvou stejných, nahromaděna tu po obou březích Velikého kanálu jako snesená v gigantické museum pod širým nebem, na odiv světu a na důkaz, jaký přepych umění vyrostl z přepychu bohatství. A zas mi připadá, jako by se před

námi rozvíjela nekonečná pohyblivá dekorace divadelní — a je v tom přirovnání jistá smutná podobnost. Jako divadelní dekorace v plynovém osvětlení nebo elektrických žárovek vzbouzí ve vás klamný dojem skutečnosti, ale nesnese střízlivého osvětlení denního, aby nevyzradila, že je pouhým režným hadrem, pomalovaným někdy jako náhodou křivolakými pruhy křiklavých barev, — tak i toto vroubení nádherných kdysi paláců vyžaduje také osvětlení večerního, a tu tedy onoho snivého, měkkého, magického svitu luny, aby vám vyloudil klamné zdání, že jsou to průčelí paláců netknutých a neporušených v kráse své, hrdě se tyčících posud v nádheře a slávě, jako tehdy, když hotovy vyšly z rukou svých tvůrců, slavných mistrů benátských. Oprchalé, s omítkou otřískanou, se zpřeráženými a vylámanými sloupky nádherných někdy balkonů a galerií; s vytřískanými okny i bez oken, s přehnilými a ztrouchnivělými, spuštěnými žaluziemi dřevěnými stojí tu jako neduživí starci, okazující mimochodem odporné neduhy a zmrzačení svoje, aby vzbudili soucit. Vzorkované nátěry živých kdysi a jasných barev vyrudly a roztekly se ve špinavou směs po fasádě. Kamenná opažení vrat a vrátek palácových zbortila se a posouvla vlevo, kamenná opažení oken prvního patra nahnula se vpravo, vyššího patra zas vlevo a tak dále, že vám fasada připadá jako proťata

klikatými čarami a domníváte se, že v nejbližším okamžiku zhroutí se vám palác před očima.

Ne, ještě se nezhroutí. Je jako zdrátován železnými pásy vpravo vlevo, znejtován a utažen hmotnými železnými kleštěmi — nějaký čas ještě vydrží, snad i století, snad století ještě několik. Neruda napsal: „Přijde den, kdy rozežrané části jejich (Benátek) vyplní mezery bahnitých lagun.“ Zhroucení benátské Campanily dalo jeho slovům za pravdu, jistě mnohem dříve, než se toho sám nadál.

Vzpomínáte na truchlivé to proroctví, na pohled tvrdé, nemilosrdné, ale vidíte neomylně na těchto hrdých někdy palácích, že stůní vleklou a nevylečitelnou nemocí: sešlostí věkem.

V.

BENÁTSKÝ HOTEL. NĚCO O CESTOVNÍM PRÁDLE.

Na palubě vaporetta, který nás od nádraží odváží do města, není příliš hlučno. Ani Taliánům není v tom nevlídném počasí tuze do řeči, a z cizinců, kteří se na palubu nahrnuli, teprve málokdo promlouvá. Hledí skoro každý v němém obdivu na veliké to plastické panorama, jímž proplouváme, otáčeje zraky střídavě na pravý i levý břeh Kanálu, jehož obraz téměř pohádkový stále se mění.

Mně připadá, jako by skupiny palácové,

jimž se blížíme, znenáhla před námi vystupovaly z modrozelených vln, a jakmile jsme přepluli, jako by za námi zase v bezednou tůni zapadaly. Zapomínám, že toto velikolepé, úchvatné divadlo stojí zde stále, po staletí, že již tisíce tisíců zraků nasytilo, ale jest mi, jako by se kouzelnou mocí jakousi vynořovalo toliko na ten okamžik — pak zapadne, utone navždy.

Náhlý šum, zraky všech se upírají kupředu, mnozí cestující spěchají na přídu paluby. V zatáčce, kterou se Veliký kanál ohýbá zase směrem západním, zjevil se náhle nad vodou mohutný, vysoký most Rialto, mocný oblouk mramorový, v rozpětí celých téměř 28 metrů, půlosma metru zvýši, vystavěný na dvanácti tisících jilmových kmenů, zaberaněných do dna mořského. Hukot lodního stroje se ztlumil, a tiše, hladce, jako v obavě, aby ho starý velikán nezalehl a na dně mořském nerozdrtil, proklouzá parník pod obloukem.

Naším cílem je přístaviště San Marco, nedaleko Piazetty a Rivy degli Schiavoni, proti Puntě della Salute, na samém konci Canalu grande, kde se rozšiřuje v kanál sv. Marka. Tu, několik jen kroků od paláce Giustiniani, vystoupili jsme, abychom vyhledali hotel.

„V Italii je dávným pravidlem, jít do některého z nejlepších hostinců; jeť vždy ještě dost špatný.“ Před 38 lety napsal tak Neruda v „Benátských zrcadlech“ (Obrazy z ciziny).

Časy se mění. Dnes aspoň o Benátkách závěrečná věta neplatí. Je tam hotelů, že by jimi Veliký Kanál ucpal, a dobrých. Řídili jsme se však řečeným pravidlem a zamířili do nejlepšího, a jako výborný hotel byl nám doporučen Bauerův-Grünwaldův. V některých, ne-li snad ve všech cestovních knížkách, jest uváděn na místě prvém. Pravda, německé „wegweisry" hlavně jej doporoučí jako hotel německý, a sluší po pravdě doznati, že tomuto odvětví obchodu němečtí podnikatelé rozumějí znamenitě.

V místech, kde jsme přistali, a zmíněným již palácem Giustiniani započíná skupina velikých benátských hotelů, zaujímajících krom tohoto také další paláce Tiepolo, Contarini-Fasan (tak zvaný dům Desdemonin), Ferro, Fini a Gritti. Fasády všech těchto bývalých sídel benátských nobilů jsou obráceny na Veliký kanál, a dnešní prosaický účel těch paláců jest vlastně jejich záchranou. Jsou tak udržovány v dobrém stavu, kdežto tolik jiných soudruhů jejich, někdy stejně slavných a na „věčné časy" pro rody nobilů postavených, bortí se a chátrá den ode dne.

Malou chvíli před tím, než jsme přistali, spatřili jsme s paluby ve skupině té nápis hledaného našeho hotelu, „Bauer-Grünwald", Hotel d'Italie, ale to jest budova nová, vystavěná v palácovém slohu 14. století. Zatím však jsme cíl svůj ztratili s očí, a starý fakýno, který se ujal nás a našeho kufru, vedl nás do hotelu úzkými,

ztracenými uličkami, až jsme po chvilce stanuli u domu dosti skromného vzezření, patrně starší, původní části hotelu.

„Máte slušnou světnici s dvěma postelemi?“

Pán, vypadající jako rada nebo vicepresident či bůhví jaký hodnosta, na všechen způsob však sekretář hotelu, uklonil se, pokrčil rameny a velmi vlídně odpovídal:

„S dvěma postelemi, bohužel, zbývá nám už jediný pokoj. Ale stojí patnáct lir...“

Velmi šetrně to řekl, doznávám, skoro tlumeně, jako by se byl obával, aby nás neranila mrtvice.

Podívali jsme se na sebe. Třásli jsme se zimou, venku šelestil déšť, soumrak se snášel. Patnáct lir jsou hezké peníze. Doma je za ně pár pěkných bot. Ještě jsme tak draho nebydlili. Snad abychom se vydali na další pouť? Po přístřeší levnějším? Ale venku šelestí déšť, omývá dlažbu, fouká studený vítr... Naše pohledy se setkaly, rozuměli jsme si. Budiž, pro jednu noc. Zejtra se můžeme přestěhovati.

„Ať nás tam dovedou!“ řekl jsem hodnostovi hotelu tak lhostejně, jako bych byl spal denně za patnáct lir — vlastně jen za půlsedmé.

„Číslo 151,“ zvolal sekretář. Jiný hodnosta hotelu sňal s veliké černé tabule klíč, podal nám jej, pokynul třetímu hodnostovi, a ten nás dovedl ke schodišti, tam nás převzal hodnosta čtvrtý, zatím co se pátý chápal našeho tlumoku.

Stoupáme do patra, hodnosta vede nás galerií, vroubící výkroj, jímž se hledí dolů do vestibulu; vede nás chodbou vpravo vlevo, nějaký schůdek dolů, několik schůdků vzhůru, úzkou chodbičkou, jejíž obě strany jsou zaskleny barevnými tabulkami a na jejímž konci jsou dveře označené číslem 151. Celou tou cestou kráčíme po silných kobercích, jež tlumí kroky, všady vzorná čistota, všady žárovky. Vstoupíme do své patnáctilirové ložnice. Hodnosta otočil jen kohoutek u dveří, uprostřed zaplane lustr s pěti žárovkami, každá pod sklem jiné barvy. Libo-li prý nám do restaurace, je prý hned za mostem, jak vyjdeme z hotelu, v ulici 22. března (datum revoluce v Benátkách r. 1848, kdy za vrtohlavé správy rakouského náměstka a velitele bez boje zmocnil se města lid a vyhlásil republiku).

Všechna čest, nocleh drahý, ale stojí za to. Komnata snad asi padesát čtverečních metrů, o čtyřech oknech se starobylými kovanými mřížemi. Přes celou podlahu jediný veliký koberec, těžký nábytek, ne sice slohu staroitalského, nýbrž moderního nevkusného „altdajč", ale tolik, že by stačil pro celou rodinu. Skříně, kredence, trymó, otoman, stolky, těžký stůl uprostřed, obklopený židlemi a lenoškami, dvě postele jak pevnosti, k tomu celkem pět zrcadel po komnatě rozvěšených a rozestavených. Stěny pokryty tíživou, utlačující rudou malbou, „bordó", na stropě cosi figurálního, čtvero ročních počasí nebo

co. Tvůrce tohoto stropu, nepodepsavší se ve své skromnosti, v nějakém neblahém okamžiku snažil se tvořiti po vzoru slavných italských mistrů, ale vypadá to, jako by se byl kdesi „zhlídl". Nu, vždyť to není galerie, nýbrž hotelová komnata, a co nejsvědomitěji mohu ji doporučiti zvláště cestujícím mladým manželům. Budou tam dobře schováni.

Můj soudruh otvírá všechny skříně, dívá se pod pohovku, pod postele.

„Co hledáš?"

„Dívám se, není-li tu nějaký starý, zaschlý zapomenutý dóže..."

Věru, komnata jako dóžecí a vynaložíme-li trochu obraznosti, tedy jako přenesená z minulých století v moderní hotel. Prostraná, ale i v jasu pěti žárovek polotemná a jako zdušená v silných, masivních zdech. Kouty se ztrácejí v hloubkách, z nichž jako by náhle měl někdo vystoupit s lesklou dýkou v pravici napřažené k ráně. Staré dveře nemají uvnitř zámek a klíče, jen železnou závorku. Přes to p. t. mladí manželé buďtež bez obavy. Je tu bezpečno a nikdo nepovolaný nemůže vniknouti. Ani hlasitý hovor a bránivé výkřiky v laškování nemohou proniknouti na chodbu. Jestiť komnata oddělena ode všeho okolí dvojitými dveřmi, kteréž tlumí každý zvuk. — Dvěma okny se hledí do starého dvora s všelikými galeriemi a schody, druhými dvě-

ma na malé náměstíčko, na němž stojí jakási kaple nebo kostelík.

Teprve druhý den, když jsme za světla obešli hotel, seznali jsme, že tato naše komnata jest jedinou prostorou malého, starobylého patrového domku, který stojí už mimo hotel, ale je s ním spojen onou malou chodbičkou s barevnými okny, která jest vlastně můstkem přes ulici. Tak se rozšiřuje hotel na všechny strany a tak dle potřeby rozšiřují se i hotely jiné, zabírajíce stále buď nájmem nebo koupí sousední budovy a spojujíce je s původním hotelem krytými můstky. Grünwaldův Hotel d'Italie zaujímá nyní velikou plochu, rozprostíraje se od Campo S. Moisè až po Canal grande, kde vrcholí ve zmíněné novostavbě s terasou. Na čtyři sta pokojů zařízeno tu pro cestující z celého světa. V přízemí jsou pohodlné čítárny pro pány, dámy, salon pro kuřáky, zvláštní salon pro dámy, salon pro korespondenci, herna, salon s kulečníky — bůhví, není-li tam někde taky salon pro větroplavbu. Avšak ani toto rozprostranění nestačilo, aby hotel v sebe pojal taky vlastní restauraci, do níž se musí z domu, mostem přes úžký kanál, do ulice výše řečené, ovšem asi jen dvě nebo tři sta kroků.

Hotel je sice „pro Němce", ale rozumí se, že sem zaměřují cizinci z celého světa a slyšíš hovořit různými jazyky. Z Němců přicházejí jen oni v bílém prádle. Ostatní vyhledávají malé,

drobné hotýlky, po případě soukromé byty, a chodí pak taky po laciných restauracích, odkud si domů památkou na Benátky odvážejí žaludeční katar. To jsou pravidelně Němci v „jägrovkách“.

Čtenář se trochu pozastavuje, pravda-li? Ale je to význačná rozlišovací známka, to prádlo. Kterýsi dobrý pozorovatel a znalec mi řekl:

„Dávejte si pozor. Podaří-li se vám nahlédnout sousedu za límec nebo za vestu, hloub do rukávu, a spatříte-li jägrovku — to je nepochybně Němec.“

Měl skoro pravdu. Díval jsem se, a byli to skoro vždy Němci. Německý turista navlékne na sebe doma jägrovku, nasadí si kaučukový nebo celuloidový namodralý límec, rovněž takové manžety, a cestuje třeba kolem světa. Až se vrátí, oblékne doma zas druhou jägrovku. Někdy ani příliš nepečuje, aby jägrovka byla zakryta vysokou, upjatou vestou, někdy ani nemá celuloidové manžety, a pak vlněná ta stávková košile anebo lépe řečeno „lajblík“ všetečně vyzírá do světa. A třeba se byl potáhl proslulým tím německým povlakem, v tom okamžiku zcela čerstvým, vždy vám připadá špinavým, utahaným, což je následkem šedivé jeho barvy. Nejčastěji se však setkáte s jägrovkou hodně zmouněnou. Dobří ti lidé mají za to, že to nikdo nevidí, že si nevšimne, ale všimne si.

Jiný pozorovatel mi řekl:

„Jägrovka je národní příznak. Je to část oděvu, která nemohla spatřiti světlo světa jinde než v Německu. Nemohla přijíti ani z Francie, ani z Anglie. Angličan i Francouz dbají především bezvadného, čistého prádla. Taky na cestách. A jemný jejich čich pozná na sousedu při společné tabuli kdesi v hostinci, je-li to Němec. Ne, že by Němec nějak zvláště páchl jako Číňan anebo Hotentot, ale jeho jägrovka. Všimněte si, že i Němci, kteří se odívají vždy jen bělostným, žehleným prádlem, sedávají zvlášť.“

Všímal jsem si a přesvědčil jsem se o pravdě těch slov. Věc mě čím dále více zajímala a informace se čím dále věrohodněji potvrzovala. Skoro jsem si vzpomínal na turisty „rýžové“ a „švestkové“, o nichž ve svém „Tartarinu v Alpách“ mluvil Alfons Daudet, turisty totiž „tvrdé“ a „měkké“ nátury.

Ale po zkušenostech, kterých jsem v tomto směru nabyl, po pravdě musím říci, že tak necestují jenom Němci, ale tu i tam setkáte se s našincem, který na cestu třeba několikatisícikilometrovou vydává se téměř s prázdnýma rukama, ve zdravotní, patentní jägrovce, výtvoru šťastného vynálezce lidské duše. A setkáte-li se s takovou jägrovkou kdesi v neposkvrněném, panenském ovzduší háje, sadu, ovane čichové vaše ústrojí jistý výpar, kterýž ve vás vzbouzí skoro podezření, že majetník praktického toho „prádla“ je napouští pro větší trvanlivost špekem.

VI.

DÉŠŤ NEUSTÁVÁ. — PRVNÍ ÚTĚK.

Zlobozi, kteří se tentokrát nad Benátkami rozlítili, zdáli se neúprosnými. Nevím, bylo-li by je snad usmířilo, kdybychom byli vypluli na nádherné státní galeji *Bucentoru* a uvrhli do moře skvostný prsten, jako je tam vrhávali benátští dóžové, zasnubujíce se tak s mladou Adrií. Ale již ani není té nádherné galeje, ani jsem při sobě neměl podobného vzácného snubního prstenu, ani se mi nedostávalo potřebné víry, že by taková oběť smírná spomohla, aniž konečně se mi chtělo na galej sebe nádhernější do nepřetržitého lijáku, který se řinul na mosaikovou dlažbu, pilně rozmnožoval vodu v kanálech, obetkával celé Benátky šedivými, neprůhlednými závoji a na dalekém obzoru splýval s mořem v jedinou mlhovinu. Tři dny jsme čekali na vyjasnění, na slunce, aby před námi vystoupil onen slibovaný, toužený obraz Benátek, stkvoucích se šatem svátečním, ale vždy probudilo se jitro tak šedivé, mrazivé a nevábivé, jak se nám umí probouzeti jen v Praze o Dušičkách.

Prý náměstí svatého Marka nikdy není liduprázdné. Vždy prý se na něm hemží obyvatelstvo domácí i cizinci, a večerní korso na něm dle souhlasného líčení turistů jest prý vlastně jako výjevem z pohádky.

Nuže, bylo mi pochybně vzácným údělem,

že jsem náměstí to viděl skutečně prázdné, téměř jako vymetené. Když jsem stanul před kouzelným architektonickým konglomerátem basiliky sv. Marka — krom očekávání nižší, než byla má utkvělá představa z obrazů, a jako zčásti pohroužené — trousil se v lijavci tu i tam buď turista jednotlivec nebo se jich objevila skupinka, stejně zmoklých jako my dva, stejně se rozhlížejících v tiché resignaci a stejně zase mizejících v loubí Prokurácií, kde sice bylo již taky dost vody a bláta na dlažbě, ale kde neteklo aspoň shora.

Zas a zase táhlo mě cosi na náměstí sv. Marka, jako bych byl na něm chtěl a mohl vynutiti vlídnější tvářnost. Byl jsem tam ráno, v poledne i večer, v každou téměř dobu denní, avšak náměstí se nenaplňovalo, i když chvílemi déšť povolil.

Jen světoznámí holubi, věrni sobě, tradici benátské a turistům, vzlétali a snášeli se, vzlétali a zase se snášeli, kdykoli se objevili ojedinělí chodci, kteří stůj co stůj chtěli doma vyprávěti, že „taky krmili holuby sv. Marka“. Tak tedy i my jsme je krmili. O to se staral dobrý muž, podobný zdaleka některému z našich kočeváků, s košem na řemeni přes rameno. Nemá v něm sardinek nebo pražených oříšků, ale drobné kornouty, naplněné kukuřicí, kornoutek za pět centesimů. Turisté kupují jako blázni, sypají holubům, podávají plné dlaně a mají nehoráznou

radost, když jsou za chvilku pokryti holuby, kteří svým živitelům sedají na ramena, na hlavy, na paže, zachycují se v záhybech oděvu, za kapsy a zobají zrní, kdežto jiní, nemajíce již kde se zachytiti, třepotají ve vzduchu, srážejí své nenasytné soudruhy a tlukou dárcům křídly do tváří.

Čeládka žravá, nevděčná. Sotva zmizelo poslední zrnko kukuřice s dlaní — frrr! — houf se zdvihne, rozprchne se nebo přepadá krmitele jiného, který právě koupil nový kornout a začal sypati. A zobají tak hltavě a jak o závod, že člen skupiny krmitelů, který se snaží kodakem zachytiti toto krmení a své soudruhy, holuby jak obrostlé, sotva má času, aby aparát namířil a v pravý okamžik pero stiskl.

Snažil jsem se vypátrati, které jest ono historické okno starých Prokurácií, o němž se zmiňuje Neruda a z něhož prý denně o druhé hodině sype se holubům obecní porce zrní. Ale buď jsem zmeškal pravý okamžik anebo se městští otcové benátští časem umoudřili a škrtli v rozpočtech svých vydání na toto krmení, vidouce, že je za ně obstarávají pošetilí turisté ze všech koutů světa. A tak snad jsou nyní benátští holubi odkázáni jenom na veřejnou dobročinnost. Žije z ní v Benátkách tolik lidí, tolik žebráků.

Ale z vlastní zkušenosti o těch žebrácích mluviti nemohu, ač jsem na ně byl dostatečně připraven. Dostalo se mi předem tolik výstrah a návodů, jak si mám počínati, že jsem byl obrněn

a po vlastním domnění přímo nedobytný. Ale všechny ty výstrahy a všechna poučení byla tentokráte zbytečná. Žebráků nebylo téměř viděti. Nemyslím, že by zatím byli vymřeli, ale v drsné té povětrnosti patrně poklesli na duchu, pozbyli odvahy, aby se vydávali v mokrou a mrazivou tu psinu, zůstali raděj za pecí doma. Za studenou sice pecí, ale aspoň v suchu. A tak, co se toho týkalo, mohli jsme Benátkami procházeti zcela bezstarostně. Skoro nikdo neoslovil nás, ač jsme vnikali v uličky nejužší, nejšpinavější, skoro odstrašující, a natáhl-li časem kdosi ruku, byl to obyčejně klučina, který skotácky volal: Un saldo, signore! — a volal to tak, jako by sám byl nedůvěřoval, že dostane ten krejcar, jako by byl chtěl jen škádlit, snad proto, aby zachoval svým Benátkám starou pověst. Neboť ani to nebyli chlapci otrhaní, žebráčtí, bosí, ale malí nezbedové dobře ošacení, v botkách, kteří patrně chtěli na mlsek.

„Zvláště v kostelích se mějte na pozoru," radil mi kterýsi zkušený turista. „Tam vás přepadne žebráků nejvíce. Chcete-li pozorovati nějaký obraz nebo sochu, tvařte se, jako byste se před tím svatým modlil. Tak vás nebude nikdo vytrhovat — budou vás pokládat za domácího, turisté se nemodlí. Já jsem si vždy tak pomohl."

Ale nebylo třeba ani této přetvářky. Taky kostely byly buď jak vymeteny nebo navštíveny zas jenom turisty. A tak daleko přece ještě ne-

došlo, aby se turisté navzájem ožebrávali, třeba v Benátkách.

Tíseň z nepohody svírala vše a všechny, Benátčané zapomínali i na své zvyky a zlozvyky. Neuvěřitelno, ani v hostincích se nepřepočítávali, ani nedodávali falešnými penězi. Kdokoli by překročil italské hranice, aniž se nadál, hned měl v kapse nějakou falešnou minci. Číšník v hostinci, kramář s památkami, kasír na dráze dodávaje vám na větší bankovku propašuje vám v drobných falešnou nějakou nebo z oběhu vyloučenou liru, kterou pak od vás žádný Talián již nepřijme. Číšník vám spisuje útratu na lístek, sčítá pak zdánlivě tak pečlivě a svědomitě, že nemáte ani zdání o nějakém úkladu. Shrábnete peníze, lístek necháte ležet. Teprv po chvíli nedá vám cosi, sčítáte po něm — ejhle, malá chybička o pouhou liru, arci ve váš neprospěch. Sáhnete do kapsy, prohlížíte drobné — ejhle, mezi nimi lira neberná. Vida, to již jsou liry dvě. Zavoláte číšníka: „Eccola, tuhle chyba a tuhle nějaká numismatická antikvita. Vraťte, nahraďte.“

„Signore!“ Tváří se uraženým, přepočítává, ošívá se, vrátí *snad* liru, ač nepřimázne-li ji zatím někam v účet, ale nebernou minci již nepřijme. „Ta není ode mne, signore!“ Pokloní se a jde. Suďte se s ním!

My měli štěstí. Jen jediný číšník se nám přepočítal a jen jediný nám vrazil jakousi exotickou liru, ale když jsme je pohnali k odpovídá-

ní, vše napravili. Díval se však každý na nás při tom jako ovce tak vyjeveně a tak jako sám před sebou zahanben, a jeho pohled vyjadřoval asi: „Per Dio, jsem již takový nešika, že ani tohle se mi nepovede?"

Marně v té psině lákali gondolieři do svých gondolí. Benátští gondoliéři mají nechvalnou pověst, že s nimi nikdo po dobrém nevyjde, že se nedohodne, skoro jako s našimi drožkáři. Vyprávěl mi námořní lékař, co ho kdysi potkalo. Vsedl s přítelem do gondoly, nařídil kam že má veslovat. Již odrazili od břehu, když mezi přáteli vznikla neshoda. Prvý: Měli jsme vyjednávat, co dostane, jinak s ním nebudeme hotovi." — Druhý: „Abychom nebyli! Taxu dostane, a půl liry zpropitného." Prvý: „Nebude spokojen, gondolier nikdy není spokojen." Druhý: „Že nebude spokojen? *O deset lir,* že bude spokojen!" Druhý chvilinku rozvažuje, ale věcí svou jist, rozhoduje: „Platí! O deset lir." — Dobrá, plavba byla krátká, za chvíli byla gondola u cíle.

Přítel, nabídnuvší sázku, vystupuje poslední z gondoly a podává gondoliérovi — *desítiliru,* o niž byla sázka, a hledí vítězoslavně na druha, jako by chtěl říci: „Podívej se, je-li spokojen anebo ne! Prohrál jsi." Ale ještě neučinil dva kroky, když se ozval žebronivý hlas gondolierův: „Signore! . . ."

Udiven se obrátil, gondoliér mačká levicí peníz a natahuje prázdnou pravici: „Signore, pro-

sím, přidejte mi dvacet centisimů, rád bych si koupil tabáku — *škoda měnit desítiliru*...“

A tak naléhavě žebronil, že dostal dvacet centesimů. Dokázal tak skvěle a nezvratně, že gondoliéra benátského nikdo neuspokojí, a nerozuměl nikterak, proč štědrý signor odchází s tváří tak kyselou a proč signor druhý se tak nezbedně řehoce.

Avšak tentokrát, jako by byli sami uznávali, že není v tom počasí veliké nálady ku projížďkám na vodě a ještě potom k dlouhému smlouvání zvali řvavě do svých člunků a zároveň vyvolávali:

„Dvě liry, pane, a nic víc! Pojďte, krásně poplujete!“

A hned konkuroval druhý:

„Půl druhé liry, pane, nic víc než půl druhé!“

Marné lákání. Nebylo chuti vsednouti do gondoly, do níž pršelo a v níž bylo stále vody jako v neckách, do nichž se chystáte namáčeti prádlo.

Skromní a nevtíraví byli sami ciceroni benátští. Jen polohlasně, aby vás tuze nepolekali, nabízeli své služby, ale hned umlkali, když se turista o krok vzdálil. Toliko ciceroni na náměstí sv. Marka měli zvláštní naháňky, aby nás vylákali do skláren muranských. Jeden přes druhého chytali nás za kabáty, a s počátku, jako by nám chtěli říci cosi důvěrného, skoro jen šeptali:

„Vynšen sén glásfabrik Murano?“

Jděte k čertu, nic nechceme. U nás je sklá-ren, že bychom je sami mohli ukazovati!

Ale s těmi bylo hůře. Drželi se nás jako připínáci, stíhali nás v patách, ťapali do louží, až voda vystřikovala, prvý, druhý, desátý, dvacátý, a stále vábili, vždy hlasitěji a hlasitěji:

„Glásfabrik sén, majne herr? Glásfabrik Murano? Šéne glásfabrik, šéne blázn, interessant! Komen mit, verde cajgn! Grose glásfabrik!“

Řvali, až chraptěli. A jiní, nějak šišlaví, krčíce se v dešti a třesouce se zimou volali jen:

„Glaššfabrik Murano? Gefelik?“

Chlapi mají patrně provisi z každého nešťastníka, kterého zavlekou do sklárny, kde pak ať se brání jak brání, vždy do ubohého turisty vemluví nějakou křehkou nádobu za drahé peníze. Tahejte se s tím pak po světě — přivezete střepy do Prahy. A my máme doma tolik překrásného skla harrachovského, máme tu nevyčerpatelný sklad páně Pinkavův!

Skoro jsme se pak již s náhončími muranské „glaššfabriky“ potýkali.

„Do pekla a nikam do fabrik v té slotě!“ drkotali jsme. „Pryč odtud, z té potopy světa, do Terstu nazpět a pak na parník, ke břehům Dalmácie!“

O polednách jsme vsedli do vlaku. Promrzlí, zklamaní benátským nebem hřměli jsme k Mestre. A právě jsme přejížděli hranice drahé rakouské vlasti, když se nad námi rozpoutala chvalně

známá „první jarní bouře“, blesky šlehaly nám nad hlavami a vpravo vlevo třískal hrom. Jako by byla i ta bouřka letěla z Benátek, letěly černé mraky s vlakem jak o závod. Byl to velmi případný a harmonický závěrek naší neblahé benátské výpravy.

Jarní „vlažička“ snášela se jako nejdrobnějším sítem na Terst, když jsme večer vystupovali z vagonu. Cosi mi našeptávalo, že bych učinil nejlépe, kdybych se prvním vlakem vrátil do Prahy. A jako slunečním úpalem zmučeného, žízní mroucího poutníka saharského šálí podvodná paní Fatamorgana přeludnými zjevy měst a šťavnatých oas, tak i přede mnou vystupoval jakýsi pohádkový, nedostižný zjev, dráždící všechnu moji obraznost: vyhřátá, milým teplem dýchající kamna. Ale byla tak daleko, tak daleko!

VII.

NA PALUBĚ „BOSNY“.

Když jsme v Praze sdělávali rozvrh cesty na jih, pojali jsme v něj řadu námořních stanic, jen abychom z pobřežních míst Istrie a Dalmácie seznali co nejvíce. Zamýšleli jsme vystoupiti a zastaviti se skoro všady, kde jen parník přistane, zdržeti se od rána do večera, po případě přenocovati a pak nejbližším parníkem dále. Avšak po prvních mokrých zkušenostech s Terstem a Be-

nátkami odpadla nám chuť nadrobiti si takových zbytečných zastávek, harcovati se stále se zavazadly na břeh a do hotelů a zas na palubu. Krom toho však nelze parníky cestovati jako vlaky, jimiž v přerušené jízdě můžeme ještě toho dne a třeba několikrát pokračovati. Parník odpluje, a jest vám pak čekati třeba několik dní, než přirazí jiný, jenž pluje směrem vaší cesty. Po Benátkách netoužili jsme již po ničem než co nejdále na jih, někam, kde skutečně svítí slunce a kde tělo zmořené zimou i sklíčený duch okřeje. Tak tedy, prohlédnuvše ještě jednou plavební řád, vyškrtli jsme z programu svého všechny zastávky ať v Pulji, neb Lošině, v Zadru, Šibeniku nebo Trogiru, a nejbližším cílem své cesty učinili jsme Split.

Ve vlacích nelze mnoho vybírati. Sedíte v jednom jako v druhém, a jen rychlost rozhoduje. Máte-li hodně času a trpělivosti, jedete osobním. Spěcháte-li, vstoupíte do rychlíku. Ale při parnících krom rychlosti padá na váhu i pohodlí a poměrná větší bezpečnost. Lloyd, ať rakouský nebo uherskochorvátský, má spoustu parníků, ale jen několik z nich je známo turistům. Jejich jména jsou jako určitá hesla, o lodi ostatní se nikdo nestará, ostatních se „nepoužívá“. Tak i my ještě než jsme paty z Prahy vytáhli, věděli jsme zcela určitě, že ze Rěky na př. lze plouti buď „Pannonií“ nebo na palubě „Gödöllö“, a pojedeme-li z Terstu, že nemůžeme jinak než „Wurm-

brandem". To jsou největší, nejpohodlnější a nejrychlejší parníky obou Lloydů. My tedy, zamířivše na Terst, měli jsme podle všech informací plouti „Wurmbrandem". Potvrdil nám to taky vrchní číšník terstského hotelu, starý Talián, mluvící tvrdou němčinou.

„Jen „Wurmbrandem", pánové! Na menší vám nikdo nemůže poradit. Plavba je vůbec nemožná. Hrozné nepohodlí! Nahrnou se tam báby s kozami, husami, nůšemi, nemůžete se ani hnouti. Strava mizerná, lůžko špatné — ač dostanete-li vůbec jaké — nejspíše byste spali na lavičce na palubě."

Rozumí se, že po téhle poslední informaci bylo docela jisto, že vstoupíme na palubu „Wurmbranda".

Jen se nám pak v rozpočtu přihodila malá chybička. Z Benátek jsme se vrátili v pátek večer a „Graf Wurmbrand" vyplul z Terstu do Splitu — ve čtvrtek ráno. A nejbližší svou plavbu nastoupí zas až v úterý.

Čekati čtyři dny v zamoklém Terstu se nám nechtělo. V přístavě ležela „Bosnia", která vypluje zítra, v sobotu. Nezbývá než vydati se „Bosnou".

Informace jsou výborná věc, vlastní zkušenost je přece nad informaci. S jistými obavami vstoupili jsme na tu „barabinu", jak to kdosi pojmenoval, ale nebylo na ní ani bab s kozami, husami a nůšemi, a steward vykázal nám zcela

roztomilou koji s lůžky sice čtyřmi, ale hned nás ujistil, že již tam nevrazí nikoho, že je místa dost, že tam budeme nocovati jen my dva.

„Wurmbrandem“ byli bychom bývali ve Splitě asi za 24 hodin, „Bosnou“ kynula nám plavba pětatřicítihodinná. Mrzutý průtah, žehrali jsme, ale jaká pomoc! Jen aby nám do toho žádná bouře — —!

Ráno před osmou byli jsme na palubě. Ještě řinčely řetězy jeřábu, a jeřáb, vztyčený jak obrovský chobot sloní, obracel svůj zobec k molu, nabíral tam řetězem bedny, sudy, žoky, otáčel se volně, jako rozmyslně, a spouštěl břemena do hlubokých útrob lodi, zdánlivě bezedných. Sud za sudem, obrovské bedny a ještě obrovštější žoky mizely v prohlubeň podpalubní jako do sklepa. Nakladači s neobyčejnou obratností zaškrcují veliká ta „colli“ oprátkami z lan jak rameno silných, zavěšují je na hák jeřábu, jehož hřídel parou hnaný rachotně se otáčí, řetězy chrastí, povytahují břemena do výše, nosec jeřábu zatáčí jimi nad skladiště a odvíjející se řetěz spouští je do hloubi. Diváku připadá celé to veliké nemehlo železné jako živé a rozumem nadané. Co by množství lidských ruk ani na píď nezdvihlo, vynáší tu neodolatelný jeřáb do výše jako hračku, jen mocný jeho řetěz vrže a chrastí, jako by jakýsi gigant skřípěl zuby. Divíte se, že ohromná lana, obepínající mnohacentové ty zásilky, nerozdrtí svou kořist na padrť. A zdola, ze

dna podpalubí, kam se všechno zboží skládá, ozývají se dunivé rány jako výstřely, kdykoli břemeno dopadne. Panečku, myslím sobě, jsou ty bedny z dobrého dřeva a důkladně hřeby sbíjené a bedněné, že se nerozsypou; jsou ty dužiny sudů po čertech vzdorné a pružné, obruče skutečně jak Vulkánem kované, že se sudy nerozskočí, a žoky z nepodajné pytloviny, že jim náhle břicha nepuknou a že se obsah nevysype.

Celý ten hlomozný výkon právě není žádnou lahodou pro pochroumané čivy, pochoutkou pro citlivé uši, ale je ve všem tom chvatu a ruchu, v tom řevu dělníků a rachotu železných přístrojů cosi opojného, je v tom kypění života a projev mocné lidské síly. Stojím nad velikým tím lodním „propadlištěm“ a sleduji s jakousi rozkoší počínání nakladačů na molu a vykladačů v útrobách lodi. Pomýšlím, jakého vynaložení svalové síly bylo třeba k takovým lodním nákladům před sty lety, pokud člověk ještě netušil a sobě nepodrobil sílu páry a jen primitivním rumpálem a kladkou hýbal těžkými břemeny.

Poslední kus, poslední zadunění v podpalubí, řetěz jeřábu se vytáčí vzhůru, hřídel ustal ve svých neúnavných obratech, skřípot utichl, jeřáb trčí nehybně — na několik hodin dopřáno mu oddechu. Lodní zvonec posledně zazněl. Půl deváté. Píšťala zahoukla zhluboka, celé nitro lodní se rozechvělo, parní stroje spuštěny, pod zádí rozvrtěl se šroub. Můstek, po němž se vchází

na loď, byl odpoután a zařinčel na kvádrech mola, nárazníky mezi boky lodi a molem vytaženy na sucho, z lodního komínu zafunělo to do vzduchu, několik otřesů, mezera mezi lodí a molem se rozšiřuje, „Bosnia“ odráží. Výkřiky s mola, výkřiky s paluby, na rozloučenou i na shledanou, kapitán na svém můstku sklání se k „pyskům“ roury, kterou velí neviditelnému strojníkovi, smažícímu se dole u horoucí pece, kormidelník stojí jako přikován u svého kola, otáčí jím vpravo, vlevo — a již jest molo terstské daleko za námi a pod bradlením paluby šumí to a šplouchá jako ve vzdoru, jako by se moře vzpíralo propustiti plavidlo, zarývající se v ně ostrou přídou a rozrážející jeho hravé, čeřivé vlny, že jako raněny tryskají do výše. Pod zádí „Bosny“ moře šroubem zvířené syčí jak ve varu a pění se v oslňující bělosti, a do daleka za námi táhne se rýha, kudy parník hladinu mořskou rozbrázdil. Jsme na modré Adrii, která se shlíží v modré obloze bez obláčku, a nad námi plane slunce nezastřené ani stínem šediviny minulých dnů, kdy se zdálo, že zátopa deště nebude míti konce. Byloť se z rána vybralo a vzduch jako rozjiskřený, solí nasycený věstí nám nejlepší pohodu. Ach teď vrátiti se do Benátek, jistě taky vyjasněných!

Ale kdož ví! Po tolikerém zklamání náhlá ta přívětivost zlatého nebeského kotouče vypadá jako zálud. Jeho úsměv, drolící se k nám třpyt-

nými paprsky, hledí dolů skoro potměšile a jako by chtěl říci: Jen to zkuste, a hned ustoupím bratru Pluviovi! — Marná touha. Benátky jsou v dáli za obzorem, a my na „Bosně", plovoucí směrem opačným, k Istrii, k Pulji.

Terst se vzdaluje za námi, zapadá níž a níže, konečně zmizel jako v mořské tůni. Před námi i po pravé straně šíří se do nekonečna modrá hladina, po levé straně máme skalnatý břeh istrijský. Kam zrak dohlíží, jediná šedivá skála. Není tu stromu, není keře. Vysoko se tyčí kamenné ty stěny, ostře rýsují se hřebeny jejich. Skalná ta hradba jako by za námi zavírala všechen život. Upjali jsme se co nejtěsněji v zimníky, prudký vítr vane proti nám, uchvacuje krůpěje stříkající vody mořské a šlehá nám je do tváří. Lačně nabírají plíce svěžího vzduchu, nozdry se chvějí, zraky náhle jako zbystřené hledí pronikavěji a vidí dále. V nitru lodi hučí to a duní, ale sluch jako by pro tento hukot byl otupěl, postihuje toliko vábivé šumění pod lodními boky. Před námi se rozlévá nesmírná veleba moře, hruď se uvolňuje, jako by s ní padala všechna tíže, která nás tísnila na pevné zemi. Není prachu, není špíny kolkolem, čistá hladina moře v tisícerém zmítání drobných vlnek hraje ve všech odstínech modrozelené barvy. Nejvyšší čeřivé hřebínky vln lesknou se průhledností a svítí v paprscích slunečních měnivě jak opál. Ale za námi, v hluboké brázdě vyryté parníkem, skoro se černají vlny

temnými tóny indychu. Žádný však ten zjev neutkvívá na chvilku. Stále se mění povrch, stále se rozplývá. Zachytili jste okem prohlubinu temně modrou, jako dutinu ohromné, ocelově se lesknoucí škeble, ale již se škeble zvrátila a místo ní jak v perlivém smíchu běží po hladině bílý hřeben — a již jej zas pohltila jasná, smaragdová vlna. Tisíce, miliony záchvěvů, skoků, zvratů, miliony a miliony lesklých, oslňujících zrcadélek po hladině. Ale přes všechnu tu míhavou, laškovnou drobnohru jediný veliký obraz neobmezené, nekonečné síly. Skryj se, slunce, povlékni se, obloho, šedivými mraky, zaduj vichřice a zasopti, blesku — a náhle pod námi rozevře se bezedná černá tůně, a loď ve smrtelných křečích zmítána bude jako pleva a zmizí bez památky.

Ne, modrá obloha se klene nad námi neposkvrněná a „Bosnia“ statečně spěje kupředu. Ryk světa utichl za námi, pitvorné mraveniště lidské zapadlo. V tom okamžiku ani nechápu, jak se ta změna udála, jak jsem se tu octl, ale uchvacuje mě neskonale touha, aby tato pouť trvala co nejdéle, aby neměla konce. Je-li ještě někde nějaké štěstí, nerušený klid, tu — zdá se mi — ozývá se tucha jeho v mých prsou. Mysl donedávna spoutaná tisícerými starostmi, tisícerými obavami — tělo sklíčené a ztýrané chorobou až k malátnosti a neschopnosti vzdorovati déle: obé tu pojednou na vlnách mořských znova ožívá a jako by nabíralo nových sil z nevyčerpa-

telného toho zdroje života, z moře, jež vypíjí všechny paprsky sluneční od věků věkoucích a po věky zas je vyzařuje všemu světu na posilu. Moře, moře! Line se to s počátku tiše, šumí kdesi nade mnou a pojednou již hřímá celým prostorem. Moře, moře! A jest mi, jako bych měl rty okoralé větrem vnořiti v jeho slané vlny a hltavě ssáti kouzelnou sílu, jež se v něm tají. A zraky nemohou se nabažiti toho pohledu.

Pane, pěkná to „barabina", naše „Bosnia"! Zdá se nám, že není ani mnohem menší než „Wurmbrand", jejž jsme zahlédli hned při prvém příjezdu do Terstu, ale jistě tak veliká, že by jí naše Vltava ani největší svou hlubinou nestačila. Sedla by tam do písku dna a nikdo by jí nepohnul.

Na palubě zní jen vlaština. Kapitán, důstojníci, všichni vyšší hodnostové jen Taliáni nebo aspoň zdánlivě Taliáni. Obcovací řečí na Lloydových parnících je vlaština. Slova německého tu neslyšeti. Rozkazy zřízencům znějí taliánsky a stejně zřízenci odpovídají. Cestujících nemnoho, a taky ti mluví jen vlašsky. Jaké národnosti je steward, nerozeznávám dobře, ale jeho příruční, cosi jako pikolo (sice málem dva metry vysoký), přisluhovač v kuchyni i v jídelně, „pokojská" v kojích i cidič bot v jedné osobě jest Chorvát. Domlouváme se s ním po česku a třebaže si ne všechno rozumíme, vyciťuji z jeho chování, že jsme mu pro příbuznost jazyka sympatičtí.

Budeme-li prý na lodi obědvati? A že budeme! Všechno zkusíme. Ostatně jsme s sebou žádných zásob nevzali. Měli jsme dosti starostí se svými zavazadly, s tlumokem ručním a velikým košem prádelním. Poplatek za zavazadla na lodi je přímo směšný. Za koš, za nějž jsme z Prahy do Terstu platili asi ke třiceti korunám, málem že by za to byl mohl jeti kdosi třetí s námi, zaplatili jsme na lodi z Terstu do Splitu — dvacet haléřů!

K obědu zavolali nás přesně o polednách. Jídelna první třídy malá, snad celkem asi pro dvacet osob, ale útulná i dost pohodlná. K obědu zasedlo nás jen několik. Kapitán, dva jeho důstojníci, jakýsi starý pán, buď kapitán anebo vyšší důstojník vojenský na odpočinku, jakýsi starší obchodní cestující a my dva. Ostatní nečetní pasažéři „Bosny" obědvají na palubě ze svých kabel a vaků, zásobili se dostatečně v Terstu a pamatovali i na víno. Na stole všeliké kompoty a mezi nimi misky s nevyhnutelnými olivami v oleji, příznakem každé lodní tabule. Je to přídavek obědový, jehož si můžete nabrati po libosti, ale není pro každý žaludek. Doporučuji všem, před kýmkoli se kdy octnou, moudrou opatrnost. Je to sice konserva chuti dost pikantní, značně přitrpklá, ale těžká, těžká.

Oběd hojný. Výborná, hustá polévka rýžová, sardele v oleji, k tomu řečené již olivy, smažená ryba, jakýsi platejs, hovězina s duseným zelím a

se špenátem, telecí pečeně s polním salátem, sortiment sýrů, od smrtelně bledého ovčího až do oranžového holandského „eidamu", cosi z těsta jako dort, jablka a pomoranče, černá káva. Na každého účastníka počítána i čtvrtka černého, velmi trpkého vína. Také plzeňské tu mají, v lahvích, akciové, jehož zástupcem jest terstský hotelier Volpich, krajan tuším lounský, čili Volpič, jak mu říkají Taliáni.

A hle, tu při obědě na „Bosně" konečně jsem se setkal s originálem proslulých pražských „taliánů", po němž jsem se všady marně pídil. Zde jim arci neříkají *talián,* zde se jmenují „boloňa" (Bologna), a byly přidány jako „garnitura" k — hovězímu, na dél v půli překrájené. Okusil jsem, rozumí se, ale vydávám slavné svědectví taliánům kdysi z ateliéru pana Uggé, tak zvaným „užovkám", a nyní nástupcům jejich „macháčkům", že jakostí svou nesmírně převyšují druh původní, boloňu. Tuk v nich byl trochu žluklý a neměly nikterak oné opojné vůně, jež se řine z našich pražských taliánů, když se víko nádoby odklopí.

Zdali to zavinila právě ta méně lahodná vůně jejich? — či snad že právě ve chvíli oběda se s námi „Bosna" trochu rozkolébala? — zkrátka, když steward přinesl a podával obloženou hovězinu, položil milý můj soudruh náhle lžíci po polévce, zpopelavěl, zdvihl se a mdlým krokem kobrtal z jídelny a vzhůru na palubu, na

vzduch. Nevrátil se již k dalšímu sytému obědu a když jsem mu po chvíli přinášel nahoru aspoň pomoranč, seděl na lávce a zdánlivě dřímal. Vzbuzen, podíval se na mne mroucími zraky, ale ani vůně pomoranče ho nelákala. Ubránil se sice statečně mořské nemoci, ale nejedl, nepil. Zamhouřil zas oči a podřimoval, tak nějakou hodinu.

Oběd na „Bosně" stojí půl páté koruny. Kdo k němu zasedne s žaludkem neohroženým, spolehlivě vzdorujícím všem útokům mořské nemoci, užije dokonale svých peněz a snad odchází od oběda i s nějakou dividendou. Ale o koho zavadí příšera mořské nemoci, stoluje pak po čertech draho a na své peníze se nedostane. Pokud mne se týkalo, myslím, že jsem tak užil jen asi za padesát procent, soudruh můj pak měl za své půlpáté koruny jen polévku.

Někdy tak o půl třetí s poledne přistali jsme v Pulji. Hodina zastávky, i přeběhli jsme můstek, vystoupili na nábřeží, vhodili do poštovní schránky nějaké pohlednice, nakoupili nových, zvědavě jsme obešli arsenál a zapadli pak na „bílou" do kavárny „Miramare", právě proti přístavišti „Bosny", ale pak jsme spěchali zase na palubu. Aby tak parník odrazil bez nás!

Byl bych soudil, že „podzemní" prostory „Bosny" jsou vycpány zbožím až na prasknutí již z Terstu, ale to byl omyl. V Pulji pohltily toho ještě množství. Za hrozného ryku všelikých zřízenců, nosičů a nakladačů nasypali tu do

„Bosny“ poštu a pak naložili spoustu prázdných sudů od vína a vagonový náklad soudků s pivem Dreherovým, určených na ostrov Lošiň (ital. Lussin) v zálivu kvarnerském, pro přístavní a lázeňské město Malý Lošiň (Lussinpiccolo), kam v posledních letech zaměřuje množství lidí churavých a neduživých a kam i v zimě se lázeňští hosté uchylují.

Podivuhodno, co piva se doveze do těchto končin, oplývajících vínem dobrým a levným. Vedle dreherovského piva viděli jsme na lodích celé náklady akciového piva plzeňského, které snad po celé Levantě rozváží řečený již krajan pan Volpich. Právě když jsme meškali v Terstu, byl pan Volpich na obchodní cestě do Kahýry, kde má veliký sklad piva, a nemýlím-li se i v Alexandrii. Nu, ano, pivo snad koran Mohamedánům nezapovídá, o plzeňském aspoň ani prorocký duch Mohamedův nevěděl. Ale co by tak říkali konsumenti levanští, jak by pomlaskávali, kdyby jim bylo dopřáno prazdroje z měšťanského? A kdyby je kouzelný plášť Faustův přenesl na nějaký půllitr od čepu a ledu k Šnelovi, k Ježíšku, k Pinkasovům, k Choděrovi?

VIII.

NÁMOŘNÍ EPISODKA.

V Pulji se „Bosnia“ zdržela hodinu. Po celou tu dobu pracoval její lodní jeřáb a trousili se taky noví cestující na palubu, zaměřující na Lošiň, do Zadru, Šibeniku, do Splitu i do Metkovič.

Teď, když Pulj ležela před námi v plném jase slunečním, litovali jsme skoro, že se na ni nemůžeme lépe podívati, aspoň den se v ní zdržeti, neboť vzbuzovala dojem přívětivého a rušného města, ač bývá líčena vždy jako pouhý tábor vojenský a námořnický, beze všeho půvabu. Ale již bylo pozdě, a my musili dále. Litovali jsme nejvíce, že se nemůžeme pokochati pohledem zblízka na zbytky staveb římských, velikolepou arénu, chrám Augustův, vítěznou bránu římského tribuna Sergia Lepidia. Ani na prohlídku námořního arsenálu nestačila doba zastávky, neboť k tomu třeba opatřiti sobě dříve svolení admiralátu. Tak tedy jsme aspoň chtivě pohlcovali, co se zrakům jevilo nejblíže a ve velikém celku. Přístav je naplněn válečnými plavidly rozmanitých typů. Kotví tu obrněnci podivuhodných rozměrů a silhuet, několikapatroví, hrozivého vzezření, o nichž se laik domnívá, že to jsou strašliví a nepřemožitelní bojovníci námořní. Zatím vám hned soused poví, že to jsou válečné lodi staré soustavy, s nimiž by se již do moderní vojny námořní nesmělo, a teď že

slouží jen za lodi školní, cvičné. Stály jistě spoustu milionů. Lesknou se sice vydrhnuty, vyčištěny, hrdě se vypínají nad hladinou moře, a přece jen jsou to vysloužilci. Ale opodál plavidla jiná, jako železné domy, z nichž na všechny strany trčí dlouhé roury strašných děl otáčivých, čím dále k jícnu užší, jako povytažené obrovské dalekohledy, a to jsou lodi typů nových, zpurné a podnikavé křižáky; lodi bitevní, torpédové čluny — zkrátka, dokonalý námořní orkestr, jehož hudba když spustí, rozechvěje vzduch i moře a hrůzou naplní každého tvora. Na některých hlavních dělových, vyčnívajících daleko nad moře, sedí po osmi, po desíti námořnících, obkročmo jako na koni.

Kolkolem samé opevnění. Kde jaký ostroh, skalní hrot, vyvýšenina, vše samé zdivo, obrnění, otáčivé věže, jícny děl. Vše jako železné a z oceli. Přimhuřujete oči, zamýšlíte se, a v duchu vystupuje před vámi obraz bitevní. Z jícnů šlehají blesky, hromový rachot ozývá se po nich, v táhlých obloucích sviští a ječí strašlivé, ničivé projektily, do boků plavidel pod vodní hladinou vnikají torpeda, rozrážející největší tělesa námořní, ponořující se vraky jsou zachvacovány hrozným, neodolatelným vírem, mořské pěny se barví krví, jeviště strašlivého děje se halí v mraky dýmu dělostřelby...

Ne, smysly jen vás klamou. Slunce svítí a nad válečným přístavem vládne klid. Na sta stěž-

nů trčí nehybně aneb v lehkém zachvívání do výše, steré vlajky všech barev třepetají se a kmitají v křišťálném vzduchu a dlouhánské, úzké stuhy, jakými se smějí zdobiti jen válečné lodi, splývají do hloubi s hrotů stěžňů. Na „vantech" (provazových žebřících) šplhají mladí námořníci, sedí na rahnech, mávají čapkami. S paluby „Bosny" zaznělo zvonění, opozdilci chvatně vyskakují na můstek, spojující loď s mostem, a za chvíli odrážíme.

Taky jsme s sebou měli fotografický aparát, můj soudruh rád by byl zachytil pestrý ten obraz válečného přístavu, ale ještě včas padly naše zraky na tabulku nad schody „Bosny" s varovnou výstrahou, že pod těžkou pokutou každému zakázáno vytasiti se s aparátem na blízku všech opevnění a míst vůbec vojensky důležitých, v obvodu celých pěti kilometrů.

Abychom si to tak nebyli přečtli! Za chvíli by nás byli vysadili na břeh a snad v poutech by nás byli uvrhli do vězení jako špehouny. O nějaký týden později málem by se to bylo přihodilo dvěma turistům v okolí Kotoru. Odnesli za svoji neprozřetelnost jen důkladné vynadání z úst kapitánových, a jak byli rádi, že jim *jen* vynadal! — Člověk ani netuší, když na loď vstupuje, čeho všeho si má všimnouti, co vše si má přečísti.

„Bosnia" brázdí znovu hladinu moře a Pulj ustupuje v pozadí, až za chvíli všichni ti velcí

obrněnci vypadají jen jako krásné dětské hračky a těžké opevnění jako by bylo vystavěno z kotvové stavebnice.

O dvě hodiny později ocitujeme se v zálivu kvarnerském, přeplouváme jej, a tu se „Bosnia“ znenáhla rozkolébává pohybem, jako by klopýtala. Vody kvarnerské jsou vždy nepokojné, jako by kdesi v hlubinách moře vřelo, a tam taky postihuje cestující často mořská nemoc. Vlevo před námi vystupují skupiny ostrovů, ale všem se loď vyhýbá, neboť nejbližší zastávka jest až na Lošině.

Bohužel, do přístavu lošiňského dorazili jsme již za tmy, v osm hodin večer. A právě když jsme se blížili, volali nás k večeři do jídelny. Tak jsme spatřili před sebou jen temné obrysy ostrova, přístavní světla, vroubící nábřeží, a molo.

Loď přistala a hned potom nanovo začala hudba lodního jeřábu, trvající po celou dobu zastávky, půl druhé hodiny. Potom „Bosnia“ vyplula dále, k Zadru.

Již dříve, jakmile slunce zapadlo, rozestřel se po moři citelný chlad, mrazivé vanutí větru pronikalo kosti. Nebylo radno meškati na palubě, a poněvadž se moře s večerem rozvlnilo, poradili nám, abychom co nejdříve ulehli. Neboť, až prý se to hůře rozhoupá — —

Takové „neboť“ z úst zkušených lidí zaslouží vždy pozornosti a uposlechnutí. Neboť nic nás tak málo nelákalo, jako sebe menší mořská

nemoc. Měl jsem sice trochu pochybnosti, zdali právě vodorovná poloha těla — po večeři! — je vůbec polohou nejpřiměřenější, ale uposlechli jsme. Již proto, že jsme byli prostydlí na kost a že jsme doufali na lůžku se zahřát.

A věru, zlatá rada! Spěchali jsme, abychom ulehli, než zas vyplujeme. Polooděni — neboť taky v naší kajutce bylo zima — vklouzli jsme v úzká, přes to však dost pohodlná lůžka, a jednotvárný rachot jeřábového řetězu znenáhla nás ukolébal. Tak dokonale ukolébal, že jsme nepocítili ani, když loď vyplula, že nás neprobudily nárazy vln, prudké kolébání, a procitli jsme teprve, když loď přistala v Zadru. Ale jenom na chvíli. V přístavě zaderském odpočívala „Bosnia" až do šesté ranní, jen se lehce zachvívala na vodě.

Vykládali sice zboží, nakládali, hřídel řetězu skřípal, ječel, hrčel, sudy a bedny dopadaly, ale vše to doléhalo k našemu sluchu jako zdaleka, předaleka — a zas nás objímal spánek. Takto, majíce po celý ten čas vzdálené vědomí, co se kolem nás děje, přece jsme spali spánkem zotavujícím, posilujícím, a když o šesté ranní se rozhučely všechny stroje a zakroužil šroub lodní, vyskočili jsme s lůžek. Rychle, umýti se, obléci, na palubu! Ale již byla „Bosna" z přístavu a Zader se vzdaloval.

Nebyl to svěží vánek, ale po čertech ostrý vítr, který nás na palubě uvítal. Nestačily nám ruce, abychom se drželi bradlení, aby nás vítr

neporazil. Za půl hodiny musili jsme se jeho útokům vzdáti a couvnouti do krytého salonku pro kuřáky. A zatím v tom kousavém ranním větru tančil po palubě malý námořníček, výrostek asi čtrnáctiletý, s rozhalenou košilí na prsou, bez čepice, bos, rozléval po palubě vodu, klouzal v těch studených kalužích a oháněl se smetákem z tlustých provazů. Byla neděle, drhl podlahu paluby. Div že ho vítr nesmetl do moře. Snad proto, že byl tak malý, že nebylo do čeho se opříti. Poskakoval jako leštič pokojů, pohvizdoval si, chvílemi vyjekl jako z nesmírné rozkoše. Černý byl jako kominík. Zdálo se mi, že jinam než na nohy dlouho se mu krůpěj vody nedostala.

Bylo někdy po osmé hodině — dávno již nám Zader zmizel s očí — když na palubě vznikl neobyčejný ruch. Pobíhali námořníci, cestující se sbíhali na předek lodi. Rozumí se, vyběhneme taky. A vrazili jsme do Chorváta pikola.

„Co jest?"

Drmolil kvapnou odpověď, ale rozuměl jsem jen dvě slova: Šipan — skála.

Skal bylo kolem dost, nevěděl jsem však, co je Šipan. Tam na přídě dívají se lidé do dálky. Ano — asi na dva kilometry před námi vyčnívá z moře skalisko táhlé, ostré, a na něm, jako velryba půlí těla na břeh vyvržená, spočívá černý parník, nakloněný, šikmo z moře vysunutý, přídou na skalisku, zádí v moři. Na jeho palubě kmitá se několik postav.

To je „Šipan“, nákladní parník lloydový. Za noci a nepokojného moře zmýliv si směr plavby naběhl na skálu, „sedl“ na ni a teď seděl nepohnutě, jako přikován malomocný ten velikán.

Opodál, asi kilometr od „Šipana“ a stranou kilometr od nás manevruje jiný lloydový parník, „Jason“, a taky naše „Bosnia“ zatáčí blíže ke skalisku. Všechny tři lodi náležejí Lloydu rakouskému, povinností kapitánů jest, aby si navzájem pomáhali.

V dáli se zjevuje čtvrtá loď, bílá. Domníváme se, že jde taky na pomoc, ale zakrátko vidíme, že se vzdaluje a pluje svou cestou. To jest „Gödöllö“ Lloydu uherskochorvátského.

Spatřiv „Bosnu“, odrazil od „Šipana“ člun a blíží se. Kapitán „Bosny“ se chápe dalekomluvné trouby, vyčkává člunu, táže se cosi. Z člunu odpovídá důstojník. Hned potom spouští „Bosnia“ člun s důstojníkem a čtyřmi veslaři, s paluby hodili do člunu konec lana jak rameno silného a člun táhne lano k nešťastnému „Šipanu“. Není to malé břemeno; lano je asi půl kilometru dlouhé, znenáhla se s paluby vytáčí, ponořuje se do moře, člun táhne vždy větší kus jeho za sebou, a hůře, že vodou nasáklý. Konečně však dospěl „Šipana“, vytáhl konec lana na skalisko, na palubu, a provlékl oběma otvory pro kotevní řetěz. Konec lana zůstal na naší palubě a zaklesnut na hřídel jeřábu.

Stejný manévr vykonán současně „Jaso-

nem“, a teď, když obě lana pevně zadrhují „Šipana“, na dané znamení spuštěny na obou lodích stroje, zpáteční parou, couvá „Jason“, couvá „Bosnia“, obě lana vynořují se znenáhla z moře, napínají se — — —

Všichni se hrneme na přídu lodi, abychom vzácné divadlo viděli co nejblíže. Ale důstojník, dozírající tu na práci, velmi rozhodně nás odhání dozadu. Kdyby lano prasklo blíže lodi a mrštilo se na palubu, zmrzačilo by nás. Stalo se tak nedávno před tím, při podobném pokuse, že konec přetrženého lana urazil nekrytému námořníkovi obě nohy u samého těla.

Po té výstraze arci všichni couváme. Stroje pod palubou duní, supají, celá „Bosnia“ se chvěje jako v křeči, ustupujíc, lano se natahuje, natahuje, již je jako drát, připadá nám, jako by zvonilo nesmírným napětím — z diváků nikdo nehlesne, sotva dýšeme, upírajíce zraky na „Šipana“, sklouzá-li již do vln…

Pojednou se ozve dunivý zvuk, jako vzdálený výstřel z děla — lano „Bosny“ se přetrhlo právě uprostřed. Oba jeho konce jak obrovští hadi ťaly do moře, až se v tom místě zapěnilo a vysoko střiklo mocným proudem jak vodomet. Konce lana se ponořily — a „Šipan“ sedí na skále dále jako přikován!

Kapitán vidí, že je všechno marno. Zachraňovací ten pokus stál nás asi půldruhé hodiny času, loď přišla o polovinu lana a po navinutí

zbytku plula dále, zůstavujíc „Šipana“ osudu. Stejně učinil „Jason“.

Později — až v Dubrovníce — jsem zvěděl, že „Šipanu“ pomohl „na nohy“ válečný křižák „Szigetvár“, který tou dobou manevroval v blízkých vodách, a byv zpraven o nehodě, dostavil se na místo.

„Szigetvár“ arci má o nějakých pár tisíc koňských sil mohutnější stroje, a když jeho potápěči ohledali „Šipana“, nemá-li díru ve dně, hravě jej strhl na vodu. Nestalo se při tom „Šipanu“ nic jiného, nežli že mu byl rázným tím trhnutím utržen kus paluby, kde bylo lano připevněno.

IX.

V SOUMRAKU.

Bosnia“ přidala páry, aby dohonila, co marným pokusem o vysvobození „Šipana“ z nemilého postavení promeškala, a bylo k jedenácté, když přirazila ke Zlarinu, velikému ostrovu v archipelu šibenickém. Zastávka trvala tu jen půl hodiny a pluli jsme dále, proplétajíce se mezi četnými ostrovy, ostrůvky a skoliemi (scoglio, ital. = úskalí). Obezřele proplouvá tu loď, neboť skolie jsou jen hroty skalin, skrývajících se pod hladinou a mnohdy daleko se táhnoucích. Jsouť i místa v Adrii, kde za klidného moře lze

se s pobřeží přebroditi na výběžek blízkého ostrůvku.

Po půlhodinné plavbě ze Zlarina přistali jsme v Šibeniku, jehož nejnižší řada domů jakoby se ze samého moře vynořovala; město vystupuje pak téměř do poloviny homolovitého kopce, na jehož temeni je trojí opevnění z různých dob, nyní již vojensky bezvýznamné. Při pohledu s paluby jeví se Šibenik jako skupina neprostupných domů a domků, neboť uličky města jsou úzké, jako všech dalmatských měst, aby co nejvíce zabraňovaly palčivým paprskům slunečním a zachovaly v parném létě něco stínu a chladu, možno-li mluviti o chladu, když teploměr okazuje i třicet stupňů Réaumura po západu slunce.

Přece jsme měli opoždění, a tak obvyklá dvouhodinná zastávka zkrácena a po poledni plula „Bosnia“ dále.

Den krásně započal, jasem slunečním na obloze bez mráčku, ale odpůldne vystupovaly na obzoru mraky bílé sice, nicméně věštící blízkou změnu počasí. A čím níže klesalo slunce, tím nevlídněji tvářilo se nebe. Ke čtvrté hodině zatáhla se nad námi obloha, zadul a zaskučel vítr, první veliké krůpěje dopadly na palubu, moře pozbylo modré barvy, zšedivělo, rozvlnilo se. Ve mžiku vyprázdnila se paluba, vše se uchylovalo do salonku pro kuřáky. A jen jsme byli pod střechou, snesl se na „Bosnu“ prudký liják

s kroupami, jako by ji byl chtěl i s námi do hlubin moře vetlouci a zasypati.

Zažijeme tedy i malou bouři mořskou, těšili jsme se. Ale nesplnilo se nám to. Stejně náhle, jako prudce se rozsypal, utichl divoký lijavec, mraky se potrhaly, nad námi znova se otevřela a zaleskla modrá hlubina nebeská. Než ani to dlouho nepotrvalo. Zas postřela se obloha sivým závojem, slunce zmizelo, a když jsme o páté hodině přistali v Trogiru, visel nad námi a tkal se do širé dáli tesklivý, sychravý podvečer.

S výše paluby hleděli jsme dolů na nízké nábřeží trogirské, jako sklouzající do vln mořských, poseté hloučky lidí v malebných krojích dalmatských. Bylo snad po požehnání nebo po nešporách, od chrámu přibývaly nové zástupy mužů a hlavně žen, spěchajících na nábřeží; byla neděle a všechen ten drobný život pod námi byl ztlumen svátečním klidem, vše bylo v čistém, svátečním úboru — ale přesto vanula na nás z celého toho obrazu neskonalá tesklivost. K našemu sluchu nedonikal obvyklý šum přístavního města; zvědavě, ale tiše vzhlíželi obyvatelé trogirští vzhůru k lodi; nebylo žádného hemžení, žádných výkřiků. Připadalo mi to jako zakleté jakési město z pohádky, k němuž po dlouhých, dlouhých letech připlula z dalekých končin loď, zjev neznámý, na nějž kdekdo s podivením zírá.

Tesklivý dojem ten byl zvyšován mohutnou

jakousi věží nebo baštou, ve výši jako náhle uťatou, stojící jako věkovitá stráž u samého přístavu, těžkou, pochmurnou, hrozivou. Opodál napravo, poněkud v pozadí, vystupuje štíhlá, úměrná věž krásného a památného chrámu. Nezbývalo času, abychom vyšli z lodi a prohlíželi město, nebylo k tomu ani nálady, neboť lépe jsme na ně pohlíželi s paluby. Nemohl jsem ani zraků odtrhnouti s tohoto obrazu malého města, svědčícího o prastarém původu, města středověkého, uzounkých uliček, budov jako slitých z kamene, které jistě svoji tvářnost po staletí nezměnily. Na všem jsou patrné stopy někdejšího života benátského, a jest vám, jako by v nahromaděném a neměnivém zdivu byly spoutány tisícileté dějiny. Diváku připadá, že lidé, kupící se na nábřeží v pestrých oděvech, nenáležejí do tohoto starobylého bydliště, ale že se vám pojednou otevrou vrata všech domů a že se vyrojí obyvatelé praví v starobylém kroji a dlouhým průvodem vytáhnou k lodi, s hudbou podivných zvuků, s hlaholem starých, neslýchaných, vážných písní, při nichž se vám srdce v těle zachvěje pohádkovou hrůzou.

Soumrak se snášel níž a níže, zaléhal město. Pracoval lodní jeřáb, ale neslyšel jsem jeho chřestot. Zdáli — nerozeznával jsem odkud — donikal sem jakýsi táhlý, snad nábožný zpěv mnoha hrdel. Linul se večerním tichem tak dojímavě, skoro žalně.

Hodinku trvala zastávka v přístavě trogirském, loď otočila zvolna — neboť přímou plavbu nám zabraňoval dřevěný most, spojující pobřeží s blízkým ostrovem, a Trogir se znenáhla utápěl za námi v zesivělém moři.

V posledním skoro okamžiku vskočili přes můstek na palubu dva junáci — přivítalo je zaklení kteréhosi z námořníků, že tak dlouho otalovali; téměř pod jejich nohami jim strhli můstek. Ale jonáci na kletbu neodpověděli. Byli rozjařeni patrně požitkem vína do poslední chvíle, tváře jim plály, oči jiskřily, a jak vskočili na palubu, obrátili se k nábřeží a zaječeli tam komusi pozdrav.

Ze skupiny diváků jim zavál v soumraku bílý šátek na pozdrav, na rozloučenou.

Junáci odpověděli novým zaječením, mávali svými šátky, zesilovali hlas, volali opět a opět nějaké jméno. Loď se vzdalovala, postavy lidí na nábřeží byly menší a menší. Tu pojednou oba junáci — v kroji dalmatském — vyskočili jak opice na bradlení paluby, zadržujíce se drátěného lana, jásali nezkrotně do daleka. Pojednou seskočili, svlékli kazajky, znovu vyskočili a téměř visíce nad mořem mávali kazajkami do dáli.

Vzpomínal jsem: u nás! U nás už by je držel policajt nebo by je strhoval některý lodní zřízenec. Byly by chrleny nadávky, vznikla by tahanice, rvačka, násilí. Ale tu nikdo nebránil počínání junáků, kteří každé chvíle mohli střem-

hlav sletěti do moře. Vždyť jsou to junáci dalmatští, umějí chodit a šplhat a viset mezi nebem a palubou.

Díval se sice chmurným pohledem na ně kapitán se svého můstku, ale ani nehlesl a z mužstva taky nikdo si jich nevšiml. A když už se nábřeží trogirské utopilo v šeru, když mládenci nepostřehli zrakem vlající bílý šátek a seznali, že ani jejich mávání kajdami nemůže být pozorováno, seskočili s bradlení, semkli se rameny, ráznými kroky měřili palubu po déli, dokola, o nikoho se nestarajíce, jako by tu byli sami, a z jejich úst zaznívala píseň jednotvárného, zádumčivého nápěvu, z níž jsem zachycoval jen opakující se verše:

„— — — — — — — moje milena,
posedy se na me, posedy se na me kolena!“

Později jsem se s nimi rozhovořil. Odcházeli z domova, aby nastoupili službu vojenskou na válečné lodi, na celá čtyři léta... Pluli tuším až do Metkovič.

Dul vítr, stmívalo se, ale junáci ještě měřili palubu dunivým stejnokrokem a prozpěvovali táhle nekonečnou svoji píseň:

„Moje milena — moje milena...!“

A tou dobou snad milená tam v černé dáli,

v těsném, tmou zavaleném Trogiru, v nízké světnici kamenné „kuče" hořce, usedavě plakala.

Jen chvílemi jsme vycházeli na palubu, přes niž vál jízlivý vítr. Na moři již ležela noc. Bylo po sedmé hodině, tu na obzoru probleskla tmou světla, zelené, červené, žluté — — přibývalo jich, a znenáhla nořila se z moře hmota černější než moře samo, obrysy táhlé, s nižšími, vyššími výčnělky. Blížili jsme se k cíli plavby, ke Splitu. Lodní píšťala houkla k temné obloze, a pojednou vyskočila před námi skupina světel — molo splitské — a tam dále nalevo řada plamenů v lucernách, obrážejících se v černé hladině vodní, „obala" splitská čili nábřeží.

X.

VSTUP DO SPLITU OKAMŽIK V MRTVÉM MĚSTĚ.

Lodní stroj znenáhla zarážel, obraty šroubu pod zádí parníku byly pomalejší a trhavější, utichly konečně, s paluby hozeno silné lano přístavním pomahačům dolů na molo, několikeré ruce je popadly, ovinuly je kol mohutného železného „knoflíku", ozval se praskot mocného tření lodního boku o dřevěné desky nárazné, „Bosnia" posledně se zakolébala a stála. V záři míhavých světel vystupovaly před námi neurčité obrysy Splitu, Spletu nebo Spljetu — dle toho, vyslo-

vuje-li kdo jméno jeho ikavštinou, ekavštinou nebo jekavštinou.

Teď, když jsme byli u cíle, loučili jsme se skoro lítostivě s pohostinnými prostorami „Bosny", na jejíž palubě jsme zažili tolik čarokrásných výhledů na moře, na ostrovy, na pobřeží dalmatské, i pohodlí tolik, že jen zhýčkaný turista může toužiti po lepším. Doznávám, že jsme se na počátku obávali plavby, trvající téměř šestatřicet hodin, želíce velmi, že nám ujel rychloparník. Později byli jsme té náhodě vděčni. Proč plouti Adrií rychlostí tak překotnou? Vždyť plavba po moři je vlastně největším požitkem celé té cesty, oddechem pro plíce, rozkošnou pastvou pro zraky, utišením pro nervy. A kdybych měl komu poraditi, má-li voliti plavbu parníkem nejrychlejším nebo zdlouhavějším, který „šněruje" kanály dalmatské od stanice ke stanici, od pevniny k ostrovům a naopak, poradil bych upřímně, aby plul jako my. Užije tak nejlépe půvabů moře, nám „pozemním krysám" tak vzácných.

Rozhlédli jsme se posledně po palubě a slezli jsme přes příkrý můstek na molo. Tu jsme se octli v divoké strkanici, v ohlušujícím ryku, až oči přecházely, až uši brněly. Obrovští, ramenatí nosiči, žádostivi výdělku, pobíhali, tlačili se a hulákali jeden přes druhého, nabízejíce se cestujícím, chápali se zavazadel, rvali je sobě navzájem z rukou, drsné, zdánlivě neurvalé výkřiky jejich

směšují se v jediné nepřetržité řvaní, až nezvyklého cestovatele pojímá strach, do jakých rukou to upadl a kam bude zavlečen. Ale to jest klam prvního setkání s nezvyklými těmi zjevy. Přijďte mezi ně zítra, podívejte se na ně za dne, pozorujte je déle a shledáte, že tito velikáni osmáhlých, bronzových tváří, pronikavých zraků, širokých plecí, ohromných rukou, strašlivého hlasu, podobajícího se chrochtání, v dalmatském kroji svém, někdy bohopustě rozedraném, jsou lidé dobří, ochotní a měkcí jako jehňata.

Padli jsme taky v tenata jednomu takovému velikánu „Petrovskému" a skoro s obavou svěřili jsme mu svůj tlumok, čekajíce ještě, až nám bude z nitra lodi vydán koš s šaty a prádlem. Chopil se vaku a beze slova zapadl obrovskými kroky kamsi v tlum ostatních, že jsme se málem s tlumokem loučili. Ale pojednou se vynořil zase, veda chlapce výrostka, jejž si vyhledal na pomoc. Jemu dal vak, sám se chopil koše, mocným rozmachem vyhodil si jej na rameno a mílovými kroky zamířil k „obale", k rivě čili nábřeží. První zastávka byla v celnici, kde konal službu velikánský strážník celní, taky Dalmatinec. Na jeho otázku, co jest v zavazadlech, odpověděl za nás nosič, jako by byl s námi již neděle cestoval, že tam není než oděv, prádlo, a šli jsme dále. Přešli jsme starou obalu, propletli jsme se několika úzkými uličkami a octli jsme se na Gospodském trgu (Panském náměstí), kde proti

Opčinskému (obecnímu) domu stojí hotel Troccoli.

Je to jediný splitský hotel. Stojí sice na obale ještě hotel jiný, na nejkrásnějším místě Splitu, s výhledem na moře, budova výstavná, obsáhlá, zcela prý zařízená, Hôtel de la ville, byl mi i doporučen přítelem, který v něm před lety bydlil, ale hotel ten již po několik roků je zavřen. Bývalý nájemce prý tam nepochodil a není nájemce jiného, který by se opuštěného, hynoucího hotelu ujal. Tak má hotel Troccoli monopol na ubytování a pohoštění cestujících, a vypadá taky podle toho. V jistých dobách je cestující vůbec rád, dostane-li se mu tam přístřeší. Není-li s něčím spokojen, může jít — pasažérů za jednoho jiných pět. Nevím, jak vypadají komnaty jeho v patře prvém a druhém, vše bylo plno a nám se jako z milosti dostalo světničky v podstřeší, jejíž okno bylo vlastně půdním vikýřem. Ale do té světničky nikdy již bych se nechtěl vrátit.

Mnozí cestující uchylují se ve Splitě do bytů soukromých. Také nás, jak jsme kráčeli s nosičem, zastavilo několik postav s otázkou: „Eine prifátvónung gefelik?“ Neznajíce místa a poměrů netroufali jsme si pozvání tomu vyhověti.

Naproti tomu slušno doznati, že hotel Troccoli má prostornou jídelnu, obstojnou kuchyni, a velikou kavárnu, v níž je od rána do večera a mnohdy do noci šumno. Lépe však než v „Troccoli“ jídá se u pana Smodlaka, jehož malá res-

taurace je na skrytém plácku, na nějž přijdete úzkou uličkou z Gospodského trgu kolem opčinského domu. Tam jest v době oběda a večeře jako v úle, u Smodlaka vystřídá se pokaždé několikerá „šichta“ obecenstva. Paní Smodlaková jest nepopiratelně výborná kuchařka a typ hostinské, jak bývá líčena v románech a povídkách ze „starých, zlatých“ časů, jak ji na příklad líčí Dickens v „Klubu Pickwicků“, v kapitole o obchodním cestujícím. Pilně a bedlivě pracuje se svými pomocnicemi v kuchyni, a když je na pánvích, kuthanech a v troubě, vše uvařeno a hotovo, přichází do místnosti a s vlídným úsměvem svěřuje známějším hostům, co dnes je zvláště dobrého připraveno. Vaří výborné polévky, upravuje znamenité pečeně, a mořské ryby z její kuchyně — ach, mořské ty ryby! Není lepší pochoutky! A dobré víno nalévají u Smodlaka, „crno trpko“. A když byla hospodyně v míře zvláště dobré, postoupila nám i láhev „prošeka“ (Prosecco), ale jen z ochoty, neboť to bylo *její* víno, kteréž pravidlem neprodává. Vzpomínám, jak jsme tam s přívětivým krajanem vyprázdnili dvě láhve na rozloučenou, ale když jsme žádali za třetí, odpověděla nám s úsměvem: „Nic by mi nezbylo, vše byste mi vypili!“ A ten „prošek“ je tak lahodný, ale taky leze do prstů. Vypije ho láhev a pokuste se pak zatnouti pěst, podaří-li se vám to!

Odbočil jsem trochu — nehněvejte se! Avšak

ve Splitě zas nás pronásledovala zima, bóra, a útulná hospůdka Smodlakova byla nám osvěžující oásou. Sic ani u Smodlaka nebylo příliš teplo, ale jeho „crno trpko“ rozpalovalo a oslazovalo nám i přes svoji trpkost mrazivý pobyt ve Splitě.

Jen jsme se v hotelu poněkud upravili a vybrali jsme se z domu, na Gospodski trg. Bylo již po osmé večerní, ale byla neděle a „celý Split“ byl na nevelikém tom prostranství. Obecenstvo „proudilo“ po náměstí. Ale ne tím tasemnicovým, střevovitým pochodem, jakým se vine na příklad naše nedělní promenáda dopolední po třídě Ferdinandově. Celé náměstí bylo naplněno procházeči na dél i šíř, obecenstvo netáhlo se prostorem jako kolomaz po našem způsobu, ale rtuťovitě se proplétalo všemi směry. Již tu byla zjevná jižní, čilejší krev. Mnohé dívky byly oděny jako do společnosti nebo do plesu, šustily hedvábím, ale neměly klobouků. Jenom načesané bujné tmavé vlasy byly jim ozdobou hlavy, po vlašském zvyku. Hlaholil živý hovor, zvonil smích. Ale tu jsem po prvé pozbyl jedné iluse. Když jsem kráčel od přístavu, když jsem se octl v uličkách splitských, všiml jsem si, že nápisy na nárožích jsou jenom chorvátské. Nějak mě to rozradovalo, jakkoli se to má rozuměti samo sebou. Ale teď, když jsem se octl v hustém tlumu obecenstva, oddávajícího se večernímu besedování na náměstí, bystřil jsem sluch a lapal ho-

vor. A co jsem slyšel, byla téměř samá vlaština. Octl jsem se domněle mezi Chorváty, ale bylo mi, jako bych byl kráčel Benátkami. A jsem přece ve městě, kam zajížděly i české kočující společnosti divadelní a kde se jim dobře dařilo.

Zašli jsme později do jídelny hotelu Troccoli na večeři — kolem nás zněla vlaština. Šli jsme po večeři vypít sklenici kávy do kavárny — kolkolem hlaholila vlaština. Jaký to podivný svět?

Čekala mě později ještě jiná malá překvapení, řekněte snad, že zcela malicherná. Ale já soudím, že příznačná. Vyhlédl jsem ráno z vikýře naší podstřešní světničky, a zraky mé padly na vývěsní štít na protějším domě, který hlásá:

„Pivo české pivovare
u Budweisu.
Birra di Budweis.“

Vstoupil jsem do trafiky, byl jsem uvítán vlašsky. Došel jsem si na poštu pro korespondenci, úřadující slečna expeditorka tvrdošíjně odpovídala na všecky otázky taliánsky.

Na ulici jsem shlédl plakát, oznamující na večer Program koncerta priredjena u Općinskom kazalištu (v Obecním divadle) od pjevačkog zbora sveučilištnih gradjana iz Zagreba uz dobrovoljno sudjelovanje splitskog muzikalnog družtva „Zvonimira“. Koncert řídili pánové učitel Hatze a V. Benkovič. Na programu byli sklada-

telé Zajc, Benkovič, Hatze, *Novak,* Lisinski, Hajdrih, *Dvorak.*

Rozumí se, že jsme koncert nezameškali.

Divadlo jest pěkná, nová budova. Bylo postaveno za přispění zámožnějších občanů splitských, kteří svými příspěvky zakoupili si snad navždy stálá místa pro své rodiny, na příklad lóže, jako to bylo se Stavovským divadlem v Praze. Po dvě hodiny hlaholily prostorem chorvátské písně. Pořadatelé předvedli i sbory dívčí a smíšené, ale sbory ty, hlavně dívčí, nejsou arci ještě dokonale vyškoleny. Sóla tenorová zpívali dva mladí juristé, jeden záhřebský, druhý domorodý. Domorodý zvláště byl nějak oblíben, po jeho číslech se ozýval ztřeštěný potlesk, že musil přidávat. Ale tu jsem poznal cosi zcela opačného, než nač jsme uvyklí při vystupování našich tenorů. Něžné pohlaví zůstalo po jeho zpěvu zcela lhostejné, myslím, že ani jediná ruka ženská se nehnula, netleskala. Zato však nadšená mládež mužská v parťeru div si rúce neutloukla.

Druhý den odpůldne sedím v kavárně Troccoli. Pojednou se ze zadní, kulečníkové místnosti ozývá hovor, živější a živější, rozhořívá se v horlivou debatu, slova jsou prudce chrlena, vypadá to jako vzájemný zápas dvacíti, třicíti hlasů, a je to vlaština. Zvědav zajdu do místnosti, a hle, tíž jinoši, kteří včera rozplameňovali posluchače u opčinskom kazalištu chorvatskými

zpěvy, debatují tu ohnivě vlašsky a nejplameněji hovoří včerejší triumfátor, domorodý tenorista.

Když jsem ke krajanu Čechovi projevil podivení nad tou splitskou vlaštinou, vysvětlil mi, že je to u starších obyvatel zvyk ještě z dřívějších dob. Jsou prý to vlastenci, ale hovoří vlašsky, jako prý taky naši staří vlastenci hovořili německy. Ale kde se vzal ten starý zvyk u mladíků dvacetiletých, u členů chorvátského pěveckého sdružení?

Podobných zjevů, podobných otázek naskytlo se mi za pobytu v Dalmacii ještě více.

*

Hned v pondělí přála nám náhoda, že jsme se v jídelně hotelu Troccoli setkali s dvěma krajany, kteří připluli ze Rjeky a mířili do Dubrovníka, a skrze ně jsem se seznámil s krajanem, usedlým ve Splitě. Měl jsem sice z Prahy některá doporučení pro případ potřeby k vynikajícím hodnostům atd., avšak rozhodl jsem se, že nepoužiji žádného. Chtěl jsem se dívati na vše vlastníma očima, naslouchati vlastníma ušima. Snad mi tímto vzdáním se informací a všeho vedení za ruku zůstalo mnohé utajeno a zastřeno, ale mám za to, že se mi celkem dobře osvědčilo.

Hned po našem příchodu zakalila se obloha a věštila pro nejbližší dny nevlídné počasí. I spěchali jsme, abychom si zavčas vyřídili návštěvu *Salony* (Solinu), vzdálené asi hodinu jízdy oby-

čejným vozem. Splitský krajan se nám ochotně nabídl za průvodce a taky opatřil povoz.

Salona (colonia Martia Julia Salona), jejíž vznik jako staroilyrské osady klade se již do čtvrtého nebo dokonce pátého století před Kristem, byla později mocnou římskou kolonií, největším a nejslavnějším městem dalmatským, honosícím se krásnými stavbami, chrámy, paláci, velikou arénou, silným opevněním, bohatstvím a blahobytem. Byla nejednou obléhána, dobyta, znovu opevněna, mnohému náběhu nepřátel se ubránila a znovu rozkvetla, konečně však na sklonku šestého století po Kristu započaly vpády Avarů, jichž poslednímu a nejdivějšímu Salona neodolala. Přitrhli roku 639, vydrancovali, zpustošili a nakonec vypálili město, že obyvatelé, kteří se před barbary utekli na ostrovy v Adrii, nalezli pak pouhé zříceniny, město zkažené, zničené, a usadili se v pevných zdech paláce Dioklecíánova (ve Splitě). Zbytky zdiva nádherných staveb salonských, uměle tesané kameny pobořených paláců a pahýly sloupů byly rozneseny okolními obyvateli na stavbu nových příbytků. Ze slavného někdy města zůstaly pouhé rozvaliny, jež pak za celá staletí zavály větry prstí a zaplavily vody hlínou blízkého Kozjaku, na dva, na tři metry vysoko. Přece však i z těchto návějí a nánosů půdy vyčnívaly jednotlivé části budov a sloupů někdejší slavné Salony, takže paměť starého města v okolním obyvatelstvě nikdy

nevyhasla. Ale teprve za návštěvy císaře Františka roku 1818 byl objeven starý jeden sarkofág, r. 1820 nařídil císař zřízení musea ve Splitě a povolil taky nějaké peníze na vykopávky. Od té doby ponenáhlu, a jak prostředky stačí, odhalují se zbytky starého římského města, Dalmácie má svoje Pompeje. Obrysy paláců a chrámů, po staletí zemí pokryté, vystupují na světlo, půdorysy a pahýly staveb se zjevují navštěvovatelům. Nynější práce řídí (od r. 1883) monsignor Bulič, ředitel splitského musea, který již roku 1885 objevil nejzajímavější, nejdůležitější památnosti salonské, totiž velikou basiliku se hřbitovem ji obklopujícím, který je té doby největším a nejzachovalejším pohřebištěm z počátků křesťanství. Tu trčí do výše sloupy basiliky, jejichž hlavice bohužel jsou zuráženy, a kolkolem v řadě i porůznu stojí mohutné sarkofágy s těžkými, střechovitými příklopy. Mnohé ty příklopy jsou proraženy, mnohé dokonce shozeny, jak bylo pátráno po kostech nebožtíků a jak snad již před tisíciletím dobývaly se do nich ruce chtivé ozdob a šperků, s nimiž staří nebožtíci byli pohřbíváni.

Uprostřed těchto rozvalin, vyvstávajících znova na světlo denní, stojí půvabný domek jako vila s červenou prejzovou střechou. To je *tusculum Buličovo,* zbudované z jednotlivých úlomků a kusů starých antických staveb salonských, kvádrů, hlavic sloupových a skulpturních desk,

podivuhodně zladěná stavbička, dýšící kouzlem půldruhatisícileté architektury, z níž je ztmelena. Zde přebývá ředitel Bulič, když pokračuje ve vykopávkách a na ně dohlíží. Přízemní světnice jest plna vyhrabaných starožitností, z nichž na hosty dýše dávná minulost římská i starokřesťanská. Zde můžete odpočinouti a zde taky strážce domku poskytne vám na osvěžení číši tmavého vína za nepatrný peníz.

Avšak vylíčení tohoto památného, starobylého, před staletími nádherným a přepyšným životem bujejícího města spadá v obor dějepravce, archaeologa. Turista laik sotva dovede vylíčiti pouhý dojem, jakým naň působí tato mrtvá, téměř z kořene vyvrácená osada, pouhý skelet slavného někdy sídla římského.

Dospěli jsme na místo za pochmurného, tesklivého odpoledne. Obloha byla povlečena mraky, z nichž co chvíle hrozil spadnouti lijavec. Putovali jsme vykopaninami po cestách vroubených rozmarinou, rostoucí zde tak bujně, jako u nás ploty hlohové. Není to pouhá naše květina rozmarina, je to husté křoví, které dýše omamnou vůní. A nad toto houští rozmarinové vypínají se nevysoké, hladké kmeny smokvoní (fíkovníků), podivně rozeklaných a rozsochatých korun s velikým, řídkým, jasně zeleným listovím, pod nímž nasazeno již drobné, váčkovité ovoce. Podivuhodný strom je smokvoň. Vyrůstá ze skalnaté půdy, mnohdy z rozsedliny skalní bez přehoušle

prsti, mnohdy ze spáry staré zdi, zachytiv se kořáním v suché, drolící se maltě, a vydává za léto trojí ovoce!

Putovali jsme podél dlouhé řady sarkofágů pohřebiště podměstského (necropolis suburbana), z nichž málokterý má neporušený příklop. Vandalské ruce do všech se dobývaly, příklopy roztříštily, pátrajíce po cenných předmětech. Děrami vnikaly vzduch i déšť v poslední stánek antických nebožtíků, a jejich účinkem rozpadly se kosti v prach a popel.

Povoz náš již zdaleka vzbudil pozornost. A když jsme se octli na hranici mrtvého města, již jsme byli uvítáni dětmi, výrostky i dospělými, kteří nám nabízeli všeliké památky ke koupi. Římské mince, hliněné kahance na olej, drobnou mosaiku, kostečky to jako smaltové, na nichž jsou posud patrny stopy někdejšího pozlacení.

„Što stoji?“ zní pokaždé naše otázka.

„Deset novčica!“ (deset nováků) zní odpověď hochů, a podávají nám bronzové plíšky, zelenou rzí rozežrané, neznatelné.

Náš průvodce nás poučuje, abychom se neptali příliš horlivě a vůbec nejevili chtivost památek. Pak že ti malí lichváři nevědí co požadovati. A dnes právě že radno býti opatrný, neboť zejtra má sem přijeti výprava „Inglezů“ (Angličanů), a ti kupují stůj co stůj, a snad nás domorodci pokládají za jejich předvoj. Neboť nás bylo celkem pět.

I snažil jsem se nevšímati si malých obchodníčků, kteří podnikají drobné vykopávky na vlastní vrub a kořist pak zpeněžují. Ale víte snad z vlastní zkušenosti, jak člověkem škube takový pohled na tisíciletou relikvii, jak rád by ji získal, a jakou má cenu pro turistu a sběratele památka, kterou si odnáší od samého pramene, o jejíž pravosti nemůže být pochybnosti?

Hoši vidouce, že se tváříme lhostejně, přidávali k prvému plíšek druhý, třetí, čtvrtý, a za vše pak požadovali deset novčica. Teď tedy jsme kupovali. Ale teprv když nám prodali nejhorší smeť, která již neměla ani aversu, ani reversu, jak byla rzí rozežrána, vytasili se malí spekulanti s penízky lepšími, zachovalejšími, většími, a zase: deset novčica za kousek.

I vy tajtrlíci zatrápení! Takhle na nás! Ale požehnej vám to Pánbůh! Za chvíli jsme měli za několik desítníků a niklových dvaciášů plnou hrst římských mincí, celou numismatickou sbírku, arci trochu nesoustavnou. Ale vždyť je to na pouhou památku. A teprve když nám prodali penízky, vytasili se jednotlivci s hliněnými kahánky.

„Co za něj?“

„Dve krune (dvě koruny).“

„Korunu dám, chceš?“

Dali po koruně, každý jsme si odnášeli kahánek. Ale bylo pak starostí s křehkým tím zbožím, abychom je cestou nerozdrtili!

V basilice se za námi přihnali drobní hoši a

černýma rukama ryli v suché půdě, až jim nehty skřípaly, aby nám obnažili zbytky mosaikové dlažby. A hned potom: „Dej dva novčica, gospodine (čti gospodyne)!“

Rádi jsme dali. A když jsme odcházeli, všiml jsem si, kterak hošíci odkrytou mosaiku zemí zase zahrabávají, udupávají. Ale arci! Vždyť přijdou zase jiní zvědavci, budou znova hrabati, novou odměnu požadovati. Šlakovití malí spekulanti!

Měl jsem ještě jednu laskominu. Rád bych si byl odnesl takovou starou římskou lahvičku na slzy, jaké vkládali nebožtíkům do hrobu. Ve splitském museu je jich plno, tu jsem se chlapců marně ptal.

Konečně, když jsme se vraceli k vozu, který nás očekával pod návrším, nachomýtl se tu starý, snědý Dalmatinec, sáhl do kapsy svých obšírných gatí a vytáhl modravou, měnivou lahvičku na slzy. Ejhle, moje touha!

A za starochem se plížil zástup jiných mužů i žen, a každý měl něco na prodej. A náhle ze zástupu doletělo k mému sluchu: „Inglézi!“

„Aha,“ řekl náš průvodce. „Teď dejte pozor. Lahvička bude drahá.“

„Co stojí?“ táži se.

„Pet kruna, gospodine.“

„Nekupujte,“ varuje průvodce. „Všechno pokazila zvěst o Angličanech. Jindy byste ji dostal za pár šestáků.“

Ano, jindy! Ale kolikrát se člověk vydá až do Dalmácie, aby si koupil drobnou lahvičku ve vykopaninách Salony?

„Dám tri, starý brachu. Dost je to.“

„Pet!“ odpovídá bronzová tvář, a ruka spouští nádobku do bezedné kapsy.

Někteří z ostatních mu radí, aby slevil, jiní domlouvají, aby se držel. Blížíme se k vozu, zástup za námi roste a provází nás.

„Chceš tri, tatíku?“ volám již na stupátku.

„Daj četyry, gospodine,“ odpovída staroch.

Sedíme ve voze. „Jeď!“ velí splitský krajan mladému kočímu.

Kočí práskl do koní, koně trhli vozem. Rozjíždíme se. Staroch poklusem za vozem.

„Kup' si, gospodine!“

„Chceš tri?“

„Uzmi!“

Povoz zastavil, občan podává mi lahvičku jako s obavou, abychom neujeli. Vysázel jsem mu na dlaň tři koruny, jeho tvář se spokojeně usmívá.

„Hvala (děkuji), gospodine!“

Nové prásknutí, koně divoce ubíhají. Vpolou cestě se konečně spustil déšť, přijeli jsme do Splitu promoklí. Bylo po šesté večer, rychle jsme se převlékli, pojedli něco a spěchali jsme do koncertu, o němž jsem se výše zmínil.

A byli jsme šťastni, že jsme ze starobylé Salony odnesli vzácnou kořist.

XI.

VE SPLITĚ.

Kromě výletu do Salony nepodnikli jsme ze Splitu jiného výletu do vzdálenějšího okolí. Krásná pohoda, za níž jsme pluli po Adrii, rázem pominula, nebe se zachmuřilo, vítr hvízdal, chvílemi stříkal déšť. Nastalo sychravé počasí, třásli jsme se zimou i v upjatých zimnících, a to nejenom na ulici, ale i v jídelnách, v kavárně, i v naší podkrovní ložnici. Nikde netopí a všady jsou jednoduchá okna, která konají lepší službu ventilační než sebe patentovanější ventilátory. I ve světnici je stále mrazivo jako na ulici, ba ještě nevlídněji.

Ale což nemáme ve svém podstřeší kamen? Pravdaže! A když byla touha po zahřátí největší, požádal jsem portýra hotelu, aby nám dal na večer dokonale zatopit.

„Bitte, bitte!" odpověděl nějak roztržitě.

Pro větší bezpečnost obrátil jsem se i k jeho příručímu, jakémusi „ficiportýru", a do třetice všeho dobrého k pokojské, neboť jsem již seznal, že třeba dáti rozkaz několikrát, aby aspoň jednou byl vykonán.

„Molim, gospodine!" odpovídali zřízenci.

A večer šel jsem se přesvědčit, zdali skutečně zatopeno.

Ó, jak jsem byl překvapen! Vstoupil jsem do světničky, a proti mně vyrazil hustý, černý dým,

jímž byla ložnice naplněna, že nebylo rozeznati žádného předmětu. Zvoním, svolávám služebnictvo.

„Co se to děje?"

„No ništa, kouří se. Vítr, gospodine; zde se nikdy netopí."

Proklestil jsem si dýmem cestu k železným kamnům, otevru dvířka, tu doutná několik syrových polen, čpavý, dusivý dým dere se mocněji do světnice.

Co zbývalo? Káži vyhrabati a vynésti doutnající syrovinu, zotvírati dveře, okna. Vnikla sice sychravina zvenčí do světničky, ale nevypudila všechen dým. Do půlnoci musilo zůstati otevřeno, že bylo zima jako v psinci, a přece jsme spali jako v udírně a probouzeli se ráno s hlavami jak opuchlými, s očima červenýma, oblékali se v oděv nasáklý kouřem. Dva dny ještě jsme páchli jako zkažená uzenina. Ó, slunný jihu!

Přes to jsme nepozbývali dobrého rozmaru. Zajímavost nového nám života, starý Split, krásné jeho položení, půvabné okolí a výhled na pásmo hor v pozadí byly nám odměnou za všechny drobné trampoty.

Split slyne jako nejrušnější město Dalmácie. Kvete obchodem i průmyslem, zvláště obchodem s vlastním vínem („vino nero di Spalato") z nejbližšího okolí a z několika blízkých ostrovů, vystávajících mezi Splitem a Dubrovníkem. Samo položení Splitu na moři jest velice příznivé a té-

měř určuje město za hospodářské středisko země. Veliká, obloukovitá zátoka jest přirozeným přístavem, jejž dlouhá (skoro půl kilometru), vlnoborná hráz (Diga) s majákem chrání před mořským vlnobitím. Život města se snoubí co nejtěsněji s životem námořním. Split otvírá se moři, abych tak řekl. Přístav je stále pln parníků, bárek plachetních i člunů, z nichž pilně se vykládá zboží na nevysokou obalu (nábřeží), jejíž jedna část (Stara obala) se opírá o Stari Grad (Staré město) a tvoří velmi živou promenádu. Zde jest plno kaváren, vináren, směnáren, dopravních závodů, jednatelství plavebních společností, obchodů a j. Pevnina tu podává ruku moři a přijímá, co moře donáší.

Split sám nečiní dojem velikého města (roku 1900 měl i s předměstími — borghi — půldevatenácta tisíce obyvatel), ale to je tím, že je sražen na prostoře poměrně neveliké. Jeho ulice a lépe řečeno uličky jsou úzké, že nemůžete v každé roztáhnouti obě ruce, jsou i takové, kde ani jednu ruku rovně od těla nevztáhnete. Je to následkem jižního způsobu stavby. Nutno se brániti slunečnímu úpalu. Vzhlížíte vzhůru, a připadá vám, jako by se střechy domů téměř dotýkaly. Nájemníci si mohou z okna do okna podávati ruce a skoro by mohli přes ulici hráti v šachy nebo v karty.

Ale tato stísněnost má taky velikou výhodu. V těchto úzkých ulicích nedrnčí a nehučí tram-

vaj, nejste v nebezpečenství, že vás co chvíle něco přejede. Na hlavním náměstí nikdy nespatříte vozu, kočáru, neboť by se tam úzkými uličkami nepromáčkl. Nanejvýš tu vidíte časem nějakého mezka nebo mula s tvrdým, dřevěným sedlem na hřbetě a s břemenem dříví, s pytlem. Časem narovnáno na mezka nákladu vyššího než je sám, až se pod ním ztrácí, a vypadá to, jako by ulicí putovala živá hromada pytlů a všelikých ranců. Trpělivým, flegmatickým těmto zvířatům neodpínají prý dřevěných sedel ani na noc, ba děje se prý tak vůbec jen jednou do roka, na několik snad neděl, aby se zvíře trochu zotavilo. Což má za následek, že pod sedlem, ničím nerušeny, kladou do živého masa mezků a mulů svá vajíčka mouchy a v živé té zásobárně líhnou se larvy, jitříce krky a hřbety zvířat velikými boláky, a žijí v těchto otevřených ranách až do dospělosti. A snad se na mase těchto skromných pomocníků lidí, bez nichž by Dalmatinec neobstál, vyživí do roka několikerá generace muší.

Největší památností a vlastně základem nynějšího Splitu jest palác Diokleciánův. My, přišedše za večera, nespatřili jsme ho hned, ale kdo připluje za dne, prvním pohledem utkví na zbytku monumentálního průčelí jižního, obráceného k moři. Tato část, jež obsahovala kdysi — dle domnění — komnaty císařské, opírala se o 50 dorských sloupů, z nichž podnes je zachováno osmatřicet.

Císař Dioklecián — jménem původním Cajus Aurelius Valerius Diocles — narodil se roku 245 po Kristu. Jeho rodištěm dle starších domněnek byla prý Doclea černohorská, ale z té okolnosti, že si za „odpočinek“ zvolil Salonu, soudí jiní, že jeho rodištěm byla Salona sama nebo kterási obec v blízkém jejím okolí. Byl to muž malého původu, jako tak mnohý jeho předchůdce i následník. Jeho otec byl písařem jistého senátora, jeho děd ještě pouhým nevolníkem. Ale byla to hlava bystrá, pravý muž svépomoci. Dal se na vojnu, sloužil jako prostý voják až někde v Belgii, rychle však postupoval a po zavraždění císaře Numeriana provolaly ho římské legie za císaře (v Chalcedoně 17. září 284). Stav se imperátorem, pojmenoval se Diokleciánem a šťastně válčil na všech stranách proti nepřátelům říše římské. Vydával moudré zákony, obklopil se nádherným dvorem, učinil se polobohem. Byl to muž moudrý, prozíravý. Věda, že nad imperátorem římským stále se vznáší osudný Damoklův meč, po případě pouhá dýka, zvolil si dva spoluvladaře, aby nebyla říše docela bez representanta, kdyby někomu napadlo jej zavražditi. Znal z historie, jaké zmatky vznikají po takovém zdařeném atentátě na monarchu. Jeho panování bylo slavné, jenom na sklonku je poskvrnil pronásledováním křesťanů, jež pokládal za škůdce římského zřízení. Snad jen v Římě ho neměli rádi, poněvadž za své sídlo zvolil Nikomedii

v Malé Asii a Italii učinil pouhou provincií. Liboval si více v orientě než na západě.

Za dvacet roků se nasytil panování. Stalo se r. 303, že přišel do Říma, aby tam slavil svůj triumf nad Peršany, které přemohl, ale tu mu Římané ztropili jakousi oposici, prý proto, že jim přinesl málo darů a že jim vystrojil chudé radovánky v aréně. Dal snad potrhati málo křesťanů, potlouci málo gladiátorů. Rozmrzev se neuctivým chováním Římanů, odešel z Říma v prosinci toho roku, vrátil se do Nikomedie, a poněvadž prý ho taky trochu ranila mrtvice, rozhodl se, že odejde na odpočinek. Svolal velikou a valnou schůzi na pole u Nikomedie, svlékl tu před shromážděním císařský purpur (1. května 305) a jako zcela prostý privátník vsedl do antické drožky, dal se odvézti na pobřeží, vstoupil na loď a přeplavil se do Salony na břehu Dalmácie, aby tam v klidu a pokoji dožil. Moudrý muž! Ušel tak aspoň vražednému meči některého pretoriána.

Tu v Dalmácii, poblíže Salony a taky na samém břehu moře, bylo již dávno započato se stavbou paláce, jejž si chystal za své bydlo. Ale stavba se nějak vlekla. Je nepochybné, že byl Dioklecián taky muž praktický. Zotavil se nejspíše již ze záchvatu mrtvice, a aby popohnal stavbu svého paláce — vždyť mu bylo šedesát let — vybral se sám do lomů Frušky Gory (Sremské pohoří ve Slavonii), aby urychlil do-

pravu stavebních kvádrů na svůj palác. — Podívejte se na mapu a pomyslete si, jaká to byla expedice staviva tehdáž, bez železnic, přes hory a doly, ze Slavonie na břehy Adrie! Dioklecián byl patrně muž velmi energický.

Byl to nepochybně císař moudrý a osvědčený, jeho resignace se nemile dotkla oněch, jimž záleželo na zdaru říše, a zvláště jeho někdejších spolucésarů, Maximiana a Galeria, s nimiž se roku 307 sešel na konferenci v Carnuntě na Dunaji (podivuhodná věc, jaké cesty ještě starý monarcha konal!). Tu jej vybízeli, aby se zase vrátil na trůn, patrně nemohouce nalézti důstojného následníka. Avšak Dioklecián, který byl syt panování, slávy i trampot vladařských a jemuž zachutnal klid výslužby, odpověděl:

„Kamarádi, jsem rád, že to mám s krku! Kdybyste věděli, jak je mi teď blaze v mých zahradách salonských, kde se mi tak výborně daří zelenina!“

Račte prominouti, nejsou to právě historicky zjištěná jeho slova, ale tak nějak to pověděl a vrátil se zase jako šťastný privátník do Salony a pokračoval ve stavbě svého paláce. Dokonale moudrý muž!

Ale závěrek života přece mu byl zkalen. Bylo mu se toho dočkati, že tolerančním ediktem Konstantinovým r. 311 zvítězilo nad starým státním náboženstvím římským křesťanství, kteréž on pronásledoval, i toho, že z půtek a sporů

jeho následníků vyšel Konstantin jako samovládce, Římané připravili mu hořkost, že pokáceli v Římě pomníky s jeho podobou, a konečně choť jeho Priska a dcera Valerie byly vyhnány do Syrie. Ke všemu sklíčila ho nemoc, a starý, 68letý Dioklecián, jako se kdysi dobrovolně vzdal trůnu, vzdal se po všem tom utrpení a zklamání taky života a sešel vlastní rukou r. 313 se světa.

A tento muž zbudoval velikolepý palác, který podnes má jeho jméno a je jednou z nejzachovalejších památek římského stavitelství.

Ovšem dnes již stavba Diokleciánova není palácem, pouhým zbytkem. A co zbylo, zachováno jen tím způsobem, že se v městišti paláce, obdélníku to 216 metrů dlouhého a téměř 180 metrů širokého, usídlili někdejší obyvatelé Salony, zběsilými Avary vyvrácené. Jinak by byl propadl zkáze, jinak by z něho taky již byly pouhé ssutiny. Avšak Saloňanům dobře se hodily pevné, dvoumetrové zdi paláce, v nichž byli bezpečni proti divokým nájezdům, a tak nádherný hrad aspoň zčásti přečkal tisíciletí. Staletí stavěla do jeho prostor a prostranství, a okrsek původního paláce obemyká dnes celé Staré město, v němž bydlí asi tři tisíce lidí. Mezi mohutné sloupy a někdejší věže nastavěno množství domů, někdejšími čtyřmi čtvrtěmi proplétá se množství uliček, krom hlavního chrámu je do bývalého paláce Diokleciánova vestavěno ještě ně-

kolik kostelů i klášter sv. Kláry, jedna ze čtyř bran (Porta aurea) posud stojí v zachované části severního průčelí a nad ní se vypíná pod římsou pevné obloukoví.

V místech, obehnaných druhdy pevnými zdmi hradebními, na nichž duněly kroky četných stráží, na prostranstvích, jimiž projížděl kdysi římský imperátor, v prostorách, kde bujel přepyšný život, žije nyní na tisíce lidí, proplétají se úzkými uličkami, a rušno zde a šumno od rána do večera jako v mraveništi. Ve množství drobných krámů, skladišť a dvorů nakupeno rozmanitého zboží a dveře se nikde netrhnou.

Tento drobný život a nad ním stíny ponurého zdiva, přes něž přeletělo půldruhého tisíce let: — nemůžete se ubrániti mocnému dojmu!

XII.

VRCH MARJAN HŘBITOV SUSTJEPAN.

Taky Split, jako jiné obce na pobřeží dalmatském, náležel kdysi Benátčanům. Zmocnili se ho roku 1420 a panovali nad ním až do r. 1797, do zániku republiky benátské. Nejpatrnější a nejpronikavější památkou, kterou tu po sobě zanechali, je snad právě jen vlaština, kterou slyšíme v tomto chorvátském městě všady a všady, ač je tu Vlachů pouhá osmina všeho obyvatelstva (a v celé Dalmacii prý jen patnáct tisíc).

Na stavbách nikterak minulost benátská nevyniká, a vlastně jen jediný *Općinski dom* (radnice), pocházející z roku 1432, jest vystavěn v benátské gotice. Podlehl jisté změně roku 1891, kdy byl důkladně opraven, ale je to rozkošná, půvabná budova lišící se nesmírně ode všeho svého okolí.

Také někdejší divadlo splitské bylo vlašské. Na jeho místě bylo vybudováno jmenované již nynější *Općinsko kazalište*. Toto divadlo nemá však stálou společnost. Jest odkázáno na občasné sezony kočujících společností — víme, že tam se zdarem hostovala také putující společnost česká. Jinak přicházívají herci ze Záhřeba. Na stálé divadlo Split ještě nevyzrál, nedostává se mu posud oné střední vrstvy inteligence, která jest jedinou bezpečnou oporou a jádrem takového podniku.

Ale taky Vlaši mají ve Splitě divadlo, lépe řečeno divadélko. Nevím, zdali stálé, nebo bylo-li tam na čas jen tehda. Přístřeší poskytuje mu Sala filarmonica na Marmontově trgu. Je to divadlo — *loutkové*. Za našeho pobytu hrála tam „Compagnia di marionette di Attilo Grossi“. A dávala pěkné kusy! Na 29. března bylo oznámeno „lo spetacollo in 5 atti ricavato dall' opera del Maestro Com. Verdi, intitolato: *Aida,* schiava etiope alla corte dei Faraoni — con Facanapa ed Arlecchino, servi di corte“. Kašpárek ovšem nesmí chyběti, a je snad hlavní přitažlivostí. Po-

dívali jsme se do tohoto malého divadla o den dříve — nepamatuji už, jaký to byl kus, taky jsme málo rozuměli, poněvadž „osoby“ hovořily ponejvíce dialektem, ale dialog byl vtipný, diváci se velmi bavili. A výprava byla znamenitá. Hluboké prospekty, dóžecí palác benátský, kanály a na nich gondoly, světelné efekty, v pozadí vycházel měsíc — veritábl divadlo, a za chvíli vidíte v marionetách osoby docela živé.

Taky do šantánu zavedli nás krajané. Je v kafaně na obali v přístavě, téměř u samého mola sv. Petra. Ale šantán ubohý! Pobyli jsme chvíli a zdrceni jsme odcházeli. Takovéto zábaviště všady najdete, vždy v nějakém zákoutí, v brlohu, ale všady vypadá jako na vyhynutí. Veliká divadla variétní zaťala žílu všem podobným podnikům drobnějším. Bylo to, jak se mi zdálo, převahou taliánské, trochu německé, trochu také srbské, většinou velmi nesrozumitelné; politováníhodné „pěvkyně“ se zlomenými, uši rvoucími nebo hrobovými hlasy zmítaly sebou po podiu jako v křečích, namáhajíce se, aby „strhly“ posluchače, ale posluchači seděli jako zoufalci nebo jako odsouzenci k těžkému trestu.

Když jsem dříve zaslechl o šantáně v samém přístavě, skoro jsem se trochu zarazil, vzpomenuv si na námořnická doupata v Hamburce. Ale nikde nemohlo být bezpečněji. Zima v místnosti, studené pivo nebo velmi průhledné a velmi „tenké“ víno a k tomu trudná posunčina na po-

diu — ze všeho nic nebylo s to, aby vznítilo nějakou vášeň, hádku, rvačku. Z hluboka jsme vydechli na nábřeží, přes něž skučel jízlivý, pronikající vítr.

Přece se nám vybralo krásné jedno jitro, vábící někam do přírody. Honem jsme ho použili, abychom se vybrali na vrch *Marjan.*

Split leží na poloostrově skoro tvaru jazyka a nejzápadnější výběžek tohoto poloostrova, hřbet asi půlčtvrta kilometru dlouhý, jest nevysoký vrch *Marjan,* pnoucí se do výše necelých 180 metrů nad mořem. Až na úpatí Marjanu sahá západní předměstí Splitu, Veli Varoš. Tu jsme již viděli mandloně a smokvoně, a úbočí vrchu jest porostlé révou, olivami, rozmarinou, šalvějí, ba taky kři kaparovými („kaprlata"). Tu prý taky hojně se vyskytuje *kudlanka nábožná,* která však nikterak nezasluhuje toho jména, neboť je to strašlivý loupežník a davič v říši hmyzu, dravec neobyčejný, který nešetří ani vlastního druhu. Přírodozpytcům je známo, že samička sežere i vlastního samečka, sotva se z jeho objetí vyprostila. Vražedný hmyz. Neviděli jsme však ani jediné, snad nebyla posud její doba.

Na stráni Marjanu, k městu obrácené, skoro již pod samým temenem, rozkládá se hřbitov židovský. Prostý, neohrazený, obklopený kořenitou vůní, stranou cesty. Klidně tu odpočívají nebožtíci a poslednímu dlouho je státi na stráži, než jest novým vystřídán. Židovská obec splitská je

prý nečetná, a dlouho trvá, než do té němé obce mrtvých na úbočí Marjanu přibude nový tichý obyvatel.

Vystoupili jsme na vrcholek, s něhož přes nevelikou výši Marjanu jest rozkošný výhled na přístav, na modrou Adrii, na Split i na krajinu východně od Splitu, a tu ach, na sever na Kaštelanski zaljev, na jehož protějším břehu svítí v záři sluneční bílých *sedm kastelů,* sedm to vesnic, zhlížejících se v modré hladině zátoky.

Unášející, okouzlující jest pohled s temene Marjanu a těžko jsme se s ním loučili. Koho kdy vás šťastná chvíle prázdnin zanese do Splitu, neopomiňte vylézti na Marjan; nepatrná námaha bohatě vás odmění. A dobře tam taky odpočinete. Najdete tam útulnou „gostionicu“, kde vám úslužná krčmářka poskytne občerstvení, buď vejce nebo kus „pršutu“ (šunky), a číši výborného vína. Okusil jsem ve Splitě vína všelikého, ale myslím, že lepšího — obyčejného — než do zlata hrajícího vína na Marjaně jsem nenalezl.

Překlopilo se poledne a zafičel vítr. Spěchali jsme do města k obědu, hlavně milému krajanu k vůli, jehož očekávali doma.

Slunce však stále svítilo a časně odpůldne vydali jsme se ještě jednou na úpatí Marjanu, tentokráte směrem poněkud odchylným, jižnějším, na nejzazší skalní výběžek pod vrchem, k Sustjepanu — na hřbitov u sv. Štěpána. To jest pohřebiště splitské — a krásnějšího ještě

jsem neviděl. Skalní ten ostroh souvisí s poloostrovem splitským úzkou převlakou, jako stopkou, a na tom skalisku, téměř koldokola omývaném jasnými vlnami Adrie, rozkládá se hřbitov nesmírně poetický. Skoro celé to prostranství jest pokryto zelení jehlancovitých cypřiší a pod touto zelení svítí převahou bílé náhrobky. Cypřiš je tesklivý, skoro hřbitovní strom, a tu jich plný hřbitov, jako vážných, zádumčivých strážců, aby klid spících nikdo nerušil. Vzpomněl jsem na Böcklinův „Ostrov mrtvých“ — a tu ve skutečnosti jest podobný ostrov mrtvých, jimž do věčného snění šumí jen moře pod skalou svou dlouhou, nekonečnou píseň.

Kráčíme stromořadím cypřišovým a tu staneme u bílé pyramidy náhrobní, která je zdobena zlatou i pestrou mosaikou. Na vrcholku jest bronzové poprsí, podoba výrazné hlavy, a na náhrobku prostý nápis:

Dru Gaji F. Bulatu
Hrvati.

Tu odpočívá jeden z vůdců chorvatských, Dr. Gajo Bulat, narozený r. 1836 na Brači, největším ostrově dalmatském, advokát, někdejší předseda klubu chorvátských poslanců, purkmistr splitský, úporný a neohrožený bojovník proti italianismu, kterýž zvrátil dřívější poměry a dobyl Splitu Chorvátům. Byl tak obávaný odpůrce Ita-

lianů, že usilovali, aby jej se světa sprovodili, což se však nezdařilo.

Bohužel, že odešel přece příliš brzy. Bylo ho tu ještě třeba, na několik aspoň let, aby setřel i ten taliánský nátěr, který vás ve Splitě zaráží.

Dlouho jsme pobyli na krásném hřbitově splitském a teskliví jsme odcházeli. Na úzké cestě, na zmíněné převlace potkali jsme zvláštní pohřební průvod: napřed se hnalo několik bosých uličníků, kteří po sobě i před sebe házeli kameny. Hned za nimi kráčeli — ne, téměř poklusem spěchali čtyři mladí muži, junáci, nesoucí rakev. Nenesli ji na marách, jako u nás, ale na dvou sochorech napříč, tedy taky ne na ramenou, ale držíce sochory v rukách svislých. Hovořili z plných hrdel a hlasitě se smáli, jako by byli odcházeli z nějaké vydařené zábavy. Stejným poklusem za junáky spěchalo několik mladých ženštin a děvčat, rovněž v hlučné zábavě, a teprve na závěrku tohoto neobvyklého průvodu bylo několik starších žen ve tmavém oděvu, vážně se tvářících. Snad byly to truchlící příbuzné, snad jen „ženy plačící"; udýchány doháněly průvod, ale mezera mezi ním a nimi stále se většila. Mládenci s rakví kvapili jak o závod.

Ještě nikdy jsem neviděl podobného průvodu, a tento výjev byl v křiklavém odporu s obrazem hřbitova, z něhož jsme právě odešli a jímž vanul posvátný, varovný klid, nerušené ticho.

XIII.

BÓRA. DRUHÝ ÚTĚK.

Záviděníhodnou věc mají přímořská města, a tedy taky Split: mořské ryby, tuto lahodnou, chutnou, záživnou potravu. Nebudiž nikterak ublíženo našemu českému kapru, zvláště je-li z rybníků blatenských nebo švarcenberských na Třeboňsku nebo je-li to malohlavý kapr z českých rybníků „návesníčků“. Ale kdo pak je všechny pojí? Jděte se podívat, když se loví rybníky třeboňské, kam se nesmírná většina české úrody rybí odváží: do Vídně, do Mnichova, ba, až do Hamburku. Nejméně se nám jí dostane doma, a za drahé peníze. Kam se poděla ona báchorka o čeledi, která si vymiňovala při nastoupení služby u hospodáře, že smí dostat lososa k obědu jen dvakrát za týden! Ostatně losos, toto nevyhnutelné „číslo“ každého banketního programu, je jakási rybí hovězina, v jistých dobách skoro tak křehká jako máčená houžev. Ano, pstruh nebo candát, tyto ryby královské! Teprve v posledních letech uznávají ekonomové, že i rozumné hospodářství rybničné se může vyplácet, a nadýmají zas některé rybníky, před půlstoletím nebo stoletím zpuštěné, jako se děje na příklad na Pardubicku.

Zato moře poskytuje hojnost nejrozmanitějších druhů a nakoupíte tam ryb za levný peníz. Taky Split má své zvláštní tržiště, *ribarnicu,* a

ta byla naší denní zastávkou v hodinách dopoledních. Procházeli jsme jí opět a opět, obdivujíce se přepodivným tvarům i barvám němých obyvatel hlubin mořských. Mnohé ty ryby barvou krásně modrou nebo duhovou neb ohnivě červenou lákaly již za syrova; méně lákaly malé rybky hnědé nebo stříkané jako ropucha, ač prý jsou chuti také dobré. Ale nejméně vábily — a lépe řečeno, skoro odporné byly sepie, těla podivně netvárného, hadrovitého, ryby nepodobající se rybám, ale spíš ohavným nějakým vnitřnostem. Plny černého, modravého slizu třísnily pulty i dlažbu, zanechávajíce kaluže jak inkoustové. Taky jsem pozoroval, že si jich paničky nevšímaly. Pekou prý se jednak tyto nevábné ryby, jednak prý se z nich připravuje nějaká kaše. Nadělavše si v ribarnici laskomin zasedali jsme pak o polednách u Smodlaka, kde nám kynul úhoř pečený na oleji, růžové barboni na rožni nebo orada bílého masa.

Propletete se několika uličkami z ribarnice a stanete před jinou znamenitostí Splitu. Nový třípatrový dům, v celém Splitě snad jediný secesního slohu. To jsou minerální, sirné, slané, jodobromové lázně, tuším dříve „Cattani“, jejichž podnikatelem je nyní firma Nagy & Co. Cítíte lázně již zdaleka vůní vyleželých vajec a nasycen je tím zápachem celý dům. Silný pramen vydává prý za 24 hodin na dva miliony litrů vody. Rozumí se, že jako všechny lázně, léčí

taky tyto všechny nemoci na světě. Žaludek, nervy, játra, ledviny, bolavá hlava, migréna, všechno se tu vypere. Arci taky rheumatismus. Tak tedy do koupele! Za chvíli uvyknete podivné vůni a lázeň je velmi příjemná. Umiňovali jsme si, že tam budeme chodit co den. Ale za vytrvalého sychravého počasí nebylo radno se rozpařovati, zůstalo při prvém pokuse. Také se ta voda pije a lázeňský prospekt praví, že dospělému stačí čtvrt litru denně. Vypil jsem čtvrt litru a potvrzuji, že stačí. Účinek lázní prý je skutečně výborný. Na jod i brom jest prý ten pramen nejbohatší snad ze všech podobných pramenů na světě.

V celém Splitě pozorujete čilý ruch obchodní a řemeslný. Podivil jsem se, co je tam na příklad klenotníků na počet obyvatelstva poměrně malý a jak bohaté mají sklady. Zdá se, že odbyt sahá i do vnitrozemí a na blízké ostrovy.

Na všechen způsob, soudím, zasluhoval by Split i pozornosti českého světa obchodního, a neměla by v zapomenutí upadnout myšlenka pana Hofmana, prokuristy Lublaňské úvěrní banky ve Splitě, který doporučil svého času, aby ve Splitě byla zřízena *česká kancelář* pro Dalmácii, sloužící výhradně slovanským vzájemným stykům obchodním, průmyslovým, informačním atd. Takováto kancelář, arci svědomitě, pečlivě spravovaná, mohla by znamenitě prospívati, a konečně bychom se od pouhého platonického

horování octli na půdě reálné. V národopise jest poesie, ale v obchodě síla. Již sama vzmáhající se turistika potřebovala by nějakého praktického pojítka.

Počasí se nelepšilo, naopak, obloha byla čím dál hrozivější. Nic nelákalo, abychom pobyt v milém Splitě prodlužovali. Jen dále, na jih, tam bude lépe, těšili jsme se. A tak rozhodnuto, že nejbližšího pátku, 30. března, uprchneme vší té nepohodě. Byl nejvyšší čas. Milý náš krajan, okresní zvěrolékař pan W., který nás ochotně doprovázel i do Salony i na vrch Marjan, pověděl nám, že bóra přichází pravidelně sedmého, sedmnáctého a sedmadvacátého. Tentokrát se poněkud opozdila, ale vše věstilo její blízké příští.

Její zběsilost nic nezadržuje na dalmatských březích. Je nepochybné, že kdysi byla Dalmácie učiněným rájem, plna bujné vegetace, plna lesů, hájů. Jinak bylo by nepochopitelné, že tam Římané zakládali bohaté kolonie, stavěli nádherné paláce, římští boháči pohádková letní sídla, plná pohodlí a přepychu.

Vše to je dávno v ssutinách, a když plujete podél břehů dalmatských, nevidíte než neutěšenou, nahou skálu, kam vaše zraky dohlédnou. Plujete dny — jen vápencové hřbety zejí na vás, zbavené všeho stromoví. Tu a tam jen trčí ojedinělé cypřiše, ponejvíce zakrslé, málokdy vznosné, tmavá jejich zeleň tesklivě vás dojímá. Jako by truchlily nade vší tou zkázou kolkolem. Po

Římanech přišli Benátčané, a ti potřebujíce zpevniti svá bahniska, svoje laguny, aby na pevném podkladě mohli vybudovati, co je dnes taky již pohádkou minulosti, odrali Dalmácii o všechnu zdobu i hradbu proti zlým větrům ze severu, o její krásné lesy. Vykáceli, odvezli kdejaký kmen — lesy dalmatské jsou zaberaněny do bahnitého dna benátských lagun. Nahá Dalmácie trne od těch dob jako bičovaná stálými útoky zběsilé bóry, ale tam se nezastavuje její vanutí. Letí i přes moře a podnes říkají Benátčané: „Venecia orvala kdysi Dalmácii — Dalmácie mstí se nám za to bórou.“

A na březích dalmatských říkají:

„Bóra v Senji se rodí,
v Rjece ji křtí,
v Pulji se vdává
a v Terstu umírá...“

V Dubrovníce slyšel jsem jiný variant, i zdá se, že se rodí na místě nejednom a současně že v několika umírá.

Na Split nepřikvačila tentokrát sedmadvacátého, ale nechala si to na poslední náš den, na třicátého března. Myslím, že na ten pozdrav jihu nikdy nezapomenu. Noc před tím již lomcoval vítr žaluziemi před okny, jako by je byl chtěl strhati, a hned z rána bodal déšť jako ledový. Kdo nutně nemusil na ulici, nevycházel. Oblékli

jsme na sebe, co jsme unesli, dva kabáty pod zimník a přes něj plášť, a přece vítr kosti nám lámal. V některém okamžiku nebylo lze uhodnouti, odkud přichází; dul ze všech úhlů, otáčel nás a mrskal jako „káču", až se v nás dech zajíkal jako v prudkém pádu s výše. Pokoušeli jsme se brániti se dešti deštníky — jaká pošetilost! Ani otevřít jsme je nemohli. Chvílemi nás vítr porážel, ale zas nejbližší jeho náraz opačný nás narovnal. Tak jsme se potáceli městem a vždy zase musili jsme se vzdáti neodolatelnému tlaku větru a hledati útulek v kavárně Troccoli. Byl to dlouhý den k nepřečkání, a parník „ungarokroaty" *Gödöllö* připluje teprv o jedenácté noční a o půlnoci vypluje dále k Dubrovníku.

Večer nevlídného toho dne sešli jsme se posledně s krajanem zvěrolékařem a jeho přívětivou chotí, jakož i s druhým krajanem geometrem v dobré krčmě páně Smodlakově a posledně jsme pili splitské „crno trpko". Schylovalo se k jedenácté, když jsme zamířili ku přístavu. Trojice krajanů nikterak si nedala zabrániti, aby nás nedoprovodila až k parníku, a tak všichni jsme putovali noční tou slotou k molu sv. Petra. A teď, když jsme se octli na obali, na nábřeží, v dešti a vichřici, která jako by nás všechny chtěla smésti do moře, připadal mi i nehostinný ten vikýřový pokojík v „Troccoli" jako teplé hnízdo. Bude-li v prostorách „Gödöllö" líp?

Tu čnělo bílé to plavidlo se svítilnami na

stožárech, lodní jeřáb vykládal a nakládal, ale skřípot jeho řetězu byl skoro přehlušován vichrem. Vždyť i nám jeho dutí rvalo slova od úst, že jsme se sotva slyšeli, sotva si rozuměli.

Poslední nazdar! i na shledanou! — po šikmém můstku vylézali jsme na palubu, krajané postáli dole na molu, pokud jsme jim nezmizeli s očí — a rychle jsme spěchali v podpalubí, abychom si pojistili dobrý nocleh.

Přál nám osud. Steward nám poukázal přívětivou, elektricky osvětlenou koji. Vstoupili jsme — a jako jedněmi ústy zajásali jsme:

„Teplo! Teplo!"

Nebylo to mámení smyslů, nebyl to klam horečky, ne — skutečné teplo dýchalo na nás, až se duše rozhřívala. Neboť na „Gödöllö" se topí, nevím, zda vzduchem nebo parou, a krom toho naše koje byla kdesi nablízku nad lodní topírnou. Mohli jsme shoditi promoklý oděv, mohli jsme se převléci do suchého; jasného světla byla plná koje, bylo nám, jako bychom seděli doma u vyhřátých kamen. Jaká to líbezná změna, jaké nenadálé překvapení! Ještě nám číšník přinesl láhev svěží minerální vody, hned potom jsme se vydrápali na vysoká lůžka, popadli svoji cestovní lekturu a bylo nám tak blaze jako oněm pěti stům — ale vždyť víte!

„Gödöllö" je docela moderní parník anglické stavby z r. 1902, s velikou jídelnou, se salonem pro kuřáky, s množstvím kojí na noc, s kou-

pelnou — vůbec se vším zařízením na pohodlné cestování.

O půlnoci zazněl posledně zvonec na palubě, jeřáb utichl, dunění a šumění svědčilo o tom, že parník odrazil. Chtěl jsem sledovati, jak se bude potýkati s bórou, ale znavenost přemohla nás oba. Zhasili jsme elektrickou žárovku, zanedlouho jsme usnuli a vzbudili se až ráno. Přesvědčili jsme se tak sami, že severní boreáš jest plavbě příznivější než jižní širokko.

O šesté jsem se vzchopil a po chvíli jsem byl na palubě. Vítr dul ještě a drtil každého teplokrevného živočicha, ale mraky byly rozehnány a krásně svítilo slunce. „Gödöllö“ brázdil právě vlny „Mljetského zaljevu“ (Canale di Meleda), a když jsme o chvíli později snídali, vyprávěli si naši sousedé v jídelně, krajiny již znalí, že jsme právě přepluli ústřicová ložiska a loviště humrů. Později v Dubrovníce jsem se dověděl, že se tam ústřice dovážejí ze Stona (Stagno), a skutečně v řečené době byl parník náš asi proti Stonu. „Hvala Bogu!“ volal jsem si v duchu po chorvátsku, v Dubrovníce shledáme se zase s ústřicemi. Neboť od pobytu v Terstu jsme je neviděli. V Terstu je roznášejí po hostincích jako u nás ředkvičky. Přijde starý Talián — i do jídelen elegantních hotelů — podstrčí vám košík, jsou v něm ústřice. Nabízí vám je po pěti krejcarech. Hned vám je zotvírá, chopí se nejbližšího talíře, položí je před vás, pokropí šťa-

vou z citronu. Ale nás našel starý Talián pravidelně vždy již po večeři, kdy není na ústřice chuti. Neboť ty jsou nejlepší na lačný žaludek, tucet, dva, tři tucty — kolik jich snesete, a zalít je ostrým vínem (v Paříži se po nich pije Chablis a dostanete ho všady v každém „cinku“ kolem ústřední tržnice, kde jsou celé pyramidy ústřic z ložisk u Havru). Jen se, prosím, varujte po ústřicích piva! Po tom se ústřice bouří.

Asi o půl deváté, když jsme byli minuli ještě řadu ostrovů a ostrůvků, krom jiných taky „Šipan“ (Giuppana), dle něhož byl pojmenován onen nešťastný parník lloydový, jenž naběhl na skálu blíže Zadru, vplul „Gödöllö“ do zátoky gružské, která tvoří přirozený přístav, chráněný na jih rozkošným poloostrovem Lapadem.

Gruž, to jest vlastně přístav dubrovnický a zároveň jeho předměstí. Odtud pěšky do Dubrovníku jest asi půl hodiny, vozmo 15—20 minut.

Tak tedy jsme u cíle nebo skoro již u cíle své pouti!

Parník přirazil k molu. S paluby vidíme obraz podobný, jako se nám jevil ve Splitě. Shluk nosičů, povozníků, osob očekávajících a zas turistů vstupujících na palubu, ale tlum lidstva jest řidší, patrně následkem jedovatého větru. Vše se krčí, vše hledá úkrytu za barikádami beden a kopci žoků.

Pojednou zní s mola moje jméno. Udiven

hledím, neznámý mně pán opět je vykřikuje a kyne mi.

„Pojďte, stakramente, páni, nebo mě to shodí do vody! Čekám tady na vás hodinu! Už se zimou ani necítím!“

Jaké překvapení! Nikomu jsme nepsali, a jsme očekáváni. Kdo nás avisoval? Pravda, nejspíše oni dva krajané, Čech a Moravan, s nimiž jsme se setkali před pěti dny ve Splitě a kteří odpluli druhý den potom.

Kvapem slézáme, pán se nás chápe.

„Jsem profesor X., vás jsem poznal po nose, a čert aby vzal tu psinu! Ještě abyste tak nebyli připluli, to bych se vám byl poděkoval. Teď pojďte, tamhle si sedneme do toho automobilu s těmi hnědouši, chcete-li. To jsme se na vás načekali! Já už to prolezl všechno kolem dokola.“

Je milé, očekává-li vás někdo, o kom víte, jemuž jste se ohlásili. Ale očekává-li vás tak ochotně kdosi, o němž nemáte ani potuchy, je to ještě milejší. Po desíti minutách připadalo nám, že se známe s profesorem odjakživa. Arci to nebyl profesor jako profesor, nýbrž profesor malíř, abyste rozuměli jeho bodrému způsobu vyjadřování.

Před námi Gruž (Gravosa), táhnoucí se podél nábřeží, obec vzhledu předměstského, jediný veliký hotel „Petka“ přečnívá své okolí. Života, ruchu dost, ale hned uhádáte, že je to jako přestupní stanice a že celý ten proud a ruch pídí

ještě kamsi jinam, co je zatím vašim zrakům ukryto.

Po malé chvíli vydali nám z podpalubí koš s oděvem, naložili jsme jej, usedli jsme, kočí práskl do malých koní, a ne klusem, ale cvalem šlo to do vrchu, k Dubrovníku.

„Jsou tu nějací krajané?“ táži se.

„Budete přes ně padat,“ odpovídá profesor. „Čechů jako na Václavském náměstí. Kde pak chcete bydlit?“

„Byl nám doporučen Hôtel de la ville.“

„Tak tedy de la ville. To je náhoda. Tam všichni obědujeme. Dva stoly nás tam jsou.“

Cesty ubývalo, po chvíli jsme se octli na nejvyšším bodu, odkud se silnice povlovně snižuje zase k Dubrovníku. „Bella vista“ to (Krásná vyhlídka), napravo téměř pod námi šumí Adrie, do daleka daleka, až oči přecházejí, a tam před námi v sluneční záři zjevuje se vytoužený Dubrovník, opírající se o bok mohutného vrchu sv. Sergěje, s jehož temene — jako by se tam krčil, číhaje na nepřítele — shlíží do širošira tvrz Imperial. A vpravo od Dubrovníka, zdánlivě co by kamenem dohodil, vynořuje se z moře homolovitý, zelený ostrov Lokrum (Lacroma), jako stráž, která má čeliti prvému útoku s moře.

Ještě chvíli, a jsme v Dubrovníce. A slunce svítí a skoro počíná hřáti. Byl by tu skutečně již vysněný ten jih?

XIV.

PRVNÍ STAROSTI.

Z Gruže po „Bellu vistu“, což je tak asi polovina cesty, jedeme stále do kopce, odtud pak silnice znenáhla klesá ku předměstí *Pile*. Zakrátko hrčíme mimo velikou budovu uprostřed rozsáhlé zahrady po pravé straně, to jest *bolnica* (nemocnice); zahradou se kmitají nějaké řeholnice, nevím, zda sestry šedivé či milosrdné, které tu pečují o nemocné.

Odtud se již nepřetržitě táhnou vily se zahradami po obou stranách silnice, mnohé z těchto letohradů ustupují od silnice a jsou zpola zakryty bujnou florou, nám seveřanům neobvyklou, neznámou. Domů i domků přibývá, již se tísní jeden vedle druhého, mezi nimi uzounké, táhlé uličky, ztrácející se kamsi do zelena. Pojednou se vztyčuje nalevo vysoká a rozložitá budova o několika patrech, s dlouhými řadami oken, všelikými balkony a galeriemi, před ní se prostírá palmová zahrada. To jest hotel „Imperial“. Již se ocitujeme ve stromořadí košatých stromů, platanů a moruší, a tu jest promenádní prostor před samou branou pevnostní, *Brsalje*. Dvě brány má Dubrovník. Tato, na stranu ke Gruži, severozápadně, nazývá se *Vrata od Pila*. Vede k ní most přes příkop; nalevo, již ve hradbách pevnostních, vypíná se nejmohutnější dubrovnická okrouhlá bašta, *Minčeta,* napravo pak,

mimo hradby, na skalním útesu, ustupujícím do moře, stojí bašta druhá, *Fort Lorenzo*.

Ale my nevjíždíme přímo branou do města, sráznou cestou do hloubi. Vozka zatáčí nalevo, silnicí kolem hradeb městských, v nedávných teprv letech zřízenou, na úpatí vrchu St. Sergia, a po chvilce vjíždíme do Dubrovníka druhou jeho branou, vraty na *Ploče*, od jihovýchodu.

„Ale nevím," praví milý průvodce profesor, „dostanete-li v hotelu „De la ville" pokoj. Je tam nával cizinců. Snad budete musit hledati byt soukromý".

Inu, nezbude-li nic jiného, jakáž pomoc. Ale ničemu se tak na cestách nevyhýbám jako soukromým bytům. Každý mívá jinou vadu, a oč jsou lacinější, o to se více nazlobíte. S chutí tedy k hotelu.

Stojí na *poljaně* (náměstí) *Gunduličově*. Stanul vůz, vnikám do hotelu.

Jakýsi domestik velmi skromného, pokorného vzezření pokročil mi vstříc.

„Můžeme zde bydlit, pane sousede?"

„Šťastny dobrytro, vašnosti, — myslím, že se něco najde."

„Krajane!" volám potěšen. „Musí se najít, již se nehneme!"

A krajan pan Kalina skutečně zaonačil věc. Musili jsme sice čekat, ještě v „našem" pokoji někdo bydlil, vystěhuje se teprv po obědě, ale přístřeší tedy bude. Svěřili jsme zavazadla zatím

péči krajanově a vydali jsme se s profesorem na první obchůzku.

„Což pak, hlad nemáte?“ táže se milý průvodce.

„Méně hlad, spíše chuť. Kdyby tak byly někde dobré — ústřice,“ odpovídám váhavě.

„Vy to jíte?“

„A jak! Arci tuze málokdy, jednou za deset let, když na ně kdesi padnu. V Praze jsou trochu drahé a nespolehlivé. Ale zde je moře, zde by měly růsti.“

„No, to se vám divím,“ praví profesor, a ze zvuku, jakým to pronesl, vyznívá jisté opovržení. „Jen *jednou* jsem to zkusil, jen *jednu* jsem pozřel, ale zvracel jsem jako Diana.“

Otřásl se v nepříjemné vzpomínce.

„Ale tedy pojďte, tady jich užijete.“

A vedl nás málo jen kroků od hotelu, k blízkému přístavu dubrovnickému, Porto Cassone.

Neveliký přístav, ač dobře chráněný. Kotvívalo tu kdysi všechno dubrovnické loďstvo, do set lodí počítající, loďstvo republiky dubrovnické, ale nová doba vyžaduje přístavu obsáhlejšího a patrně i hlubšího. Parníky obou Lloydů, všechna velká plavidla vůbec i lodi válečné plují do přístavu gružského, kdežto dubrovnický Porto Cassone poskytuje útulek hlavně malým plachetním bárkám z ostrovů, ba i z Italie, které přivážejí na dubrovnické tržiště víno a jižní ovoce. Taky však tam časem vídáte parníky menšího

typu, za našeho pobytu kotvil tam i vystěhovalecký parník „Petka". Někdy zakotví tam štíhlá, soukromá jachta nějaká, jejíž majetník si zapluje do každého přístavu na cestě, a stále tam kotví maličký parníček přívozníček motorový, který převáží turisty na ostrov Lokrum. Živo je stále v přístavě dubrovnickém a zvlášť je tu rušný trh na ryby mořské. Chcete-li nakoupiti pomorančů, chcete-li se napíti trpkého vína přímo ze sudu — tuto, pozor, dejte se opatrně přes úzkou lávku, jež se pod vámi prohýbá. Netrpíte-li závratí, lehce přejdete na palubu bárky, a osmáhlý barkář za několik „novčica", za nějaký niklový peníz natočí vám tmavého, trpkého nebo sladkotrpkého moku. Jen pozor, nedejte si příliš často nalévat, abyste se zase šťastně přes houpavou lávku vrátili! Neutopili byste se sice, hned by vás vytáhli, ale taková nezamýšlená lázeň je vždy nepříjemná a moře je tu trochu stojaté.

Již jsme u postranní branky do přístavu, vedle nějakého vojenského úřadu, a tu tedy ve brance, na špalku nebo na kameně sedí jediný prodavač ústřic. Má je na ošatce a další zásobu v hrubém pytli na dlažbě.

„Máte-li ústřice, tatíku, a čerstvé?"

„Dobré, čerstvé," ujišťuje nás bratr Chorvát.

„A zač?"

„Za tri novčica."

Po třech novácích! Ejhle, zaslíbená země paškrtníků, jedlíků ústřic. Po třech krejcarech!

V Praze stojí tucet aspoň dvě zlatky, někdy taky více. V Paříži jsem platíval za tucet frank, nejlacinější („koňská kopyta“) stály osmdesát centimů. Ale to je skoro třicet a dvacet let, možno, že jsou dnes taky dražší.

„Otvírejte, sousede!“ velíme prodavači.

Obratně otvírá, podává nám, rozkrojil taky citron, zkrápíme si, labužíme. Profesor stojí opodál a s nepokrytou, netajenou nedůvěrou a nechutí pohlíží na náš kanibalský hod.

Ústřice jsou výborné. Ale jím je jenom já. Soudruh můj spolkl jen dvě a vzdal se dalšího závodění, až prý se otuží.

Podivná věc! Město na moři, zvyklé jeho všem úlovkům a plodinám, denně tu sedí občan s ústřicemi, a přece, sotva jsme počali hodovati, kupili se kolem nás diváci, až jsme byli obklíčeni neprostupným kruhem. Jako by jim to bylo cosi nového.

Posnídali jsme, zaplatili, diváci se rozcházejí, je po komedii.

„A teď na víno, profesore!“

Zavedl nás kolem hotelu do úzké ulice, do krámku s nadpisem „Prodaja piča“, což znamená „prodej nápojů“, do krámku plného sudů. Mladý muž nalévá nám žlutavého vína do čtvrtlitrových sklenic po *pěti krejcarech* — a víno znamenité.

„A teď na Stradon,“ velí profesor.

Propleteme se jinou úzkou uličkou, ještě jednou, a jsme na Stradoně.

Stradone čili *Placa* jest jedinou širokou ulicí Dubrovníka, asi tak širokou jak Ovocná* ulice pražská. Je to osa města. Táhne se od brány Pile rovně směrem k přístavu Porto Cassone. Je to jediná parádní ulice dubrovnická, ulice obchodní a promenádní, korso. Jediná ulice, do níž může povoz, ale málokdy spatříte jej zde. Na Place najdete celý dubrovnický svět. Sem směřují všichni turisté zrána, hledajíce se a nalézajíce se zde, zde šumí promenádou všechno domácí obyvatelstvo za večera, zde jsou krámy klenotníků, galanterní, papírnické, bankovní pisárny, jednatelství, a plno *brijačů* (bradýřů). Nikde jsem neviděl tolik holičů na prostoru tak malém, jako v Dubrovníce. Skoro co dům nebo aspoň každý druhý dům, to brijač. Jako by lidé neměli jiného co na starosti než dávati se holit, stříhat, česat, pálit.

„Tady najdeme své lidi," míní profesor. „A bodejť, támhle jde žena!"

„Má úcta, milostpaní!"

„Pane —!"

A již jsem se nedivil, že mě profesor zná. Vždyť, milý panečku, setkával jsem se s jeho chotí, tehda arci ještě slečnou, v Měšťanské besedě, o merendě, o věnečcích, na koncertech — můj ty Bože, kolik pak je tomu let — — Pozor,

* Nyní ulice 28. října. Pozn red.

pozor, při paničkách se ta léta do minulosti nepočítají!

A tu jiná dáma krajanka, paní rytmistrová ze Sarajeva, a tu slečna učitelka z Prahy, a druhá slečna učitelka, a třetí — a tu krajan dobrovolník od zdravotního sboru — můj ty pane, najednou nás Čechů byl plný Stradon. Seznamujeme se, staré známosti obnovujeme, a již celou Placou hlaholí hovor jen český. Co chvíle nás přibývá, s počátku malá tlupa, teď již tlupy dvě, tři, a všichni máme radost, jako bychom se byli sešli na poušti. Vypravují, kde kdo byl, co kdo viděl, kam ještě hodlá a kam taky my prý všady musíme.

„K Omble musíte!“ volá prvý.

„Do Trstena musíte!“ druhý.

„Na Lacromu!“ třetí.

„Do Brena!“ čtvrtý.

„Do Cavtatu (vyslov *ca-*, nikoli ka-)!“ pátý.

„Na Lapad, pánové!“ šestý.

„K San Giacomu!“ sedmý.

„Dříve na Ploče!“ osmý.

„Především na Danče!“ devátý.

„Ale hlavně do musea!“ desátý.

„Pánové, neroztrhejte je,“ napomíná jedenáctý. „Vždyť ještě neviděli Dubrovník vůbec!“

Však se nám z toho programu málem hlava motala. Viděli jsme, že nám dlouhá chvíle nebude. Nu, času máme dosti. Neboť v Dubrovníce jsme si hodlali pobýti.

XV.

DROBNÉ ZKUŠENOSTI.

Dubrovník se vám jeví jako středověká pevnost a ještě spíše jako rozlehlý hrad, vysunutý skoro v celém svém rozsahu do moře. Kolkolem jest obehnán vysokými hradbami, z nichž nejmohutnější se opírají o úpatí vrchu S. Sergia (Srgje), zároveň čelíce útoku se strany zemské. O něco nižší jsou hradby na protější straně námořní, spočívající na táhlém skalisku. Se čtyř stran zesíleny jsou tyto hradby mocnými baštami, z nichž nejvzdornější je zmíněná již Minčeta, tvrz Lorenzo (Lovrjenac) a nižší sice, ale jako na věky v moře zakotvená rozlehlá bašta, ochraňující přístav Cassone (Porat). V neděli jsou tyto hradby přístupny vůbec, ve středu na požádání u vojenského úřadu. Pak je vám dán za průvodce poddůstojník, jenž vás po hradbách provede. Obejdete tak celý Dubrovník ve výši, pohlížíte naň s ptačího zoru, a přeje-li vám pohoda, zažijete podívání neskonale krásné. Od hradeb se strany zemské i protilehlých se strany námořní sestupují úzké ulice terasovitě níž a níže, ke středu, město samo leží mezi těmito hradbami jako v kotlině, jako v chráněném hnízdě. Stradon (Placa) a něco rovnoběžných i příčných ulic a uliček směrem k moři jest nejnižší částí města, ale taky nejrušnější; po přirozeném zákoně fy-

sickém slévá se sem všechen život z uliček schodovitě položených.

Na Stradoně (Place) toulali jsme se několik prvých hodin pobytu dubrovnického, zde jsme dýchali nový ten život. Nynější Placa nebývala odjakživa ulicí, pevninou. V pradávných dobách až sem zatékalo úzkým zálivem moře, oddělujíc takto nynější část námořní od poloviny, spočívající na úpatí vrchu Srgje. Ponenáhlu byl tento mořský jazyk zasypáván, moře vytlačeno docela, a na půdě tak získané vznikla později Placa. Na svém jihovýchodním konci ohýbá se v úhlu téměř pravém, vedouc tu k *Rektorskému dvoru* a ke chrámu Panny Marie (Veliká Gospa), ale i toto pokračování jiným směrem nazývá se Stradonem, Placou; prostranství před Rektorským palácem sluje taky *Pred dvorom.*

Někdejší republice Dubrovnické byly vzorem Benátky. Benátky měly svého dóže, Dubrovník rektora. Benátky dóžecí palác, Dubrovník Rektorský dvor. Tento palác anebo lépe jeho zbytek, krom toho pak *Divona* neboli Sponza, Dogana (někdejší mincovna, nyní celnice), jsou skoro jedinými stavitelskými památkami po vzoru benátském. Jsou to dvě krásné, půvabné budovy, které byly ušetřeny strašlivým zemětřesením roku 1667. Rektorský dvor pochází z roku 1388, Divona čili Dogana byla dostavěna roku 1520. Ještě něco má Dubrovník po vzoru benátském. Na náměstí sv. Marka v Benátkách od-

bíjejí hodiny na věži dva giganti, mouřenínové tuším, a téměř v čele dubrovnického Stradonu, vedle památné Divony, stojí věž s hodinami (zvonik), na níž hodiny odbíjejí dva bronzoví, dávno již zelenou patinou pokrytí rytířové v plné zbroji. Mocnými pažemi třímají po velikém kladivu, a když se dovrší hodina, bijí tato ramena kladivy do zvonů. Tento *zvonik* jest hrozivě nakloněn, po zemětřesení, a bylo prý v posledních dobách všelikými komisemi zjištěno a rozhodnuto, že má býti zbořen, aby neohrožoval bezpečnost. Zatím však stojí věž dále na křivo, rytířové odbíjejí hodiny, jako by počítali, kdy udeří jejich hodina. Kéž usnesení řečených komisí nepředejde nějaké nové zemětřesení!

A ještě cosi má Dubrovník po vzoru benátském. Znakem Benátek po věky jest okřídlený lev sv. Marka, znakem Dubrovníku jest socha svatého Blažeje — sveti Vlaho, san Biagio. Vítá vás hned na bráně u Pile, znetvořená krkem nepřiměřeně dlouhým a netvárnou hlavou, kteréhož doplnění dostalo se jí nejspíše po nějakém úraze, když původní hlava s krkem byla uražena. Shlíží na vás přes tu chvíli z nějakého výklenku v hradbách, je na druhé bráně u Ploče, stojí jak na stráži na všech kostelích, klášteřích, kapličkách, na hřbitově, kam se podíváte, všady na vás hledí soška sv. Blažeje, často velmi neumělá, pouhá kamenická práce. Kdyby všecky tyto vý-

tvory sochařů a kameníků nějakým zázrakem oživly, tvořily by celou posádku Dubrovníka.

Rozumí se, že tu taky chrám sv. Blažeje. Stojí na ohybu Stradonu k Rektorskému dvoru a pochází z roku 1715, když byl starý chrám zničen požárem r. 1706.

Mezi Rektorským dvorem a zvonikem stojí *Opčina,* obecní dům, v němž jest umístěno taky městské *museum,* a hned vedle *Bondino pozorište,* divadlo, teatar.

Dospěli jsme k němu na své procházce a hle, jako by nás chtělo uvítati pozdravem, čteme na plakátě:

„Danas u subotu 31. aprila predstavljače se: *Jedanaesta zapovjed,* vesela igra u 3 čina, češki napisao Ferd. Šamberk.“ Naše Jedenácté přikázání! Hned prvý den. A již jsme věděli, jak strávíme večer. Krom toho kynul nám ještě požitek jiný, neboť plakát oznamoval tučnými písmeny: „Naš poznati umjetnik gospodin M. Dimitrijević, jedan od najomiljeniji članova Zagrebačkog opčinstva, član Hrvatskog Narodnog zemaljskog kazališta u Zagrebu kao gost.“

Těšili jsme se na večer od samého dopoledne a hned jsme taky agitovali, aby účastenství české kolonie turistické bylo co největší.

Přiblížilo se poledne, rytíři na *zvoniku* zamávali kladivy, a ponenáhlu jsme směřovali k hotelu „de la ville“. Jeho zevnějšek nikterak se nepodobá stavbě hotelové. Z „Průvodce“ se do-

vídáte, že je to bývalý šlechtický palác, ale nepřipodobňujte si ho taky nikterak starým šlechtickým palácům pražským. Výstavností podobá se tento palác všem ostatním domům dubrovnickým a ony jemu. Zvláštní stavitelské krásy tu nezříte. Všechny téměř domy jsou vystavěny z vápencových kostek, ne větších nebo nemnohem větších než naše pražské kostky dlažební, jsou bez omítky a skoro všechny jako po stejném vzoru.

Taky o Dubrovníku lze říci, že má vlastně jediný hotel, Hôtel de la ville. Jsou sice v ústranních uličkách ještě asi dva hotely jiné, o těch však nikdo nemluví. Krom těch stojí tam i hotel Lacroma, ale to jest jakýsi „Garni“, poskytuje byt, ale nestoluje se tam. Nanejvýš tedy ještě hotel Sarajevo, napříč přes náměstí proti našemu hotelu; má dobrou přízemní restauraci. O jeho pokojovém zařízení nemám bližších informací. Veliký, s přepychem zařízený hotel Imperial není v městě, nýbrž před branou, na Pile. Svým zevnějškem by lákal nejvíce, nám však nemůže býti sympatický. Jakkoli prý je zařízen kapitálem akciové společnosti rjecké, jakkoli prý ve správní radě zasedá taky hrabě Harrach, jeho nátěr jest naprosto německý, ceny vysoké, a neslyšel jsem ani jediného člověka, který by byl pochválil jeho „kuchyni“. Po celý měsíc, co jsem v Dubrovníce meškal, bylo o polednách i večer v „De la ville“ nejenom nabito, ale vystřídala se

tam v poledne i večer dvojí, trojí „šichta“ jedlíků. Nic neprospívaly hotelu Imperial tabulky, vyvěšené prý ve všech jeho pokojích, že „kdo se v hotelu nestravuje, platí za byt o korunu denně více“. Přes tuto pokutu přicházeli do *svratište* (hotelu) „de la ville“ pana Roberta Odaka taky mnozí pasažéři z Imperiálu. Až prý se jednoho dne v Imperialu vyskytlo návěští pasažérům, že každý, kdo tam nebude pojídati, zaplatí nejen přirážku korunovou, ale krom toho celý obnos za table d'hote, jako by jedl! Nechtěl jsem uvěřiti, že by bylo možno „másréglovat“ takovouto přímo erární manýrou hosty, kterým tam nechutnalo, ale krajan mě ujišťoval, že tomu tak skutečně, a ještě toho dne přestěhoval se do našeho hotelu. A přece je mnohem prostší prostředek, aby hosté byli přilákáni do jídelny hotelové: dobře, chutně jim uvařiti. Dovede-li to kuchyně páně Odakova, proč ne v Imperialu? Abych se sám přesvědčil, vydal jsem se jednoho večera se společností do Imperialu a mohu říci z vlastní zkušenosti, že jsme platili sice více, ale stolovali hůře.

Zato u pana Odaka bylo vždy jako v úle, a jestliže jste si dovedli personál naklonit štědřejším spropitným, byli jste vždy rychle a pečlivě obslouženi. Je vůbec stará zkušenost, že se nemístná skoupost nebo dokonce špinavost v tomto směru špatně na cestách vyplácí a zaviňuje mnoho zlostí a nepohodlí.

V jídelně jsem nalezl další krajany. Několik stolů sestavených do úhlu bylo den co den obsazeno českými turisty. Sedávalo nás tam někdy přes dvacet, a nikdo již nezasedl místa u „českého stolu“. A byla to ku podivu dobře zladěná, družná společnost, i přes to, že mezi námi sedávali choří, strádající, nemocí sklíčení. Na tu chvíli společného besedování padala s nich všechna tíseň a pokaždé zavládl veselý rozmar.

Zde taky bylo slýchati všechny téměř jazyky slovanské, i vlašsky, maďarsky, německy. Zde sedávali obchodníci i ministři ze slovanského jihu, úředníci i důstojníci, kapitáni na dovolené i ve výslužbě, bohatí soukromníci s rodinami, časem kmitl se i nějaký „Ingléz“ nebo Američan. Denním hostem býval tu jistý admirál pensista, letný sice pán, ale posud plný síly, postava statečná. A když nám na čas zmizel, věděli jsme, kam. Vždy tu podnikl nějakou plavbu po moři, kratší nebo delší, a jako osvěžen a posílen vracel se zítra nebo pozejtří. Vábila ho stará láska, lákal ho živel, s nímž po celý život zápasil a na němž se kolébal v hravém čeření vln.

Soudil jsem, že tento proud cizinců je Dubrovníku a jeho obyvatelstvu vítán, ale krajan déle již v Dubrovníce usedlý poučil mě o jiném.

„Dubrovčané nevidí rádi, že se jejich město stalo cílem turistických výprav. Ze dvojí příčiny. Jednak si stýskají, že jim tento příliv zdražuje životní potřeby a snad i byty. Neboť mnoho zdej-

ších rodin přivydělává tím, že pronajímají cizincům pokoje. Vše bylo dříve lacinější, ale od toho času, kdy se proud cestujících sem obrátil, zdražilo se vše. A za druhé (informátor můj ohlédl se obezřele a ztlumil hlas) vidí zdejší lid nerad nemocné. Říkají, že jim sem z celého světa vozí souchotě, nákazu. A proto zde cizinci nejsou s otevřenou náručí vítáni.“

Až mě zamrazila tato slova, odhalující mi toto skoro necitelné stanovisko Dubrovčanů. Zdali všech? — těžko pověděti. Dotkl jsem se té věci ještě několikrát a slova krajanova byla mi i s jiných stran potvrzena.

Ať mínění to sdílí jakýkoli počet obyvatelstva domácího nebo jacíkoli činitelé, proud cizinců tím nebude zamezen; naopak, bude ho stále přibývati. A jestliže se Dubrovčané obávají, že jim tam kdosi zavleče nemoci a zvláště plicní: pak myslím, že nemoci toho druhu mají dosti příznivých podmínek v nejbližším okolí Dubrovníku, před samými jeho branami. Neboť jakmile vysvitne slunce a směje se několik dnů na obloze, můžete se na silnicích ať ke Gruži nebo na opačné straně ke Brenu v prachu utopiti. Vápenec, rozdeptaný chodci i koni, mění se v jemňoučkou bílou moučku, a jděte pak nebo jeďte, po několika vteřinách ocitujete se v oblaku, jenž vás zahaluje, nozdry, oči zalepuje, uši, vlasy naplňuje, na oděvu silnou vrstvou se usazuje. Velebíte nebe, když se spustí *kiša* (déšť). Je-li cosi

s to, aby vyrovnalo tento účinek, pak je to svěží mořský vzduch a lahodné podnebí, které nejsou ani zásluhou ani výhradním majetkem Dubrovčanů.

Ale zdá se skutečně, že Dubrovníku na cizincích nezáleží. Tak na příklad kromě vojenského *kupaliště* není tam jiných mořských lázní upravených, a koupati se „na divoko“ nelze raditi nikomu než plavcům i lezcům nejstatečnějším, neboť břehy pod Dubrovníkem a v celém jeho blízkém okolí jsou nepřístupné, skalnaté, krkolomné. Bylo by třeba vyhledati kus místa poněkud schůdnějšího, učiniti je přístupnějším, zkrátka, umožniti četným turistům, aby se mohli vykoupati, kdykoli se jim zachce. Vojenské kupaliště má svůj železný, erární řád. Ať praží slunce jakkoli a třeba o měsíc dříve, vojenská plovárna otevře se teprve v květnu. Do té doby je zavřena, nezřízena, pustá. Avšak nejen to: Dubrovník vůbec nemá veřejných lázní ani v městě, vanových — parních dokonce ne. Kolem dokola moře, vody do daleka šira — a v Dubrovníce byste se nevykoupali, kdyby nebylo — koupelny v hotelu!

Ta slouží nejenom hostům hotelu, ale taky obecenstvu, pokud mu jest lázeň potřebná a žádoucí. A pro všechny ty hosty i pro ostatní jest v hotelu jediná kabina s jedinou vanou. Toužíte-li po osvěžení, musíte si lázeň zamluviti o celé hodiny a třeba o půlden i den dříve.

Marně se tedy těšíte, že se vykoupáte ve vlažné lázni z vody mořské, jako na příklad můžete učiniti na březích moře Baltského, kde jsou místy zřízeny veliké lázně pro každého, kdo buď nemůže nebo za studena nechce do moře.

Pravda, nesmíme zapomenouti, že jsme v Rakousku a že Rakousko má *solný* monopol. Snad by nedovolilo zříditi takové lázně. Vím aspoň o případu, kdy rodina, které lékař pro churavé děcko doporučil teplé koupele z mořské vody, musila si vymoci úřední svolení zeměpanského úřadu, aby denně směla pro churavé dítě nabrati z moře tolik a tolik litrů vody a zvařiti ji. Tuším, že se musila zaručiti, že po každé lázni vodu mořskou zase vyleje, aniž by ji odpařovala na sůl! Možno taky, že se ty koupele dály pod kontrolou finančního zřízence — nemohu to však určitě tvrditi.

Stalo se na pobřeží dalmatském léta páně 1906!

A proto snad není v Dubrovníce veřejných lázní a Dubrovčané se nekoupají. Jsou věci, které „nejdou člověku do hlavy“, jak říkáme.

XVI.

NA CHVÍLI V DIVADLE. MNOHO A MÁLO MUZIKY.

V oné části hlavní třídy dubrovnické — Stradonu — která tvoří kratší rameno jejího pravoúhelníku, stojí mezi vojenskou hlavní stráží (stra-

žarnica), sousedkou to zvoniku, a vzdálenějším Rektorským dvorem *Obecní dům* (Opčina), vystavěný r. 1862 na místě starého domu Veliké rady z r. 1344, který roku 1816 shořel. Nynější Opčina je zbudována v slohu lombardském, jak praví „Průvodce" po Dubrovníku, ale na jméně věru nezáleží; nový ten obecní dům vyjímá se mezi krásnými zbytky staré dubrovnické architektury a hlavně vedle vzácné benátské gotiky vážného, ponurého Rektorského dvoru nesmírně chudě, střízlivě. A hlavičky zasloužilých Dubrovčanů, které vyhlížejí z medailonů na fasádě, vypadají skoro malicherně, jako hračky. V tomto domě je kromě obecních úřadů taky městské museum, ve druhém patře, otevřené pro obecenstvo vždy ve středu a v neděli od desáté hodiny do poledne. Zde jsou uloženy mnohé nálezy předhistorické, z doby kamenné i bronzové, jakož i přírodovědecké, hlavně fauna dalmatská a moře adriatického. Vidíte zde zbytky jeskynního medvěda hercegovského, obrovské exempláře kočky dubrovnické (Dubrovník jest vůbec jakýmsi eldorádem koček, jaké množství se jich tu vyskytuje), vidíte dále vycpaného šakala (v nitru ostrova Korčuly posud žije šakal), několik tuleňů — překvapí vás velice, že na pobřeží dalmatském, ve slujích u Punty d'Ostro, žijí tuleni, a prý velcí chlapíci, jakož vás i překvapuje, že v moři Adriatickém se vyskytují ryby poletouni — má jich taky museum několik. Hlav-

ně však s veškerou úctou se zastavíte před vycpanými exempláři *žraloků,* polapených ve zdejší končině. Jeden z těchto mořských, lidožravých dravců byl polapen u blízkého ostrova Šipanu, druhý dokonce v přístavě gružském, a někdy prý se objevují u samého Dubrovníka. Snad nevítané „zájezdy“ těchto bestií jsou příčinou, že Dubrovník nespěchá se zřízením nějakých mořských koupelí pro civilisty, ač by se tak nejlíp mohl zbaviti nemilých turistů; žraloci by je ponenáhlu zposnídali. V jedné té potvoře, nyní arci již docela neškodné, bylo nalezeno asi dvacet dokonale vyvinutých mláďat. Také jsem jich tam několik viděl ve skleněné nádobě místo zavařeniny. Z několika jiných žraloků chová museum pouhé kostry hlav, lépe řečeno čelistí, a věru, když se díváte na tyto tlamy, vyplněné řadami nespočetných, nazad zvrácených zubů, skoro vás na chvíli přejde chuť na mořskou lázeň. Vyprávěl mi aspoň jistý „pamětník“ — starý byl dost a jistě ledaco pamatoval — jak tam jednou zabloudil žralok, jak se jeden z plavců na útěku před ním opozdil, jižjiž sice se chytal žebříčku nebo ohrazení, ale již mu taky byl v patách žralok, popadl nešťastníka za nohu a serval prý mu maso od hýždě až dolů, že zbyl přepadenému pouhý hnát, „jako nohavici když prý mu svlékne“. Snad mě starý pamětník trochu naléval, odpusť mu Pánbůh, ale když vidíte ty hrozné tlamy žraločí v museu, skoro věříte. Vidíte tu

dále hojnou sbírku dalmatských hadů, zvláště jedovatých zmijí, vycpaného vlka z Krivošije, početnou sbírku ptactva mořského i dravců orlů, supů, sokolů atd., pak hmyzu, brouků, motýlů. pro odborníky pravá pastva.

V přízemku obecního domu jest *Opčinská kavárna,* jejímž nájemcem je toho času taky pan Odak, majetník hotelu „De la ville“. Má hezkou terásku na Stradon, kde se mile sedí mezi oleandry, když nefouká. V kavárně Opčinské je dostaveníčko krajanů zrána, po polednách a často hezky pozdě v noci. Dva milí krajané malíři trávili tam většinu svého času, pokud nemalovali.

V levém boku Opčinského domu je dubrovnické divadlo, nevelké sice, ale přívětivé. Založil je roku 1862 Luca de Bonda *(Bondino* pozorište). Nemá stálé společnosti, jen občasnou sezonu divadelní; kromě toho se tam pořádají také všeliké zábavy taneční atd.

Tam tedy hned prvého dne hráli „Jedenácté přikázání“. Slušně hráli, ale arci výkon společnosti nedostihoval provedení ztřeštěné hry Šamberkovy v našem Národním divadle. U nás vyrůstá věc i z tradice. Je to výlupek z maloměstského života českého, jemuž podobného v Dalmácii arci není. Třeštihlava originálu, Bartoloměj Pecka, soustružník a velitel hasičů i ostrostřelců, jest v překladě chorvátském jen „vojvoda vatrogasca“ — velitelem hasičů — neboť tam našich zasloužilých šorfšiců neznají. A jak-

koli představitel Bartola Pecky konal seč byl, nemohl nám ani zdaleka nahraditi klasického našeho Mošnu. Zato však slibovaný „naš poznati umjetnik gospodin M. Dimitrijevič“ ze Záhřeba, který představoval „činovoika Emanuela Strelu“ přečníval výkonem svým všechny své soudruhy na jevišti ne o jednu, ale o několik hlav. Tak mistrně mluvil svou úlohu a tak nenucený byl každý jeho posun, že se diváku ponenáhlu zdálo, že to již není pouhý naučený výkon herecký, ale že tu vstoupil na jeviště kdosi přímo z ulice, ze života, a nemaje potuchy, že jest pozorován sterými zraky, odehrává si tu kousek vlastního, skutečného života.

Mne zajímal pan Dimitrijevič ještě z jiné příčiny. Svou maskou. Jakmile se objevil, připadlo mi, že tohoto nebo takového pána jsem již kdysi kdesi viděl. Jen kde, jen kde! A hlava mě rozpomínáním až rozbrněla. Nevím, děje-li se vám podobně, jako mně někdy. Setkám-li se s kýmsi, jinak dobře mi povědomým, v neobvyklý čas a v neobvyklém místě, vzdáleném jeho pravidelného působení, živou mocí nemohu se rozpomenouti, kdo jest, odkud, a pamět je jako na skřipci. Jen stéblo, stéblo pomocné!

Tak se mi dálo i s panem Dimitrijevičem. Jeho mírně otylá postava, jeho prokvetalé, kdysi černé vlasy, rovněž takové kníry, jeho úsměv, pokyn ruky, i hlas téměř totožný — kde jen, kde?

Nešťastná hlava! Až ve třetím aktě se mi

v ní rozsvětlilo: Toť téměř dvojenec milého a známého profesora a člena správního výboru divadelního! Jak žije a tyje! K nerozeznání od originálu. A tu jsem pomyslil, kdyby tak někdy pan Dimitrijevič náhodou a v stejné masce se octl na jevišti Národního divadla, byla by věru rozkošná podívaná na obecenstvo, jež by zraků svých nemohlo odtrhnouti jednak od hrajícího, jednak od divadelní lóže. —

V pozorišti dubrovnickém seznal jsem taky, jakým dobrodiním je meziaktní hudba, když nehraje. Ó, nemá to být řečeno na újmu divadelní tamní kapele vůbec, jistě hrála dobře, ale byla samý dechový nástroj, samý plech, žádné nástroje smyčcové. A hřmělo to malou prostorou Bondina pozorište, až nervy praskaly, kdežto by útulné to divadélko sneslo orkestr sebe menší, ale diskretní, tlumený.

Hudba, zdá se, není Dubrovčanům potřebou. Pomeškal jsem tam celý měsíc, ale o hudbě kdesi pod širým nebem, v restauraci nebo v sadech jsem nezvěděl. A mají tam i městskou kapelu, i jejího kapelníka jsem poznal, který byl taky nějaký čas na pražské konservatoři.

Ptal jsem se pak jistého domorodce, nač mají městskou kapelu, když jí není slyšet?

„Ó, taky hrává," odpověděl mi, „ale jen o volbách."

Bylo trochu daleko do voleb, a tak jsem se výkonů městské kapely nedočkal.

XVII.

DUBROVNICKÉ PROCHÁZKY. VÝLETY.

Pile, Brsalje, Gradac, Danče.

Okolí Dubrovníka skýtá turistovi mnoho milých vycházek a zajímavých výletů. Nechce-li se vám buď pro nepříznivé nebo zas příliš parné počasí daleko, máte hned za Pilskou branou první promenádu. Pilské *podměstí* nebo lépe řečeno „nadměstí“ — poněvadž leží výše než samo město — je nejhezčí částí Dubrovníka. A *Brsalje* zas, neveliké prostranství čili plácek u samé brány, je nejrušnější a nejpřívětivější kout toho předměstí. Brsalje, abych tak řekl, jest předsíní Dubrovníka, jeho uvítacím salonem, chcete-li. Zde slézáte z vozu, přijíždíte-li od Gruže, a dolů do města kráčíte již pěšky. Jste-li unaveni, zde vám kyne k prvnímu odpočinku a zotavení kavárna, zvoucí bohužel jen taliánským nápisem „Archiduca Federico“. Ale to vás nezarážej! Povelte si jen hezky, jak vám zobáček narostl, po česku vína, kávy, minerálky, a číšníci rozumějí a přinesou. Sem spěchají turisté zrána, nechce-li se jim snídati v Opčinské kavaně, zde je šumno do samého poledne, sem chodíme na číšku černé kávy po obědě, zde u malých stolků před kavárnou vysedávají churaví a zemdlení odpůldne, sluníce se a vyčkávajíce příchodu známých, zde jest rušno i podvečer, ba mnohdy do noci. Plá-

cek Brsalje zkrátka jest obvyklým zastavenížčkem a dostaveníčkem, a to za den několikrát. Několik jen kroků od kavárny, směrem k úpatí vrchu Srgje, stojí budova poštovního a telegrafního úřadu, do níž k polední zaměřují turisté, kteří si dávají psáti z domova poste restante. V poštovní úřadovně slýcháte hovořiti všemi téměř jazyky a dorozumíte se zde zcela dobře po česku — na rozdíl od pošty splitské — ježto úředníci jsou Chorváté nebo aspoň chorvátského jazyka znalí. Před poštou, pod mohutnými korunami morušového stromořadí, je stanoviště dubrovnických povozů, vesměs dvouspřežných. Vozu s jediným koníkem zde nevidíte. Kráčíte-li mimo ně, uleknete se s počátku, proč na vás hulákají hromovými, basovými nebo řezavými hlasy, ale jen se nelekejte. Není to hulákání, jsou to přirozené a často velmi dobromyslné výkřiky kočích, a že se rozpínají nad obvyklý objem hlasový, vysvětlete si tím, že jsou to téměř samé obrovské postavy, hranáči a ramenáči s mocnými hrudníky záviděníhodné resonance.

Mají sice dubrovničtí vozkové taky nějaký tarif, jako pražští drožkáři a fiakristé, ale opatrnost káže, abyste s každým vyjednali předem jeho odměnu, nebo po návratě z výletu sotva jednání s nimi skoncujete. Není radno používati vozů v neděli a ve svátek, kdy věru kočové nevědí co požadovati, neboť tu celý Dubrovník někam vyjíždí. Ale za všedního dne a menší po-

ptávky vyjedete si poměrně lacino, zvláště ve společnosti, čtyři osoby ve voze. Koníci jsou malí, uherští nebo turečtí (hercegovští), a pražský drožkář by hleděl s úžasem, jak cválají s vrchu i do vrchu. Jako ďasi jezdí dalmatští kočové, s bravurou podobnou jako uherští, a zdá se vám, že tu ubohé spřežení koná svou poslední jízdu, že u cíle padne, zdechne. Avšak po krátkém odpočinku nastoupí cestu zpáteční stejným prudkým letem. A kočí, který vás jednou svezl, zapamatuje si vás, a kdykoli kolem něho kráčíte, zve vás opět co nejdůrazněji do svého povozu. Smluvíte-li se pak s jiným, který má podmínky příznivější, vznikne mezi oběma rozpálená slovní potyčka, vytrvávající, pokud nezmizí povoz „zkráceného“ s očí, neboť vy jste „jeho páni“, byli jste mu druhým odňati.

Náměstíčko Brsalje taky jest nejvelkolepějším „balkonem“ Dubrovníka. Trčí vysoko nad mořem, na něž je přes kamenné bradlení vzácná podívaná. Hodiny vystojíte u tohoto zábradlí, pod nímž se do daleka modrá a čeří Jadransko more, když je tiché, ale pod nímž hromně hučí a vysoko bílými pěnami stříká, když nastane „široko“.* V takové dny se tísní vždy mnoho diváků v bezpečné výši u zábradlí a obdivuje se velikolepému příboji, vždy novým a novým obrazům zbouřených vod, které na skály pod vámi ženou divokým útokem, a když se tu po marném

* Italsky sirocco (scirocco) = teplý, prudký vítr.

úsilí zlomí, vytrysknou do nesmírné výše zpěněnými chocholy svými. Je zachována momentní podobizna takového příboje za „široka“, tuším z r. 1902, kdy rozlícené vlny přestřikovaly až kasárny Mariánské, a ty stojí na skalisku hezky vysokém, ba, mořská sprcha zkrápěla prý i nádvoří vojnické bolnice (vojenské nemocnice), a ta stojí ještě výše. Je to divadlo nádherné, nezapomenutelné.

Ale snad zatoužíte podívat se ještě blíže k moři, až k samé jeho hladině? Pak se dejte širokou silnicí předměstí pilského, asi čtyři sta kroků vzhůru, zabočíte pak vlevo, úzkou ulicí, v níž stojí c. k. ženskij preparandij* a dále za ním nová budova soudní, vystoupíte ještě výše a dojdete po skále ke dvojím vratům. Pravými vstupujete v líbezný, městský park *Gradac*, vykouzlený na strmém břehu skalním hlavně zásluhou a přičiněním podplukovníka Filousa. Neveliký ten sad je líbezné, rozkošné místečko promenádní a k odpočinku, odtud je čarovná vyhlídka na moře. Avšak my se dáme vraty levými a sestupujeme dílem pohodlně, ale později cestami krkolomnými níž a níže po rozrytém skalisku, kterémuž (jakož i zátoce skaliskem tím utvořené) říkají *Danče*. Tento skalní výběžek, plný všelikých bizarních zářezů a slují, v něž zatéká moře, je cílem denních procházek cizinců, hlavně churavých. Tu není stínu, slunce

* Ženský učitelský ústav.

praží do skal, že sedíte jako na horké peci a dopřáváte tělu blahodárné lázně sluneční. Ale pozor, když nastane „široko"! Pak se vlny rozhoukají, jako varovně, abyste ucouvli. Ale dráždí vás to, blížíte se víc a více, uskakujete, hrne-li se vlna, a máte nesmírnou radost, když pokropila souseda. Nesmějte se, nebuďte škodolibí! Než se nadějete, přikvačí vlna větší předešlé, narazí, rozbije se o útes, a velikým obloukem jako ohromná sněhová plachta zasviští nad vámi, dopadne náhle, srazí vás na skálu — a nit na vás není suchá. Teď se smějí milí sousedé, a vám nezbývá než zpátky do hotelu, abyste se převlékli. Ale je rozkoš z takovéto mořské lázně. Má jen za následek, že oděv po ní zkornatí, a třeba vyschl, je pokryt lesklou, třpytivou šedivinou. To je mořská sůl. Zdá se však, že takovéto vyrábění soli není stíháno. Chodil jsem několik dní v takovém „osoleném" oděvu a nikdo od financí mne nezastavil.

Lapad.

Příjemně jest na Dančích, krásně v parku Gradci, ale vraťte se nyní na silnici a zaměřte vzhůru k Belaviste, a tu, kde se silnice rozvětvuje (vpravo ke Gruži), dejte se vlevo a vbrzku se octnete na Lapadu, poloostrově, který tvoří zaljev gružský.

Lapad je čarovný kousek země. Na něm vystupuje vrch Petka, s něhož je neskonale krásný výhled na Adrii, jihovýchodně pak na Dubrovník a homolovitý ostrůvek Lokrum. Slezte zas a zajděte hlouběji do stromořadí a křovin lapadských — a za vámi zapadne všechen rušný svět. Za jarního dne — a jestliže na štěstí teplý déšť spláchl prach cest a silnic — ocitujete se jako v pohádce. Krajina je ztopena ve svěží zeleni. Kráčíte piniovými lesíky, vinicemi, pod korunami oliv, vysoké cypřiše čnějí k nebesům, divoký, bujný břečtan pokrývá staré zdi domů, zahrad a — zřícenin. Neboť Lapad celý jako by byl pohřížen v hluboké snění o někdejší slávě a nádheře starého Dubrovníka, Dubrovníka republikánského. Na tomto poloostrově, který s pevninou souvisí jen úzkým pruhem země, budovali svá sídla staří, bohatí Dubrovčané, sem chodívali odpočinout po všech starostech státních a obchodních, zde se ukrývali před hřmotným životem městským a zde, pod bohatými korunami mandloní, zaznívaly zvuky louten, ponášel se k moři zpěv šťastných a přepyšných občanů šťastné republiky.

Vynáší se ostrov Lokrum nade vše, ale po mém vzácnější jest Lapad. Celé dny můžete putovati malým tím kusem země a stále nalézáte nové půvaby. Jeho cesty a cestičky jsou jako labyrint. Jsou i místa, na něž jako by lidská noha nikdy nebyla vkročila, a pojednou zas se před

vámi vynořují stará sídla někdejších rodů šlechtických, dávno vymřelých.

Vnikli jsme v jedno takové sídlo, o němž nám pověděl milý krajan, fregatní lékař.

„Nalezl jsem kouzelnou, začarovanou zahradu,“ zvěstoval nám kdysi, když byl samoten asi půl dne ztrávil toulkou po Lapadě. A líčil tak lákavě, svůdně, že jsme se druhý den vydali s ním. Nebylo snadno nalézti zas ústranní tu cestu, ani doktorovi, ač tam byl včera. Ale konečně přece!

Vysoká ohradní zeď a pevně zamčená vrata stavila naše kroky. Zvonili jsme dlouho, trpělivě, ale marně. Konečně se objevil jakýsi stařík v dalmatském kroji, vracející se odněkud, jako by před námi byl ze země vyrostl.

„Což nemožno tu vejít do zahrady, do vily?“

„A možno, gospoda!“ a stařík vytáhl ze širokých spodků — klíč. Byl to hlídač osamělého a jako zakletého sídla. Odemkl, uvedl nás.

A ve všech tajil se dech, když jsme procházeli zahradou jako z pohádky. Terasa na terase, vzácné stromoví a květiny skoro tropické, skleníky, arkády, sloupení, loubí, stinná houšť, a náhle zas výhled na celý Lapad a na záliv gružský. A v té zeleni se ukrývá rozsáhlá vila, spíše zámek. A vše to je jako opředeno pavučinou, pokryto jako závojem z lehoučké mlhy, vše dýše kouzlem dávných, uprchlých dnů. S jakým přepychem, s jakým pohodlím bylo vše to kdysi

zařízeno! V přízemí chladné prostory „preshúzu“ na víno, hned vedle lisovna na olej olivový, konírny, kolny na povozy, byty pro čeleď, zahradníky, v zámečku veliká dvorana a komnaty pro rodinu i hosty — ale ze všeho čiší chlad opuštěnosti, ze všeho zní ona podivná, němá píseň života minulého.

Tuším, že krásné toto sídlo náleží nyní rodině Bravačičově, ale majetník tráví zde jen asi dva měsíce v létě, o prázdninách.

Těžko, s lítostí jsme se loučili v podvečer s rozkošným tím koutem. A takových je na Lapadě více, a snad jeden krásnější druhého. I celá polní hospodářství jsou tam, s budovami prostšími, obývanými skutečnými venkovany, a zase stavení opuštěná a rozpadávající se. A z jejich trhlin a z rozestouplých spar vyrůstá smokvoň i břečtan, — nový život. A ještěrky jak smaragdové kmitají se beze šustu ve zdivě i po cestách, sluncem ožahovaných, a nespočetné ptactvo nade vším krouží a jásá a beze strachu před úklady prožívá vzdušný a neposedný svůj život.

Proputujte Lapad — a poznáte, co jest onen vybájený „život v pohádce“. Lapadem pohádka oživla, a chcete-li, šumění hájů opět vás v ni zkolébá.

Gruž.

Dáte-li se však od Belavisty směrem pravým, jste po chvíli v Gruži, z Dubrovníka cel-

kem asi za 25—30 minut. Zmínil jsem se již, že je Gruž úvodem, předmluvou k Dubrovníku. Zvláště však za delšího pobytu seznáte, že Gruž k životu dubrovnickému nerozlučně náleží. Ve zdejším přístavě zakotvuje všechno loďstvo, a téměř u samého přístavu je nádraží bosensko-hercegovské dráhy. Odtud, libo-li, můžete podniknouti výlet do Trebině v Hercegovině nebo do Nového Hercegu (Castel Nuovo) a do Zeleniky v Boce Kotorské, odtud vede dráha do Mostaru a Sarajeva a dále buď k Záhřebu nebo k Pešti a na Vídeň.

Co nového, všechno přichází k Dubrovníku od Gruže, a tamní přístav co den poskytuje nové divadlo. Silnice mezi Gruží (nebo Gružem) se netrhne, stále přijíždějí povozy a v hodinách odpoledních provozují levnou dopravu k přístavu asi dva nebo tři dostavníky, v nichž platíte za místo dvacet haléřů, za „retúrku" pak celkem třicet. Jsou to stará, dosti nepohodlná hrkadla, ale třeba šetřiti noh na příjemnější pochody než touto zaprášenou silnicí.

Gruž sama je cílem výletním, chcete-li jen stráviti několik hodin pozorováním života přístavního, plného jeku a spěchu a překotu, jako na tržišti, mnohdy jak na nějaké „národní slavnosti", kdy sotva najdete místo u stolků před zdejšími kavárnami a vinárnami, pod širým nebem, ale Gruž je taky nevyhnutelnou „přestupní" stanicí, chcete-li podniknout výlet vzdálenější, k vý-

toku Ombly (Rijeky) v údolí stejného jména, nebo do Trstenu (Cannosy) malým, vrátkým parníčkem „Idou“.

Pak se jen v Gruži osvěžíte douškem vína, kávy, a vydáte se na cestu další.

V údolí Ombly.

Z Dubrovníka se dostanete nesnadno přímou cestou někam dále do vnitra země. Jako mocná a nepřekročitelná hradba ční nad ním zmíněný již vrch Sv. Srgje, jehož hřbet se táhne na jihovýchod i na severozápad a na jehož skalnaté stráni se rýsuje klikatá cesta (serpentina), ztrácející se vysoko v šedi skal. Jen houževnatí horalé, domorodí Dalmatinci a blízcí Hercegovci zlézají trpělivě se svými mezky a muly příkrou stráň Srgje, jejich postavy se menší a menší v nebetyčné výši, až se podobají nějakým pestrým květům, a konečně mizejí vašim zrakům, aby zas na druhé straně sestoupili. Kamkoli však chce pohodlnější turista, musí se dáti buď směrem severozápadním přes Gruž, buď jihovýchodním k Župě Brenské.

Úpatí vrchu Srgje sahá až po nejzazší hranici Gruže. Svou strání k moři obrácenou tvoří s protějším poloostrovem Lapadem zátoku Gružskou, na opačné pak straně Srgje vřezává se v horstvo krásné údolí, jímž protéká Rijeka čili Ombla.

Ombla náleží k nejoblíbenějším i nejpohodlnějším výletům krajiny dubrovnické. Nebojíte-li se několikahodinného pochodu, vydáte se tam pěšky; je-li vám chůze obtížna a nutno-li hospodařiti časem, najmete si hned u brány Pilské povoz. Nebo použijete omnibusu do Gruže a tu vstoupíte do jiného, jenž vás dopraví asi po prvou třetinu údolí Ombly, k Suščepanu, odkud k vývěru řeky samé dorazíte asi za hodinu — pět čtvrtí hodiny pěšky. Nebo konečně najmete v Gruži veslaře, který vás svým člunem doplaví až k samému cíli.

Pobýti v Dubrovníce třeba jen několik dnů a nepodívat se k výtoku Ombly — věru, sotva byste se tím směli pochlubit. Ombla — Ombla! Slyšíte to jméno hned prvého dne, sotva vstoupíte na dubrovnickou dlažbu, a slyšíte je pak denně, neboť nemine dne, aby se k ní nevydala nová nějaká výprava. A mnozí zaměřují tam po druhé, po třetí. Neboť Ombla náleží nejen k zajímavostem, ale i k tajemnostem Krasu.

Vlastně na vás činí dojem mořského průplavu, kanálu svou mohutností. Celý tok řeky Ombly činí jen asi pět kilometrů, ale šíře skoro půl druhého sta metrů, v poslední teprv třetině se zúžuje.

Zahnete kolem paty vrchu Srgje, a náhle směrem východním rozevře se před vámi půvabné údolí, uprostřed široký pás toku zelené Ombly, jejíž proud zápasí s vodstvem moře. Ne-

daleko jejího ústí spatříte přívoz, neboť tu Rijeka přetíná silnici od Gruže, vedoucí k Metkovičům, jejíž pokračování je na druhém břehu.

Stráně na obou březích Ombly jsou plny bujného, svěžího rostlinstva, zahrady pak zdejších obcí, roztroušených po obou březích, a jednotlivých hospodářství jsou plny jižní vegetace. Podél Ombly najdete i jednotlivé kře oleandru, divoce rostoucího, ale zato množství vavřínu. V celém údolí odedávna pěstují zeleninu, kterouž se zásobuje celá krajina, kromě toho provozují obyvatelé taky rybářství. Úbočí skalnatých vrchů výše a jejich hřbety jsou však holé, nahé, šedivé.

Povoz hrčí s vámi kolem obcí, v každé zve vás nějaká gostionica k odpočinku, v každé gostionice zásoba dobrého, levného vína, bílého neb černého, a všady dostanete taky pršut, — šunku, vepřovou nebo i kozí (kozicu), všady syrovou. Ale s tímto občerstvením odkládáte až k cíli cesty, netrvá dlouho. Asi za hodinu přibližujete se k němu, a tu se před vámi zavírá údolí mocnou, příkrou stěnou šedého *Sokola* (Soko) — jste u pramene Ombly čili Rijeky. Nad Sokolem pak a nad Ostrou Glavicou a Vlašticou v dáli a výši kupí se jiná vzdorná temena skalních vrchů, zdánlivě nepřekročitelná, ztrácející se v oblacích. Skalstvo nahé, hrozivé, beze stromku, bez keříčku, bez travinky, a to jsou přirozené hradby kamenité Hercegoviny.

Povoz stane před vlídnou krčmou Pera Ko-

liče, který má i v Praze dvě filiálky, v nichž prodává své víno. Překvapí vás, jak se s vámi mladý syn krčmářův slušně po česku dohovoří. Odtud jest vám uraziti pěšky ještě malý kousek cesty k velikému mlýnu, který svými základy z vody vyrůstá. Nikoho z domácích nespatříte, nikdo se o vás nestará, ač musíte projíti domovní chodbou a několikerými vraty. Jen domácí pes vás vítá, ale ani nezaštěkne. Lísá se k vám, uvykl těmto častým návštěvám. Projdete budovou, octnete se na pavláčce pevně hrazené, pod níž hučí a šumí tok se splavu — a nedaleko před vámi, ze samé skály Sokola, v šíři asi dvacíti metrů vyvírá mocný proud řeky z tajemného podzemí. Dříve se řinul přes skalní balvany, ale jeho úroveň byla zdvižena vysokým prahem, takže nevidíte skalního otvoru. Jenom vření vody těsně u skály, jako var, naznačuje diváku vznik proudu.

Dnes pokládají zeměpisci za jisté, že jest Ombla pokračováním řeky Trebiňščice, která se na druhé straně horstva, na vysočině hercegovské, stejně tajuplně ztrácí a zaniká v podzemí. Aby se zjistilo, kde se zas voda objeví, byly prý činěny všemožné pokusy. Sypali do Trebiňščice hoblovačky i papírky, nalévali barviva, anilinu, ale v žádné vodě jinde vyvírající nenašli pak těch známek. Hoblovačky kdesi v podzemí uvázly, zbarvená voda dalším tokem koryty tajemného podzemí se zfiltrovala, vyčistila. Přes to odbor-

níci, jak řečeno, soudí nyní, že je původ Ombly zjištěn.

Tajemných takových toků jest ostatně na jihu více. U Mostaru v Hercegovině na příklad Buna a Radobolje. Pod mocným horstvem Krasu jsou podivuhodné dutiny a nádrže vodní. —

Vracíme se po krátkém odpočinku do Gruže.

Taky údolí Ombly hovoří k vám tesklivou řečí minulosti a je plno stop někdejšího přepychu. Vidíte stavby nepochybně původu šlechtického, stavby s krásnými portály, schodišti, verandami, dokonce i se znaky v průčelí — ale někdejšímu tomu panskému příbytku chybí střecha, stropy jsou propadlé, sochařské ozdoby otřískány — a v zedraných palácích těch sídlí nyní chudina.

Vidíte štíhlá sloupení v zahradách s půvabnými kdysi hlavicemi, sloupení, která tvořívala kdysi útulná loubí, bujně zarostlá popínavými rostlinami; vidíte sloupky někdejších besídek, krytých samorostlou zelenou střechou, zadržující palčivé paprsky jižního slunce; vidíte již pouhé stopy nádherných někdy vodních nádrží, z nichž tryskaly chladné vodomety. V těch loubích, v těch besídkách a glorietech zaznívalo kdysi tajené šeptání a dvoření mladých nobilů, jemuž odpovídalo vzpírání nebo tlumený smích krasavic. Dávno, dávno vše pominulo. Loubí jsou strhána, besídky se rozpadly, vodojemy zpustly, záhony vzácných květin byly rozmetány — rody nobilů

vymřely, a dnes v někdejších jejich nádherných a jen rozkoši zasvěcených zahradách pěstují venkované zelí, okurky, saláty.

Jenom na jižním břehu Ombly, nedaleko Gruže a zmíněného přívozu přes vodu, stojí opodál silnice vila hraběte Cabogy, skrytá v krásném, stinném parku.

Z pramene Ombly vede do Dubrovníka severně a západně kolem vrchu Sv. Srgje vodovod asi osm kilometrů dlouhý, na předměstí Pilské.

Než odjedete od pramene Ombly, ještě si zajděte několik set kroků jižně, asi v pravém úhlu, kde se otvírá další, dříve zrakům vašim skryté údolíčko, a v něm spatříte rozkošný háj cypřišový. Rádi byste tu pomeškali, neboť místečko to dýše kouzlem, ale slunce se sklání, zanedlouho utone v moři, a brzy po západu nastává tma. Litujete, ale není pomoci. Musíte domů, do hotelu. Těkáte zraky po všem okolí, abyste si vtiskli jeho čarovný obraz v pamět. Ne, na Omblu nezapomenete. Ale jistě vám letí hlavou pomyšlení: zdali se sem ještě někdy zatoulám?

Trsteno (Cannosa).

Asi dvakrát v týdni byly stoly v jídelně hotelu „De la ville“ pokladeny plakáty, jež oznamovaly, že odpůldne podniká „Ida“ výletní plavbu do Trstena. O Trsteně hovoří se jak o po-

hádce, bylo by hříchem zameškati. Rychle tedy obědváme, abychom včas byli v Gruži, kde „Ida“ leží na kotvách, jak se po námořnicku říká.

Myslím, že „Ida“ vůbec nemá kotev. Slyšeli jsme již, že je to „menší loď“, ale tak maličké jsme se přece nenadáli. Ohlíželi jsme se, kde leží, nikde nic. Až nás kdosi upozornil, že tamhle pod molem — — Ano, skutečně pod molem tulilo se plavidlo kalibru asi známých pražských „šroubků“ někdy Goldmannových, a myslím, že ještě o hodný kus menší. Tázavě jsme po sobě hleděli — ale nic naplat; lístky jsme již měli od číšníka z hotelu, a tak tedy chutě na „palubu“! Vlastně na paloubku. Málem nám visely nohy do moře, když jsme se podél bradlení usadili. Asi třicet osob „Ida“ pojala, zazvonila, a vyrazili jsme z přístavu. Věru, pouhá námořní hračka. Nedej Pánbůh, aby se právě dnes nějak moře „znepokojilo“! Ale moře mělo rozum a den byl jako křišťálový. Motorek drcal, drcal pod palubou a šedivě natřená „Ida“ sklouzala po vlnách směrem severozápadním, minula ústí Ombly a plula podél a nedaleko břehu plnou hodinu. Před našimi zraky se rozvíjel čarokrásný obraz. Po levé straně naší vynořují se ostrovy, po pravé se rozkládá nádherná krajinka pobřežní na úpatí příkrých, skalných vrchů Krasu. Co v našem podnebí jen zřídka vídáme ve sklenících a vždy jen zakrslé, jako zastuzené, tam bují a kvete pod širým nebem. Sady mandloňové, smokvoňové, mo-

rušové, háje olivové, cypřišové, a zas rozsáhlé vinice, kře oleandrové a stromoví ovocné, stálé střídání, a z nádherného toho roucha zeleně, jímž jest pokryt úzký pruh pobřežní, vyrůstají vily zámožných a veselé domky venkovanů. Ale tu i tam rozpadává se v ssutiny i mnohý starý, nádherný kdysi palác. Neboť nikde zas nespatříte tolik zřícenin — a nejen palácových, ale i prostých, malých domků občanských, jako v Dalmácii. Co chvíle naskytne se vašemu pohledu kamenná krychle, zdaleka jako z dětské stavebnice „kotvové“ zbudovaná, zdivo dlouho vzdoruje všem účinkům povětrnosti. Stržena je střecha, vylámána jsou opažení vrat, rámy oken, co kde bylo ze dřeva nebo z železa, všechno odneseno kýmsi potřebným. Jen domek z kamenných kostek zůstal na svém místě, bývalý život v něm vyhynul. Mnohý vypadá na pohled zcela zánovně, nechápete, kam zmizeli jeho obyvatelé. Čím dále jsem pak šel na jih, tím častěji se mi zjev ten naskytoval, v Boce Kotorské a teprv na Černé Hoře! Našinec to nechápe, u nás podobných zřícenin venkovských, malých domků téměř nevídati.

Bylo mi podáno dvojí vysvětlení. Jednak prý jsou to domky lidí, kteří odešli za štěstím do Ameriky. Odešli s majetkem pohyblivým, domek ostavili. Zdali jej dřív taky zedrali ze všech částí, jichž bylo možno jinak použíti, nebo stalo-li se tak teprve po jejich odchodu, nevím. Ale po-

slouží-li vystěhovalcům štěstí v Americe, vrátí prý se po letech, opraví svůj domek nebo vybudují nový a dožijí život v rodné zemi. Však i v Dubrovníce mi ukazovali nádherné vily někdejších vystěhovalců do Ameriky. Odešel muž, prostý loďař, jenž ani číst neuměl, a v Americe vyšinul se až na majetníka veliké loděnice. Po letech se vrátil jako milionář — dnes bytuje v krásné, pohodlné vile. Takových případů je prý hojně.

Za druhé prý jihozemec opouští svou kuču, když v ní vypukl oheň. Shoří střecha, vyhoří stropy, co ze dřeva, lehne popelem. Obyvatel unikl, ale již prý se do nešťastného domu nevrací, střechou ho nepokryje. Třeba hned vedle zbuduje si nové obydlí. —

Po hodině plavby zatočila „Ida" v malinký přístavek, a společnost se vydává vzhůru, po strmém úbočí, které by se nesnadno zlézalo, kdyby nebylo opatřeno schody. Asi v polovině odbočuje cesta vlevo, ke vchodu do parku a letohradu hraběte Gučetiče čili Gozze — mnohá rodová jména dalmatská mají dvojí tvar, vlašský a slovanský. Gondola — Gundulić, Ghetaldi — Getaldič, Sorgo — Sorkočević, Bona — Bonić, Cerva — Crijević atd. Gučetičové jsou potomky staré šlechty. Však taky proslulé jejich letní sídlo v Trstenu dýše starobou, starou, minulou nádherou — a chátrá, schází.

Babka u vrat si nás spočítala, vybrala od

každého asi padesát haléřů a vpustila nás dále. A po tomto prosaickém uvítání vstoupili jsme tedy v sad, jemuž kdysi říkali Versailles Dubrovníka. A leží tu skutečně park hrabat Gučetićů na svahu skály jako dojemná báseň z minulých časů, jako fantastická dekorace, jako bohatá snůška všeho, čemu kdy země dopřála vyrůsti a vykvésti, v bohatý plod vyzráti. Flora jižní se tu snoubí s florou až nejzazšího téměř severu. Tu réva, která vyzrává v ohromné hrozny, z nichž prýští těžké víno, které arci nelze nikde koupiti. Jen převzácným hostům dostává se ho pohár od majetníka. Tu bambus a opodál severní borovice, tu chlebovník, strom kafrový, cypřiše, a zase hlohy, smrčí a duby (mezi nimi 700letý velikán). Rostliny tohoto pohádkového sadu nikdy nepozbývají své zdoby, listoví, a v zimních měsících kvetou tu vzácné, nádherné růže. Koruny prastarých platanů šumí vám nad hlavami, opodál se nalévají plody mandloní. Kolik bylo by třeba místa, abych mohl vypočítati, s čím vším se tu setkáváte! A z parku a s letohradu báječný výhled na modrou Adrii, na blízké ostrovy.

Staletí přeletěla nad tímto vzácným sadem, a je do něho vepsáno kus historie. Z hraběcího rodu, jemuž náleží, vyšlo několik rektorů, náčelníků dubrovnické republiky. Velmožové dubrovničtí trávili zde chvíle odpočinku, slavnosti a plesy šumívaly tu všemi prostorami, za blouz-

nivých jižních nocí zářila tu tisícerá světla. V čarovném tomto koutě země zasníval se nad mořem slavný Tizian a korunovaní panovníci bývali tu hosty, tak na příklad císař František, císařovna Karolina, zde pomeškal arcivévoda Maxmilian, pozdější císař mexický, s chotí Šarlotou.

Básník, romanopisec nalezl by tu vděčné a vzácné dějiště pro své výtvory, a scenerii, kteréž není rovně. Ba i libretista. Hotový motiv k opeře (ač není-li již napsána) podává v Průvodci svém po Dubrovníce A. Schmalix, látku sice ne novou, ale taky život opakuje svoje dramata.

Roku 1640 byla zasnoubena Tereza de Basegli jistému patriciovi, jehož však z hloubi srdce nenáviděla — jistě milovala jiného a snad méně vzácného a vynikajícího muže, kterému by ji nebyli dali. Marný byl její odpor, oddali ji s ženichem nemilovaným. Nedočkal se noci svatební — nešťastná nevěsta uprchla po oddavkách do Trstena, do snivého toho parku, šílená těkala jeho houštinami a zoufale volala po milenci pravém, ale vzdáleném — a snad i zavražděném, kdož ví? Po několika dnech marného pátrání našli ji v sadě mrtvou. Její vlasy byly propleteny růžemi a vavřínem. Obraz nešťastné krasavice visí v zámku trstenském. —

Ale čas kvapí, nutno ještě podívati se výše do samé obce Trstena. Stoupáme tedy a brzy jsme nahoře, na rovince, kde se rozkládá malá vesnička. Uprostřed krčma, a krčmář již nedo-

čkav vynáší na stoly pod platany víno, sýr, jaja (vejce), salám a kruh (chléb). Viděl dávno zdola blížící se společnost.

Krásné to místo, ale bylo nám spěchati dolů ku přístavku. Shltli jsme malé občerstvení, více pozornosti však jsme věnovali dvěma ohromným, věkovitým platanům, jimž snad není v světě podobných. Kmen většího z nich má u země pětadvacet kroků v objemu, a koruna jeho je tak rozsáhlá, že kráčíme-li přímo od severního konce větví k jižnímu, třeba nám učiniti sedmdesát kroků! Kolik století uplynulo od toho dne, kdy byl zasazen? Zdali ne celé tisíciletí?

Ale rychle, rychle, aby nám „Ida“ neutekla! Neboť na vše, na prohlídku parku, na pobyt nahoře v obci vyměřuje její patron — celou hodinu! A polovinu toho času ztráví turista výstupem a sestupem, okamžikovou zastávkou kdesi u vzácného stromu, u nevídané květiny.

Prý čeká parníček jen hodinu, aby nespálil dole mnoho uhlí. Ale za krátkou tu plavbu dává si platit dva zlaté za osobu, což za třicet, pětatřicet osob činí 60—70 zlatých. Bezpříkladné toto vykořisťování obecenstva celou společnost roztrpčilo. A kdo kdy podniknete výlet do krásného Trstenu, raděj si najměte povoz! Je to dražší, ale zato pomeškáte nahoře, jak dlouho libo *vám* a ne podnikateli „Idinu“. Nebo vyčkejte dne, kdy pluje větší parník („Gruž“) směrem k Trstenu; ráno vás vylodí pod parkem a

večer na zpáteční cestě zase vás vezme na palubu.

Ano, ale toho všeho jsme se dověděli pozdě, kdy jsme seděli již na palubě vrátkého plavidla. Chystali jsme se sice na opětnou výpravu do Trstena, ale již k ní nedošlo. A všichni jsme si pak slibovali:

„Nu, tak tedy, až přijedeme do Dubrovníka po druhé.“

Neboť Trsteno stojí za to, abyste tam ztrávili celý den.

XVIII.

DROBOTINY.

Viděl jsem celou řadu vyobrazení Dubrovníka, barvotisků i kolorovaných čili iluminovaných fotografií, litografií atd., avšak ani jediné z nich nesouhlasilo se skutečností. A nedivte se tomu. Iluminátor kteréhosi závodu švýcarského nebo německého určuje barvy podle obvyklé šablony: jakousi zahnědlou barvou pokryje zdivo domů a hradeb — a nebývají-liž střechy taškové? a nejsou-li tašky červené? — a tak dopadne všechen kryt města červeně! Ale tak Dubrovník nevypadá. Krom několika málo jen střech červených — a to novějších — nikde neuráží oko divákovo barva křiklavá. Jeho kolorit má jediný základní tón, světlou šeď, materiál, z něhož jest město vystavěno, je šedý vápenec. Hledíte na

Dubrovník s okolních návrší — od Bellavisty i od Pločí, ze schodovitých ulic na svahu vrchu Srgje i od kláštera sv. Jakuba za Pločemi — za každé doby denní, z rána, v podvečer i za plného jasu slunce poledního, a vždy a se všech stran jeví se vám obraz vzácné harmonie s modrou hladinou Adrie pod městem: Dubrovník bělavý a někdy jako zahalený jemným, stříbřitým závojem. Střechy jeho nejsou červené, ale jsou pokryty prejzy neb taškami rovněž světlými, jako šamotovými, a tato jistě bezděčná zladěnost dodává obrazu zvláštního půvabu. Vypadá Dubrovník z povzdálí, jako by byl vybudován z jediné jen hmoty, od základu po komíny, a přece není jednotvárný. Pokaždé, když vracejíce se z vycházky blížili jsme se k městu, dívali jsme se s opětným zanícením na bělošedé jeho roucho, a když se o hmotnou skupinu slitých jeho ulic a tulících se k sobě střech opíralo plnou silou slunce, připadal nám Dubrovník, jako by právě byl vystoupil z mléčné koupele.

Kdybych jej měl pojmenovati nějakým přívlastkem, nazval bych jej *Dubrovníkem bílým.*

*

Mohl bych jej však taky pojmenovati Dubrovníkem *černým.* Nebo ještě jsem neviděl, aby se kde hemžilo tolik hnědých a černých kuten, komží, klerik a širáků jesuitským podobných jako v Dubrovníce. Vidíte v nich a pod nimi staré

pány, vidíte mladé kleriky a vidíte konečně průvody chlapců výrostků dvanáctiletých a čtrnáctiletých, jako zašitých v kutny až po paty, s širokými límci a v širokánských černých kloboucích, protažených černými šňůrami. Nevím, jakých internátů jsou to chovanci, ale těmto dětem slušel řeholnický ten kroj nejméně.

Kontrastoval tolik s jejich mlaďoučkými, oblými a posud bezvýraznými tvářemi, z nichž vyzíraly zvědavé neb udivené zraky na všechen okolní, živý a jim skoro již neznámý svět, z něhož byli chlapci odvedeni v klášterní klausuru.

O Veliký pátek naskytla se nám neobvyklá podívaná. Když se setmělo, vyšel z hlavního chrámu (Velika Gospa = chrám Panny Marie) za Rektorským dvorem dlouhý průvod, znázorňující tuším pohřeb Kristův. Kráčeli v něm řečení již chlapci, klerikové, mniši, světští kněží v ornátech, spolkové, hudebníci, zpěváci, muži i ženy. Zdlouha táhl průvod městem, množství voskovic rozlévalo žluté světlo, zněla tlumená hudba, již vystřídával jednotvárný, žalný zpěv, šířila se vůně kadidla. Průvod mizel v dáli, zpěv domíral, ohnivé jazyky rozžehnutých svěc ponášely se po obou stranách průvodu jako bludičky. Byl to v noční temnotě obraz pochmurný, přímo středověký.

Na místě, kde nyní stojí chrám Veliké Gospy, stávala za dávna stará katedrála dubrovnická, založená prý anglickým králem Richardem Lvem

(Lvísrdce) z vděčnosti, že se mu v Dubrovníce dostalo útulku. Ale stará katedrála byla zničena strašlivým zemětřesením r. 1667, 6. dubna, na Škaredou středu, a v ssutinách svých pohřbila všechny zbožné, kteří se tu byli shromáždili. V Rektorském paláci zahynul náčelník republiky, rektor Šimon Ghetaldi s celou rodinou. Zahynula veliká část obyvatelstva, že jen asi pět set lidí bez pohromy přežilo strašlivou, skutečně škaredou tu středu, téměř všechny paláce šlechtické na Stradoně se zbořily a vzal za své i největší díl šlechty i bohatého měšťanstva, takže — aby mohla být znova zřízena vláda republiky — bylo po zemětřesení senátem povýšeno mnoho občanských rodin ve stav šlechtický. Bylo to strašlivé neštěstí, zhoubné to zemětřesení, ale v následovavším povyšování občanů za šlechtice vězí kus hořké ironie. Jako by týž lidé bez erbů nebyli dovedli říditi osudy republiky! Ostatně Petermann ve své knize o Dalmácii uvádí, že z rodů po zemětřesení zušlechtěných zbývá jediný, poslední, rod Natali.

(Nár. listy r. 1906.)

XIX.

DO KOTORU.

Konečně se nám chvílemi ukazuje slunce, vlévajíc v nás nový život po dlouhé letošní zimě; po nebi se sice ještě honí šedivá oblaka, ale nad

hlavami vane proudění svěžího, vonného vzduchu a v hruď vkrádá se tucha nového jara.

Pod paprsky slunečními, pod prosvítající modrou oblohou vracejí se s novou silou vzpomínky na břehy dalmatské, na bílý, snivý Dubrovník, a jim v zápětí probouzí se mocná touha: kéž mi v životě ještě jednou dopřáno spatřiti krásný Dubrovník, Lapad, Omblu, San Giacomo! A jako na Dubrovník, vysunutý na skále do modrých vln Adrie, vzpomínám i na idylickou zátoku, na rozkošný kout světa, který může být nazván „zátiším Adrie", na půvabnou Boku Kotorskou.

Konečně jsme se tam vybrali.

Probudila se krásná sobota 21. dubna. Časně jsme byli na nohou, vše bylo zchystáno na výlet. Sehnali jsme místo velkých svých zavazadel malé tlumoky — vypomohl nám i vzácný krajan rytmistr ze Sarajeva — na Pilech vsedli jsme do vozu, po dvacíti minutách byli jsme v přístavě gružském, a tu nad molem houpal se již veliký bílý parník Ungarokroaty (chorvátsko-uherského Lloydu) „Gödöllö", týž, jímž jsme před třemi týdny připluli ze Splitu.

Zakotvil tu asi před hodinou a již se chystá na plavbu další, do Kotoru. To jest jeho konečný cíl.

Rychle jsme zakoupili lístky — a to druhé třídy; na tuto krátkou plavbu netřeba vyhazovati za třídu první — vyběhli jsme po šikmém můst-

ku na palubu, přátelé nás provázející zvolali za námi sborem nazdar! — zamávali šátky, a deset minut po deváté „Gödöllö“ odrazil.

Pět nás bylo. Profesor z Prahy, ředitel gymnasia z Bosny, Čech, továrník z Moravy a já i můj mladý společník.

Jaká rozkoš plavby! Klidné bylo moře, jen se lehounce čeřilo. Propluli jsme mezi ostrovem Lokrumem a Dubrovníkem, jejž jsme teprve nyní s paluby parníku viděli v celé jeho velikolepé výši na skále nad hladinou moře, brzy potom šuměla paroloď mimo skalnaté, rozervané pobřeží San Giacoma, plné ostrých útesů a slují, hluboko se vřezávajících, nad nimiž ve výši se rozkládají terasovité zahrady, plné vzácné vegetace, a bohaté vinice. O chvíli později otvírá se cestujícím výhled v půvabnou Župu Brenskou a za nedlouho na poetický, starobylý Cavtat.

Jako pohyblivá dekorace divadelní rozvíjí se před námi východojižně krajina pobřežní. Tu šťavnatá zeleň zahrad a stromoví kolem obcí, tu zas nahé, šedivé skály, a vysoko i daleko nad nimi, skoro již v oblacích, tyčí se výčnělky mocných hor hercegovských a Krivošije.

Hodiny patříte na velikolepý ten obraz a zraky se neunavují. Schylovalo se k poledni, parník se rozkolébával. Bylo to známkou, že se blížíme k Oštru (Oštri Rt, Punta d'Ostro), ke vchodu do Boky. Před tímto vstupem do veliké té zátoky panuje vždy větší proud, moře je neklidnější.

„Nepromeškejte Oštro,“ upozorňovali nás již v Dubrovníce.

Kterak bychom promeškali, myslili jsme. Vždyť se s paluby nehneme. Ano, ale právě tou dobou volali nás k obědu do salonu pod palubou. Ptáme se starostlivě, nezmeškáme-li tím veplutí v Boku.

„Nezmeškáte,“ odpovídali. „Proto dáváme oběd o chvíli dříve.“

Přes to jsme spěchali, abychom již zase byli nahoře, a měli jsme věru čas. Již se před námi otvírala veliká „huba“ Kotorská. (Vlašské slovo bocca znamená ústa, hubu, ale taky ústí, otvor, vchod do zátoky i samu zátoku.)

Vstup do Boky je střežen dvěma skalními jazyky; vlevo se tyčí Oštro, Oštri Rt, vpravo Punta d'Arza; ale tyto dvě skalní výspy jsou příliš vzdáleny, a jako by sama příroda chtěla vchod lépe ochrániti, vyzdvihla skoro uprostřed ostrůvek Rondoni. A tento s protějším výběžkem Oštrim jsou vlastními hlídači Boky. Na obou těch skaliskách, vysoko nad mořem čnějí pevné tvrze (tvrz na ostrově Rondoni se nazývá Mamola), důležité pro případ námořní války. Boka Kotorská jest největším přístavem Rakouska. Všechno válečné loďstvo — a byť i bylo stonásobné — ukryje se tam bezpečně a tvrze u vchodu by zabránily každému nepříteli vniknouti za ním. Arci zas říkají stratégové, že by nepřítel stejně snadno mohl celé takové loďstvo v Boce uvěz-

niti nalíčením zlořečených, ďábelských podmořských min před ústím Boky, a žádná loď neodvážila by se uniknouti.

Ale na nic takového jsme teď nemyslili. Nové, velikolepé divadlo se nám zjevilo. Vzhlíželi jsme vzhůru ke tvrzím, které trčí na skalách jak orlí hnízda.

Propluli jsme, ale ještě nejsme v Boce samé. Veliký basin, který nás teď pojal, podobá se předsíni Boky. Ještě nám jest proplouti užším hrdlem, na jehož pravé straně vystupuje ostroh Luštica, na levé Kobila.

Boka se skládá ze čtyř velikých zálivů. Prvému vévodí Herceg Novi (Castelnuovo), půvabné, rozkošné město na vysokém skalnatém břehu; druhý je záliv Tivatský (Teodo), třetí Risanský a čtvrtý konečně Kotorský, a v tomto nejzáze, v samém jeho koutě, leží starobylý Kotor, pod mohutným pohořím, pod skalami již černohorskými. Ale tyto veliké zálivy vnikají zase ještě množstvím zátok malých hloub do pevniny.

Vepluvši do Boky, nastupuje paroloď křivolakou cestu vlevo, vpravo, napříč od stanice ke stanici, od přístavu k přístavu, vyloďujíc cestující, vykládajíc zboží.

Zde se moře nevlní, ani nečeří, ale parník sklouzá jak po oleji, hladina Boky jest klidná jako zrcadlo jezera. Tak nevinně vypadá, jako by se její povrch nikdy nezachvěl, jako by jí vítr nemohl pohnouti, jako by se každá bouře bez účin-

ku přes ni přenesla. Ale pravda, jen za krásného, slunného dne, jakým je právě dnešek.

A vašemu zraku naskytuje se zcela odlišná scenerie, než jaké jste posud uvykli. Nevidíte již skalnaté pobřeží po jedné straně a po druhé nedohlednou pláň mořskou. Parník šumí obrovskými, rozsáhlými vodojemy, obklopenými pobřežím tu plochým, znenáhla vystupujícím, tu stráněmi příkře vzestupujícími, a břeh je vrouben osadami většími, menšími, jednotlivými domky, zahradami, vinicemi. Všady zdá se vám plno života bezstarostného, klidného, veselého, nad modrou hladinou. Zdá se vám, že tu jste se octli v oné pohádkové končině, po níž touží, o níž sní všichni básníci.

(Nár. listy 24. 3. 1907.)

XX.

„OPIČÍ RUČKA".

Tehda před několika lety, když jsem se vracel z dvouměsíčního výletu do Dalmácie, nastoupil jsem zpáteční cestu po dráze přes Hercegovinu a Bosnu. Nejraději bych se byl plavil zas parníkem do Terstu, a nějakým hodně zdlouhavým, abych co nejvíce užil moře. Avšak můj společník si přál viděti obě řečené země, tehda ještě okupované a posud nepřivtělené k mocnářství, a již z Prahy měl zaplaceny okružní lístky přes Mo-

star, Sarajevo, Slavonský Brod, Pešť a Víden, i nezbývalo nic jiného. Později jsem arci nelitoval, ale těžce jsem se loučil s Adrií. A když nás vlak vynášel výš a výše, po srázných skalách a přes úzké hřbety, stále výše k Sv. Ivanu, a když nám posledně zmizela modrá hladina Adrie, bylo mi neskonale trudno. Zachvátila mě tesklivá tucha, že již nikdy moře neuvidím, a v té chvíli byl bych obětoval celý okružní lístek a vrátil se do Gruže. Ale vlak neúprosně supěl výše a teď se před našimi zraky rozkládalo jen moře skalné.

U večer jsme byli v Mostaru a ubytovali jsme se ve velikém hotelu „*Narenta*“, vystavěném v první době okupace vládou, aby cizinci a zvláště vysocí vojenští hodnostové měli kde bydleti, neboť „hotely“ z časů tureckých poskytovaly málo pohodlí. Přespali jsme v prvém patře ve velikém sále, v němž bydlely za návštěv Mostaru i nejvyšší osobnosti ode dvora a jehož ohromná okna byla asi dva metry nad podlahou, a brzy ráno byli jsme na nohou, abychom si prohlédli město aspoň povrchně, než se dostaví objednaný průvodce, mladý Srb mohamedán.

Již v Dubrovníce slibovali nám přátelé dvě nejlepší věci, jimiž prý Mostar vyniká: nejlepší víno „crno“ i bílou Žilavku a nejryzejší jazyk. Řeč v Mostaru i v okolí prý může býti nazvána srbskou toskánštinou.

O víně jsme se přesvědčili hned prvního večera. Pili jsme tmavé „crno“, které se rozlévalo

jak oheň všemi žilami, rozjařovalo mysl, rozpoutávalo jazyk, plašilo všechny chmury. Méně jsme za dalšího pobytu mohli posouditi jazyk, ač i nám nezkušeným jevil se značný rozdíl mezi mluvou zdejší a „dalmátštinou" dubrovnickou, která se srbochorvátštině podobá asi tak, jako se kdysi podobávala češtině pověstná pražská mluva tohoto rázu: „Hausmistr pucuje fotrovi na konku štábrlí šláfrok." Taky chorvátština dubrovnická je často jen zpaškuděná vlaština s koncovkami slovanskými, aspoň jak se na ulici mluví.

První naší pochůzkou v Mostaru byla cesta na poštu pro dopisy. A jak tu kráčíme dlouhými kroky za krásného, svěžího jitra májového, rozhlížejíce se novým okolím, zdá se mi pojednou, jako by o krok za mnou popleskávalo cosi po chodníku.

Ohlédnu se — a tu cape malé, černovlasé, černooké děvče asi osmileté nebo desítileté, snědé jak uzenina, v odraných šatečkách. Jeho bosé a prachem pokryté nohy tepou půdu a působí pleskavé ty zvuky. A děvče vztahuje ke mně ruku. Rád bych slyšel její hlas, jako jsem slyšel již z několika dětských úst, přelíbezný, dojímavý, i táži se: „Co chceš, dítě?"

Děvče neodpovídalo, jen vztahovalo hubenou ruku.

„Snad je němá," pravím k svému společníkovi.

Ale tu odpověděl za děvče kdosi jiný.

Po druhé naší straně a téměř v patách za námi kráčel vojenský šikovatel — a krajan. Neboť uslyšev moji otázku, pronášel ochotně:

„I není němá, jen kdyby chtěla mluvit! Je to takový neřádný spratek z cikánské ulice za městem. Má čich jako pes, každého cizince hned vyčenichá a žebrotou obtěžuje. To je mostarská ‚Opičí ručka‘ — jen se podívejte. A nic jí nedávejte!“

Slova krajana šikovatele zněla mi tvrdě, necitelně. Budiž, ať jí nedá, nechce-li. Avšak my jsme tu dnes a zítra kdes. Co záleží na nějakém krejcaru. Nevím, rozuměla-li taky malá cikánka každému jeho slovu, ale nepochybně chápala, že nás poddůstojník varuje, neboť po něm šlehla hněvivým pohledem.

Teprv teď, upozorněn jeho podivným pojmenováním holčice, které jsem posud hleděl do tváře, povšiml jsem si otevřené dlaně její vztažené pravice.

Vskutku opičí ručka! Dlouhá, útlá, tenkých prstů, a plocha celé dlaně šedivě modrá až do fialova, a kůže plná drobných vrásek a rýh, jako vídáme ve zvěřincích u malých opic.

I samy články tenkých prstů jako by byly nějak nepravidelně rozdělené. Učiněná ruka opičí.

Ještě se k nám ohlédl šikovatel, kráčející teď již před námi, a pronesl opovržlivě:

„Zhlídla se máma nejspíš na nějakém orangutanu...!“

Nevím, slyšela-li a rozuměla-li čili nic, ale druhý hněvivý pohled „Opičí ručky“ stihl vojína za jeho projev. Avšak to nebyl pohled očí dětských. Bylo to jako vyšlehnutí zraků dospělé bytosti ženské, vědomé si dokonale, že tu má co činiti s nepřítelem, jenž chce zabrániti, aby nedostala krejcaru almužny. A kdyby pouhý lidský pohled mohl na smrt uštknouti, rázem otráviti, šikovatel byl by se skácel. Tolik nenávisti vyšlehlo ze zraků drobné té postavičky v cárech. Kdyby se nebyl šikovatel vmísil, snad by bylo děvče z cikánské čtvrti pod Mostarem capalo dále za námi neobdarováno. Ale zdálo se mi, že třeba je za utrpěné příkoří usmířiti, i vložil jsem do vztažené modré dlaně drobný peníz. Děvče nepromluvilo, ale malá ruka rázem se zavřela, zaťala, jako by se žebračka byla obávala, že jí kdosi dárek zas vyrve. Zastavila se a podívala na dlaň, teprv když jsme popošli, načež loudavými kroky dala se v jinou stranu.

Za chvilku jsme dohonili krajana šikovatele. Pohodil hlavou, podíval se na mne stranou a řekl ke mně polo soustrastně a polo káravě:

„Teď ji máte na krku, když jste jí dal jednou. Potkáte ji třeba desetkrát za den a vždy bude znova žebrat a nezbavíte se jí, dokud nedáte zase krejcar. Holenku, to je s ní svízel, s panchartem!“

Zdálo se, že správně prorokuje. Odpůldne, když jsme podnikli procházku v blízkém okolí

Mostaru, a to s větší společností krajanů a s dvěma zdejšími občany, kde se vzala tu se vzala Opičí ručka. Ani nehlesla, jen úzkou, modrou ruku vztahovala, upozorňujíc tak na své podivné znamení a zdůvodňujíc tím svoji žebrotu.

Domácí lidé ji zapuzovali, poznamenávajíce, že malá ta neodbyta je horší než zimnice, ale od krajanů přece dostala nějaký krejcar.

„Tím již naše náklady cestovní příliš nevzrostou,“ odpovídáme, „a ať na nás malá ta nešťastnice někdy vlídně vzpomene.“

Nebo dívčina byla patrně přece jen němá. Ale zato tím výmluvnější byly její veliké, černé zraky.

Bylo k večeru, když jsme se vraceli do města, ježto nás cestou přepadl prudký déšť. Přečkali jsme jej v malé „kavaně“ u silnice, jejíž majetník Srb mohamedán vařil nám hustou černou kávu po turecku v malých měděných konvicích (djezve) přímo v peci, na žhavém uhlí, a naléval do drobounkých číšek, číšku — za tři krejcary! A to již proto, že v nás viděl „panstvo“. Den před tím cestou do Mostaru platili jsme ji na nějaké zastávce dvěma krejcary.

Byli jsme kdesi blízko nádraží mostarského, když jsem si chtěl zažehnouti doutník, avšak moje pouzdro bylo prázdné. A tu mě upozorňuje kamarád, který čadil jen cigaretami, že snad na nádraží dostanu. Ale ovšem žeť! Vždyť jsem si včera všiml tamní trafiky.

Omlouvám se společnosti, spěchám za kuřivem. Nová nehoda! Nemám drobných, třeba proměniti desítku. Zdrželo mě to chvíli, neboť prodavačka zkoumá bedlivě bankovku, není-li to snad padělek. Sáhovými kroky spěchám potom ke společnosti, aby dlouho nečekala, a cestou chvatně zastrkuji drobnou minci do kapsy.

Chřupe mi pod nohama čerstvý štěrk silnice a náhle za mnou cosi zazvoní, jako by na kamení padl stříbrný peníz. Skutečně zdá se, že mi z hrsti vypadla korunka. Zastavím se, hledám, ale kamení je tak vysoko nasypáno, že upadla-li mi korunka, zmizela v něm, utopila se. Nechci hledati, abych druhy nezdržoval, a skoro se taky stydím za svou nepozornost. Ještě nikdy jsem neztratil peněz, pokud pamatuji. Ale vše zavinil spěch. Nikdy nespěchejte, a nic neztratíte!

Ani jsem si hrubě nepovšiml několika malých uličníků v červených fezech, skotačících opodál, peroucích se, a ještě dále sotvaže se mi jen tak mihla malá postavička dívčí v rozedrané suknici. Čert vzal korunku, pravím k sobě, a chvátám dále.

Ale tolik jsem si přece uvědomil, a spíše jen jsem tušil než očima viděl, že jedva jsem něco kroků urazil, shlukli se malí skotáci na to místo, kde zazvonil upuštěný peníz. Nebylo pochyby, zaslechli to i ti mládenečkové a teď hledají. A ještě o chvíli později ozval se podivný

vášnivý zvuk, nepodobný hlasu lidskému, ale cosi jako zaječení nebo skřek ptáka dravce.

To mě donutilo, abych se ohlédl. A hle, čtvero nebo patero malých těch bosých uličníků válí se tam v jednom klubku na ostrém, bodavém štěrku. Rvou se o něco, všichni se všemi, a ječí při tom a řičí. A mezi nimi válí se děvče v rozedrané suknici. Chlapci útočí na děvče, děvče na chlapce. Cosi mě nutká, abych šel děvčeti na pomoc, neboť je zřejmo, že v nejbližším okamžiku podlehne přesile a snad zkrvaví. Ale než jsem domyslil a rozběhl se, tu již děvče se vzchopilo, poráží kluky jednoho po druhém neodolatelnými ranami drobných svých pěstí, poslednímu kleká na prsa, buší do něho, rve mu cosi z hrsti. A z hrdla vyráží pronikavé skřeky, podobné prvému, který mě na bitku upozornil.

Teď malá litice zdolala i kluka posledního, rázem cosi mu vyškubla, vzchopila se a běží ke mně s pravicí vztyčenou. Mezi palcem a ukazováčkem leskne se v záři sluneční cosi bílého — moje ztracená korunka. „Opičí ručka“ vyrvala ji malým nálezcům, jejichž počínání byla sledovala. Přibíhá s porvanými vlasy a v suknici ještě rozedranější než ráno, snědé její tváře jen hoří, úzká její dětská hruď pracuje, až jí z hrdla supí, oči vítězně planou. Mlčky podává mi peníz.

Zcela bezděčně sáhl jsem po něm, ale hned se vzpamatovav, vracím jej holčici a pravím:

„Tu máš, nech si, co sis vybojovala.“

Ale děvče prudkým posuňkem odmítá, vrtí hlavou, a sahajíc modrou opičí rukou do kapsy suknice vytahuje a okazuje mi, co ode mne dostala ráno a co dostala ještě pak odpoledne, jako by chtěla říci: „Nechci víc než co jsi mi dal — korunka je tvá.“

A nepřijala ji.

Třetího neb čtvrtého dne odjížděli jsme z Mostaru a „Opičí ručku“ jsme již nespatřili.

(Nár. listy 6. 4. 1913.)

XXI.

U KRAJANKY DOKTORKY. HOSTEM U OTCŮ FRANJEVCŮ.

Seděli jsme v mostarském hotelu „Narenta“, obědvajíce. Ještě jsme nebyli hotovi, když přišel pikolo:

„Ve vestibulu je nějaký pán, přeje si s vámi mluvit.“

A pikolo mi podával navštívenku: Gjuro Džamonja, redaktor „Osvitu“.

Podivil jsem se, kterak tu o mně kdo ví. Nikoho zde neznám a jsem tu vůbec teprve několik málo hodin, od včerejšího večera. Vzchopím se, spěchám do hotelové předsíně. Tu mne pozdravuje mladý, urostlý, statečný muž vlídného pohledu.

„Molim (prosím) vás, promiňte,“ pronáší zvučným hlasem. „Zvěděl jsem, že jste zavítal.

Zdráv jste došel! Přicházím, abych vás pozdravil a nabídl svůj průvod, nevyznáte-li se."

Velice mě potěšila tato vzácná kolegiální pozornost.

Gospodin Džamonja ještě se omluvil, že vyrušuje při obědě, ale počítal, že nás tak nejbezpečněji zastihne, než zase vyjdeme do města nebo v okolí. Umluvili jsme tedy schůzku na druhou hodinu.

A když potom přišel, bylo skoro první jeho otázkou:

„Viděli jste již svoji krajanku, gospodjicu (slečnu) Keckovu, naši ljekaricu?"

Odvětil jsem, že znám doktorku slečnu Bohuslavu Keckovu dávno z Prahy, ale zde jsme jí posud navštíviti nemohli, prohlížejíce dopoledne město. Hned nabídl, že nás k ní zavede.

Slečna Keckova bydlila v útulném, starém kamenném domku, jehož celé patro obývala. Uvítala nás velmi přívětivě a měla upřímnou radost, že vidí zas krajany a známé. Skoro jí zraky zvlhly.

Nepříznivý osud nedopřál této dámě, aby působila ve vlasti. Byla průkopnicí vyššího ženského vzdělání, vystudovala fakultu lékařskou, doktorátu mediciny nabyla tuším na švýcarské universitě, potom se někdy v letech osmdesátých usadila v Praze. Ale přišla předčasně. V Praze nebylo této první české lékařce dovoleno vykonávati praxi lékařskou — bylo jí dovoleno toliko

babiti. Její snahy se však nesly výše, i uposlechla po nedlouhém pobytu v Praze vyzvání zemské vlády okupované tehdá Hercegoviny a usadila se v Mostaru jako státní lékařka — a setrvala tam již na celý život. Do své vlasti se navrátila jen, aby tu zemřela (17. října 1911).

Avšak tehda byla slečna Keckova ještě v plné síle, zdráva a plna chuti ku práci. A byla hodně zaměstnána. K mohamedánkám nebyl připuštěn lékař, a byť i měly dušičku na jazyku. Byla tu tedy lékařka velmi vítána a taky pilně zaměstnávána, arci nejen u mohamedánek.

Slečna doktorka provedla nás celým svým příbytkem, v němž bylo zajímavo pobýti. Nevěděli jsme, čemu se dřív obdivovati. Byloť to učiněné museum. Za dlouhá léta svého působení v Mostaru léčila slečna i mnoho žen a dětí v rodinách nemajetných, kde nepožádala a nepřijala za svou pomoc žádné odměny peněžité. Avšak vděčné ženy a matky nebo jejich muži a otcové dostavili se po čase s nějakým dárkem na památku. Ale mnohdy i pacienti zámožní, vědouce, že to gospu (paní) doktorku zajímá, přinesli krom honoráře nějaký dárek a nezbývalo než přijmouti. Neboť co tamní lid s vážnou tváří, s nemnoha slovy a z vděčného srdce podává, nelze odmítnouti. Mnoho věcí pak i slečna sama nakoupila. A tak za léta vyzdobila svůj příbytek množstvím předmětů drobných i vzácnějších, nad nimiž srdce každého sběratele a milovníka zvlášt-

ností a starožitností musilo zaplesati. Bylo tu pestrých výšivek, záclon, pokrývek a koberců, bylo nádobek mosazných a měděných, nožů a všelikých nástrojů přepodivných tvarů a nám i neznámého účelu, náčiní i hříček vyřezávaných ze dřeva i z kosti, sedátek a taburetů, obrázků, trepek i pásů — slovem hotové domácí museum. Hrálo to všemi barvami, blyštěl se kov i sklo, vzorný pořádek i čistota panovaly v malé slečnině domácnosti. Všechny tyto buď levné nebo vzácnější předměty byly potěchou milé české doktorky a snad — snad jí dávaly chvílemi zapomenouti na starou, milovanou domovinu. Zvolené povolání, jemuž se věnovala se vší láskou a mnohdy i sebezapřením, poutalo ji k jejímu působišti, ale srdcem zalétala do Čech.

Slečna nám okazovala jednotlivé věci, vysvětlovala, avšak nový náš přítel pan Džamonja naléhal, abychom se vybrali do města i v okolí, a tak jsme po nedlouhém pobytu odcházeli z kamenného domku.

Z úst slečny doktorky jsme zvěděli, jaká byla v Hercegovině a Bosně za vlády okupační zavedena censura. Politikou ovšem slečna Keckova se nezabývala. Avšak i práce odborné, vědecké, tedy i lékařské musely býti v rukopise předkládány nadřízeným úřadům a teprv po „úředním“ schválení a povolení směly býti uveřejněny! Vláda okupační i v takovýchto pracích větřila „státní nebezpečenství“.

Cestou ulicemi jsme viděli, jak je naše krajanka známa a oblíbena. „Dobar dan! — dobar dan!“ znělo stále kolem nás, a mohamedánští Srbové v svém pozdravu vznášeli pravici a kladli ruku na čelo.

Přítel redaktor vyprávěl nám zas něco o konfiskační praksi okupační. Bylo-li číslo časopisu zabaveno, nesmělo vyjíti nové opravené vydání s prázdným prostorem, jako se děje někdy u nás, s pouhým nápisem „Konfiskováno“. Musilo býti vyplněno zase textem, aby čtenářstvo nebylo „znepokojeno“. Ale poněvadž nebylo vždy hotového materiálu po ruce, pomáhal si redaktor tak, že prostor zabaveného článku nebo zprávy vyplňoval — citáty z bible, někdy celými kapitolami.

Naše vycházka v půvabné okolí Mostaru, v rozkošnou zelenou krajinku (bylo na počátku května) se prodloužila, neboť na zpáteční cestě zastihl nás prudký lijavec. Poseděli jsme tedy v „kavaně“ u silnice ve stromořadí. Tam jsme viděli originální hmoždíř na kávu. Byl to pařez skáceného, uříznutého stromu, tkvící ještě všemi kořeny v půdě, asi půl metru vysoký. Tento pařez byl uměle vykotlán, vyhlouben, a do této dutiny sypal kavárník kávová zrna a palicí je drtil na moučku.

Vraceli jsme se pozdě odpoledne. Do blízkého nádraží vjížděl právě dlouhý vlak nákladní, plný mohutných kmenů, směrem k Dalmácii.

Sta a sta — ale ne, snad tisíce kmenů bylo tu naloženo.

„Odkud to dříví?“ tázi se.

„To všechno z Bosny,“ dostává se mi v odpověď. „Den co den až i šestnácte takovýchto vlaků plných kmenů projíždí Mostarem, tak se odvážejí bosenské lesy k moři.“

Podvečer byli jsme zase již v městě. A tu přítel Džamonja praví:

„Pánové, libo-li vám, navštívíme otce Franjevce (Františkány). Jsou to dobří moji přátelé.“

„Nevyrušíme je?“ tázi se. „Nebudeme obtěžovati?“

„O, rádi vás uvítají.“

Zamířili jsme ke klášteru Františkánů, zazvonili u fortny. Ale tu se rozpomínáme: vždyť je s námi dáma, krajanka doktorka! A ženy, jak známo, nemají do kláštera mnichů přístupu.

Fráter fortnýř otevřel. Nad zjevem gospy se poněkud zarazil. Avšak již přichází představený, a když průvodce náš Džamonja uvedl a pojmenoval dámu, uklání se důstojný kvardián a pokynem ruky pobízí dále:

„I gospa doktorka nám vítána. Vejdiž. Vejdětež, gospódo (páni)!“

Uvedli nás do přijímací světnice, vlevo z chodby, prostorné, klenuté, temné, a přece vlídné, starobylé. Za okamžik jsme byli obklopeni asi šesti nebo sedmi klášterníky. Samé statné postavy mocných hlav, výrazných tváří, zarostlých hu-

stými, temnými vousy. Brady některých sahaly až po pás. Zde všichni mniši a snad i kněží nosí brady vousaté, neboť mužů bezvousých mohamedán si neváží. Jiný kraj, jiný zvyk. Slušely dlouhé ty brady těmto řeholníkům rytířského zjevu velice, temné jejich oči jiskřily.

Zvěděli jsme později, že se tito bratři Františkáni v ústraní svého kláštera oddávají všelikému studiu. Jeden pěstuje zeměpis, jiný dějepis, jiný hvězdářství, lékařství, slovem, každý má svůj obor.

„Vy tedy z Prahy?“ oslovil nás jeden. „Ó znám Prahu českou, dobře znám.“

„Jakže, byl jste i v Praze?“ vyhrknu potěšen.

„Nebyl, avšak tuto ji znám,“ a popošed k polici, na níž byly mocné folianty ve vazbě ze sviňské kůže, přinesl foliant a rozevřel jej. Nevzpomínám již, jakého jazyka to byla kniha se starými dřevoryty, vypsání Prahy. Hned nám bylo útulněji. A jen jsme se rozhlédli, fráter sklepník přinášel dvě baňky jiskrného vína, černého i žilavky, a číše, a jiný fráter položil před nás krabici s výbornými cigaretami. Všichni jsme si zažehli, i krajanka doktorka, i vlídní hostitelé, kteří nás uctili chlebem a vínem.

„Jste vzácní hosté, zdaleka, popijte vína. A pozdravujte svou milou Prahu.“

Milou hodinu ztrávili jsme v klášteře. Důstojní mniši zpytavě nám pohlíželi v tváře, s úča-

stenstvím se vyptávali na Prahu, hovor plynul, a teď jsem vzpomínal, co nám v Dubrovníce pověděli o srbské toskánštině mostarské. Srozuměli jsme se s otci Františkány nad očekávání, jak jadrně, krásně mluvili, a kde se vyskytlo slovo nepovědomé, přítel Džamonja nebo krajanka doktorka tlumočili je nám.

Kázala slušnost, abychom nezdržovali nad míru, ale neradi jsme odcházeli. Potřásli nám rukama a přáli nám další „sretan put“ (šťastnou cestu) a zvali, zavítáme-li kdy ještě, abychom zase přišli.

Doprovodili jsme slečnu doktorku k jejímu příbytku. Srdečně se s námi rozloučila a vstupujíc do domku ještě volala „na shledanou!“

Bohužel, bylo to poslední setkání. Snad ještě někdy překročí někdo z nás práh pohostinného kláštera „Franjevců“, snad se setkáme i s milým Gjurou Džamonjou, avšak milou krajanku doktorku českou v Mostaru již nenajdeme. Vrátila se do vlasti, ale tu navždy ulehla v rodnou půdu, zachvácena předčasnou smrtí.

(Nár. listy 20. 4. 1913.)

XXII.

NEUTĚŠENÁ ZASTÁVKA. ÚTĚK ZE SARAJEVA.

Prvním naším průvodcem, jejž nám z hotelu „Narenty“ objednali, byl mladý, asi dvacetiletý Srb v kroji domorodců, patrně hoch, který se

dával zjednati na všechny práce, jež mohl konati, na poselství, donášku zavazadel atd.

Přišel, uklonil se a položil ruku na čelo, z čehož jsem soudil, že jest vyznavačem islamu.

„Tys mohamedán?“ táži se.

Zdálo se mi, že se jeho tvář nějak zachmuřila.

„Co ti mám vykonati?“ tázal se místo odpovědi.

Byl jsem potom kýmsi upozorněn, že moslimové neradi slyší slovo „mohamedán“, v němž se jméno jejich proroka jaksi bere nadarmo. Neměl jsem o tom arci ani potuchy a snažil jsem se mladého mohamedána udobřiti několika cigaretami.

„Provedeš nás po městě, okážeš nám, co tu hezkého a památného.“

„Bädeker“ je sice dobrá věc, „Mayer“ taky a jak se všechny ty knihy pro turisty jmenují. Ale živý a zdejší průvodčí je vždy nejlepší.

Překvapil mě značný počet „haremů“ čili hřbitovů (na rozdíl od slova „harém“, příbytek žen), rozložených po celém městě, i v ulicích velmi živých. Arci bylo zřejmo, že na mnohé hřbitovy, travou zarostlé a s propadávajícími se podivnými náhrobky tureckými dávno se nepohřbívá. Rozumí se, že nás zavedl i na tak zvaný „římský“, skutečně však turecký most, vypínající se jediným obloukem asi dvacet metrů nad řekou Neretvou. Tu nám líčil, kterak malí cikáni ská-

kávali s mostu pro pouhý krejcar, vržený do průhledné vody v hloubi, a turisté házeli neúnavně krejcary do řeky, aby se nabažili krkolomného toho divadla. Ale nyní jsou produkce ty zakázány a malí kloučkové tam jen o krejcárek žebrají. Za mostem, jistě v nejstarší části Mostaru, uvedl nás průvodce taky do malého mlýna, jehož stoupy valchovaly právě hrubé vlněné houně. Veškeré zařízení tohoto mlýna bylo tak prvotní, starodávné, jako jistě bývalo již za dob římských, za všechna ta staletí nic na něm se nezměnilo.

Mlýn byl zamčen, když jsme k němu přišli, a mladý náš vůdce musil teprv kdesi sehnati „pana otce“ mlynáře, taky mohamedána. Přišel, ochotně odemkl, mlýnkem nás provedl. Byl to letitý muž, ostýchal jsem se jemu za prokázanou ochotu nabídnouti odměnu, ale přitarabil se odkudsi jeho synek, prohlížející si zvědavě cizince. Tomu tedy podávám nějaký peníz a chlapec dychtivě po něm sáhl. Ale než dosáhl a než jsem mohl bakšiš vpustiti do jeho umouněné dlaně, rozpřáhl se starý mlynář a vrazil kloučkovi takovou herdu, že odletěl na pět šest metrů a pak všecek zahanben se odplížil.

Po všem, co jsem kdy o bakšiši a jeho vymáhání četl a slyšel a posud i viděl, bylo mi toto počínání starého mohamedána nepochopitelné. Dostalo se mi však později v Dolní Tuzle další lekce v té věci, a tu jsem vyrozuměl, že moha-

medáni *Srbové* mají k bakšiši stanovisko zcela jiné než Turci. Mládež arci ochotně a vděčně vztahuje po něm ruce.

Někdy k poledni jsme se vrátili zase do středu města a přiblížili se k jedné z mostarských džamijí, tureckých modliteben, s jejíhož minaretu právě muedzin vyzpěvoval svoje průpovídky. Poskrovnu scházeli se mohamedáni, setřásali s nohou trepky a škrpály a buď bosi nebo v silných, jako plstěných punčochách vstupovali dovnitř na polední modlitbu.

Rád bych byl taky vstoupil, abych viděl, jak taková svatyně turecká a pobožnost v ní vypadá, ale nevěděl jsem, jak se zachovati, abychom nikoho nepohoršili. Máme se taky zouti? Ale bylo po ranním dešti a všady plno bláta, mohamedáni ťapali v něm a nabírali ho na punčochy. To není věc příjemná. — Náš mladý vůdce, vida ty rozpaky, mávl nedbale rukou a řekl: Vstupte jak jste! — Vešli jsme tedy, ale náš vůdce nás neprovázel. Počkal venku. Patrně se již zrána namodlil na celý den.

Vnitřek modlitebny byl holý, studený, bez ozdob. Toliko v čele byla jakási malba na zdi, napodobující cosi jako koberec. Pod ní stál mladý ještě muž, vztyčující se a zas se ohýbající a sklánějící, vzpínající ruce a jednotvárným hlasem cosi provolávající. Kolem něho bylo roztroušeno několik postav, poklekávajících, shýbajících se, dotýkajících se čely dlažby a mumlavě opa-

kujících po předříkávači, jenž však nebyl knězem, toliko nějakým ochotníkem. Pomalounku jsme se odvažovali dále do středu, blíže ke skupině. Nikdo si naší přítomnosti nepovšiml, ničí zraky neotočily se po nás. I všichni, kdož později přicházeli, kráčeli mimo nás, očima o nás ani nezavadili. Mysl všech se upínala jenom na vlastní pobožnost, na výkon modlitby, a my jsme pro celé to skrovné shromáždění zůstávali jako neviditelní. Polohlasné mručení věřících a modlících se zaléhalo v náš sluch, a bylo v tom cosi ponurého. Zač se modlili? Toliko za spásu duší svých? Nebo i za to, aby jejich domovina zas byla vrácena panství islamu? Nerozuměli jsme ze všeho ani slova.

Beze šustu a pozpátku jsme se vytratili z džamije, venku ovanul nás opět svěží vzduch a dech rušného života.

Po dvoudenním neb třídenním pobytu loučili jsme se s Mostarem a nastoupili další cestu k Sarajevu. Litovali jsme pak velmi, že jsme pobyt v Mostaru a krásném půvabném jeho okolí neprodloužili, neboť v Sarajevě očekávalo nás netušené překvapení. Přibyli jsme tam po úzkokolejné dráze někdy po sedmé hodině večerní, nepamatuji, zda 3. nebo 4. května. Na nádraží jsme spatřili několik krajanů, s nimiž jsme se setkali již v Dubrovníce, ale ti právě odtud odjížděli. Vyprovázel je krajan major, výborný muž vzácně jemné povahy, který dříve taky ně-

jaký čas meškal s námi v Dubrovníce. Tehda nás pozval, až se zastavíme v Sarajevě, abychom ho navštívili. Měli jsme ostatně doporučení k několika osobám, i vyšším hodnostům úředním, kteří nám měli umožniti návštěvu a prohlídku veliké sarajevské továrny na koberce a tabákovny.

Ve chvatu příjezdu a odjezdu vlaku, v podivném nepokoji a přebíhání na nádraží, v kvapném nastupování do vagonů a letmém loučení krajanů, kteří jakoby před něčím prchali, nebylo času na otázky ani na odpovědi. Teprve když vlak zase vyduněl z nádraží, dále ke Slavonskému Brodu, bylo nám stručně oznámeno, že v Sarajevě právě vypukla stávka dělnictva v tabákovně i kobercovně. Závody byly zavřeny. A právě dnes, asi dvě hodiny před naším příjezdem, vytáhlo vojsko proti lidu, srocujícímu se a hlučícímu na ulicích a náměstích, a když neuposlechl vyzvání k rozchodu a vyklizení prostranství, bylo do něho páleno. Hovořeno o počtu zastřelených a těžce zraněných — později, bohudík, obmezil se původní počet na dvě toliko oběti. Smrtelně byl zasažen prý jistý student a — důstojnický sluha, jenž spěchal za svou povinností.

Vlak byl pryč, nám nezbylo než zůstati a vyhledati nocleh v městě takto znepokojeném a hezký kus od nádraží vzdáleném.

Pan major projevil naději, že zítra zas na-

stane klid, zval nás co nejupřímněji k sobě na druhý den a rozloučil se s námi.

Plni nevlídných dojmů jeli jsme omnibusem do města. Jen aby nastal klid!

Omnibus nás zavezl do jednoho z prvních hotelů, jehož majetník nebo nájemce byl žid, jako skoro ve všech hotelích hercegovských a bosenských. Je to výnosná živnost a nevyskytli se podnikatelé jiní. Taky prý podnikatelům židům kynuly podmínky co nejpříznivější, okupační vláda všady prý je podporovala, pokládajíc je na obsazené půdě za živel nejspolehlivější. A hrnuli se tam židé z Vídně a hlavně z Maďarska.

Složili jsme zavazadla a vydali se ještě večer na malou procházku městem. Vypadalo to všady skutečně jako „klid", ale my, kteří jsme podobných výjevů zažili již dosti v Čechách, v Praze, víme, jak se takový „klid" zjednává. Krámy byly zavřeny, mnohé ulice jako vymeteny, a potkávali jsme nejen jednotlivé hlídky vojenské s nasazenými bodáky, ale i celá oddělení, a tyto zjevy nesvědčily právě o spolehlivosti klidu. Kdesi v dáli i pod našimi nohami jakoby cosi vřelo. A vzezření domorodců, jež jsme potkávali, bylo pochmurné, zamračené, přísné.

Později nám pikolo v hotelu šeptem svěřoval — jako by se bál vyzrazení — že je radnice demolována. A rozumí se, že již dávno letěly telegramy do všech vídeňských listů o „hrozné" té demolaci. Bylo to nesprávné, jako skoro vždy.

Časně zrána jsme se vzchopili a šli se podívat na „pobořenou“ radnici. Byla celá, jako kdy před tím, nestalo se jí nic jiného, nežli že v ní bylo vytlučeno několik tabulí v oknech. Tomu se v žargonu zpravodajů vídeňských novin říká „Verwüstung“ a „Demolierung“.

Ale byla to první stávka v Sarajevě a v okupovaném území vůbec a nikdo nevěděl, jak to skončí. Proč jsme nezůstali v krásném, klidném Mostaru!

Jen jsme trochu prošli městem, položeným půvabně v údolní rovině a se všech stran obklopeným zelenými vrchy, a zamířili jsme do tureckého bazaru. Nemohli jsme dlouho prohlížeti vyložené tu předměty a přihlížeti ku práci živnostníků, robících tu před očima všeho obecenstva, krejčích, opankářů, atd. Bylo asi půl desáté, když náhle jakoby sem zavanula vichřice, vznikl šum od konce na konec, ozvaly se výkřiky, strhl se chvat, zboží skládáno, házeno dovnitř, krámy kvapně zavírány, obecenstvo prchalo domů. Kdesi v dáli se ozvaly vojenské polnice i bubny. Bylo po klidu. Znamenalo to, že zase kdesi se shromážďují stávkaři s nezbytným ovšem průvodem zahalečů a chasy chtivé výtržností, která vlastně vyvolává pak „ostrá“ opatření. Potkal nás jakýsi neznámý člověk a vida, že jsme tu cizinci, poradil nám: Jděte do svého hotelu, pánové, bude vám tam nejlépe. Abyste se nedostali do nějaké vřavy.

Poradil dobře. Za chvíli již všemi směry prchali poděšení muži i ženy, za nimi se objevily řady vojáků s napřaženými ručnicemi s bajonety jako k útoku. Na štěstí byl náš hotel nedaleko, nějakými postranními ulicemi dostali jsme se brzy pod střechu. A tu se nám naskytlo milé divadlo. Okna přízemní jídelny i sousední kavárny byla zabedňována silnými prkny, prkna tarasena příčnými břevny, v místnostech pojednou ztemnělých byla rozžehnuta světla. Vrata hotelu zamčena a vpouštěn dovnitř, jen kdo tam náležel.

Hoteliér přecházel pln starostí a obav průjezdem, na nás hleděl nějak nedůvěřivě. Rozuměl jsem tomu. Zdálo se mi vůbec od prvého okamžiku, co jsem překročil hranice Hercegoviny, jako bych byl pod nějakou dohlídkou. Šimralo to nějak. Jako v Mostaru, taky zde, než nás uvedli do hotelního pokoje, musil jsem vyplniti dole nesmírně obšírný „meldecetl". Odkud jsem, kam směřuji. Kde a kdy jsem se narodil. Kam přísluším atd. No, a jakého povolání, arcižeť. Psal jsem ovšem všady, že konám cestu pro zotavení, výlet, ale připojoval jsem taky svědomitě „člen redakce N. L.". A proto všady ta „pozornost"!

Jedné chvíle přistoupil ke mně hoteliér a řekl mi:

„Přijel jste nevčas. Nic tu neuvidíte. Raději jste měl jeti dále. Co tu budete dělat?"

„Počkám, až bude ticho. Rád bych se podí-

val do továren, do okolí. Sotva sem zas někdy přijdu."

„Nevím, nevím," odpovídal hotelier, „budete-li moci do továren. Všechno zavřeno."

Byli jsme v hotelu jak uvězněni. Nebylo pomyšlení na procházku městem. Všady plno hlídek. Co chvíle zazníval odněkud ryk, štěrbinami v bednění oken viděli jsme hloučky přebíhajících aneb honěných lidí. Venku jasný den, my tu v jídelně při večerním osvětlení. Velmi zábavné. Chvílemi jsme vyšli i do pokoje nahoru, ale zase nás to táhlo dolů, aspoň ke vratům, skrze jejichž mřížení přece jsme viděli na ulici.

Bylo k poledni, když za mnou nahoru přiběhl hoteliér, všecek udýchán:

„Jste hledán, pane."

„Kým pak?"

„Vojáky! — Račte dolů."

Zatrápená věc! Co mi chtějí vojáci?

Sešel jsem dolů do vestibulu. Tam dva vojíni s nasazenými bodáky, před nimi desátník s nějakým dopisem v ruce. Salutuje.

„Jste pan Y.?" táže se německy.

„Jsem. Čím mohu sloužit?"

„Pan major X. vzkazuje poručení, posílá dopis, mám přinést odpověď."

Vzácný krajan major poslal mi stručnou zprávu: „Posádka je konsignována, jsem od včerejšího večera v kasárnách, nevím, kdy se vrátím domů, nemohu vás tedy u sebe uvítati. Chcete-li

však navštíviti moji choť, velmi ji to potěší. Těší se na vás.“

Hoteliér stál opodál pln očekávání, zdali mě vojáci odvedou. Zhluboka oddechl, když jsem desátníkovi odevzdával odpověď a když tento pozdraviv se svými vojáky odešel. Od té chvíle hleděl na mne s velikým respektem.

Již jsem nespatřil pana majora ani jeho choť. Neboť ulice Tepebašina byla vzdálena asi půl hodiny cesty a nebylo lze pěšky proniknouti tam uzavřenými ulicemi jinými. Žádal jsem, aby mi z hotelu opatřili povoz, ale nebylo lze jej dostati. Nikdo nechtěl jeti.

Uvěznění naše trvalo dále. Snídali jsme, obědvali i večeřeli v zabedněné jídelně. Ven jsme vycházeli jenom na několik set kroků od hotelu, pokud vedla rovná ulice oběma směry, abychom stále měli na očích, co se kde děje, bychom se mohli včas uchýliti pod střechu. Toliko druhý den večer odvážili jsme se k veliké džamiji nedaleko, s jejíhož minaretu muedzin vyvolával. Byl pátek, mohamedánům sváteční den, a když se setmělo, vyskočila na minaretu zdola až k vrcholku četná světla barevná, červená, modrá, zelená, jako když veliké světlušky ji obletují. A jako by v městě byl největší klid, znělo s hora do tiché noci táhlé vyzpěvování muedzinovo. Nikdy toho večera nezapomenu.

Celé tři dny jsme čekali na uklidnění, ale marně. Sice ráno třetího dne táhl ulicemi jakýsi

městský zřízenec, v kroji bosenském, provázený bubeníky a trubači, a když nástroje utichly, vyvolával hlasitě všemi směry:

„Slobodno otvorit! Slobodno otvorit! Slobodno otvorit!“

A táhl s průvodem svým dále.

Avšak lidé pořád ještě nedůvěřovali, nikdo krámu neotvíral. Taky náš hotel zůstával i nadále zabedněn.

Již bych byl rád unikl, když jsme tu jen čas mařili, ale to nebyla snadná věc. Měli jsme těžká zavazadla, lodní kufr, nebylo lze dostati nosiče, sehnati povoz, a nádraží půl hodiny od města. Nikdo nechtěl jíti, nikdo jeti. Zamrzli jsme tu.

Konečně čtvrtého dne ráno popadl mě hoteliér na schodech:

„Pane, chcete odjeti k Brodu?“

„Velmi rád.“

„Tedy rychle, v devět odjíždí omnibus na nádraží.“

„Kdy jede vlak?“

„V jednu hodinu.“

„Pojedu tedy později.“

„Nemožno. Jede jen tento omnibus — a pak celý den nic. Jsem rád, že mohu aspoň tento vůz vypravit...“

Bylo půl deváté, a my jsme nebyli připraveni. Nahoru tedy! Sebrali jsme své svrchky a knihy, naházeli, nacpali je do kufrů, našlapali, zú-

čtovali s hoteliérem a byli jsme právě hotovi, když se kola omnibusu již rozhrčela.

„Počkat! — Ještě nás vzít!“

Vyházeli nám kufry na střechu omnibusu, vlítli jsme dovnitř — a sbohem Sarajevo, tys nás pěkně uvítalo, pěkně vyčastovalo!

Tu hlídky, tu kordon, tu četníci — ale jinak ulice prázdné, silnice k nádraží volná. Za dvacet minut byli jsme na nádraží — a tam jsme čekali plné čtyři hodiny, než přijel vlak, jenž nás pak odvážel někam k Doboji. Nejbližším naším cílem byla Dolní Tuzla a nedaleká Kreka se svými uhelnými doly, kde nás očekával starý přítel, ředitel dolů.

Tak jsme prchali ze Sarajeva.

(Nár. listy 4. 5. 1913.)

NA PALUBĚ „THALIE“.

I.

VELIKONOCE NA MOŘI! — HOTEL „BALKÁN“ V TERSTU. — ČEŠTÍ ÚČASTNÍCI PLAVBY.

Koho příznivý osud nebo snad i týravá choroba jedinkráte zanesly na palubu parníku, brázdícího hladinu mořskou, nezbaví se již touhy po opětné pouti široširou a bezednou říší Poseidonovou. Neboť jen tam, na nekonečné pláni vodní, dýšete nejvolněji a nejšťastněji, vzdáleni všeho pozemního třesku a rmutu.

Po třech letech ocitťuji se poznovu na palubě parníku rakouského Lloydu, tentokráte ne lodi obchodní, jako byla „Bosnia“, kterou jsem se plavil r. 1906 podél břehů dalmatských, ale parníku přepychového, jediného z celé flotty lloydové, určeného jenom ku plavbám zábavním, výletním, na palubě „Thalie“.

O několik neděl dříve nezdálo se mi o tom štěstí. Pojednou však zcela znenadání, zazněla přátelská otázka: „Nechtěl bys letošní velikonoce zažíti na moři?“ — Jsou otázky, na něž místo odpovědi vyvalíte oči. Tak jsem odpověděl i já v prvém okamžiku. — „Nu,“ znělo pokračování,

„Thalia pořádá velikonoční výlet na Středozemní moře. Sicilie, Malta, Kandia, Piraeus, Athény, Korint — to jsou tentokrát její stanice. Prvého dubna vypluje z Terstu, šestnáctého se vrátí do přístavu. Pluješ s námi?“

Malta, Kandia, Athény — kdo jen čítal o těchto končinách, komu jména ta byla po celý život pouhými toliko pojmy bez určité představy a kdo se do smrti nenadál, že by jen okem spatřil ty kolébky starých kultur a věkodějných zápasů: náhle až hlava se mu zamotá při pomyšlení, že by měl uzříti místa mnohatisíciletých památek a nohou na ně vstoupiti.

„Ó, jel bych, s radostí, avšak nutno uvážiti některé okolnosti, zejména — —“

„Všechno jest uváženo a vyřízeno, kabiny vyhledány a objednány, zde na příklad lístek pro tebe, číslo 46, téměř v samém středu lodi, koje nejméně pohyblivá za nepokojného moře — bude nám veseleji, pojede-li nás více —“

Vyzvání takového rázu sotva snáší námitek. Bylo vyřízeno. Velikonoce na moři!

Přichystali jsme se jako k severní točně. Ani kožich nechyběl v obšírném kufru. Zažilť jsem již, jak tam na slunném jihu dovede mraziti, uhodí-li nepohoda, a na palubě rychloparníku fičí skoro vždy. Tak tedy koncem března jsme se vydali do Terstu, s přestávkou na nocleh v Selzthale. Zavedeno sice v poslední době nepřetržité spojení rychlíkové s Terstem, — vyjedete dnes

o páté hodině odpůldne z Prahy a jste zejtra o půl dvanácté dopoledne v Terstu, — avšak tato jízda osmnácti a půl hodiny přece jen poněkud unavuje. Není-li to nezbytné pro úsporu času, lépe rozděliti cestu na dva dny. A Selzthal je skoro v samé polovině. Dorazíte tam po osmé večerní, když jste ráno o půl osmé vyjeli rychlíkem z Prahy. V hotelu u dráhy pohodlně i levně přespíte, druhý den o desáté vstoupíte do vlaku a jste o osmé v Terstu.

V Terstu nás očekával vytopený pokoj hotelu „Balkán", velikolepého podniku slovanského. Ohromná ta budova na Piazze della caserma pojímá v sobě hotel, výbornou restauraci i kavárnu s množstvím slovanských časopisů. Krom toho je umístěna v „Balkáně" slovinská tiskárna, spořitelna, Sokol, divadlo, pěvecký spolek. Veliké plakáty v průčelí oznamovaly provozování Šubrtova „Dramatu čtyř chudých stěn" na nejbližší neděli, na týden pak později koncert řízený Oskarem Nedbalem.

Vyspavše se, spěchali jsme především k přístavu, uvidíme-li „Thalii", na jejíž palubu máme zejtra vstoupiti. A hle, tu ve spoustě všelikých jiných plavidelční při molu „Sanita", vysoký, bílý parník; jak se blížíme, rozeznáváme kukátkem nápis „*Thalia*" na přídi. Zdánlivě odpočívá zcela nehybně, jako ve spaní, ale uvnitř jest plno ruchu a chystání. I na bocích parníku visí tu a tam plavčíci, zavěšeni na lanech, a drhnou, na-

tírají a šperkují loď, která zítra vytáhne kotvy, aby své pasažéry vyvezla na moře Středozemní a zažila tam s nimi „velikonoce na moři".

Byli jsme snad ze všech účastníků první, kdož jsme překročili můstek s mola, abychom se otázali zřízenců, kdy můžeme na loď dopraviti svoje zavazadla. Odpověděno nám, že třeba již zítra dopoledne. Odpoledne ve tři hodiny „Thalia" vypluje.

Poslední den března ztrávili jsme prohlídkou Terstu, při čemž skoro pouhou náhodou jsme shlédli, jak rozluštil Terst otázku podobnou, o jakou v Praze již po léta se jedná, totiž průkopu do části města, oddělené vysokým návrším.* Terst učinil tak vysokým a širokým tunelem i schodištěm nad tunelem. Podmínky terénu jsou tam arci jiné a Praze přec jen lépe bude slušeti volný průkop se štafáží zelených, křovinatých strání.

V jídelně „Balkánu" setkali jsme se o polednách s krajanem lékařem, který rovněž zejtra vypluje s větší společností českou zas do Egypta parníkem „Semiramis", velikým to černým plavidlem, jež jsme pak taky v přístavě zahlédli. Plavby této účastní se taky dvorní rada prof. Goll. Jiný krajan, dvorní rada prof. Pavlík, tou dobou již v Egyptě meška.

Večer jsme spěchali na nádraží jižní, aby-

---

* Galleria di Montuzza — Via Silvio Pellico.

chom uvítali dr. Přemysla Šámala s chotí, kteří přijíždějí do Terstu přes Vídeň. S nakladatelem Beaufortem, který přijede až zejtra o poledni, setkáme se teprv na palubě. Dr. Šupich s chotí přibude od Opatije, a tak s přítelem Albrechtem Chválou a mou maličkostí bude nás na „Thalii“ krajanů sedm.

Ještě tedy poslední nocleh na pevnině — a zejtra již budeme odpočívati na kolébavých lůžkách „Thalie“.

II.

ČTVRTEK 1. DUBNA. — OBZOR SE ZACHMUŘUJE. — VSTUP NA „THALII“. — TRUBAČSKÝ POZEV DO JÍDELNY. — LODNÍ DINER. — SIRÉNA. — SETKÁNÍ V NOČNÍ MLZE. — ŠŤASTNÉ VYHNUTÍ.

Malá horečka nedočkavosti, očekávání, při tom stálé pozorování meteorologické, zraky všech se přes tu chvíli upírají na oblohu a bloudí po obzoru. Jitro se probudilo překrásné, ale k poledni pozbývá daleký obzor mořský určitých hranic, splývá s mléčným oparem, slunce ukrývá se chvílemi za bílými mraky, hladina Adrie s počátku modrá se zatemňuje. Účty v „Balkáně“ jsou vyrovnány, doprava zavazadel na palubu nařízena ke druhé hodině s poledne. Před polednem zaměřujeme do restaurace Antica Bonavia ve spleti úzkých, páchnoucích uliček starého Terstu za municipalitou (za radnicí), kde lze

pojísti čistě podle receptu kuchyně italské. My však sestavujeme jídelní svůj lístek po vkuse vídeňském nebo pražském nebo jihoněmeckém — jak chcete. Z opatrnosti, abychom v poslední chvíli před plavbou žaludkům nějak neublížili. Antica Bonavia jest proslulá restaurace, pokrmy i nápoje zde jsou výborné a ceny nejsou přemrštěné. Již cestou potkáváme a též zde v restauraci nalézáme zjevy očividně turistické, cizinecké, a hádáme, kdo z nich jsou asi taky pasažéry našeho parníku. Neomýlili jsme se — později na palubě shledali jsme se s nimi.

Ke druhé hodině jsme na molu, tu čeká sluha z „Balkánu“ se zavazadly. Sjíždějí se povozy s účastníky plavby, jiní přicházejí pěšky, omnibusy a vozíky skládají a vyvršují tu barikády tlumoků a velikých „námořních“ kufrů zvláštního podélného, nízkého tvaru. Ruch a hlomoz nevyličitelný. Halas a řev lidí skládajících na molu, směsice výkřiků na lodi nad můstkem. Doprovod sluhů hotelních tu přestává, nesmějí s námi přes můstek až na palubu, to jest privilejem posluhů s červenými čepicemi v přístavě, za to nejspíš, že při přistávání parníků lloydových přitahují je tlustými lany silou dvacíti, třiceti párů rukou k molu a vsouvají těžké můstky na kolech s mola na paluby.

Jsme na palubě. V čele zástupu *camerierů* (stewardů, číšníků) prohlíží *capo cameriere* (vrchní steward) naše plavební lístky, podřízený

cameriere uvádí nás do kabin. Na každé kabině v kovovém rámečku trčí již bílý lístek se vtištěným jménem cestujícího. Pořádek na lodi jest vzorný. Kabiny jsou vyvětrány, lůžka připravena a zastřena čistými záclonami, niklová umyvadla v úzkých vysokých skříních — viditelná teprv po stisknutí knoflíku — lesknou se jako stříbro. Pod lůžky několik zásuvek na prádlo a na šaty, v koutku uzounká skříňka na nejnutnější oděv. Nad lůžky síťky na všeliké drobotiny. Světlo vniká malým okrouhlým okénkem, jehož sklo v mosazném rámci je nanejmíň centimetr silné, aby odolalo všem nárazům rozbouřených vln.

Rychle odkládáme deštníky, hole, kukátka a čím ještě jsme ověšeni, a spěcháme na promenádní palubu, odkud jest pohodlný, povýšený pohled na molo a na přístav. Na mole se zatím shromáždil zástup diváků. Provázejí zraky každého nového výletníka, vzhlížejí k bokům a na paluby bílé Thalie. Každé vyplutí lodi vzbuzuje nejen obyčejnou zvědavost, ale i jistou tesklivost. Tu stojí v plné slávě své, za chvíli zdvihne kotvy, odrazí — ale zdali se také šťastně navrátí?

Schyluje se ke třetí hodině, parní roura Thalie vyráží náhle nehorázný zvuk, podobný zaječení strašlivé nějaké předpotopní nestvůry. Znamení všem účastníkům plavby, kdekoli ještě meškají, aby spěchali na palubu. Zaječení to se

odráží mocnou ozvěnou od monumentálních budov na nábřeží a na velikém náměstí u přístavu. Na lodní přídi rachotí obrovský řetěz kotevní, navinovaný parním strojem na hřídel a zvedající kotvu. V prostranějším koutě promenádní paluby sešikovala se lodní kapela a spouští veselý pochod. Jednotliví opozdivší se pasažéři spěchají o překot na loď. Parní roura vyráží po druhé ohromující hukot, končící hvízdavým zaječením do vzduchu. Barikády zavazadel zmizely s mola, všechna již pohltila Thalie. Kotva se vynořila z vody, již je pevně zavěšena. Lodní kapela notuje druhý pochod. Tlupa posluhů dole na mole klade ruce na bradlení můstku, aby jej na povel stáhla na molo. Tu od nábřeží vjíždí na molo povoz a tryskem přiváží opozdilého, posledního účastníka. Zastavuje před můstkem, s vozu vystupuje vysoký muž brunátné tváře a klidně kráčí přes můstek.

„To je Šternberk," praví kdosi vedle mne. A byl to skutečně říšský poslanec hrabě Vojtěch Šternberk. Přišel v poslední minutě jak Angličan, zcela jist, že nezmešká. Přešel můstek, parní roura zaječela po třetí, s paluby řinčí třetí pochod, lodní jeřáb nadzdvihl konec můstku, deset posluhů na mole zatáhlo za konec druhý — a spojení s pevninou je přerušeno. Pod zádí lodi zašumělo to náhle, jako když se moře vaří, šroub se vířivě otáčí, celé těleso Thalie se zachvívá, kormidelník manevruje, kapitán na velitelském

můstku se sklání k mluvné rouře a dává povely do strojírny na dně lodi, mezera mezi Thalií a molem se rozšiřuje, diváci zdola mávají klobouky a volají na shledanou, cestující na palubě opětují pozdravy a mávají šátky — molo, přístav, Terst ponenáhlu se vzdalují. Vyplouváme do šíra a do lehké mlhy, která se snáší kolkolem jako hustší a hustší závoje v divadelní férii, což nejednoho z nás, nezvyklého častým plavbám, naplňuje značnou starostí. Tento počátek plavby není právě nejslibnější.

Rozcházíme se po palubě, vylézáme po strmých schůdkách na palubu vyšší i nejvyšší, prolézáme jednotlivé prostory lodní, jídelnu, salon pro kuřáky a pro korespondenci, bar čili salon restaurační, snažíme se orientovati všemi směry na lodi, která na celých šestnáct dní bude naším domovem, noclehárnou, hostincem. A Thalia skutečně jest velikým plovoucím hotelem, v němž pranic nechybí. Na všechno pohodlí tu pamatováno. Je tu lékař s lékárničkou, studené i teplé koupele z mořské vody, je tu holič, poštovní schránka na dopisy, které se při každé zastávce dopravují na nejbližší poštu, a vysoko nad námi na stožárech jsou napjaty dráty Marconiova telegrafu.

Ke čtvrté hodině — Terst zmizel dávno za námi v lehké mlze, zmizel i půvabný zámek Miramare — obchází promenádní palubu trubač kapely a vytrubuje.

„Proč ten vlastenec vytrubuje?“ táži se druha.

Právě kráčel mimo, i zastavil, otočil se a vysvětluje ochotně:

„Vašnosti, to svolávám na čaj...“

Inu pro pána, aby tu mezi muzikanty nebyl taky nějaký Čech!

„A to jste tu sám, pane sousede?“

„Dva jsme tu, vašnosti, ještě houslista primista — taky krajan.“

Hned nám bylo na lodi veseleji.

Sestupujeme tedy do jídelny. Tam se již shromažďuje společnost, samé neznámé tváře, a camerieři roznášejí čaj i kávu, podávají k tomu housky, máslo, suchary, keksy, marmelády.

Po tomto prvním občerstvení na lodi poznovu se rozbíháme na všechny strany. Nejvíce nás vábí paluba promenádní; tam vychýleni přes bradlení pozorujeme moře. Není dnes modré, jako bývá Adria za jasného dne slunečního. Slunce je skryto za mraky a mořská hladina je sivá i tmavozelená až do hněda. Se zádi paluby díváme se na hejno racků, kteří nás vytrvale provázejí, plovouce nám ve vzduchu skoro nad hlavami. A chvílemi se ozývá jejich chechtot, jako by si o nás navzájem vyprávěli.

Čas uplývá, o půl sedmé se ozývá opětné troubení na palubě. První vyzvání k obědu, který se tu podává o sedmé. Paluby se vyprazdňují, všichni cestující mizejí v kabinách, aby se ustro-

jili k dineru. Ke snídani ráno i dopoledne, k lunchi o jedné hodině i ke svačině můžete se dostaviti v cestovním oděvu a třeba v holinkových botách, ale večerní diner vyžaduje úboru salonního. O sedmé hodině troubí trubač po druhé, a v tom okamžiku camerieři vnášejí do jídelny již polévku. A teď plní se jídelna pány ve fracích nebo ve smokingu, v bílých vestách a s bílými nákrčníky, v bezvadných lakýrkách, a dámy se objevují v toaletách až i plesových, ověšeny perlovými náhrdelníky, zářící množstvím briliantů. Zasedáme ke stolům jako přikovaným na podlahu, do křesel otáčivých sice, ale spodkem taky připevněných.

Vylíčení dineru musím odložiti na chvíli pozdější. Jeho aranžmá a celý průběh je téměř kus režisérské práce, jako na divadle.

Při tomto prvním obědě na palubě Thalie jest položen na každý stůl seznam účastníků plavby. Je nás celkem pětašedesát krom velitele a důstojníků i lékaře. O sto a přes stovku méně, než nás býti má, neboť Thalia pojme celkem 171 cestujících. Avšak letošní účastenství utrpělo předcházejícím válečným hlomozem. Mnohý úzkostlivější setrval doma, a mnohý krom toho snad byl odstrašen i první zastávkou výletní, zastávkou — v Messině. Nejenže obraz hrozné zkázy sám o sobě není lákavý, ale přes tu chvíli chvěje se tam půda pod nohami, a na spadnutí je toho v Messině stále ještě dost.

V předsíni jídelny, v prostoru, z něhož vede ozdobné schodiště do salonů výše položených a na promenádní palubu, hraje po dobu stolování smyčcový orkestr lodní kapely, asi dvanáct mužů, a přednáší velmi pěkně arie i celé ouvertury operní, valčíky a všelikou směs. Skvělé osvětlení sálu žárovkami, květinová výzdoba na stolech, nádherné toalety dam, blesk drahokamů, občasné zavanutí jemných voňavek, šumný hovor několikera jazyků, kmitání uniformovaných camerierů, zvuky hudby a k tomu lehké kolísání podlahy pod námi — vše to působí zvláštním dojmem. Hrudníky jako by se šířily, neboť plíce několikahodinným dýcháním svěžího, slaného vzduchu mořského na palubě již se propraly. Zapomínáme na starosti, jež jsme nechali tam daleko za sebou, doma, bezděčně se poddáváme nové, neznámé rozkoši dočasného přístřeší, těšíce se na dny budoucí, které nám mají přinésti vzácnou podívanou a nepoznané dosud zkušenosti. Jen chvílemi zalehne do všeho toho veselého šumu nálada tesklivější — to když se ozve táhlý zvuk lodní *sirény* nahoře kdesi nad námi. Neboť zatím se setmělo, mlha zhoustla a siréna houká v určitých přestávkách stále. Je to zcela jiná tónina, než jakou zahoukla parní roura třikrát v přístavě na znamení vyplutí. Zní to varovně, výstražně, a zároveň jako v obavě možné nehody. Konečně však i tomu uvykáme a oddáváme se jistému upokojení. Houkáme-li tak do noci

a vstříc jakémukoli případnému setkání, zdá se každá nehoda vyloučena, tak soudíme.

Stolování trvalo asi hodinu, camerieři podnášejí odraženou vodu v bronzových miskách na opláknutí prstů i rtů po jídle a sladkém desertu, jídelna se prázdní, a celá společnost se vyhrnula o patro výše, kde ve schodišti podávají dva camerieři černou kávu v miniaturních číškách. To je denní zakončení večerního oběda. V tomto útulném prostoru lze již kouřit, zde se scházejí malé skupiny, jež se společně vydaly na výpravu od samého počátku, nebo se poznenáhlu seznamují lidé stejného jazyka a příbuzných zájmů. Tu zaznívá hovor český, německý, vlašský, chorvátský, maďarský i francouzský a do všeho veselý, bezstarostný smích ženský.

Popili jsme kávy, spěcháme do kabin pro svrchníky i zimníky a vycházíme pak na promenádní palubu. Temné moře šplouchá pod námi, vystřikujíc nám chvílemi krůpěje až do tváří, a černá noc pluje kolem nás — — —

Nikoli, není to černá noc, bohužel. Je *bílá!* Mlha nás obklopuje se všech stran, jako bychom pluli mlékem, mlhová běloba ční do nedozírné výše a staví se nám v cestu, že s přídě lodní není vidět ani na padesát kroků. Siréna Thalie houká stále, nyní v přestávkách kratších než dříve.

„Co znamená to houkání?“ táže se panička poblíže nás svého chotě, zírajíc úzkostlivě do bílé zátopy kolkolem.

„Je to signál, ženuško — signál komukoli, kdo by nám byl v těchto vodách na blízku. Neboť lucerny na stožárech nejsou daleko viditelné.“

„A pluje nám tu kde cosi na blízku?“

„Nevíme, taky nevidíme. Lépe by bylo, aby neplulo...“

Hodiny plynou, je desátá večerní, s přídě zaznívá slabý a tesklivý zvuk lodního zvonu, znamení výměny stráže.

Tam na konci přídě, v ostrém úhlu lodního zobce choulí se při bradlení čtyři postavy, čtyři mladí námořníci, jen hlavy jim vyčnívají přes obrubu, a jejich zraky se upírají do šedivé noci před námi. Jsou to Chorvati, a je to naše noční stráž.

A teď, několik minut po desáté, jedvaže dozněl houknutí naší sirény, ozvalo se blízko před námi, v přímém téměř směru, jímž Thalia po vlnách se sune, táhlé houknutí sirény jiné, s cizí, avšak neviditelné lodi. Houknutí nevrlé, jako hněvivé. V zápětí tomu houká znova naše siréna a hned houká i siréna plavidla cizího.

Rázem se všichni pasažéři se všech konců paluby shromáždili na přídi, poulíme zraky vpřed, nic však nevidíme. Jenom ze zvuku druhého houkadla rozeznává ucho, že cizí loď se blíží. Thalia zmírňuje rychlost, jistě zmírňuje rychlost i parník neviditelný. Sirény obou plavidel houkají nyní téměř nepřetržitě, kratšími neb delšími zvuky. Neznalec nerozumí, co tyto různé vý-

buchy žalostných zvuků znamenají, ale jsou to nepochybné signály, naznačující, jak a kudy se má loď lodi vyhnouti.

Pojednou se z mlhy vynořila před námi nikoli loď, toliko dvě světla vysoko na neviditelných stožárech, červené a zelené. Loď pod nimi jest utopena v neproniknutelné temnotě mlhy. Ta světla jsou téměř vedle sebe, což značí, že míří přímo proti nám. Zatím však již signály vykonaly svou povinnost, a náhle obě světla cizí lodi se od sebe oddalují, cizí loď manévruje, kormidlo zabralo jiným směrem, loď se natáčí napříč, zaměřuje velikým obloukem nalevo kolem nás, již ji máme po levém boku, Thalia učinila pohyb „vpravo vpříč“ — a oba parníky se v nevelikě vzdálenosti od sebe míjejí. Ještě okamžik, a světla cizí lodi se utápějí v mlze za námi vlevo — —

Snad každému z účastníků vydralo se z prsou hluboké oddechnutí. Nebýti na lodích houkadel, snad byla srážka nevyhnutelná. Tak aspoň usuzujeme my neznalci.

Takový jest význam lodních sirén. Jsou prý vhodnější pro vyvarování nehodám než elektrické reflektory, které prý v podobné mlze nejsou daleko viditelné a ředitelům vlastní lodi jen vadí ve volném výhledu vpřed.

Malé toto rozčilení zahnalo nám ještě na chvíli chuť ke spaní. Dlouho jsme přecházeli po palubě, naslouchajíce tříštivému šumotu rozrá-

žených vln a hledíce do mlhy. A tu se náhle vyhoupl z mraků nad námi měsíc a zatřpytila se i tu a tam hvězda. Jaká podivná hra na nekonečných lánech moře a nebe! Mlha i měsíc zároveň. Zjev nebeského souputníka nás uklidnil, k půlnoci jsme odcházeli s paluby, do svých kabin. Lodní stroj pod námi duněl, veliké tělo parníku se zachvívalo a v pevných svorech roubení, strojů i podlah ozývalo se chvílemi luskání, siréna houká dále do šíra žalné své zvuky, jež domírají na dalekých, dalekých vlnách, a konečně i toto houkání nás ukolébává po vší denní únavě ve spánek.

A když jsme se zrána před šestou probudili, uvítal nás nejkrásnější slunečný den páteční 2. dubna.

III.

DRUHÝ DEN. — SNÍDANĚ. — MINULOST „THALIE". — LODNÍ PERSONÁL. — MODRÁ JESKYNĚ OSTROVA BIŠEVA.

Probudil se křišťálový, krásný, sluneční den 2. dubna. Za noci jsme unikli nevlídné mlze, ale taky nám zmizela každá stopa pevniny na obzoru. Zdá se nám, jako bychom byli na širém oceáně. Kam zraky dohlédají, všady se rozkládá mírně zčeřená hladina Adrie. Konáme malou procházku po palubě, vyčkávajíce, až se shromáždí celá naše česká společnůstka ke společné snídani.

Plíce se rozšiřují a lačně nabírají svěžího, slaného vzduchu, který usnadňuje dýchání, okysličuje vydatně krev a rozveseluje mysl. V lesku ranního slunce ohraničuje se moře na obzoru kruhem jako stříbrným, až oči přecházejí.

Konečně jsme všichni, přejeme si dobrého, šťastného jitra po mlhavé, tesklivé noci, a míříme k snídani. Než jsme se vydali z Prahy k moři, pronesl ke mně kdosi s pochybou a jakousi útrpností, jen „abychom prý se na lodi najedli!“ Nevím, kudy a za jakých okolností se dobrý ten muž kdy plavil, ale abych řekl upřímně: zde na Thalii jsme jako na krmníku! Račte posouditi snídani: cameriere naleje vám buď čaje — kolik chcete koflíků — nebo kávy. Zároveň vám podá vejce na měkko nebo na hniličko, kolik vám libo. K tomu několikeré pečivo, výborné máslo, řízky studené pečeně, šunku, jazyk. K tomu zavařeninu, marmeládu. A jest úžasné, co všechno pasažéři pojedí. Tak tráví slaný mořský vzduch. A kuchyně Thalie vyhovuje největším požadavkům a zdá se nevyčerpatelná.

Po snídani vyrojují se všichni cestující na paluby, na slunná místa, usedají na nízké, rozkládací židle, obalují se pokrývkami, dočítají včerejší noviny nebo rozřezávají literaturu, nakoupenou na cestu. V paterých, šesterých rukou vidím po exempláři Hauptmannova „Řeckého jara“, výtisky z brusu nové. Bylo cestujícím doporučeno jistě vzhledem k nastávající zajížďce

do Athén, Korintu atd. Taky mám výtisk dávno v Praze rozečtený v kabele, ale teď mě vábí více Thalie a vše, co je na ní pro nás nového.

Štíhlá Thalie je sličné plavidlo. Pojme přes 3500 tun, je sto metrů dlouhá, dvanáct široká, půldeváta metru vysoká a pluje rychlostí čtrnácti námořních mil za hodinu.

Nevypadala však vždy jako dnes a nebyla tak modrobíle natřena. Námořní tato múza nastoupila svoji dráhu skromně jako obyčejná služebná, jako loď obchodní, dopravní. A vlastně byly dvě sestry, dvě lodi dvojčata, ve všem si podobná. Poněvadž pak se Thalia osvědčila jako loď poslušná, obratná, poddajná i stabilní, byla po několika zkušebních letech určena k jinému poslání. Byla dopravena do loděnice, z níž původně vyšla, a tamodtud se vrátila po čase celá změněna. Byla přestavěna a upravena na loď přepychovou a byla povýšena na „jachtu výletní". A teď již po tři roky brázdí hladinu Adrie a moře Středozemního v neposkvrněné barvě bílé, vyplouvá úžinou Gibraltarskou na oceán Atlantický, směřujíc jednou k ostrovům Kanárským, po druhé do Holandska (Amsterdamu), do Hamburku, ba i na Špicberky. Na letošní podzimek zamluvil si ji vídeňský pěvecký spolek „Schubert-Bund", složil 200.000 korun, a 200 jeho členů popluje Thalií do norských fjordů. — A koho jednou přenesla v útulných prostorách svých po hladině mořské, od přístavu k pří-

stavu, od ostrova k ostrovu, nemá pak jiného přání, než aby se na ni napřesrok vrátil. Nebo není větší rozkoše nad obrazy krajin a měst, které se vynořují nám suchozemcům, pohlížejícím s paluby téměř bez dechu na ty zjevy jako pohádkové.

Jako je Thalia jediná svého druhu ve flottě lloydové, tak i celá její posádka je jako vybraná, nanejvýš přívětivá, úslužná. Šarmantní muž je velitel parníku svobodný pán Karel z Bretfeldu, něco málo přes padesát, jehož předkové žili kdysi v Praze. V Nerudově ulici na Malé straně stojí na rohu Svatojanského vršku veliký dům někdy Bretfeldovský. Náležel snad již pradědu našeho kapitána, lékaři dr. Bretfeldovi, který žil za času císaře Josefa II.

Podkapitán, důstojníci, lodní komisař, lékař, náčelník strojníků a všichni ostatní vlídně podávají cestujícím žádaná vysvětlení. Capo cameriere bdí vážně nad malou armádou svých podřízených, kteří skoro bez výjimky se vzornou ochotou pečují o pohodlí a bezvadnou obsluhu. Na palubě se domlouváme s bodrými hochy plavčíky, Chorváty, i s jejich náčelníkem, starým námořníkem složité postavy, pevným jako skála, který mi stále připadá jako zkušený, spolehlivý faktor, a jistě rozumí svému povolání jako diplomovaný kapitán. A dole v chodbičkách kmitají se postavy dvou Hindů, zelenohnědé pleti, kteří konají práce nejpodřízenější. Me-

tou, myjí, čistí v kabinách. V našem oddělení činí tak malý, drobný stařec, na pohled asi sedmdesátiletý, všecek scvrklý jako mišpule, který vždy plaše ustupuje s cesty, kdykoli se s ním kdo setkává, a na pozdrav klade ruku na spánek. Tito Hindové chodí bez šelestu jako stínové a jako němí. Však by asi bylo nesnadno s nimi se dorozuměti.

K poledni vystupují po levé straně obzoru hroty některých vzdálených ostrovů dalmatských a po poledni vynořuje se před námi ostrov *Vis* (Lissa), proslulý námořními bitvami r. 1811 a r. 1866. Šedivé skalní boky ostrova sklánějí se k moři, a na samém úpatí jejich, jako by se již do moře nořilo, nad širokou zátokou rozkládá se městečko Komiža (Comisa) asi se 4000 obyvateli. Jeho domky, rovněž šedivé a splývající s pozadím, rozeznáváme teprve kukátkem. Na tu vzdálenost vypadá městečko jako z dětské stavebnice zbudované. Po pravé straně pak a něco dále na jihozápad vynořil se malý ostrov, pouhá skalní výspa, asi čtyři kilometry dlouhá, asi dva kilometry široká. To jest ostrůvek *Biševo* (Busi), vzdálený od Komiže devět kilometrů, od jihozápadního výběžku Visu toliko pět. Na této skalnaté výspě žije něco přes půldruhého sta obyvatel, Chorvátů, kteří pěstují révu, ovoce, včelařství, hlavně však se zabývají rybolovem. Zátoky Biševa oplývají sardelemi a makrelami (scombri).

O půl jedné s poledne, kdy jsme se přiblížili k Biševu na necelý kilometr, vzniká na palubě zvláštní ruch. Šroub se neotáčí, kotevní řetěz rachotí, kotva klesá ke dnu, vše se vyrojilo na palubu, zaznívají otázky, odpovědi, a z jednotlivých výkřiků pochycujeme slova: Modrá jeskyně — modrá jeskyně.

Skutečně, ve schodišti nad jídelnou je vyvěšen psaný plakát, oznámení lodního velitelství, že o půl jedné bude podniknut malý výlet.

Kapitán rád své pasažéry překvapuje, rád jim připravuje požitky mimo program, pokud okolnosti dopouštějí. Moře jest klidné — nuže, dá nás doplaviti do *modré jeskyně* ostrova *Biševa,* podobné jeskyni na Capri u Neapole. Již spouštějí námořníci parní barkassu (malý člun motorový) a tři čluny veslové. Rychle jsme připraveni, schůdky ke člunům jsou spuštěny, sestupujeme, naplňujeme čluny, barkassa vzala nás do vleku, hudba na palubě vesele hraje, a již celý řetěz člunů odrazil od parníku.

Netrvá ani deset minut, a barkassa stanula u strmé, téměř kolmé, nebetyčné skalní stěny ostrůvku, čluny se od ní odpoutávají a jeden za druhým veplouvá otvorem v dutinu skalní. Obloukovitý ten otvor, podobný brance, je toliko půltřetího metru široký a půldruhého vysoký, všichni se musíme ve člunu shrbiti, abychom hlavami nenarazili. Za neklidného moře nelze do jeskyně veplouti. Mořské dno pod námi je tu

při vchodu toliko pět metrů hluboké. — Obezřele plují veslaři do temného prostoru, plného břitkých skalních útesů vápencových. Šero; dech se v nás tají. Nechápeme, kterak sem veplují čluny *tři,* zdá se, že sotva jediný se proplete křivolakou tou skalní spletí. Jsme ve člunu prvním. Jeho boky co chvíle narážejí dunivě na hrotité, ostré útesy, kocábka proklouzá zvolna jako had, za ní druhá, třetí. Klenba nad námi se rozevírá; pojednou — jako nějakým kouzlem — osvětlí se jeskyně modravým, jako měsíčním svitem, a hlubina pod námi se skvěje safírovou modří. Tu je šestnáct až osmnáct metrů hloubky, ale rozeznáváme na dně každý kámen, každou škebli. Celá délka jeskyně jest přes třicet metrů, šířka 15—17 metrů. My ovšem všelikými zatáčkami konáme cestu delší. Na konci sluje spadá skalní stěna jen něco málo pod hladinu a tu pod povrchem tvoří bránu ke dvacíti metrům vysokou, půljedenácta metrů širokou. Kdyby tu plavec skočil do hlubiny, vyplaval by podmořskou branou do širého moře. Touto branou vniká sem nepřímo světlo sluneční a jeho lomem vzniká báječné to zbarvení vody. Vesla člunu svítí ve vodě jako mdlé stříbro, pohádková klenba skalní nad námi leskne se jako slída nebo perleť. A v tajuplné, safírové nádrži vodní shlukuje se pod čluny a kolem nich na tisíce drobných rybek, jako vyplašených, udivených neočekávanou návštěvou říše, která náleží jen jim.

Jest arci menší tato jeskyně než ona na Capri, ale světelný efekt prý je stejný. Je to divadlo velikolepé, ale pobyt v tomto lůně skalním přece jen zaráží dech. Zdá se, že tu vládnou jiné mocnosti a bytosti než lidské. — Tato jeskyně je známa teprv od r. 1884, kdy byla objevena baronem Ransonnetem.

S největší opatrností otáčejí veslaři a na zpětném pochodu trou se čluny o sebe, jak úzký tu průchod. Šťastně jsme vypluli úzkým a nízkým otvorem, za námi i druhý člun, jen poslední se nějak vzpříčil v úzké brance a chvilinku pracoval, aby se vyprostil.

Barkassa poznovu připoutává nás do vleku, a ještě plni nového dojmu vracíme se k Thalii. Zatím se na skalním úbočí vysoko nad hladinou shromáždil zástup ostrovanů, dětí i dospělých, a hledí za námi zvědavě. — Celá ta výprava trvala asi půl hodiny. Jsme na palubě, schody jsou vytaženy, barkassa i čluny se vznášejí do výše, kotevní řetěz se navinuje, a než se lodní šroub nanovo rozvířil, shromažďujeme se v jídelně k lunchi, který se pro ten výlet o něco opozdil. A když jsme za hodinu vyšli na palubu — daleko za námi již Vis a Biševo s modrou jeskyní, jako by je bylo moře pohlcovalo.

To bylo první naše dobrodružství, a jsme vděčni kapitánu, že nám poskytl tuto podívanou.

IV.

SOBOTA 3. DUBNA. — DELFÍNI. — BEZDRÁTNÉ DOROZUMÍVÁNÍ S JACHTOU „HOHENZOLLERN“. — POPLACH NA ZKOUŠKU, POPLACH POŽÁRNÍ, „MUŽ PŘES PALUBU“. — PRVNÍ PLES.

Toho dne se nepřihodilo již nic kromobyčejného. Mořský obzor se prodlužuje před námi do nekonečna. Chvílemi se vynoří v dáli nalevo nebo napravo šedivý vrchol nějakého ostrova, sotva zjevný v modravém oparu, a zase mizí, jako by se potápěl. Za noci jsme propluli průlivem Otrantským, a když zrána v sobotu 3. dubna vycházíme na palubu, oplouváme právě „kramflek“ Italie. Nízké, skalnaté a pusté jsou tu její břehy, široko daleko není známky nějakého života.

Jsme roztroušeni na všech stranách paluby jako stráže, abychom se navzájem upozornili, kde by se vyskytlo cosi nového. V poledne kyne nám s přídy dr. Šámal a volá: „Rychle, pojďte, delfíni!“

Kvapíme na přídu, a hle, tu párek plískavic, těsně při samém zobci Thalie, jako by s ní chtěl závodit, rejdí sprava nalevo, ponořuje se do hlubiny, zas vyplývá na povrch, druh druha stíhá, na okamžik mizejí nám s očí a zas se objevují. Jsou to prvé plískavice, jež spatřujeme od vyplutí z Terstu. Teď druhý pár, třetí, čtvrtý a všem se líbí nejlépe ve vlnách, hrotem Tha-

lie vybrázděných a vysoko šplouchajících. Jako by věděly, že jsou pozorovány, a chtěly se pochlubiti svým uměním, vymršťují se plískavice z vody, proskakují hřebeny vln a na druhé straně vrhají se střemhlav do hlubiny. Vždy pár a pár, druh druha neopustí, vždy se v hlubině najdou a společně zas na povrch vyrážejí, podplavávajíce se a druh druha přeskakujíce. Je to učiněná produkce akrobatická, která jim samým působí očividnou rozkoš. Jsou přes metr dlouzí tito ssavci kytovití, a jak tu pod námi hravě skotačí, nikdo by neřekl, že jsou to nenasytní dravci, kteří i příslušníky vlastního rodu hltavě rvou a požírají, jakmile jest poraněn aneb usmrcen. Hodnou chvíli tak laškují nevídanými přemety a skoky, ale pak náhle, jako by do nich střelil, mizejí ve hlubinách. Užili jsme tohoto divadla po prvé a naposled, a již jsme plískavic po celou další plavbu neshlédli. —

Odpoledne se vyskytuje ve schodišti nad jídelnou oznámení naší bezdrátné telegrafické stanice Marconiovy, že jsme o druhé hodině minuli německou císařskou jachtu „Hohenzollern", plující z Kielu do Benátek, kdež vstoupí na její palubu císař Vilém, který právě mešká v Benátkách návštěvou, odkud se vydá do moře Egejského a pak zamíří na ostrof Korfu, na svůj letohrad Achilleion, jenž býval majetkem císařovny Alžběty. Jachta Hohenzollern plula kdesi hluboko pod obzorem a náš „Marconi" byl s ní

po celou hodinu v bezdrátném spojení telegrafickém.

K páté hodině nová událost na palubě. Trubač kapely, náš krajan, troubí „alarm“ — signál známý mně již z dětství z pevnosti hradecké. Vybíháme na hořejší palubu, co se děje, neboť tam již kvapí před námi všechen lodní personál.

Je to poplach na zkoušku, jako by loď tonula. Všichni matové se vrhají ke člunům, kdekdo z posádky přináší záchranné pásy. Všichni jsou v několika minutách nahoře; lodníci, hudebníci, kuchaři, camerierové, bradýř, i naši Hindové. Kapitán vyvolává podle lodního seznamu jména a naznačuje každému, čeho se má chopiti. Asi čtvrt hodiny trvá ten poprask, a pak se všichni rozcházejí, každý po svém. Ale hned potom dán jiný povel a zaznívá táhlé troubení — znamení požáru na lodi. Personál se hrne do vnitra lodi i na palubu promenádní. V okamžiku jsou vytaženy hadice, našroubovány k rourám vodovodu, který je zřízen kolem celé paluby, hydranty otevřeny a hadice chrlí mocné proudy vody — zatím arci do moře, aby nám nezatopily palubu. A když je tato zkouška vykonána, podniknuta třetí. S paluby shozen do moře záchranný kotouč, opatřený praporečkem, to znamená, že tam kdosi spadl. „Muž přes palubu!“ (Mann über Bord) zní poplašný pokřik v takovém případě. — Stroje zmírňují rychlost, lodní šroub se otáčí volněji. S vidlic na hořejší palubě spuštěn člun,

do něho vskočili čtyři veslaři a důstojník, Chorvát p. Marinič. Thalia uráží vlastní setrvačností ještě značný kus kupředu a přes vlny její vodní dráhy houpá se člun se záchranci ke kotouči. „Tonoucí“ je šťastně zachycen a o chvilku později celá výprava je zas na palubě.

Ve skutečnosti arci takováto záchrana málokdy se zdaří. Než je zpozorováno, že je „muž přes palubu“, než zazní poplach, než je spuštěn člun a zastavena loď, než ho záchranci dostihnou, má tonoucí co dělat, aby se udržel nad vodou. Ještě za dne a za klidného moře. Ale je-li moře rozpoutáno, anebo stane-li se nehoda taková za noci, pak je „muž přes palubu“ zpravidla ztracen.

Ale v nás po všech těchto třech zkouškách zesílilo se přesvědčení, že jest na Thalii o všechno dokonale postaráno. Přes to vše přejeme si co nejupřímněji, abychom i nadále potkávali jiné lodi ve slušné a bezpečné vzdálenosti a ani nejnáruživějším plavcům nepřipadá, aby na zkoušku skočili přes palubu. Je nám za tou bezpečnou bariérou zcela dobře.

Ale ještě něčeho dnes máme být účastni. Pozorovali jsme při večerním dineru, že si dámy při stolech něco šuškají a že taky nějak spěchají, aby byly s jídlem hotovy. Brzy jsme zvěděli, oč jde. Bude ples!

Sotva jsme se vyrojili na černou kávu ve schodišti, nastává po nás v jídelně horlivé kutění.

A když o hodinu později, o deváté, zaznívá hudební vyzvání k tanci, vstupujeme do jídelny — ne, to již není jídelna, to je taneční sál! Prostřední řady stolů i křesel byly zatím odšroubovány, složeny vzadu a zakryty červenobílými látkami, rovněž takovou látkou ovinut a maskován jest komín, prostupující středem jídelny jako sloup, na postranních stolech jsou čerstvé kytice (a jsme již třetí den na moři!), veliký koberec je svinut, podlaha jakoby čerstvě byla vyleštěna — učiněný taneční sál, jako Žofín v miniatuře!

Již taky se procházejí tancechtivé párky sálem, který byl zatím provětrán, kapela notuje valčík, a první páry vrhají se na pohyblivé podlaze Thalie v taneční rej. Kapitán sám předchází dobrým příkladem, veda do kola ztepilou krasavici, jež září perlami a brillanty. V tom okamžiku zapomínáme, že jsme na moři, že nás kolkolem obklopují černé teď vlny, jejich šplouchání jest přehlušeno hudbou i šelestem tance.

Díváme se na ten rej z předsíně, abychom tanečníkům nepřekáželi, a po několika valčících — neboť nic jiného se netančí — zatím co camerieři dámám podávají mražené a pánům limonádu, vycházíme v teplých oděvech nahoru na palubu, na „noční stráž“, k bratřím Chorvátům na příď. Nad námi měsíc a jiskřivé hvězdy, kolkolem temná poušť mořská, a kdesi daleko, daleko po pravé straně svítí cosi jako jiskřička, jako

červená hlavička dohasínající sirky. Maják v nesmírné dáli.

Vracíme se po hodině dovnitř, abychom ulehli. V tanečním sále ještě zní hudba a šumí tanec i hovor. Kráčejíce schodištěm čteme vyhlášku lodního komanda:

„Zítra 4. dubna o šesté ranní budíček. O osmé přistání v Messině.“

O chvíli později setmělo se v naší kabině. Teď již neslyšíme hudbu. Do boku Thalie bijí černé vlny Ionského moře.

V.

PŘÍSTÁNÍ V MESSINĚ. — PRVÝ DOJEM. — VYLODĚNÍ.— POCHOD ULICEMI. — BARIKÁDY TROSEK. — ZBYTKY ŽIVOTA. — PO ČTYŘECH MĚSÍCÍCH.— ODJEZD Z NÁDRAŽÍ.

Sobotním plesem zkrátila se sice mnohým účastníkům noc, přes to však, když o šesté ranní zazněl v chodbách lodi budíček milého krajana hornisty, byli jsme všichni vzhůru a oblékali jsme se plni očekávání sice, ale nikterak radostného. Na první zastávku Thalie — na Messinu — netěšil se snad nikdo z nás a rádi bychom ji byli minuli. Avšak cílem naším byla Taormina, položená mezi Messinou a Catanií, a do Taorminy musili jsme rychlíkem z Messiny.

Rychle jsme posnídali, a vzhůru na palubu!

Po pravé straně tyčí se hornaté, skalnaté břehy Kalabrie, před námi rozkládá se přístav messinský. Ale není v něm onoho rušného života, jaký se nám jevil v přístavu terstském a jaký nás později očekával na Maltě, v Pireu a jinde. Dvě nebo tři italské válečné lodi leží patrně již dlouho na mohutných řetězech kotevních. Šedivý jejich nátěr je mořskými vlnami nad ponornou čáru ošlehán, vyžrán, boky lodí jsou rezem červené. Jejich paluby jsou jako vymřelé. Patrno, že posádky jsou ve městě.

Před námi *Messina,* jejíž přední, přístavu bližší část rozkládá se na rovině, ale jejíž vzdálenější partie stoupá a vyvršuje se amfiteatrálně na pahorcích, jež tvoří pozadí. Zdánlivě a na prvý chvatný pohled stojí město jako neporušené, ale beze známek obvyklého života. Nad spoustou budov nevznáší se kouř, který nad městem tak rozsáhlým a lidnatým svědčil jindy o probouzejícím se životě za jitra a který tvořívá modravý onen opar závojový nad velkými mraveništi lidskými. Studeně trčí zdivo do čistého ranního vzduchu. Chápeme se kukátek, obraz města se nám přibližuje. A tu již na všem, co ční do vzduchu, na patrech, věžích a všech ostatních výčnělcích jeví se nám stopy nedávného hnutí podzemního. Vše vypadá, jako by se na město bylo sneslo strašlivé železné mračno, které štváno neodolatelným vichrem přeletělo obec do nedávna kvetoucí a jediným hromovým ná-

razem drtilo vše, co mu v jisté výši kladlo odpor. Smetené střechy, roztrhané zdi domovní, pahýly chrámové bez věží, vejpůl roztržené domy, pouhé osamělé rohy jednotlivých budov a domovní průčelí průhledná, za nimiž nic již nestojí — takový je dojem prvého pohledu.

Thalia zarazila podál nábřeží, spouští barkassu, do níž vstupuje lodní komisař s listinami, aby oznámil příchod lodi a účel cesty přístavním úředníkům. Vyčkáváme jeho návratu a všech účastníků zmáhá se rozechvění nad zjevy, které se nám již nyní naskytují.

Jakmile Thalia zakotvila, odrážejí od nábřeží četné čluny messinských bárkářů, přibližují se a zakrátko obklopují náš parník. V italských přístavech nesmí prý Thalia vyloďovati své pasažery vlastními čluny, aby domorodci nebyli zkráceni na výdělku. Zatím vyjednáváme s přívozníky; za půldruhé liry (za osobu) dopraví nás na břeh a zase nazpět na palubu. Překvapilo nás, že nežádali peníze hned, ale odpověděli, že je na zaplacení čas, až nás večer dovezou k lodi.

Po nějakých dvacíti minutách vrací se barkassa s komisařem. Ihned jsme obsadili řadu malých člunů a vydáváme se na pevninu. Po tom, co se tu bylo událo a čehož ohromující následky již zdaleka vidíme, připadá nám slovo *pevnina* jako ironie. Pevnina, která se stále zachvívá — kdož ví, neotřese-li se i nám pod nohama?

Čluny přirazily k nábřeží, vystupujeme. — Ani sebe tragičtější momenty nejsou prosty přímėsku komiky. Všechny nás bedlivými, zkoumavými zraky prohlíží finanční strážník, zdali do Messiny nepronášíme nějaký kontraband..! Jaká by to byla finanční pohroma, aby tak někdo z nás propašoval balíček cigar nebo tabáku! — Ale jinak než pronikavými pohledy nejsme obtěžováni.

Již při prvních krocích zříme následky zemětřesení ve změně půdy. Nábřeží pokleslo pod hladinu mořskou. Kráčíme přes prkna i kalužemi a jsme na Korsu Vittorio Emanuele, v tomto *bývalém* „přijímacím saloně" messinském. Tu stály mohutné domy, monumentální paláce, budovy úřední, nádherná brána Porta Messina. Stojí sice ještě mnoho toho zdiva z kvádrů i mramoru, stojí celá patra, mnohde celá průčelí domů na pohled netknutých; ale když se přiblížíte, shledáte, že není stavby neporušené. Fasády jsou rozpukány, sloupy a pilastry zpřelámány, vyšinuty, nakloněny. A když se podíváte na průčelí zdánlivě netknutá — vidíte okny pater čirou oblohu. Co bylo za nimi, všechna patra od půdy se shroutila, v pádu strhla klenby přízemní a s nimi se propadla do sklepů. A co uvnitř nádherných těch budov dýchalo a žilo, co se právě k novému jitru probouzelo, rozdrceno, ubito zdivem, pohřbeno v troskách.

Do odjezdu vlaku zbývá nám přes dvě hodi-

ny času. Pasažéři Thalie v malých tlupách, v jednotlivých společnostech, jak je náhoda svedla, rozcházejí se různými směry. Kráčíme nejprve korsem Viktora Emanuela, které jest vlastně nábřežím, na němž stojí řada paláců — nyní již jen zbytky pyšných těch paláců, pouhé rozvaliny, roztrhaná, rozpukaná průčelí. Již r. 1783 zuřilo v Messině zemětřesení. Následkem toho paláce tyto, které po zemětřesení byly zbudovány ve slohu pozdní renesance, byly toliko dvoupatrové. Avšak to je neuchránilo před zkázou v posledních dnech prosince 1908.

Paláce se zhroutily, ale jako by rozmar děsné činnosti podzemní chtěl ukázati, jak si dovede pohrávat, veliká fontána Neptunova v samém téměř středu korsa, opodál paláce di Citta (Municipia), zůstala neporušena. Jako dřív, i nyní se tyčí socha Neptunova s trojzubou vidlicí nad sochami Scylly a Charybdy. A jen několik metrů od fontány propadla se dlažba ulice i chodníku z mohutných čtvercových desk lávových, a vlny mořské ji oplakují. Je-li pravda, že hnutí spodních vrstev útočilo na město směrem od moře — tu se moře před vládcem Neptunem zastavilo, ale hned za ním zhouba pokračovala a byla dokonána.

Kráčíme chvíli po korsu, směrem severním, až tam, kde počíná třída Viale Principe Amadeo, obraz všady stejný. Potkáváme jednotlivce i malé hloučky lidí, podle všeho venkovanů, přicháze-

jících se strany severní, jako by směřovali do města na mši. Ale nikde v Messině neslouží se mše, jsouť i chrámy sesuty. Hledí na nás bez účastenství, chladně, ba, zdá se, jako by na některých tvářích spočíval nevlídný výraz, jenž praví: Taky vás sem zvědavost zavedla? Taky se jdete na naše neštěstí podívat? Na dvoukolých vozících, pestře pomalovaných všelikými romantickými výjevy, tažených mezky v křiklavém postroji červeném a žlutém, projíždějí celé rodiny. — Snad směřují na opačnou stranu města, kterou jsme posud nemohli viděti a kde se — již mimo zdi messinské — rozkládá na sta baráků, v nichž žije zbytek obyvatelstva.

Vracíme se a příčnou ulicí vnikáme hlouběji do města. Vcházíme do ulic vpravo i vlevo, ale tu již není pochod snadný jako na korsu, s něhož — jak se zdá — nejhorší spousty přece snad byly odklizeny. Ani jediná z vnitřních ulic nezdá se být schůdná. Již jejich těsnost je toho příčinou. Zdivo vyšších částí domů i celých budov řítilo se do ulic, v nichž tak vznikly vysoké barikády. Chceme-li projíti, nutno nám slézati tyto barikády rumu, trámů i železa. Místy jsou ulice zataraseny do takové výše, že s barikád pohlížíme do oken prvých pater, do *někdejších* prvých pater, neboť vnitřky domů jsou jako vykuchány. Jinde jsou zase zbořena průčelí domů celých ulic a do výše trčí jen zadní zdi se zbytky strojů a podlah jednotlivých pater, se zbytky

na metr, na dva metry širokými. Pak vidíme takovéto kouty domácností: lůžko s rozcuchanými peřinami, před lůžkem židle, na židli položené šaty noclehářovy; u hlav postele noční stolek, na něm petrolejka; za hlavami umyvadlo, na hřebu visí ručník; nad lůžkem hodiny, obrazy členů rodiny, sošky, zbraně, všeliké ozdůbky; na příčném trámu dveře do vedlejší světnice, ale trám s dveřmi visí ve vzduchu, zdivo pod ním se propadlo; nade dveřmi karnýzy s roztrhanými čalouny, na prahu připevněný koberec, jehož druhý konec na opačné straně se utrhl, a nyní visí koberec téměř do prvého patra. Takových koutů vidíme mnoho, takových postelí, k nimž odnikud není přístupu, vznáší se na zbytcích podlah nepočítaných — nocleháři, kteří se onoho strašlivého jitra rachotem probudili a s lůžek zděšeni vyskočili, propadli se do hloubky a odpočívají dole v ssutinách. Počítá se, že ještě přes *čtyřicet tisíc* mrtvol spočívá pod zříceným zdivem. A není k nim přístupu, neboť spousty trosek jsou nesmírné.

Rychle, pokud jen přes překážky lze, pronikáme těmito úzkými ulicemi, neboť části roztržených a nakloněných zdí domovních zdají se hroziti každé chvíle sesutím.

Ocitujeme se na větším prostranství, kde jest nynější poštovní a telegrafní budova. Tato budova jest vlastně nízká, dlouhá *kolna,* sbitá z trámů a prken, neboť v žádné ze zbylých bu-

dov nelze úřadovati. Chceme odevzdati svoje dopisy a vyžádati si případnou korespondenci z domova. Ale nic nás tu neočekává, přicházíme dříve než naše zásilky, které pak za námi putovaly do jiných stanic středomořských. Poněvadž je neděle, jest úřadovna plna venkovanů, i před kolnou se tísní zástupy. Trvá hodnou chvíli, než přicházíme na řadu my.

Na prostranství před poštou je živo. Výrostkové pobíhají s náručím plným potištěného papíru a vykřikují svůj časopis. Je to dnešní číslo Gazetty di Messina e delle Calabrie, jediného zdejšího denníku; kupujeme si za několik centesimů číslo na památku. Časopis obírá se stále ještě zemětřesením a taky toto číslo přináší hned ve druhém sloupci počátek článku ing. Luigi Vianisi s nadpisem „Natura del terremoto e sua potenza dinamica“ (Povaha zemětřesení a jeho síla dynamická). Jiní prodavači nabízejí cizincům serie pohlednic o 24 kusech za půl druhé liry, na nichž jsou vesměs zobrazeny zjevy zkázy, momenty nejžalostnější a pokud byly fotografickému aparátu nejpřístupnější. „Messina — Terremoto del 28. dicembre 1908“ je vtištěno na každou pohlednici, a jsou to detaily ze všech částí Messiny. Nejhroznější snad spousta se jeví na lístku Piazza S. Martino, kde z celého bloku zůstal státi jediný jeden roh třípatrového domu.

Čtyřiadvacet je těch pohlednic, ale mnoho

by jich býti na *sta.* A jediná toliko pohlednice ze všech má nápis: „Casina del prof. Cammaieri *l' unica illesa* — Domeček profesora Cammeiera *jediný neporušený.*" Je to rozložitá, přízemní villa v zahradě, s vysokými gotickými okny, s nízkou střechou. Jediný neporušený dům! A Messina měla *stopadesát tisíc* obyvatel!

Proplétáme se dále úzkými ulicemi směrem k nádraží, abychom unikli z tohoto strašlivého bludiště. Zas vystupujeme na barikády a zase s nich slézáme. A tu v rumech kolem nás celé kusy zdí, celá nároží, která se ani v pádu nerozdrtila, zpřelámané trámy, traversy stočené jako hoblovačky, a v té drti zdiva a malty, z roztříštěných cihel a tašek a břidlice vyčnívají kusy prostého i drahocenného nábytku. Lůžka dřevěná, železná i mosazná, lenošky a pohovky s povlaky brokátovými, žíněnky, slamníky, peřiny a podušky, roztřískané a protrhané a potrhané padajícím železem a zdivem, nejednou promočené sněhem a deštěm, pošpiněné blátem. Mnohému chuďasu bez přístřeší po strašlivé pohromě mohly ještě tyto kusy peřin, podušek, pokrývek posloužiti k zahřátí za mrazivých nocí, ale když se ve zříceninách messinských rozlezli lupiči a drancovali a když nad těmito hyenami vyhlášen náhlý soud a kdokoli byl při činu dopaden, bez milosti zastřelen — pak již se nikdo nesměl těchto zbytků dotknouti, a tak v prachu a blátě hynou i tyto žalostné svrchky z někdejších domácností

navždy zničených, majetek lidí zabitých buď rázem anebo pod nepřístupnými troskami zdlouhavou smrtí, hladem i šílenstvím zhynuvších. — Kráčíme němi, bez hovoru. Tu u našich nohou rozdrcená *kolébka* — dvacet kroků dále kolébka a zas po dvacíti krocích kolébka. A pod těmito náspy rumů a trosek tlejí nespočetné mrtvoly nešťastných Messiňanů. Teď jen po rumištích přecházejí v kratších, delších vzdálenostech vojenské stráže s bodáky na nabitých ručnicích. Někdy i ti vojáci vypadají, jakoby je ze ssutin byli vytáhli. Jsou zmazáni, skoro otrháni.

A přece ani v těchto rozvalinách nezanikl zcela všechen život. Jsou sice pobořeny domy, ale v některých zůstaly aspoň přízemky ochráněny a snad i jejich obyvatelé. Tak vidíte v domě až po prvé patro zničeném vlásenkářský závod, jeho majetník stojí na prahu a čeká na zákazníky. V jiném takovém domě zůstal hokynářský krám, a jeho majetník vykládá pečivo i zeleninu, ovoce, slaninu. Jinde temná krčma, vinárna, kavárnička, obchod s prádlem, obuvnická dílna. Ba i knihtiskárnu jsme spatřili v takové přízemní místnosti, do níž se vchází přímo z ulice. Ale existence těchto jednotlivých závodů nikterak nezveseluje tvářnost ulice, a z nás cizinců nikdo by si netroufal dovnitř.

Všemi směry, kam zraky dohlédají, jediné zbořeniště, zasypané ulice, mnohde překážky nepřekročitelné. A vše leží tak, jak spadlo 28. pro-

since. Jako by tu ničím nebylo hnuto. A praví se, že peníze pro nešťastnou Messinu a její obyvatele v celém světě sebrané zmizely, že byly rozchváceny. Nelze uvěřiti, že by to bylo možno.

Za několik dnů po nás navštívil Messinu opět král italský a setkali jsme se po návratě do Terstu s vlašskými ilustrovanými listy, jež přinášely vyobrazení krále, procházejícího ssutinami messinskými a pod vyobrazením ironický text: „Jak shledal král Messinu po *čtyřech* téměř měsících od katastrofy zemětřesením způsobené...“ Shledal ji totiž nezměněnu.

Ale když pohlížíte zblízka na tu spoustu, kterou nelze vylíčiti ani slovem, ani obrazem v celku a která ohromuje děsivostí a rozsahem, těžko byste pověděli, kde počíti s odklízením. Bylo by třeba milionových nákladů na pouhé vyvezení trosek z ulic města, dalších milionů na stržení a zboření všeho, co samo nespadlo, co však musí taky padnouti neboť sotva bylo by lze upraviti bezpečná přístřeší pro budoucí generace z oněch zbytků, jejichž zdi jsou potrhány a základy otřeseny. A jakých milionů bylo by třeba na znovuzbudování města? A jaká budoucnost kyne novému městu, pod nímž se v hlubinách zemských děje strašlivá revoluce živelná? Pod nímž se půda od 28. prosince 1908 stále, v kratších nebo delších přestávkách zachvívá?

Na podobné úvahy tuším ani odborníci a znalci poměrů geologických nemají určité odpo-

vědi. Neznalce, náhodné diváky pojímá ze vší té spousty závrať. Pozůstalí pak, oni, kteří zachránili nahý toliko život, propadli buď zoufalství nebo propadají netečnosti, lhostejnosti, naprosté resignaci. Takový aspoň ležel výraz na tvářích všech, jež jsme na větších prostranstvích messinských viděli bytovati ve stanech podobných střechám, složeným přímo na dlažbu, zrobených z prken anebo z plachtoviny a hadrů a později za městem na jih ve starých vagonech nákladních nebo dobytčích, do nichž padá pruh světla jen pootevřenými dveřmi. Tam uvnitř v polotmě seděli staří lidé na bedničkách a kalnými zraky, zdánlivě beze všeho účastenství vyhlíželi na prostranství před vagony, na němž mladší ženy chystaly oběd pro rodinu a na němž jen z dětských hrdel zazníval křik a smích. Jinak se sotva na které tváři lidí dospělých objevil zákmit smíchu, úsměvu. A kohokoli jsme potkali, téměř každý měl levý rukáv kabátu ovinutý černou páskou smuteční. — —

Konečně jsme vybředli ze spleti ulic na volné prostranství před nádražím. Nestojí celé, jeho prostřední a podle všeho nejvyšší trakt zbořil se taky, ale tu jsou aspoň trosky odklizeny, pobořené zdivo bylo odbouráno a zbývající pahýly asi na metr od země zedníky zhlazeny a srovnány, aby nebyl uvítán křiklavým zbořeništěm hned při vstupu, kdo přijíždí. Jízdní lístky se prodávají v prozatímní budce za nádražím.

Asi o desáté jsme vyjeli z nádraží rychlíkem směrem ke Catanii. Italské železniční vozy jsou pověstné, ale tyto vagony sicilské vypadají dokonce již, jako by pocházely z licitace. Nečisty, sedřeny a spustlé jsou i vnitřky vozů II. třídy.

Unikajíce z Messiny, volněji oddycháme. Vlak ujíždí mimo *baráky,* rozkládající se jižně za Messinou. Na sta jich tu stojí v souměrných řadách a nejvíce vynikají svou úpravností a účelností baráky anglické. Jsou dřevěné, mají po dvou oknech včele a bylo by radostné podívání na to město z miniaturních domečků, kdybyste nevěděli, že jsou útulkem uprchlíků, kteří přišli o všechen svůj majetek. — Výše na úbočí vrchů, uzavírajících panoramu messinskou, vidíme nový hřbitov, od města asi půl hodiny cesty.

Náhle se krajina mění. Zmizela Messina za námi a po levé straně směrem jízdy čeří se modré moře, kolem něhož vede trať, a po pravé straně rozkládají se téměř nepřetržité sady citronové. Kam zraky dosahují, všady moře zelených korun stromových a z té zeleně jako zlaté plaménky svítí zralé i dozrávající citrony. Příroda tu téměř plýtvá svými silami, půda kypí šťávou, stromy jsou jako osypány těžkým ovocem, a to již je po prvé sklizni plodů nejzralejších. A přes to půda, jež zdá se toliko neúnavně ploditi a bohatou žní láká a svádí, po celé délce trati jeví stopy zhoubného minulého zemětřesení, tu men-

ší, tu větší. Místy potrhané zdi, místy sesuté domky. Vlna zemětřesení valila se na míle cesty, podél moře, daleko, daleko.

VI.

TAORMINA. — ŘECKÉ DIVADLO. — V HOTELU SAN DOMENICO. — NÁVRAT NA LOĎ. — MESSINA V TMÁCH. — PŮDA SE CHVĚLA.

Za jízdy k Taormině, na stanicích, kde náš rychlík zastavuje, přistupují do vlaku jednotlivci i celé rodiny. Jiní slézají a brzy se nám ztrácejí s očí. Poněvadž je neděle, vypadá to, jako by drobné ty hloučky i jednotlivci podnikali výlet. Tomu však nenasvědčuje všeobecná ztlumenost. Na žádné stanici není onoho ruchu nebo dokonce ztřeštěného strkání, předbíhání a prodírání, jakým se na příklad vyznačuje nedělní a sváteční, tak zvané výletní obecenstvo jinde, které se neobejde bez výkřiků a halasu, mnohdy i nadávek, a splašeně útočí na vagony, vše v cestě porážejíc — vídáme to taky u nás. — Tu skoro všichni jako zaraženi vlézají do vozů, mlčky usedají a po celou jízdu slova nepromluví. Je to vrozeno těmto ohnivým, vášnivým synům Sicilie? Nebo je to posud účinkem strašlivé katastrofy, která ještě po čtyřech měsících skličuje ducha a tlumí jakýkoli výbuch veselosti? Skoro se tak zdá. Celým tímto pruhem půdy brala

se zkáza a snad není v těch končinách rodiny, jež by neoplakávala člena, příbuzného neb alespoň ztrátu majetku. My sem přicházíme pro zábavu a skoro se nám v nitru ozývá výčitka. Ale již nic nelze změniti.

Něco přes hodinu jízdy, a rychlík zastavuje na stanici Giardini Taormina, téměř na polovině dráhy Messina-Catania. Je to městečko asi o čtyřech tisících obyvatel. Avšak to není cílem naší cesty. Naše Taormina leží výše, stodvacet metrů nad mořem, tedy v dvojnásobné výši pražské rozhledny petřínské.

Pro všechny ostatní pasažéry Thalie jsou na nádraží připraveny povozy, které již dříve objednala firma Cookova (vyslov Kukova); podnik to, jenž turistům ulehčuje cestování. Stará se jim o povozy, po případě o koně a mezky, směřuje-li výprava do hor, o cicerony, chystá na určitých místech odpočinek, obědy, provádí museji, zříceninami, vykopaninami atd. atd. Vše to arci za zvláštní náhradu. Pro mnohé turisty je to značné ulehčení. Netřeba starati se o nic, o všechno stará se Cookův zřízenec, buď sám úředník firmy, který se účastní plavby Thalie od počátku a má na lodi zvláštní kancelář, v níž se můžete přihlásiti na jednotlivé anebo na všechny pozemní výlety, anebo kterýsi jednatel Cookův na místě samém, pokud je tam vůbec zřízena agentura firmy.

My jsme však hned první tento výletek pod-

nikali na vlastní vrub, ježto není namáhavý, a hlavně běželo o povoz. Poněvadž pak připlutí Thalie vždy jest avisováno, sjede se pravidelně více povozů neb koní nebo mezků, než jich objednal Cook — majíť všady již zkušenost, že kromě „Kukovců“ vždy se vyskytne jistý počet „divokých“, nejdoucích pod velením Cookovým.

Skutečně taky naše společnost dostala naráz povozy pohodlné a levné, a první jsme vyrazili vpřed, abychom nepolykali prach zvířený ostatními povozy. Od nádraží vede dobrá silnice asi dva kilometry podél pobřeží (směrem zpátečním, k Messině), pak zabočuje vlevo a příkrou klikatinou vzhůru k severní straně Taorminy.

O městě samém dočítáte se v Meyerově „Průvodci“ asi těchto stručných údajů:

„*Taormina* jest venkovské městečko s 3000 obyvateli, se starými hradbami, neskonale malebně na vrchu *Monte Tauro* položené, s překrásnou vyhlídkou na Etnu a na moře. Nad městem čnějí zříceniny staré tvrze, 396 metrů nad mořem, a ještě výše horské městečko *Mola* (636 m.) — Taormina byla založena po zničení blízkého *Naxu* (Naxos) Dionysiem Syrakuským (403 před Kristem) a pojmenována *Tauromenion.* Ve válce vzniklé následkem vzpoury otroků jakož i v bojích mezi Oktaviánem a Sextem Pompejem sešla, později zcela upadla.“

Ještě nutno citovati několik řádek z Ottova Naučného slovníku o předchůdci Taorminy, Naxu:

„*Naxos,* nejstarší řecká kolonie na vých. pobřeží sicilském, u mysu Schisa. Založili ji Chalkidičtí z Euboje kolem r. 735 před Kristem. Město se vzmohlo záhy a vysílalo kolonisty do Leontin, Katany a jinam. Počátkem V. stol. př. Kr. byl Naxos podroben Syrakusám a Gele, osvobodiv se však r. 461 bojoval proti Syrakusanům po boku Leontiňanů a Athéňanů. Kvetoucí město zničil Dionysios I. r. 403 př. Kr. a vypuzené obyvatelstvo se usadilo severněji v Tauromeniu."

Tak tedy vznikla Taormina. Jak stručně se to poví: „založena roku 403 před Kristem a — — později zcela upadla". A mezi těmito dvěma výroky leží lidské věky, tekly potoky krve, hřměly vzpoury a války, vražděna celá pokolení, z rozvalin se kouřilo — a dnes, po tisíciletích, naleznete v cestovních knížkách: Taormina se svým okolím náleží k nejkrásnějším koutům světa. Čarovné výhledy skýtají se pozorovateli. — —

Taormina je skutečně jednou z nejkrásnějších končin světa. Nepřetržitým cvalem vyvezl nás kočí asi za tři čtvrti hodiny na skalnaté návrší, na němž se rozkládá tiché nyní městečko bez obavy přede všemi tyrany světa — tiché, stísněné na malém prostoru a jako ze světa. Ze světa a nad světem. Pohlížíte-li dolů k moři, zdá se vám, že město leží mnohem výše, než tomu jest ve skutečnosti, a ježto i cesta, kterou jste přijeli, se vám skrývá za všelikými skalnatými výstupky, živými ploty a zářezy půdy, zdá se vám taky

nepřístupným. Město malé, ale honosí se několika kostely, asi pěti kláštery, dílem již zrušenými, i stavbami, jež svědčí o někdejší nádheře. Jsou nevelikě tyto vynikající budovy, u nás by byly označeny jako *domky,* mnohdy jen o dvou, o třech oknech šíře, o jediném patře, ale tu se jmenují *paláce,* a byly to kdysi skutečné paláce. Kamenná, tesaná jejich průčelí vypadají jako nejjemnější řezbářská práce, některá se poslední dobou opravují.

Maně vám připadá otázka, čím se živí obyvatelstvo tohoto vysokého, od světa odloučeného městečka. Nikde nevidíte stopy nějakého průmyslu. Dočítáte se, že se zde pěstuje víno a olivy, provozuje obchod s obilím. Ale nejhlavnějším pramenem výživy a blahobytu nynější Taorminy jest asi přece jen proud cizinců. Neskonalé půvaby krajinné, vysoká poloha, čistý vzduch, lahodné podnebí lákají sem zástupy cizinců, zejména Angličanů, kteří tu tráví značnou část roku. Když na severu ještě tuhá zima svírá zemi a ledovou korou poutá plodnou půdu, když i v nedaleké severní Italii zuří větry a vánice, zde pod nebem sicilským již dýše seveřan vůni jara, chorá prsa se uzdravují.

A k tomu vzácné památky historické. Malý kousek cesty od města, vlastně na samém jeho obvodu a ještě o něco výše rozkládá se památné divadlo, amfiteatr, jeden z nejkrásnějších, nej-

velikolepěji položených a nejlépe zachovaných, co jich je vůbec.

Bylo vystavěno Řeky, později Římany přestavěno v nynější podobu, konečně Saracény ztroskotáno. Řekové, Římané, Arabové, Normani zápasili o tuto půdu, jedni druhé přemáhali, vypuzovali, hubili, v porobu uváděli, jedni po druhých usazovali se a opevňovali tu, všichni zanechali zde stopy své kultury a — ničivosti. A teď je tento neveliký kout světa velikým archeologickým museem.

Vyjíždíme vzhůru k divadlu a tu podél silnice objeví se nám pojednou dlouhá nevysoká zeď, lépe bych řekl zdivo, plné otvorů, těsně vedle sebe, dílem klenutých, dílem čtverhranných. Zdivo mocné, podobné kyklopskému, a ty otvory v něm neveliké, jeskyňovité. Tážeme se, co to jest. „Tombe saracene (saračene)!“ Hrobky saracenské. Byly jistě kdysi zazděny, ale chtivost pokladů, skutečně neb domněle s mrtvolami pohřbených, otevřela je později, a teď zejí otvory prázdné, kosti dávno jsou rozmetány. A co nadobro nezničila lidská ničivost a hrabivost, rozpadne se po dalších staletích, nezbude než hromada kamení.

Vstupujeme do zřícenin ohromného divadla, k němuž přede dvěma tisíci lety směřovaly proudy obecenstva, žádostivého vzácné podívané. Na zřízení hlediště použito přirozené, polokruhové vyhloubeniny návrší. Zevnější průměr oblouku

je dlouhý 122 metrů, průměr orchestry 35 m. Sedadla v řadách vystupující jsou rozdělena v devět klínů, diváků vešlo se do divadla na čtyřicet tisíc. Na nejvyšším okruhu bylo zřízeno šestatřicet výklenků, prý pro kovové nádoby resonanční k zesílení zvuku s jeviště. Avšak akustika divadla jest prý sama sebou tak znamenitá, že hlas s jeviště doniká i do nejvzdálenějších koutů divadla.

Zde se shromažďovalo čtyřicet tisíc diváků, sem vystupovali po příkrých cestách a pěšinách ze všech končin od moře, aby poslouchali klasické hry, aby se nadchli výjevy tragickými, zveselili komickými, tu se hemžili tisícové takřka mezi nebem a zemí, neboť zdánlivě je tu k nebi blíže. Ale ať jakkoli je uchvacovalo dílo lidské, nelze pochybovati, že ještě mocněji je uchvacovala velikolepá scenerie přírodní. S těchto míst — zejména od nynějšího malého musea, zřízeného těsně vedle divadla na straně k moři — jest neskonale krásný výhled na nekonečné moře, hrající ve slunečním jase všemi odstíny zeleně a modři, i nádechem růžovým a v dáli na obzoru bělobou mlékovou, leskem slídovým a nakonec jako by bylo opásáno pruhem stříbra. Na stráních k moři splývajících šuměly stříbrošedé háje olivové, zelenala se réva, a když diváci povznesli zraky nad sloupovím, uzavírajícím scénu — podnes obé dobrým dílem zachováno — patřili přímo na posněženou homoli

sopky Etny, z níž vystupoval sloup bílého dýmu. A vlevo přelétaly zraky celé pobřeží sicilské k Messině a dotýkaly se i břehů Kalabrie. Širo-širá, nezkalená báň modré oblohy nad hlavami, čeřící se moře do nedohledna, mocný vulkán, svědek neutuchající tajemné činnosti podzemní v pozadí — mohlo-liž býti divadla velikolepějšího?

Starověcí národové neoplývali líčením přírodních krás takovým způsobem, jako to činí doba nová, nevyznačovali se výslovně smyslem pro to, čemu my říkáme „romantika přírody", ale svými věkovitými díly, svými výtvory stavitelskými dokazují, že nikdo neměl mocnějšího smyslu takového nad ně. Jediná Taormina, jediný její velikolepý amfiteatr dokazuje to výmluvně. Zde jistě zcela úmyslně a v nepochybném vědomí, jaký účinek vyvolá jejich dílo, zvolili stavitelé divadla kout, jejž k účelu tomu jako by sama příroda byla vytvořila. Je to jeviště uchvacující síly, překonávajícího účinku. Jestliže nikde jinde, zde, na tomto kuse zázračné malebnosti světa, kde se mohutné dílo lidské snoubilo s nejmohutnějšími výjevy přírody, odlučoval se jistě duch diváka a posluchače od hroudy zemské a zalétal v tajemné končiny nadsvětové. A v těchto místech, kde nás ovanul dech tisíciletých dějů, tisíciletých zápasů, tisícerých generací, opět zachvívá hrudí nadšeného diváka přání, jako se časem ozývá snad v duši člověka kaž-

dého, přání nesplnitelné, ale vždy a znova se vracející: kéž by bylo lze přenésti se v onu dávnou minulost a zažíti jen *jediný den* života oněch lidí, kteří svoji životní sílu projevovali *takovýmito* skutky, takovýmito odkazy dobám budoucím, výtvory, před nimiž ještě po tisíciletích stojíme v němém obdivu.

Pobytem v Messině jsme prožili strašlivý, děsivý úvod k tomuto požitku, ale tu na zjevy dnešního jitra zapomínáme a jsme z duše vděčni osudu, že nám dopřál dýchati zde chvíli, jsme vděčni podnikatelstvu plavby Thalie, že nás v tuto končinu dalo zanésti.

Bohužel, že sem přicházíme starší, otupeni a znaveni šedivým životem, s nímž znenáhla doúčtováváme, nemajíce již vnímavosti mladého ducha a srdce, abychom si obraz viděného kraje vtiskli k nezapomenutí a nemajíce již ani času a možnosti, abychom z mocných dojmů čerpali pro život. Slunce se dávno sklonilo přes poledne, spějíc k západu.

Několik jen hodin bylo nám vyměřeno na pobyt v Taormině. Ještě tedy na chvíli do malého musea vedle divadla, v němž jsou uloženy všeliké skulptury, vykopané a zachráněné ze zřícenin divadla, kteréž bylo roku 1784 co nejnutněji opraveno, části jeho na spadnutí jsoucí podchyceny; vlídný „custode“ vítá nás, pobízí dále, a na otázku, co vstupného, odpovídá: „dle libosti.“ Prodává také stručné historické vylíčení

divadla, vydané ve čtyřech jazycích na několika stránkách v těsných čtyřech sloupečcích vedle sebe. A když jsme vyšli z musea, vyčkáváme ještě, zdali uvidíme vrchol Etny. Neboť po celý čas, co tu meškáme, je zahalen v bílá mračna, která se stále níží, víc a více vulkán zahalujíce. Ale pojednou, jako by i v tom nám vyšší moci chtěly vyhověti, rozdul se nad Etnou vítr, mračna se trhají, řídnou, rozptylují se — a náhle zjevuje se nám bílý hrot sopky. V slunečním jase třpytí se posněžený vrchol jako stříbrný a do vzduchu vystupuje z něho sloup sněhobílého dýmu. Toliko dvě neb tři minuty trvá ten zjev, a vrchol znova se zahaluje v mraky — a již jsme ho nespatřili.

Vracíme se do městečka, jehož pouliční život sotva se liší od života některého našeho malého městečka. Klidno, ticho v něm. Ulicemi přecházejí junáci nedělně odění, z oken vyhýbá se tu tam hlava zvědavé Taormiňanky za cizinci. Je neděle, ale všechny krámy jsou otevřeny. A tu skoro co dům, to krám se starožitnostmi, se sklem, s výšivkami, s podobiznami, pohlednicemi a nejmalichernějšími „památkami z cest". Odnášíme si na památku podobiznu řeckořímského divadla, několik pohlednic s podrobnostmi a spěcháme k obědu do hotelu San Domenico, který je zřízen z některého velikého kláštera. Zasedáme ve velikém sále, kde se shromažďuje taky ostatní společnost, vedená „panem Coo-

kem“, jak říkáme úředníku firmy té s paluby Thalie, a hádáme, sedíme-li to v bývalém refektáři nebo dokonce v bývalé kapli. Neboť stěny sálu jsou ověšeny obrazy samých svatých.

Největší tento hotel má taky překrásnou zahradu s přímým výhledem na moře — taky řeholníci uměli vybírati krásné polohy pro své kláštery — a z někdejších cel klášterních upraveny jsou hostinské pokoje, rovněž na moře. Tento hotel bývá na jaře pln Angličanů. Tážeme se, co tu stojí pokoj na týden anebo na měsíc, číšník jmenuje velmi slušnou číslici, ale hned poznamenává:

„Letos však to bude lacinější, mnohem lacinější, libo-li snad panstvu...“

Ano, letos krásná Taormina sotva bude přeplněna. Zemětřesení messinské a celého pobřeží zastrašilo i samé Angličany, hotel za našeho pobytu byl téměř prázdný a sotva se naplní. Vždyť se chvěla půda i na samém úpatí těchto skal.

V zahradě pili jsme kávu a ztápěli se zraky v moři. Kolkolem všady nejbujnější vegetace, jako u nás v červnu, všechny květiny v květu, v květu i kře růžové. Zahrada dýše vůní. Rádi bychom tu byli poseděli do západu slunce, rádi bychom byli přespali aspoň noc v tomto hotelu, jehož pochmurné klenuté chodby ještě svědčí o původním jeho určení, ale Thalia vytáhne večer kotvu. A o čtvrté odjíždí rychlík do Messiny.

Povoz vrátili jsme hned po příjezdu do mě-

sta, nyní sestupujeme strmou, skalnatou cestou přímo k nádraží. Trval nám sestup malou půlhodinku. Zakrátko sedíme zas ve vlaku, Taormina vzdaluje se — a zraky naše bloudí zase po skupinách domků na pobřeží, po celých osadách. Potrhané zdi, sesuté domky — —

Vystupujeme v Messině. Jinou cestou, než jsme ráno přišli k nádraží, vracíme se nyní ku přístavu, ale zase slézáme barikády zřícenin. Krásný obraz Taorminy daleko za námi jako v mlhách a kolem nás opět obraz srdcervoucí spousty a zkázy. Již se nezdržujeme žádnými podrobnostmi, spěcháme rychle k lodi. Pryč, pryč odtud!

Barkáři čekají při rozvráceném a místy na metry propadlém nábřeží. Vstupujeme do loděk, blížíme se k lodi, na jejíž palubě vyčkává našeho příchodu lodní personál. U vchodu na palubu odebírají nám cameriéři mosazné štítky s čísly kabin, naše „retúrmarky“ a my, ač jízdou, chůzí i přelézáním ssutin znaveni, spěcháme na hořejší palubu, abychom ještě zachytili obraz Messiny.

Brzy potom zní první trubačův signál k večeři. Chvátáme do kabin, abychom se převlékli. —

Setmělo se úplně, než jsme pojedli, a již jsme zas na palubě. Na přídě rachotí řetěz, vytahuje kotvu. Parní roura vydává strašlivý řev, znamení, že co nevidět vyplujeme.

Hledíme do tmy před sebou.

Město, které jindy tou dobou bývalo skvěle osvětleno, leží v tmách. Toliko na nábřeží, na Korsu Viktora Emanuela, mrkají v jistých vzdálenostech od sebe nepatrná světla a také asi ve dvou třídách příčných několik takových světel. Jsou to *petrolejky,* upevněné na trámcích, do dlažby zaražených, neboť taky plynárna je zničena, plynovody jsou strhány, kandelábry vyvráceny, nakloněny. Hlavní a schůdné třídy Messiny jsou nyní osvětlovány řadou petrolejek. Avšak mimo ně, kamkoli pohlédneme, není v Messině světla. Ni jediný dům, ni jediné okno není osvětleno.

Celá Messina je ponořena v hlubokou tmu. Je to zabité, mrtvé, z kořen vyvrácené město. Je to jediný veliký černý hrob.

Řetěz dorachotil. Rozvířil se lodní šroub, moře se rozšumělo, plujeme z přístavu. Plni trudných dojmů ještě pohlížíme do temna, napínáme zraky, abychom aspoň obrysy města postřehli. Avšak do daleka široka rozkládá se jediná černá hmota.

Na palubě stanul při naší skupině lodní komisař a teď, jak se vzdalujeme, sděluje s námi polohlasně:

„Ráno kolem sedmé, když jsem připlul barkassou do města, právě v tom okamžiku bylo pocítěno opětné otřesení půdy. — Ale to je zde téměř denním zjevem, nechtěl jsem nikoho znepokojit — —“

VII.

PŘISTÁNÍ NA MALTĚ. — OPEVNĚNÍ MĚSTA VALETTY A PŘÍSTAVU. — VZHŮRU DO MĚSTA!

Další stanicí „Thalie“ bylo přístavní a hlavní město ostrova Malty v moři Středozemním *La Valetta*. Plavba trvala celou noc a byla klidna, a když nás ráno probudil obvyklý ruch na lodi — ejhle, tu již jsme byli téměř u samého ostrova, jejž bylo již od šesté ranní viděti.

Rychle k snídani, abychom se pak neomeškali! A když jsme se vyřítili na palubu, Thalia minula první opevněné hráze velikého, rozsáhlého přístavu, zvolna plynula kupředu, rýha za zádí byla mělčí a mělčí, konečně šroub utichl, Thalia stanula a s rachotem počal se odvíjeti mocný řetěz kotevní, až jeho centové články přes hřídele poskakovaly. Bylo asi půl deváté.

Jak rozdílný obraz vystoupil před našimi zraky proti včerejšímu jitru nedělnímu! Před čtyřiadvacíti hodinami stáli jsme v zamlklém, porouchaném přístavě bez života, před zpustošenou, mrtvou Messinou — dnes jsme se octli v přístavě plném ruchu a čilosti. Slunce vzešlo v plné kráse a na vše, co se jevilo oku, vrhalo zlatý lesk. Přístav, plný všelikých plavidel, z nichž největší pozornost poutají šediví velikáni válečného loďstva anglického, klidně sice zakotvení, ale jako připraveni, aby kterékoli chvíle vyrazili na širé moře. Parníky obchodní rozličných stá-

tů a národů, štíhlé jachty soukromé, majetek to boháčů, kteří si pro své výletní plavby mohou vydržovati vlastní lodi a na nich křižovati mořem Středozemním po libosti, malé převozní parníky, konající službu omnibusů s jedné strany přístavu na druhou, a krom toho brázdí hladinu moře tmavé čluny, podobné tvarem svým a vysokými ozdobnými zobáky benátským gondolím, ale jsou kratší a bachratější.

A nad tímto rušným životem přístavním pne se do výše pyšně a majestátně, velikolepě, ale i jako usměvavě v ranní záři sluneční *La Valetta,* pojmenovaná po svém zakladateli Janu de la Valette, velmistru rytířského řádu Johanitů, jimž byla Malta roku 1525 císařem Karlem V. darována. Všichni národové, co jich kdy bytovalo na březích moře Středozemního, rvali se o tento krásný ostrov, který s několika menšími (Gozzo, Comino, Cominotto) je zbytkem pevniny, jež v pradávné době (čtvrtohorní) spojovala Sicilii s Afrikou. Dvanáct set let před Kristem založili zde osadu Foinikové, o čtyři sta let později usadili se zde Řekové, kteří pojmenovali ostrov Melitou. Zas asi o čtyři sta let později opanovali Maltu Karthagiňané, kteří však r. 218 př. Kristem musili ustoupiti Římanům. O nějaké sto let později byla útulkem pirátů, námořních lupičů. V polovině pátého století po Kristu ovládli ji Vandalové, na sklonku toho století Gotové, jimž však ji už roku 534 odňala Byzancie (Beli-

sar). R. 870 opanovali ji Arabové, roku 1090 sicilský král Roger. Od roku 1525 náležela Johanitům, jejichž velmistr, řečený již Jan de la Valette, odrazil divoké útoky loďstva Solimanova a na větší bezpečnost ostrova založil nynější hlavní město Malty, které bylo pak Maltánskými rytíři dokonale opevněno. Když se pak Napoleon I. r. 1798 plavil do Afriky na svůj výboj egyptský, obsadil ostrov a zanechal na něm silnou posádku, tu však po dvouletém obléhání vypudili Angličané. Mírem amienským r. 1802 měla sice Malta býti vrácena rytířskému řádu Johanitů, ale je známo, že Angličané nepustí, co jednou uchvátili, a tak mírem pařížským r. 1814 byla jim nadobro přiřčena.

Stanuli jsme nedaleko bašty, čnějící téměř uprostřed přístavu a jej ovládající. Bašta je šestiboká a byla asi původně stanoviskem přístavní stráže, bodem velmi důležitým, o čemž svědčí její skulpturní ozdoby. Na zdi průčelní jest vytesána ohromná heraldická lilie, podobná bourbonské, na bocích po obou stranách tohoto znaku jsou vytesány dvě ohromné *uši,* na dalších bocích stejně ohromné *oči.* Kamenná tato mluva znamená: Slyším! Vidím! — Tato bašta náleží snad k opevnění nejstaršímu, z dob maltézských rytířů. Noví pánové Malty, Angličané, zesilovali všechna opevnění této své předůležité stanice a stavěli nová. Dnes je Valetta s přístavem ohromnou námořní pevností, která jest pokládána za

nedobytnou. Srázné zdi pevnostní vyrůstají ze dna mořského a tyčí se vysoko k nebi, objímajíce město. Je to spousta zdiva na pohled nerozborného, účinku téměř drtivého. A přístav sám jest utvořen mocnými hrázemi kamennými jako z jednolité hmoty, zesílené baštami a tvrzemi, z nichž se v nebezpečenství válečném rozhouká na sta děl — ohnivé jícny jejich zničí a zaplaší každého dobyvatele. A v tomto věnci obrovitých, nepřístupných, nedobytných opevnění ukryje se bezpečně sebe větší válečné loďstvo.

Hledíme s paluby na všechny tyto výtvory starého i nového válečnictví, na krásné město, vyrůstající za vysokými hradbami a stkvoucí se v záři sluneční veselými barvami, a připadá nám, že to nejsme u paty ostrova samorostlého, přírodou utvářeného, ale že vše, co před sebou zříme, bylo vybudováno rukou lidskou, od samého mořského dna počínajíc. Ovšem pracovala celá staletí na těchto opevněních a vyžadovala jistě nákladů, za něž by byl koupil celé království.

Vystupuje sice město vysoko za hradbami a nad nimi, ale již i v samém přístavě, dva metry nad hladinou a několik jen kroků od moře, jako úvodem k městu, těsně přiléhajíc na zdi opevnění, táhne se řada úzkých, patrových domků kamenných, a každý má v průčelí dřevěný arkýř balkonový, podobný skoro veliké ptačí kleci. V přízemcích domků jsou malé, drobné obchody s potravinami, krčmy, vinárny a kavárny, navště-

vované asi nejvíce námořníky a rybáři, kterým by do města bylo daleko. Neboť vzhůru do města je nejlépe jeti povozem.

Však již tu stojí řada vozů, a to jsou vozy pro klienty páně Cookovy. Jiné vozy než u nás. Na čtyřech kolech je konstrukce o čtyřech sloupcích, nad nimiž se pne látková stříška a po stranách, od sloupku k sloupku, lze roztáhnouti záclony dle potřeby, prší-li neb je-li větrno. Vozy jako stánky na kolech, jak je zdejší podnebí vyžaduje. Zde není zimy, zde nikdy nesněží. Pršívá jen a nanejvýš je krupobití. Často však i silné tu vanou větry.

Čluny Thalie převážejí nás kolem deváté dopoledne na pevninu. Pobyt lodi tu vyměřen od rána do noci. Na posnidávku se vrátíme na palubu, po obědě znova vyjdeme do města.

„Kukovci" obsazují vozy. Avšak manželé Šupichovi, kteří již konají několikátou plavbu, a my tři, totiž Beaufort, Chvála a já najímáme vozy na vlastní vrub, a nevadí nám, že je dohovor se zdejšími lidmi trochu nesnadný. Jsou to sice Taliáni, ale zdejší vlaština je nesmírně pomíšena a pokažena arabštinou. Přes polovinu jazykového pokladu a dokonce prý téměř tři čtvrtiny jsou původu arabského.

Nu, však nám kočí rozumí, kam chceme, a svůj požadavek dovede nám pověděti taky srozumitelně. Část společnosti hovoří francouzsky, někdo anglicky, já vyškrabuji zbytky zapome-

nuté vlaštiny — a takto komponujeme dorozumívací „idiom“, že je radost nás poslouchat. Hůře nám bude asi v Řecku — s tamními domorodci. Máme sice Vymazalovu novořečtinu „snadno a rychle“ v kufrech, ale ještě jsme se do knížky nemohli ani podívat. Totiž — já již několikrát po ní sáhl, ale sotva jsem ji vzal do ruky, volali mě ostatní na nějaké jiné zajímavé podívání. Jako s uděláním!

Nalezli jsme do vozů — lépe řečeno do vozíků, osmahlí kočové práskli do koní, a již hrčíme cvalem vzhůru do města, do Valetty.

VIII.

VALETTA. — STRADA REALE. — PRŮVODCI CIZINCŮ. — ŽENY MALTANSKÉ. — FALDETTA. — KRAJKY MALTANSKÉ. — BAZAR NA PALUBĚ.

Maltánské hlavní město La Valetta se rozkládá na mohutném skalním výběžku, jenž má podobu jazyka, a tento jazyk rozděluje přirozenou zátoku mořskou na přístavy dva: *Veliký přístav* (Svobodný), jihovýchodně pod městem, a přístav *Karantenní,* nazvaný *Marsa Muscetto,* na straně severozápadní. Celé město jest obehnáno mocnými hradbami, nad nimiž se na samém konci skalního jazyku vyvyšuje mohutná tvrz St. Elmo, vyhlížející již na širé moře. Na straně opač-

né, směrem do krajiny ostrovní, jako na stráži stojí pevnostní *kavalíry* St. John a St. James. Ve věnci hradeb spočívá město, dělené přímočarými, pravoúhelnými třídami a ulicemi, podobno obdélné šachovnici. Se svými předměstími má Valetta pětatřicet tisíc obyvatel, celá Malta pak stošedesát tisíc.

Příkrou ulicí vjíždíme od přístavu vzhůru a brzy se ocitujeme ve hlavní třídě, *Strada Reale,* která tvoří podélnou osu skalního jazyku, dělí město na dvě části téměř stejné a je bezmála dva kilometry dlouhá. Na jejím severovýchodním konci leží jmenovaná tvrz St. Elmo, na konci jihozápadním *Porta* (brána) *Reale,* za níž se rozkládá předměstí *Floriana.*

Strada Reale jest hlavní tepnou města. Poměrně úzká (jsme pod jižním nebem!), avšak životem téměř překypuje. Zde jsou největší, nejelegantnější obchody, banky, směnárny, klenotníci, knihkupectví. Pouliční prodavači vykřikují své zboží, lehké kočáry jezdí všemi směry, chodníky jsou plny lidí. V samém téměř středu Strady Reale otvírá se veliké prostranství, na jehož severozápadní straně jest hlavní stráž; před budovou se procházejí dva angličtí vojáci ve zbrani, červení jak raci. Nahodili jsme se k tomu, když se hlavní stráži blížil nějaký vyšší hodnosta, patrně inspekce; na dané znamení vyrojil se z budovy celý oddíl stráže a ne toliko rychlým krokem nebo poklusem, ale téměř úprkem hnali se

všichni ti červenokabátníci ke svým ručnicím, taky důstojník vyběhl za nimi a s vytasenou šavlí hnal se jako by bylo hořelo, sešikoval oddíl, presentoval příchozímu šavlí, hned potom vojáci odložili zas ručnice, odběhli do budovy a velící důstojník v nejpřátelštějším veselém hovoru ubíral se s „inspekcí" taky do strážnice. Celý ten kraťoučký poplach činil dojem přímo komický — vypadalo to spíše jako hra na vojáky než vojsko skutečné.

Proti hlavní stráži stojí veliký, rozsáhlý palác s nádvořím jako zahradou; je to někdejší sídlo velmistra maltských rytířů, nyní příbytek guvernéra ostrova Malty. Něco dále za palácem na náměstí di S. Giorgio, stojí krásná mramorová socha královny Viktorie. — Na Stradě Reale vypínají se staré, nádherné paláce z doby rytířů maltských. Avšak rytíři vymizeli, jejich panství pominulo, a nyní mnohé z památných, starobylých budov jsou změněny v kasárny, nemocnice, úřady, školy.

Vystoupili jsme z povozů, hledáme podle plánku v cestovním „Průvodci", abychom se orientovali. Vešli jsme před tím do knihkupectví, abychom si koupili nejnovější plán Valetty (ve výkladní skříni viděli jsme jen plány staré, z dob rytířů), avšak vážná matrona, majetnice závodu, odpověděla nám, *že plánů Valetty není, že se* neprodávají. Je to patrně opatření z příčin válečných. Ale v knihách cestovních *jsou* plány

Valetty, ovšem velmi drobounké, zrak namáhající a pro rychlé hledání nedostatečné.

Zato však je „průvodčích cizinců" ve Valettě — učiněná rána egyptská! Je-li v Benátkách každý pátý člověk „ciceronem" — tu ve Valettě je jím každý druhý. Jsou rozlezlí po celé Stradě i ve všech větších ulicích a na náměstích, zdaleka větří každého cizince a každého taky hned poznají — a v nejbližším okamžiku jste jejich kořistí, jejich zvěří, pořádají na vás učiněnou štvanici. Pěší prohlídka Valetty stává se takto po chvíli trýzní, nepřetržité útočení všelikých těch vagabundů rozčiluje vás až k zuřivosti. Nelze učiniti pět kroků, abyste nebyli zastaveni ošumělým individuem. Všemi jazyky, z nichž polovina jest naprosto nesrozumitelná, nabízejí se vám, že ukáží, co tu stojí za podívanou. První vaší obranou jest naprostá nevšímavost; je to prostředek, který vás často v cizině zachrání před přílišnou ochotou. Avšak průvodčí valetský se nedá odraziti. Sahá do kapsy a strká vám přímo pod nos umouněnou jakousi cedulku, visitku nebo co. To je nějaká jeho legitimace. Odvracíte se od něho na druhou stranu — nebesa! tu již konkurent prvého nastrkuje svou legitimaci. Obracíte se čelem vzad — ale přicházíte z deště pod okap. Noví dva ciceroni útočí na vás zezadu. Zoufalí opět se otáčíte, chtíce kupředu — jiní dva tři ciceroni šermují tam svými lístky, hulákajíce, překřikujíce se. A tváří se při tom již

hněvivě, jako by volali: „Co, přišli jste do Valetty, a chcete tu chodit bez průvodce?!"

„Jděte k čertu!" voláme zuřivě do zástupu. Pochytili jediné slovo, jež dovedli vysloviti.

„Čertu? Čertu? — Si si — ukážeme vám..."

Konečně jsme se probojovali smečkou dotěravců, rychle kráčíme kupředu, radujíce se, že máme vyhráno. — Chyba lávky! Jeden z těch připínaků zavěsil se nám na paty, sleduje nás jako stín. Stále něco vykládá — ignorujeme ho, okázale ho neposloucháme. Hučí do nás s pravé strany, proto se obracíme na levou — oběhl nás a hučí nám do uší s levé strany. To již není zimnice, to je mor. Již je zjevno, že se chlapa jinak nezbavíme než vraždou. Pronásleduje nás několika ulicemi. Nejdéle se všemu tomu směje pan Beaufort, ale konečně taky on pozbývá trpělivosti a zastaviv se volá k dotěravci: „Jděte svou cestou a dejte nám pokoj!"

„Mohu si jít kudy chci!" odpovídá milý náš „průvodce" a nehýbá se od nás.

Konečně jsme došli na Baracca Superiore, vysokou to baštu, odkud jest úchvatný pohled na přístav a na protější části města Vittoriosu a Burmolu. Sedáme na lavičku, abychom na chvíli odpočinuli — náš nežádaný cicerone obchází nás neúnavně kruhem, s pohledem zavilým a s výrazem, jenž praví asi: „Však vy mi neutečete!"

„Počkejte," povídá pan doktor Šupich, „však

se ho přece zbavíme — —“ Kráčí k milému mužíku, podává mu půl franku. „Tu máte, nezdržujte se, nepotřebujeme vás.“

„Co mi to dáváte? — *to je málo!*“ natahuje chlap ruku poznovu. Ale konečně tedy přece táhne.

Pobyli jsme na baště, pokochali se výhledem na rušný život přístavu a předměstí, vracíme se do města, zase na Strada Reale. Prohlédli jsme nějaký kostel, podívali se na nějaký klášter, ale nejvíce nás vábí ruch města a pohled na domorodé obyvatelstvo. Jako v jeho jazyce převládá arabština, tak se zdá, že v jeho žilách koluje mnohá krůpěj krve arabské. Muži jsou velicí, osmahlí, někdy až černí, silných koster; ženy jsou postavy menší, avšak úměrné, útlé; zjevy neskonale půvabné. Oválné tváře jsou pleti hebké, aksamítové, jak zralé broskve, pod dlouhými řasami planou černé, ohnivé zraky; ruce Valeťanek jsou něžné, tvárné, každý jejich posun je ladný. Je na podiv pod tímto horkým nebem, že Valeťanky se zálibou nosí černý oděv, a zvláště zajímavá jest jejich pokrývka hlavy, zvaná *faldetta;* je to roucho jako plášť nebo mantilla, sahající až k okraji sukně a zahalující zároveň ramena i hlavu, nad níž tvoří jakousi kukli v pevném oblouku až nad čelo — tam jest patrně všita kostice nebo pruh rákosu. Tuto kukaň přidržuje žena jednou rukou a její hlava je v ní tak skryta, že může viděti toliko dopředu,

ne však stranou, leda by se půlí těla otočila. Je to kroj podivný, bizarní, a zdá se, že vznikl poznenáhla z roucha kdysi přísně orientálského, zakrývajícího ženskou tvář až po oči, anebo že se vyvinul následkem častého větru, nad Maltou vanoucího. Avšak bílé i snědé tváře Valeťanek rozkošně vypadají v tom černém rámci. Faldetta podle stavu i majetnosti nositelek je z rozličné látky; levná bavlněná, polohedvábná, ale i z těžkého, důkladného, až lámajícího se hedvábu. Sukněmi svými neplouhají zdejší ženštiny v prachu a blátě, a pohlédnete-li na jejich štíhlé, jemné kůtky, jako vysoustruhované taky u žen starších a starých, porozumíte tomu. Vědouce, jaké mají krásné nohy, obzvláštní péči věnují své obuvi. Téměř každá, i prostá venkovanka, vykračuje si v lesklých, lakovaných střevících s vysokými podpatky, její krok je lehký, pružný, graciosní. Této chůzi nelze se naučit v tanečním sále — to jest gracie vrozená. Jest nepochybno, že Maltanky jsou z nejpůvabnějších žen na světě.

Toto krásné plemeno ženské mohlo by na Maltu zlákati muže z celého světa. Pro *dámy* je tu lákadlo jiné — překrásné, vzácné *hedvábné krajky* maltánské. Dámy turistky se zastavují u výkladních skříní malých krámů, jejichž majetníky jsou otylí Levanťané, snad potomci někdejších Arabů zdejších, snad přistěhovalci, a u vytržení upínají zraky na sněhobílé krajky hedvábné. Nejsem celkem přílišným ctitelem podob-

ných tretů ženských, ale v tomto měkkém, něhyplném zboží byl bych se dlouho probíral, kdyby čas byl tak nekvapil. Rukávce k ženským šatům, límce, vložky náprsní, krajkové pokrývky na lůžka, na stoly, na pohovky, podložky pod sklenice i vázy, krajky k obrubám, krajkové záclony — nač jen pomyslíte a k čemu vůbec lze krajek užíti — vše to paličkují nebo pletou, háčkují a kdož ví jak ještě vyrábějí malé ruce domorodých dělnic; vyrábí se i v malých domácnostech. To je zdejší, maltánská specialita.

Vstoupili jsme do takového krámku a zavalitý principál zažloutlé tváře, nadułelých rtů a šibalských zraků — nepochybný to syn pobřeží afrického — rozložil před námi své poklady. Krámek malý, ale v něm celé bohatství v krajkách! Klouzá to zbožíčko skrze prsty jako tekuté stříbro, lahodí vám měkkost i příjemná chladivost hedvábí, lahodí vám jeho lesk — kupovali byste, kupovali, kdyby byly tisíce v kapsách! Těmito krajkami byl by svedl had Evu v ráji — těmito krajkami jistě jsou sváděny Evy i dnešní doby. Dnes ovšem platí útratu jen sám Adam — chci říci pan manžel.

Schyluje se k hodině s poledne, máme co dělat, abychom se vrátili na loď, na polední snídani. Kupujeme nějakou malou památku, sháníme taky pohlednice s Malty, sháníme i nějaký anglický doutník, poštovní známky, a spěcháme k přístavu.

Tu čeká již milá naše barkassa s vlajkou Lloydovou a milí námořníci Chorvaté kynou nám zdaleka. Také s jiných stran vracejí se pasažéři „Thalie“, každý s nějakým balíčkem v ruce, za chvilku je barkassa plna, odráží, a za několik minut vylézáme po schůdkách na boku lodi na palubu.

I hlehle! Co jsme meškali ve městě, sešel se na palubě Thalie podivný nárůdek — pravá strana promenádní paluby je změněna v tržiště, v pravý orientální bazar. Jsou tu prodavači koberců, skřínek, cigaret, šátků, látek, voňavek, závojů — podlaha paluby je pokryta vším tím zbožím, prodavači zvou pasažéry nejlákavějšími slovy ke koupi. Francouzsky, anglicky, vlašsky, arabsky. Je tu krásných věcí, ale i dosti braku. A hle, tu je taky kupa bělostných, načechraných, hedvábných krajek maltanských — nad nimi dámy se zanícenými zraky.

Marné laskominy, já již své šilinky utratil v městě — jdu snídat. Hodiny utíkají, odpůldne chceme si vyjeti trochu za město.

IX.

ZA MĚSTO. — NENÍ ŘEKY, NENÍ STROMŮ. — CISTERNY. — PLODIVOST PŮDY. — ZAHRADA GUVERNÉROVA. — VALETSKÝ STRÁŽNÍK. — NÁROŽNÍ TABULKY. — SOUDNÍ JAZYK. — ZKOUŠKA NA MINCI.

Něco málo po druhé s poledne, sotva jsme pojedli a vypili čišku kávy, vstupujeme do připravených člunů, jež nás převážejí na břeh, a tu již čeká objednaný povoz, aby nás vyvezl kousek za město. Bylo by sice zajímavé prohlédnouti i mnohé památnosti stavitelské v městě, chrámy, kláštery, podzemní kapli nebo vlastně kryptu — podobnou naší české sedlecké —, v níž jest ozdobně srovnáno na tisíce lebek členů řádu maltézského, kteří padli v bojích; — bylo by zajímavé prohlédnout i jiné veřejné budovy, historické znamenitosti, ale je nám skoupě vyměřeno několik hodin pobytu ve Valettě, abychom je ztrávili v chladných klenbách a sklepeních, v ponurých klášterech, v nádvořích ohrazených těžkým zdivem. Neboť na čisté, modré obloze hoří slunce, nad krajinou se rozlévá zlatá jeho záplava.

Brzy jsme na obvodu města. Tu již není vysokých paláců, rozsáhlých staveb; ulice se rozbíhají řadami malých, úzkých, patrových domků, určených nepochybně pro jednu toliko rodinu. Domky roztomilé, vesměs kamenné, z bělošedého vápence. Hladké plochy toho kamene činí dojem neobyčejné měkkosti, řekl bych krájivosti, jako

by naň ani nebylo třeba kamenického dláta, ale jako by se dal zpracovávati a vyřezávati pouhým kapesním nožem — asi jako naše opuka čerstvě lámaná, která teprv na vzduchu tvrdne.

Nahlížíme do oken malých domků a ve mnohých vidíme sedící ženy a dívky, any vyrábějí proslulé ty maltské krajky.

Město se přelilo znenáhla v podměstí, podměstí se mění v krajinu čistě venkovskou, jedeme prášivou silnicí. Nelze říci, že by krajina nebyla hezká, a nás cizince poutá již zcela zvláštním rázem, ale cosi — cosi chybí jí k naprosté dokonalosti krajinné. My, kteří si nedovedeme pomysliti půvabnou krajinu bez lesnaté dekorace, kteří jsme zvyklí na obzory zelených strání, na háje a hvozdy, pohřešujeme zde stromoví. Malta nemá lesů — vysoký strom je tu vůbec vzácností. Věčné větry, nad ostrovem vanoucí, za léta vysilující *„široko"*, za zimy severovýchodní *gregale* — snad i skalnatá, vápencová půda — nedopouštějí, aby se šumní velikáni ujali, vyrostli. Tu a tam jen tyčí se jednotlivý cypřiš, někdy malá skupina jich. Pravda, v chráněných údolích daří se pomoranče, citrony, smokve. Místy viděti vegetaci tropickou, mohutné kaktusy, které tvoří celé ploty.

A krom toho nemá ostrov veliké tekoucí vody, řek, jež každé krajině dodávají totiž rozmanitosti, života a půvabu. Je na Maltě jen několik potoků, které nejspíš za léta vysychají,

neboť od května do srpna jest obloha nad ostrovem neposkvrněna, modrá, bez obláčku. Toliko od prosince do února tu prší — pak se snášejí lijáky skutečně tropické, vytrvale věje gregale — a to jest maltská zima.

Vidíme po krajině roztroušené úpravné kamenné domky, vypadající jako vily — a snad jsou to vily Valeťanů; každá má nevelikou zahradu, někdy jen zahrádečku, obehnanou kamenným hrazením, se záhony květin i zeleniny, s nějakým nízkým křem, ale málokde je taky nějaký strom. A je-li kde, pak skutečně toliko jediný, jenž našel v trhlinách skalnaté půdy dost místa pro kořeny, a pyšně se vypíná, jakoby volal v okolí: hleďte, tu jsem se uchytil a tady stojím, já strom!

Ale všady vidíme množství cisteren, bednovitých to kamenných nádrží, do nichž se za doby dešťů chytá vzácná vláha, kteráž se pak rourovody rozvádí k zavlažování vzdělávané půdy. Je tu vzácná ornice, avšak přičinliví Malťané dovedli ji rozmnožit a stále rozmnožují umělým drcením skalnatého povrchu. Půda ta se pak svým vzdělavatelům štědře odměňuje, vydávajíc do roka několikerou úrodu.

Na kterési zastávce slezl kočí, přikročil k venkovskému hospodáři, podal mu nějakou drobnou minci, hospodář chopil se jakéhosi srpu nebo kosíře a nasekl kočímu náruč čerstvého, šťavnatého, na metr vysokého ječmene (a je na

počátku dubna!) — kočí vyňal z kapsy nůžky, ostříhal dlouhé, ostré osiny ječmene a podal šťavnaté klasy a stébla svému koni na posilněnou. Kde lze krmiti koně druhým, dozrávajícím ječmenem, tam arci půda musí roditi ze všech sil, a na Maltě je skutečně úroda až trojí do roka. Vše tu roste nevídanou bujností a vše kvete ohnivěji než kdekoli. Zříte tu zvláštní druh jetele, jistě půl metru vysokého, se sytým, hluboce červeným květem. Tučná travina, šťavnatá zelenina, smokvoně osypané již zelenými fíky, planoucí mák, ohnivé růže! U nás v Čechách ještě mrzne a sněží tou dobou.

Asi po hodině jízdy slézáme s vozu, vstupujeme do zahrady, hrazené vysokou zdí. V té rovinaté a bezestromé krajině, jíž jsme projeli, je takováto zahrada vzácností, oasou. Podivuhodné květiny, křoviny a stromy zde bují, hojně jsouce svlažovány; zlatý déšť, glycinus, clematis a mnohé jiné křoviny a popínavé rostliny jsou v plném květu a košaté koruny vzácných stromů překypují šťavnatou, tučnou zelení.

Rozumí se, že hned u vchodu se nás ujali ochotní průvodcové, číhající zde na cizince, a hlavně nás nesmírně horlivě upozorňují na vodní nádrže místy v zahradě, v nichž plovou — zlatí karáskové. To se jim zdá patrně největší zdejší vzácností a soudí nejspíše, že jsme zlatých rybek ještě neviděli.

Prošli jsme velikou zahradou křížem, až

jsme dospěli k zámku nebo paláci, ale tu nám nějaký domestik oznamuje, že dovnitř nelze. Bydlí prý zde právě guvernér, tuším vévoda Connaught, pamatuji-li dobře. Však jsme tam ani nezamýšleli, stačí nám podívání zvenčí.

Za hodinu jsme zase ve Valettě, na Strada Reale. Hledáme poštu, tážeme se strážníka a poznáváme v něm vzor gentlemana. Uklání se a hned vykračuje, aby nás až na poštu dovedl. Je to mladý, pružný muž, dvorného chování, každý jeho posunek jest elegantní. Dovedl nás a dvornou úklonou se s námi rozloučil. Dívám se za ním skoro s lítostí. Kdybych si tě tak odtud mohl vzíti na památku, dobrý, zdvořilý, chevalereskní muži, a na vzor, jak má strážník vypadat! Známeť my končinu, vzácný muži a snad potomku někdejších rytířů maltézských, kde se veřejní strážcové chovají někdy jako středověcí holomci katovští.

Odevzdali jsme svoji korespondenci, obvyklou daň ve formě pohlednic přátelům do Čech, nakoupili jsme kolekce poštovních známek pro přátele filatelisty a procházíme se městem. Celé století již drží Angličané ostrov Maltu, avšak nárožní tabulky uliční jsou toliko a výhradně *vlašské;* nápisy na obchodech a závodech jsou rovněž *vlašské,* tu a tam jen vyskytuje se nějaká firma anglická. A konečně sluší poznamenati, že soudním jazykem je taky *vlaština.* A to jest ostrov s nepatrným počtem obyvatelstva; ostrov,

který byl co chvíle kořistí jiného dobyvatele, ostrov, jenž jako míč přecházel vždy v ruce jiného pána, ostrov, jenž tedy konečně byl *uchvácen* Angličany. Novému vládci však nepřekáží jazyk domorodého obyvatelstva ani na ulicích, ani u soudu. —

Ještě malá zkušenost z Valetty. Tamní „malí obchodníci", prodavači, zejména pouliční, pokládají totiž každého cizince — jak se zdá — buď za penězokaza nebo aspoň za rozšiřovatele falešné mince. Zdá se mi, že v tom případě platí pro ně přísloví „kdo v té peci bývá..." Taliáni v království totiž — jak snad každý cestovatel po Italii ví — velmi rádi strkají cizincům peníze neberné. Zvláště v dobách minulých dělo se tak, následkem čehož všelicí cestovní „Průvodcové" obsahovali výstrahu turistům, aby byli co nejopatrnější při nákupu a při výměně peněz. Každý krčmář, každý sklepník, každý kočí měl stále zásobu drobné mince, která dávno byla z kursu vzata, a když dodával cizinci na bankovku, podstrčil mu vždy nějakou liru, kterou turista do smrti nikde neproměnil, Ba, byly i případy, že *kasíři na drahách* dodávali cestujícímu nebernou minci. Obávajíce se však spravedlivé „odvety", Taliáni sami velmi bedlivě prohlížejí peníze z rukou turistů. O těch praktikách vědí asi dobře taky na Maltě. A když tě konečně dotěravý hausír valetský svede ke koupi ať pohlednic nebo drobných památek, a ty mu podáš peníz, nedostaneš od něho

zboží hned — ó, Valeťan jest opatrný: bodrý Valeťan vloží liru nebo šilink do zubů a zkouší nejprve kousáním; snad ho uspokojila tato zkouška jediným jen směrem, ale ještě není zcela bezpečen. Otáčí se, otáčí, kde je hodný kus tvrdého kamene dlažebního nebo deska chodníku, a dvakrát neb třikrát udeří penízem o kámen, je-li dobrého, čistého zvuku. A teprv když i tato zkouška dobře dopadla, podá vám zboží a dodá drobné. A tyto své zkoušky provozuje před vámi beze všeho ostychu, nic nedbaje, že by vás snad mohl urazit, a dívá se na vás tak pohrdavě, jako by chtěl říci: Víš, kamaráde cizinče, ty mně vypadáš na „žižkováky" — a takové peníze zde nebereme.

Div že holomeček nevytáhne z kapsy taky francouzský kámen a láhvičku s lučavkou, aby zkusil kov docela odbornicky jako páni cenitelé v císařské zastavárně!

X.

O PŮLNOCI Z VALETTY. — MOŘE SE KUDRNATÍ. — PŘEDZVĚSTÍ MOŘSKÉ NEMOCI. — VZPOMÍNKA NA BALT. — MOŘSKÁ NEMOC LÉKEM. — PRVNÍ OBĚŤ.

Znaveni procházkou ulicemi valetskými a téměř opojeni ruchem v nich panujícím vraceli jsme se po šesté večerní na palubu, abychom nezmeškali oběd. — Ve schodišti byla sice vyvěšena vy-

hláška lodního velitelství, že i po obědě lze poznovu, po třetí a naposledy vyplouti do města a pak nanejdéle do jedenácté noční se vrátit, ale naše společnůstka již tak neučinila. Jednak pro únavu po denním chození a ošlehání odpoledním větrem, jednak — a hlavně — proto, že jsme si poslední chvíle ve Valettě nechtěli ztrpčiti a pokaziti neustálým zápasem s dotěravými a někdy drzými cicerony. Ve Valettě věru by neškodilo nějaké opatření, jímž by turisté byli chráněni před přílišnou jejich horlivostí. Ale jinak jsme litovali, že se v tomto krásném a zajímavém městě nemůžeme zdržeti dva tři dny, abychom se s ním důkladněji obeznámili, abychom se i hlouběji do ostrova podívali. To je zase stinná stránka této plavby Thalie. Zaveze nás do krásné končiny, ukáže nám půvabný obraz, a když se nám na místě nejlépe zalíbí, když jsme sotva překlouzli přes počátky poznání a dorozumívání a dychtíme celou duší po dokonalejším proniknutí vzácného kusu země, tu se ozve s paluby velitelský a odkladu netrpící zvuk strašného houkadla — a hajdy, honem na loď a dál a dále!

Po jídle se skutečně ještě mnozí pasažéři vybrali poznovu do města, ostatní se vyrojili na palubu, a tam již jsme všichni pobyli do posledního okamžiku, do odplutí lodi, což se stalo o půlnoci.

Stmívá se znenáhla, ale čím přibývá více večerních stínů, tím bohatěji se ozařuje město,

nábřeží a celý přístav nespočetnými světly. Úchvatný obraz večerního života přístavního rozvinul se před námi. Na stožárech četných lodí zaplála světla bílá, červená, zelená, nábřeží zahořelo množstvím luceren i osvětlených příbytků, obchodů i hostinců jako illuminací, část města na druhé straně tone v moři plamenů, lucerny převozních parníčků kmitají se všemi směry přístavu jako veliké bludičky a drobné, sličné bárky se světly všech barev a s pestrými lampiony poskakují na vlnách. Naše zraky se vpíjejí v tento obraz čilého, neutuchajícího, bohatého života, obraz, jehož nelze vylíčiti žádnými slovy. A naše vzpomínky maně letí k Messině, kterou jsme před čtyřiadvacíti hodinami opustili. Tam asi taky panoval život podobný tomuto.

Slyšíme zpěv z barek, slyšíme i hudbu nějakých nástrojů, výkřiky, smích, a zase varovné signály, píšťaly, rachot řetězů.

Před půlnocí zarachotil i řetěz naší kotvy, ozvalo se houkadlo, kotva se vynořila z hlubiny a Thalia pluje z Valetty, mezi přístavním hrazením, pod baštami. Valetta se vzdaluje, posledními pohledy loučíme se s ní. Minuli jsme poslední opevnění a za krátko jsme na širém, černém moři. Ještě nás pozdravují světla majáků, a potom se ubíráme mlčky do kabin, pod jejichž okénky tlukou do boku lodi zpěněné vlny. A když se probouzíme z rána 6. dubna, není za námi památky po Maltě, není vůbec sledu po pevnině.

Jsme na širém moři, které pro naše zraky nemá hranic a konce. Poplujeme tak plné dva dny touto plání mořskou, než se před námi vynoří další cíl naší pouti, ostrov *Kréta* čili novořecky Kriti, turecky Kirid, vlašsky Candia, kam dle programu máme doraziti 8. dubna dopoledne.

„Pozemní krysy", jak námořníci přezdívají suchozemcům, obyvatelům pevniny, mívají někdy podivné představy o „malých" mořích, jako je na příklad Středozemní. Na mapě vypadá skutečně poměrně úzké, a vzpomínám, jak jsem měl v mládí utkvělou představu, že člověk stojící na břehu africkém někde v Tunisu, zcela pohodlně dohlédne „přes vodu" až na břehy Italie. Nebyl jsem sám v této domněnce, a ještě mnohem později, kdy jsem se již dopracoval jakéhosi ponětí o rozloze moří i malých, setkával jsem se s někdejší svou chlapeckou představou také u lidí dospělých. Vzpomínám, že mi kdysi jistý velebníček naprosto nechtěl věřiti, že by s břehu Dalmácie nebylo lze dohlédnouti Italie — Adria prý jest úzký pruh vody. Později však překvapí zas člověka, který se octne na lodi na moři, jak malý je poměrně obzor mořský. To jest arci tím, že zraky nemají na širé té pláni vodní žádných mezníků, odstavců, na nichž by mohly vzdálenost měřiti. Přes to vše dozírají naše zraky vzdálenosti malé. Řekl mi kterýsi kapitán, že s nejvyššího hrotu lodi dohlédne plavec jen asi na šestnáct kilometrů. Vzdálenost ostatně zcela úctyhodná, zvláš-

tě kdyby ji měl člověk přeplavat. A zejména zde, v moři Středozemním, kde se již prohánějí žraloci. My však jsme posud nespatřili ani jediného a nespatřili jsme jich vůbec po celou plavbu. Snad na ně bylo příliš časně, snad se tu vyskytují až za parného léta.

Ale zato, když jsme po snídani vylezli na palubu, pozorujeme něco jiného. Seznáváme, že buď půda Thalie již není tak pevná jako posud anebo že naše chůze pozbyla jistoty. Podlahy pod námi se chvějí — a chvějí se všemi směry. Po déli i na šíř. Rozhlížíme se po moři, jeho tvářnost je naprosto změněna. Není to již ona „hladina", třeba mírně zčeřená, jako byla do včerejška. Jako by byl vodní pláň rozbrázdil obrovský pluh do hloubi zabírající, všady vlnění, všady zmítání, samá rýha a samý hřeben. Valí se toto drobné vlnění k lodi od jihu a obzor již není ohraničen klidnou stříbrnou linií; zříme kruh křivolaký, jako věnec temných, nízkých pahorků, jejichž tvar se však ani na vteřinu nedodržuje. Kruh na obzoru stále se mění, pahorky vodní převalují se do hlubin a jiné hned za nimi se vynořují. Vlna vlnu stíhá a všechny a se všech stran, jako by směřovaly jenom k naší lodi. A teď si uvědomujeme, co se děje s Thalií. Kymácí, — klátí se po déli, a hourácí, — houpá se po šířce zároveň. Když zvedneme nohu, abychom učinili krok, již nevíme jistě, kam noha dopadne. Chvění lodi, kymácení a hourácení sdě-

luje se znenáhla celému tělu — a pojednou v nás vystupuje neurčitá předtucha nedaleké jakési nepříjemné zkušenosti. Zcela veselí vstali jsme ráno s lůžek, a náhle nás obestírá jakási tíseň. A pojednou uhádáme, co se na Thalii chystá. Mořská nemoc!

Podivuhodné zlo jest mořská nemoc. Sám posud nikdy jsem mu nepodlehl, ale *viděl* jsem nemoc mořskou v nejhorším jejím zjevu nejednou. V těchto okamžicích, kdy se zdá, že na nás co chvíle skočí z rozčeřeného moře, vzpomínám na příklad na zjev její na moři Baltském, v zátoce Swinemündské. Sešlo se nás před desíti lety několik krajanů v Heringsdorfu, krom jiných náměstek starosty nejkrásnějšího předměstí pražského pan B., který navrhl, abychom podnikli výlet parníkem do Misdroye. Misdroy leží na opačné straně zátoky Swinemündské, bílé její pobřeží jest viděti z Heringsdorfu jako světlý pruh, za večera rozeznáte i jednotlivá elektrická světla na štrandě misdrojském. Plavba z Heringsdorfu trvá tam asi hodinu, nanejvýš pět čtvrtí. Tedy pouhý skok. Byl krásný, slunečný den, těšili jsme se na výlet. Směrem od Swinemünde přifuněl parník „Sequens“, vše na něm vypadalo velmi vesele. Vstoupili jsme na palubu, „Sequens“ odrazil a kolébal se na příč přes zátoku. Živo bylo na palubě, bylo tam plno německých paniček a dívek, plno hovoru a perlivého smí-

chu, slečinky házely do vln kusy housek rybám a řehonily se jako řehtačky. Bylo radostné podívání na bujnou tu náladu. Avšak milý „Sequens" po desíti minutách počal sebou trhati, jako by byl klopýtal přes nějaké překážky nastražené pod hladinou. Chvílemi dokonce neviditelné ty pražce přeskakoval. Pojednou zvonivého smíchu dívčího ubývalo, slečinky pustily se bradlení paluby a jedna po druhé usedaly na lavičky. Smích docela umlkl — již i pouhý hovor ozýval se nesměleji. Přes palubu fičel ostrý vítr, časem vystřikla nezbedná vlna až na palubu. Nepluli jsme ani dvacet minut, dámy sivěly, popelavěly, namáhavě se zdvíhaly s lávek, zachycovaly se bradlení, nahýbaly se přes ně, div jim hlavy neupadly — ach, jaký trudný pohled na ta stvoření, před několika minutami tak veselá, rozpustilá. — Ale ani se každé nepodařilo dojít až k zábradlí. Zapotácela se, zamávala rukama ve vzduchu, hledajíc, čeho by se zachytila — a mořská nemoc byla zde v plné hrůze. Ba, ani k připraveným zeleným škopíkům nedošla mnohá, a poněvadž vál vítr prudkostí až zlomyslnou, a právě proti dívkám, ať se obrátily kteroukoli stranou, odstonávaly nemoc šatičky batistové, zefírové, fulárové a jaké jiné ještě — ach, po celé přední straně, živůtkem počínajíc, po samu obrubu podolku. A teď již bylo podívání strašlivé. Z podpalubí vyrojili se námořníci s putýnkami vody a se

švablemi* v rukou, a jako když zedník bílí kuchyni, tak namáčeli švable do puten a po celé přední straně omývali stonající dívky a paničky, stírajíce stopy mořské nemoci, a pak odváděli — ne, vlastně odnášeli bledé pacientky dolů do salonu. Neuplynulo ani dvacet minut od vyplutí z Heringsdorfu, a paluba byla prázdna všeho ženského stvoření. S námi byly tři paničky krajanky, ani ty neušly osudu a byly sneseny dolů. Pokládali jsme s panem náměstkem B. za povinnost navštíviti po chvíli krajanky, i sešli jsme dolů. Avšak toto samaritánství málem by nás bylo sklátilo. Námořníci nakladli tam oběti mořské nemoci jak otýpky, nejenom na plyšové lavice, ale i na podlahu, že bylo nesnadno kročiti, celou prostorou vanul vzduch jako morový a celým salonem ozývalo se sténání, úpění, a zas ležely dámy jak mrtvoly, zsinalé a na pohled bezvědomé. Přikročili jsme ke krajankám a tázali jsme se: „Můžeme vám něčím posloužit? Přejete si něco?“ — A tu krajní dáma, všecka zelená jak špenát, pohlédla na nás jak dokonávající a mroucím hlasem pronesla: „Ach, — vemte mě za hlavu a za nohy a hoďte mě do moře — hoďte mě do moře!“ — Bylo to sice jakési plnomocenství, ale bylo přece na pováženou vyhověti mu. Krom toho nás pohled na nešťastné překonával. Nohy

* Švable jest nástroj podobný smetáku na dlouhé tyči, místo štětin však jsou provazy; slouží k omývání paluby.

se pod námi třásly, ani bychom nebyli dámu unesli. A kdybychom jí i byli chtěli vyhovět — dámy byly tři a na ostatní dvě jistě naše síly nestačily. Vyklopýtali jsme zase na palubu a zamířili jsme do středu lodi, ke komínu. „Kuřme, příteli, jen kuřme," nabádal mne pan B. a podával viržinku. Kouřili jsme tedy a dívali se tesklivě, jak odvádějí i starší pány kamsi do podpalubí. Skoro jsme na palubě osaměli a vynakládali jsme všechnu energii, aby náš hovor docela neuvázl. Chvílemi jsem se ohlédl, jak daleko ještě máme do Misdroye. Neboť se mi zdálo, že na dlouho již neodolám. Podíval jsem se na pana B. — to již nebyla lidská pleť, čím jeho tvář byla povlečena, ale jakýsi olivový nátěr. Sklopil jsem zraky. A tu pan B., nabíraje dechu, povídá ke mně: „Kdybyste se viděl, kamaráde, jak hanebně vypadáte..."

Bylo štěstí, že o chvilku později parník zastavil. Naskákali jsme do rybářských člunů — a rázem jsme byli zotaveni. Vykládání dam bylo arci obtížnější.

Celá ta plavba trvala hodinu a způsobila takové spousty. Jindy plujete celé dny a noci, po nemoci ani památky. Obyčejná „pozemní krysa" vstoupí na loď, přeplaví se do Ameriky, nezastůně. Ale okázali mi kdysi kapitána, který vykonal již asi desetkráte plavbu do Ameriky a zpět — a pokaždé propadl mořské nemoci. Jsou lidé, kteří se neodváží na pohyblivou loď ani na hodi-

nu z nesmírné obavy, aby netrpěli mořskou nemocí. Ale donedávna jsem neměl potuchy, že by kdo šel na loď, aby *mořskou nemoc dostal.* A přece jsou i takoví labužníci.

Před třemi lety mě navštívila známá rodina z Ameriky. Manžel s chotí a její sestrou. Obě ty dámy již asi třikráte přepluly oceán. Přijde-li kdo z Ameriky, bývá arci první otázkou, zdali měl příznivou plavbu. I táži se paničky taky tak. Zavrtěla hlavou jako v nemilé vzpomínce a řekla žehravě:

„Ne, neměli jsme dobrou plavbu! Moře bylo jako zrcadlo, *ani na chvíli jsme nezastonali.*“

„A vy jste chtěli stonat?“ táži se s úžasem.

„Ano. Jen proto jsme se tentokrát vydali na moře. Jsem nemocna. Lékař mi řekl: Nic vám nepomůže než mořská nemoc. Proto tedy jsme šli na loď — všem by nám byla udělala dobře. Ale nic — nic — a tolik peněz to stálo! Ještě doufám, že ji dostaneme na zpáteční cestě.“

Dověděl jsem se později, že se vroucí přání panino splnilo, že skutečně za plavby do Nového Yorku měla dokonalou mořskou nemoc, snad i její choť i sestra. Peníze přece tedy nebyly vyhozeny. — Podezříval jsem arci v duchu lékaře, že nemoha se jinak zbaviti paničky, které snad pranic nechybělo, poslal ji na oceán. —

My však, jak jsme tu na Thalii byli, nikterak jsme si nepřáli stonati. Nejen to: již v Ter-

stu jsme se zapřisáhli, že stonati nebudeme. Jednak proto, abychom ostatním váženým spolucestujícím neposkytli divadlo, při němž účinkující pochodí vždy mnohem hůře než diváci, a krom toho jsme si umínili, že podnikatelstvu plavby nedarujeme ani jediný oběd, ani jedinou snídani. Vzhledem k nákladu výletu i k tomu, jak dokonale se na Thalii strojí, bylo by to hříšným plýtváním peněz a zkracováním sebe samého.

Ale dnes, kdy se Thalia pod námi tak rozhoupala, až jsme cítili lehké polehtávání, podívali jsme se na sebe a řekli si:

„Pánové, vzhledem k tomu, že se moře tak nemanýrně kudrnatí, připomeňme si prostě svůj program, který leží ve dvou slovech: Nedejme se!"

Všichni jsme chtěli zvolati sborem: nedejme se! — ale v tom okamžiku právě dva dvorní důstojníci vedli mimo nás mladou, sličnou, ale velmi bledou a takřka zezelenalou dámu, která sotvaže vlekla nohy za sebou. Byla to první oběť mořské nemoci, která tím okamžikem vnikla na palubu Thalie.

Sedli jsme si hezky podle sebe na nízké palubní židle, přikryli kolena plédy a díváme se přes bradlení co nejdále. To prý je taky velmi dobrý prostředek, aby člověk mořskou nemoc nedostal. Takových prostředků máme s sebou celou apatyku. Jen aby nám žádný neselhal!

XI.

HOUPÁ-LI SE LOĎ, NEPROCHÁZEJ SE ZBYTEČNĚ! — „MRTVÉ" MOŘE. — STOLNÍ SPOLEČNOST ŘIDNE. — ORKESTR NEHRAJE. — NEJLÉPE ULEHNOUT.

Věda z programu plavebního, že nám z Valetty na Krétu nastává dvoudenní nepřetržitá plavba, zamýšlel jsem původně dlouhého odpočinku použíti k tomu, abych si do svého zápisníku načrtl jakési „momentní fotografie" ze společnosti nás obklopující pro případnou potřebu budoucí. Ale nepředvídal jsem, že milá „Thalia" právě tento dlouhý kus cesty bude tak „neposedná" a znemožní mi svým křepčením na vlnách klidné posezení a psaní. Uchyluji se na chvíli do salonu pro kuřáky, který je zároveň zařízen jako pisárna pro pasažéry, ale tam jest ještě hůře než na promenádní palubě, poněvadž salon je položen o něco výše a povysunut ku přídě, a proto kymácení a hourácení lodi je tu mnohem citelnější. Nelze tu klidně napsati ani pohlednici. Salon je prázdný, a jakkoli mi zejména tato prostora od samého počátku byla velmi útulná, pojednou je mi zde zcela nevlídno. Přepadne-li mě příšera mořské nemoci tuto, nalezne mě opuštěného, bezbranného, bez pomoci. Zpět na palubu a do společnosti!

Tam i zpět musil jsem však přes několikeré schody a při tom jsem zažil podivnou zkušenost fysikální. Následkem houpání lodi nejen že tělo pozbývá přirozeného těžiště, ale každý pohyb, každý krok je téměř nevypočitatelný. Stoupáte

na schody, kladete nohu na nejbližší stupeň, ale náhlý posun lodi způsobí, že si vlastním kolenem div bradu neurazíte. Slézáte se schodů, sunete opatrně nohy níž a níže, již zbývá jediný krůček, abyste došlápli na podlahu, v tom náhlé zakolébání, podlaha pod vámi uniká do nekonečna, noha letí za ní, prodlužuje se v zdánlivě neuvěřitelný rozměr, pořád ještě chybí aspoň píď, abyste dokročili, v tom bác! — pohyb lodi se zpáčí a chodidlem narazíte tak, až vás v celém těle zabrní a každý vlas se na hlavě zježí. Cosi podobného, jako když potmě slézáte se schodů, domníváte se, že zbývá ještě poslední, a dopadnete nohou na přestávku schodiště, div je celé neproboříte. Jenže za kymácení a hourácení na lodi jsou všechny tyto nárazy zesíleny a stíhají se naprosto nepředvídaně. Je to chvílemi velmi žertovné, ale dovídáte se při tom, že vám na zachycení a zadržení se čehokoli nestačí jediný pár rukou a že za takovéto plavby je v nesmírné výhodě opice, která má čtyři ruky. Krom toho vám chvílemi připadá, že se vám zejména dolní končetiny rozběhnou do všech koutů lodi a že je ztěží již kdy seženete dohromady. Díváte-li se na jiného, an provozuje tuto zpropadenou polonézu, je vám do smíchu; tančíte-li ji sami, peskujete se v duchu, proč jste se vůbec hýbali s bezpečného křesla na palubě a proč vás čert nesl na místa, kam vás nikdo neposílal. Kolem vás kmitají se camerieři a námořníci, jako by měli křídla, a ač se všichni

tváří zcela vážně a zdánlivě si vás ani nevšímají, přece jim na očích vidíte, jak se vaší bezradnosti a potácení pod kůží usmívají. Mají asi stejný dojem jako starý plavec na plovárně, pozorující začátečníka, který se třepetá na provaze při první nebo druhé lekci jako třídenní štěně.

Konečně jsem ve vrátkách na palubu, a jen ještě několik kroků, abych se zas octl mezi přáteli, kteří zcela moudře zůstali sedět, kam v prvém okamžiku dopadli. Tu potkávám pana podkapitána. Jako bych kráčel za mistrem Blondinem (proslaveným kdysi chodcem po provaze) na laně přes Niagaru, konám všemožný tělocvik, abych zachoval rovnováhu, a pravím k němu: „Po čertech se to houpá, pane kapitáne!"

„To nic není," odpovídá mi zcela lhostejně. „Pokud ještě takhle chodíme, je zcela dobře. Zle je teprv, když nemůžete ležet na lůžku v kabině, nýbrž pod ním na podlaze, když se ho oběma rukama křečovitě držíte a když vám všechno, co právě není přibito, v kabině oživne, když se kufr roztančí jako vlk a když nevíte, kde je podlaha a kde strop. Houpá se to poněkud, poněvadž máme vlnobití od jihu a vítr od severu. Bouře tu byla před námi — teď máme *mrtvé moře.*"

Podivuhodno, jak je názvosloví námořnické rozmarné. Tomuhle říkají „mrtvé moře", a zatím naší milou Thalií všichni čerti šijou. —

Čím dál k poledni houpání přibývá a pasažérů s paluby — zejména dam — ubývá. Ztrá-

cejí se nám některé zcela nenápadně a zcela rozumně dřív, než dojde k nejhoršímu, některé však, jež se snažily vzdorovati, jsou pojednou překonány a již nemohou bez cizí pomoci dostihnouti svých kabin, ale musejí být odváděny galantními pány ze společnosti nebo lodními zřízenci. A když krajan trubač zatroubil kolem hodiny s poledne k lunči, sešla se v jídelně společnost velmi prořídlá. A bylo právě po polévce, když nadešla chvíle velmi nepříjemná. Loď se rozkolébala, láhve s vínem a poháry se kácely, porculánové nádobí rachotilo. Nastal šumot, mnohé z dam posud vzdorujících zalekly se a nevyčkávajíce dalších nárazů prchaly do kabin.

Náš stůl zůstal pevně obsazen až do konce posnídávky. Dnešní polední tabule však se koná za neobvyklého ticha — lodní orkestr nekoncertuje. Dva nebo tři primisté, kteří konají tentokráte první plavbu, ochuravěli taky, a proto sešlo s hudební produkce. Taky „stolní program" byl dnes vyřízen o něco rychleji, patrně proto, aby se společnost co nejdřív dostala zas na čerstvý vzduch nebo do kabin, poněvadž podle staré zkušenosti ještě nejlépe lze uniknouti mořské nemoci, setrvá-li tělo v poloze vodorovné. Prostředku toho arci dlužno užíti *dříve* než nemoc nastane a třeba ulehnouti jako k nočnímu spánku, bez oděvu. Kdo dovede usnouti, má výhodu ještě větší. Ve spaní totiž mořská nemoc člověka nepřepadá.

XII.

„ČESKÁ ULICE" A — ČESKÁ MOSAIKA. — NEPEREME SE. — OVAN CIZOTY. — I NAŠE PŮDA. — DOMÁHEJME SE ČESKÝCH INFORMACÍ.

Po neklidné polední tabuli, zakončené i dnes číškou kávy ve schodišti, odchází většina cestujících do kabin. Jedni podívat se, kterak se daří jejich ochuravělým dámám, jiní proto, že cítí, kterak co nejdříve taky onemocní, jiní konečně na pouhý a dnes velmi žádoucí odpočinek. Však jsme pak leckoho již po celý zbytek dne nespatřili.

Taky my směřujeme do své „České ulice", jak jsme nazvali podélnou chodbu po pravé straně lodi proti jídelně, v níž paní Náhoda jistě zcela bezděčně ubytovala všechny našince kromě manželů Šupichových, kteří mají zvláštní kabinu ve vyšším patře. V naší „České ulici" bydlí hrabě Šternberk, manželé Šámalovi, pan Beaufort, Chvála i já. Skoro všechny ostatní kabiny této chodby jsou prázdny (mimo první, kterou obývá a v níž úřaduje jednatel společnosti Coookovy); poznamenal jsem již dříve, že tentokráte má Thalia asi o stodeset pasažérů méně, než jich může pojmouti. Následkem toho prý taky podnikatelstvo Lloydu tentokrát na každého pasažéra šedesát korun doplácí, jak jsem jedné chvíle za hovoru zaslechl. To jest arci neutěšené, ale doufejme, že dalšími plavbami zas tento schodek vyzíská.

Je nás Čechů tedy na palubě osm, a počítám-li i komorníka, jejž má hrabě Šternberk s sebou, tedy devět, nehledím-li ke dvěma krajanům muzikantům, kteří náležejí k lodnímu personálu.

Škoda, že tu není o několik našinců více! Náhoda jistě by je vybrala tak, že by Thalia po moři Středozemním plavila kompletní „mustrkartu" všech politických vyznání království Českého. Takto naše malá mosaika representuje tu jen asi pět stran politických: staročešství, mladočešství, realismus, klerikalismus a — vida, sám nevzpomínám na tu pátou nuanci! K úplnosti chybí nám tu sociální demokrat, národní socialista, agrárník — a což vím, kdo ještě. Ale tolik se mi zdá, že bychom i pak zcela dobře vycházeli. Jsme na moři, jsou nám společné všechny slasti a strasti, kynou nám stejné požitky a po případě i stejná nebezpečenství. A jsme bezmála týden beze všech novin, nevíme o nejnovějších událostech, nic nás při snídani nerozčiluje. Pravda, zdálo se, že se na palubě Thalie strhnou „hrozné" věci. Hrabě Šternberk, dověděv se, že na lodi je taky pan Beaufort, umiňoval prý si, že jakmile ho vypátrá, shodí jej do moře, poněvadž prý páně Beaufortova „Union" přinesla neuspokojivý referát o jeho nějaké řeči v parlamentě. Načež zase my, kteří jsme tuto plavbu společně s panem Beaufortem podnikli a tedy s ním aspoň na tu dobu byli solidární, prohlásili jsme panu hraběti, jakmile shodí pana Beauforta, že ho sho-

díme hned za ním. A proto nesletěl do moře ani pan Beaufort, ani pan hrabě Šternberk. Bylo ještě tuze časně na koupání v moři, voda byla studená.

Krom toho však již vzhledem k ostatním účastníkům plavby tvoříme tu kroužek jedině *český,* bez rozdílu odlišného vyznání. Tato obklopující nás veliká, cizorodá společnost nemá mezi námi pozorovat žádného nesouzvuku.

A nelze popříti, že nás ovanul dech cizoty, když jsme na palubu vstoupili. Jakmile zazněl po prvé český hovor na lodi, tu jsme pocítili onu ledovou uzavřenost, s jakou se u našich „superiorních" sousedů setkává každý projev našeho českého života. A když jsem k prvnímu společnému obědu oblékl svoji čamaru — jako jiní oblékli frak a jiní zase smoking — pocítil jsem, třeba nehledě, mnohý pohled nevlídný. Avšak nic víc než to.

Sami nikomu nepřekážejíce, nedoznali jsme taky žádné nezdvořilosti. Pokládám za nutné poznamenati to výslovně vzhledem k mnohým krajanům, kteří překročivše hranice království úzkostlivě zastrkují svoji mateřštinu až na dno tlumoků svých někam k obnošenému prádlu, a zejména ocitují-li se mezi Němci, sbírají honem všechnu svou němčinu, aby se od nich nelišili a aby neprozradili, že — jsou Čechy. Zažil jsem to nejednou, ale mnohokrát, setkal jsem se s tímto zjevem i na lodích lloydových. Ale tento terst-

ský Lloyd je *rakouský,* a tu jsme my přece taky doma, pravda-li?

Arci, ze seznamu pasažerského seznávám, že si toho správa Lloydu není ve všech směrech vědoma a že v sazečských kasách terstské tiskárny Lloydu chybí několik přihrádek, z nichž by správně byla vysázena jména *českých* cestujících, jako jsou vždy správně tištěna jména cestujících Němců, Maďarů, Francouzů a j. V tom seznamu jmenuje se dr. Šupich „Supich", dr. Přemysl Šámal „Premysl Samal", při mém jméně nemohou státi Národní Listy, ale „Narodny Listy", Chválovi pak nejen sťali čárku nad á, ale zase něco přidali, tak že se pro oblast moře Středozemního jmenuje „Chvalla".

Zdá se mi, že v tom je něco více než pouhá nepozornost; vypadá to jako tvrdošíjná úmyslnost.

A jestliže jsem se již dotkl této stránky, pak nelze zamlčeti výtku i jinou. Mohou-li plavební programy, reklamní brožurky atd. vedle německých být vydávány pro několik francouzských cestujících francouzsky, pro Angličany anglicky, proč se nedostává našincům těchto tiskopisů *českých?* Přiznalť se nám sami důstojníci a úřadníci, že není plavby Thalie, které by se neúčastnil jistý počet našinců a že toto účastenství je čím dále hojnější. A je-li pak přirozené a správné, když se již vydáváme na plavby mořem, abychom se obraceli na jih, kde se dotýkáme

tolika končin slovanských a používali tedy lodí *svých,* rakouských — než abychom zanášeli peníze na moře německá — pak je přece správné, abychom na tyto plavby byli pozýváni jazykem českým a příslušné pomůcky aby nám byly poskytovány *české.*

Sluší uznati, že informativní cestovní brožurky Lloydu jsou velmi sličné, dokonale vypraveny, názornými illustracemi ozdobeny, a byly by každému českému účastníku v jeho jazyce nejen průvodcem naprosto srozumitelným a milou památkou, ale i povzbuzující reklamou pro všechny následovníky. To není jistě žádným požadavkem pouhého šovinismu, ale prostou podmínkou *obchodní.*

V tom směru projevili jsme hned na lodi příslušné instanci své stesky a přání a přednesl jsem je později také v sekretariátu Lloydu v Terstu. Bude prý v té věci učiněna náprava.

XIII.

NÁŠ PROSTŘEDEK PROTI MOŘSKÉ NEMOCI. — ČESKÝ SMÍCH VÍTĚZÍ. — „VŠECHNO STŮNĚ, JEN ČECHOVÉ NE.“ — ZIMY PŘIBÝVÁ, KOŽICH NA SEBE! — VLNOBITÍ NEUSTÁVÁ. — NAŠE „KRÉTSKÁ OTÁZKA“. — KRÉTY NEUVIDÍME.

Posíleni popoledním odpočinkem a spánkem sešli jsme se opět na promenádní palubě. Je žalostně prázdná, skoro opuštěna. Kdyby nebylo

této prázdnoty, skoro bychom ani nevěděli, že do prostor Thalie zalehla mořská nemoc. Není tu výjevů, jakých jsem zažil kdysi na „Sequensu“ v zálivu Swinemündském. Všechna čest, naši spolucestující stůňou šetrně, nenápadně, skrytě, ve svých kabinách, a to je snad příčinou, že polovina cestujících, nemajíc na očích nakažlivé příklady, zůstává uchráněna tohoto mořského zla.

Jedné chvíle zastavil kterýsi pasažér lodního lékaře a táže se ho úzkostlivě, je-li mu znám nějaký zcela spolehlivý a neomylný prostředek a lék proti mořské nemoci.

Lékař se jemně usmál a odpovídá:

„Je síla prostředků proti této potměšilé nemoci, o nichž vynálezci tvrdí, že jsou naprosto spolehlivé. Někdy stačí jediný z nich, někdy však selžou všechny dohromady. Někdy je to věcí zcela individuální, někdy je rázem zachváceno všechno na lodi. Po mé zkušenosti však výborným prostředkem jest zachovati především dobrý rozmar a na mořskou nemoc ani nepomysliti.“

Tazatel poděkoval doktorovi a jeho tvář učinila pokus, aby se rozesmála. Ale poněvadž neměl té chvíle ni zevní, ni vnitřní pohnutky k smíchu, dopadl pokus velmi žalostně. Bylo zřejmo, jak jeho úsměv je podložen kyselou nejistotou žádoucího účinku, a zakrátko jsem spatřil ubožáka, an se nahýbá přes bradlení a vylévá nitro své do bouřlivých vln. Potom se odpotácel ke křeslu a bledý jak stěna těžce na ně dopadl.

Byl sám, chuďas, komu a čemu se měl smát? K tomu třeba nanejmíň dvou lidí.

Mnohem dříve ještě, než lodní lékař udělil svoji radu ztrápenému turistovi, uhodla týž prostředek jako pudem naše česká společnůstka. V těchto chvílích Thaliina kolébání a drcání na vlnách neodlučujeme se od sebe, stále jsme pohromadě. Kdo by nás hledal — nepřetržitý řehot bezpečně jej vede po naší stopě. Brzy na zádi, brzy na přídě a zas uprostřed paluby táboříme a každý svým způsobem a svými zkušenostmi přispívá, aby veselá zábava ni na okamžik neutuchla. Vypravujeme veselé příhody z cest, žertovná dobrodružství, čerpáme vzpomínky z minulosti, sdělujeme si navzájem biografické podrobnosti ze života proslulých našinců, nikde netištěné a jenom ústním podáním zachovávané. Chvílemi vystřelujeme nejpovážlivější anekdoty jako rachejtle do fičení větru a bezuzdný smích náš přehlušuje hukot vln. Máme naprostou volnost slova, neboť obě dámy naší společnosti pro všechnu jistotu tráví ve svých kabinách. A pak již se smějeme pouhému smíchu. Neboť zejména doktor Šámal umí se smáti tak srdečně všemu veselému, oči hrají mu již při prvních slovech a rozplakávají se až smíchem na závěrku, při pointě že pouhý pohled na něj dráždí k novým výbuchům veselosti všechny ostatní.

V těchto dnech mořské nemoci na Thalii vynalezli jsme tu zcela bezděčně léčení smíchem,

podobné onomu, jakým jistý francouzský neb americký lékař léčí nervosu, neurasthenii a melancholii svých pacientů. Ale o tom jsme se dočtli až po návratu do Prahy, a tak naše léčba smíchem byla zcela vlastní vymožeností naší a osvědčila se nám.

Bouříme v různých koutech paluby jak vymetené, jako by nám Thalia patřila, a bouříme tak suverenně, jako by bylo v naší moci, abychom rázem zakřikli všechno to kymácení a houpácení lodi a ztišiti vzedmuté moře. Ale my tak činíme jen pro vlastní potřebu. Náš dobrý rozmar je tím soudkem oleje, jejž vyléváme na vlny a plujeme pak po nich klidně.

Časem se mimo nás kmitne některý z cizích turistů a jeho zraky skoro závistivě o nás zavadí. „Ti lidé se mohou smát!" myslí si. Zastaví se jako maně, opře se o bradlení, hledí do dálky, ale — naslouchá našemu hovoru. A pojednou seznáváme, že mu rozumí.

Přibližuje se druhý, třetí — stejně náhodná zastávka blíže nás, stejně lhostejný pohled v dáli, stejně tvářený, jak u prvého a potom přeletí tvář naslouchajícího úsměv. Rozuměl — rozuměli.

Společné utrpení prý vždycky sbližuje. My však netrpíme v té chvíli, a sblížení přece se dostavuje. Zatím zcela trpné, utajované pokud možno, ale cítím nepochybně, že mezi námi a ostatní společností padá cosi jako hradba posud

nepřekročitelná, rozplývá se jakási mlha, která nás posud obklopovala.

Byla to hradba a byla to mlha od samého počátku plavby. Pro jisté zjevy nemá nikdo tak bystrý zrak a tak citlivý sluch jako my Čechové, kteří stěží zápasíme o každou maličkost, o sebe nepatrnější podmínku vlastního života. Jest pravda, že se nás nikdo z celé společnosti nedotkl ni slovem ni posuňkem. Avšak jakmile po prvé zazněl náš český hovor, vyvršila se mezi námi zdánlivě nepřekročitelná hradba. Kráčeli jsme prostorami lodi jako neviděni, hovořili jsme jako neslyšeni. Vypadalo to, jako bychom hovořili jazykem, jemuž na světě nikdo nerozumí a jehož na světě ještě nikdo nikdy neslyšel. Ale vypadalo to taky, jakoby řeč naše neměla *zvuku,* jímž by pronikala k sluchovému nervu ostatních a tím vzbouzela třeba jen pouhou zvědavost, *jak* to hovořeno. Právě tato okolnost však byla neomylným znamením, že ví každý, kdo jsme.

Pojednou však zdánlivé úmyslné nerozumění dostávalo trhliny. Bylo zjevno, že rozumí slovům našim prvý, druhý, třetí — desátý. Brnění, jímž se naši milí spolucestovatelé opásali, pukalo a padalo. Ejhle, to způsobila mořská nemoc. Náš kroužek osvědčil náhle jistou přitažlivost. Co většina cestujících podléhala více méně účinkům mořské nemoci, my se vrtěli po palubě jako rtuť a řehonili jsme se. Zdálo se, že je to všem

ostatním něco nového. Na nás mořská nemoc nemůže. Z jaké příčiny?

Ejhle, zvítězil to náš český *smích!* Jak je to v té naší české baladě? — „Jedli, pili, rozprávěli, dobrou vůli spolu měli..." A my stolujeme s chutí, kde jiní se na jídlo ani podívat nemohou, a jsme plni veselosti, kde jiní hledí jen zádumčivě na moře jak varem kypící, vyčkávajíce toužebně ztišení jeho hladiny. A když to trvalo již druhý den a když se někteří včera ochuravělí odvážili na palubu, aby se osvěžili na čerstvém vzduchu, a ještě pobledlí a plédy obalení usedli na slunnou stranu paluby, tu hrabě W., plukovník jízdy z Vídně, pronáší ke svým společníkům:

„Weiss der teufel — alles an bord ist krank — nur die Čechen sind g'sund!" (Čert ví, všechno na palubě stůně, jen Čechové jsou zdrávi.)

Obveselil nás velmi tento výrok, jejž náhodou zaslechla dáma z naší společnosti, a později hrabě Šternberk tlumočil hraběti W. odpověď nás všech:

„Vidíte, pane hrabě, čemu všemu Čechové musili uvyknouti za dlouhou dobu svých zápasů s nepřízní na všech stranách a jak při tom otužili svůj žaludek, že se vzeprou i mořské nemoci!"

*

Čím více se schylovalo k večeru onoho dne, kdy jsme vypluli z Valetty, tím větší síly nabýval vítr a kousavosti přímo jedovaté. Přesto, že

dráha Thalie na Krétu je mnohem jižněji než samo pobřeží tuniské, chvějeme se zimou a zvlášť na přídě zaléhá do nás mrazivý van takovou silou, že stěží odoláváme, aby nás neporazil. Jednotliví cestující, kteří se posud snažili mu vzdorovati v lehkých kabátech, ztrácejí se znenáhla s paluby a když se byli dole ohřáli, vracejí se ve svrchnících, zimnících, obaleni huňatými šátky. A hle, teď přišel ke cti milý kožich, pro nějž se mi dříve někteří společníci smáli, — totiž pokud slunce svítilo. Již jsem v něm, až po krk upjatý, již taky pan Beaufort oblékl svůj, a pojednou objevují se i jiní turisté v kožiších. Je v nich jako v peřinách a jen v nich můžeme ještě další hodiny setrvati na palubě, na čerstvém vzduchu.

O půl sedmé zaznívá obvyklé vyzvání trubačovo k obědu, o sedmé shromažďuje se společnost v jídelně. Mnohý stůl však zůstává prázdný, společnost velmi prořídla, nálada stolovníků je velmi stlumena. Hudba nehraje. Přes to, že se loď nepříjemně houpá, vynášejí camerieři mísy s pokrmy bez kolísání, jako ekvilibristé z povolání.

Kvapně pojídáme, nikdo se zbytečně nezdržuje, a po jídle honem zase na palubu.

Moře je černé a hučí hrozivě, rozbíjející se vlny stříkají vzhůru. Camerieři zamykají pečlivě okrouhlá okénka v kabinách, těsně je přitahují šrouby, aby do našich ložnic po případě

nenateklo. Tohoto večera nikdo nad potřebu neprodlévá na palubě velmi nehostinné. Dámy vůbec brzy zmizely a pánové vykouřivše doutník taky spěchají na lůžka. Ve větru a vlnobití a hlubokou, neproniknutelnou tmou kolísá Thalie dále k svému cíli.

Za jitra 7. dubna časně se probudíme, zvědavi na dnešní pohodu. Bohužel, vlnobití jest silnější než včera, přes to však plavba není tak nepříjemná, poněvadž pominuly nárazy do boků lodi. Pochod lodi je pravidelnější, klidnější, prostý hourácení, těšíme se, že doplujeme k cíli bez dalších nepříjemností.

Pojednou však, když se domníváme, že jsme nejhorší překonali, vyskytuje se nám na palubě „krétská otázka". Zastavil se s námi kapitán a povídá:

„Nevím, pánové, nevím, uvidíte-li Krétu. Je velmi pochybno, budeme-li moci zakotviti, a zakotvíme-li, budu-li vás moci vyloditi. Máme-li vlnobití tady, bude před Krétou ještě hůře."

O chvíli později béřeme na potaz prvního důstojníka. A dovídáme se, že přistání na Krétě je často velmi nesnadné. Neníť na Candii velikého uzavřeného přístavu. Loď zakotvuje v moři a teprv malými čluny přeplavuje pasažéry na břeh. Průchod mezi hrázemi však je tak těsný a hráze tak nízké, že se moře za vlnobití přelévá přes hráze a proniknutí člunem je nejenom nesnadné, ale i nebezpečné.

„A jestliže vás i vylodíme a na břeh dopravíme, není jisto, budete-li se pak moci zas na loď vrátit. Staří plavci říkají o té končině, že tam třináct měsíců do roka vane nepříznivý vítr. Jsou případy, že obchodní lodi, směřující s plným nákladem na Candii, marně se pokoušejí zboží vyloditi a vracejí se s nepořízenou a se vším nákladem až do Terstu."

Ještě později řekl nám kapitán:

„Budou-li si všichni cestující stůj co stůj přáti, abych je dopravil ke Candii, učiním tak a dodržím původní program. Ale nikterak nemohu zaručit, že vás vysadím na břeh, a tak bychom jen marně vynaložili celý den."

To byla zvěst nemilá. Neboť jsme se všichni tolik těšili na Krétu a na vykopaniny v Knósu, rozsáhlé to zbytky prastarého paláce královského, objevené teprv nedávno (1900—1902), na něž jsme se připravili knihou prof. Brtnického.* Ale kapitán má své zkušenosti a ví asi nepochybně, že se nelze nadíti do zítřka takového utišení moře, abychom klidně a bezpečně mohli přistáti. A tak jsme po rozmluvě s kapitánem i s důstojníky tušili již určitě, že Krétu, Hérakleion, Knósos neuvidíme.

---

* Dr. Lad. Brtnický: Dvanáct dní na moři Egejském. Vydal Bohdan Melichar v Hradci Králové 1908.

XIV.

POETICKÝ KRAJAN LODNÍ LÉKAŘ. — VZPOMÍNKA NA „IMPERATRIX“. — ZASTÁVKA NA OSTROVĚ KYTHEŘE. — SCENERIE Z BLUDNÉHO HOLANĎANA. — V NAUPLIJI. — SÍDLO KATŮ. — PŘED VÝPRAVOU DO MYKÉN. — ŘECKÉ EKYPÁŽE. — VYMŘELÁ ŽENSKÁ KRÁSA ŘECKÁ.

Onoho dne 7. dubna, kdy bylo moře nejnepokojnější a kdy „Thalia“ tančila místy nad hlubinou větší 2000 metrů, objevili jsme na palubě nového krajana — v osobě lodního lékaře. Mně vlastně byl skoro od samého počátku „podezřelý“. Kmitl se častěji mimo naši skupinu, častěji blíže nás postál a ač se nikterak neprojevil, přece mi připadalo, že nám rozumí a že náš hovor — třeba od nás odvrácen — sleduje s jistým zájmem. Byl to Žid vysoké postavy, snědé tváře, kaštanového, kučeravého plnovousu. V naší blízkosti vždy se mi zdál nějak ostýchavý. Pronesl jsem jedné chvíle domněnku, že je nejspíše z Čech. Trvalo celý týden, než se má domněnka potvrdila.

Toho dne z rána jsme se usadili jako vždy po pravé straně paluby, téměř uprostřed, v koutě chráněném před jedovatým větrem, abychom pozorovali vzedmuté moře. Dlouho však jsme neseděli. Pojednou se otevřely dveře, vedoucí do vnitra lodi, a dva neb tři camerieři vynášeli na palubu sličnou dívku, která byla na této plavbě příjemnou společnicí jistého mladého kavalíra

z Vídně. Stonala — těžce stonala mořskou nemocí. Byla bleda, zlomena, vypadala, jako by jí nastávala poslední hodinka. Provázel ji lodní lékař, jenž nařídil, aby byla vynesena na čerstvý vzduch, a teď se ohlížel, kde by ji nejlépe uložil. Nejlepší ten koutek byl právě námi obsazen. Uhodnuvše, oč běží, rychle jsme se vzchopili a uprázdnili lavici pro nemocnou.

„Děkuji vám, pánové!" pronesl po česku lékař.

Podestlali nemocnou dívku huňatými, teplými plédy, jinými šátky ji ukryli — jen bledá, nyjící tvář zůstala nepokryta. Nesnesla pohledu na moře, upírala zraky na oblohu a vypadala jako Dolorosa. Po chvíli dostavilo se mladé hrabátko, přimlouvalo společnici, těšilo ji, avšak nemocná neodpovídala. Trpěla.

Naše malá úsluha, jež se rozuměla sama sebou, seznámila a sblížila nás s lékařem. Vyklubal se z něho krajan z krajiny votické a za krátko jsme v něm seznali i horlivého čtenáře české poesie. Později se nám s ostýchavým úsměvem pochlubil dvěma rukopisnými svazky německých veršů, čistě, kaligraficky psaných a téměř typograficky upravených. Přihlédl jsem, a hle — byly to překlady českých básní, Svatopluka Čecha, Vrchlického, Machara a jiných.

„Mám na lodi dosti času," řekl, „mnoho nemocných nebývá, těžkých vůbec ne, a tak

překládám z českých básníků, co se mi zvláště zalíbí..."

„Otiskl jste taky již některé ze svých překladů, pane doktore?"

„Ne," odpovídal. „Činím to pro vlastní zábavu. Popadne mě to časem, a pak překládám celé dny."

Na všechen způsob zajímavý zjev. Nenadáli jsme se, že lékařova kajuta skrývá české básně v německém rouše, ve svazcích s pietou chovaných, a že tyto české básně plaví se všemi moři, jichž hladinu Thalia brázdí.

Potom jsme se již co den bavili s krajanem lékařem a vyprávěl nám taky mnoho o jiném lloydovém lékaři, svém souvěrci doktoru Jarovi Flašnerovi, který vzbudil pozornost některými cizokrajnými črtami, k nimž čerpal náměty na svých námořních cestách. Vzpomínali jsme zejména na jeho indickou črtu „V Kiderpur Docku", kterou přinesly Nár. listy 15. listopadu loňského roku. Vzpomínali jsme i jiného krajana lékaře kdysi ve službách Lloydu, doktora Fialy, který byl na palubě nešťastného parníku „Imperatrix", jenž se asi před dvěma léty ztroskotal na skalisku blíže Candie, k níž jsme právě směřovali. Tehda všem pasažérům „Imperatrix" bylo čekati čtyřiadvacet hodin na vraku, než byli zachráněni. Avšak arabští topiči — asi třicet mužů — přes všechno úsilí kapitánovo a důstojníků nedali se zdržeti na lodi, aby vyčkali pomoci,

nýbrž vrhli se do moře, chtíce doplaviti ke břehu ostrova. Ni jediný však nedospěl pevné země — všichni utonuli.

K oněm končinám jsme se blížili, avšak nedopluli jsme. Odpůldne oznámil kapitán, že by přistání na Candii bylo zcela beznadějné a že směřuje s lodí k ostrovu *Cerigu* (Čerigu) čili starodávné Kytheře, kterýž náleží k největším ve skupině ostrovů Ionských a leží pod třetím, nejdelším prstem řeckého „drápu" a severozápadně nad Krétou.

Již se taky tyčily na severovýchodním obzoru šedivé, skalnaté jeho břehy, a kolem páté hodiny odpolední veplula Thalia do chráněného přístavu Nikola (Nikolaos).

Parní barkasou a dvěma čluny byli cestující dopraveni na břeh, aby si prohlédli městečko, jehož obyvateli s obecní radou v čele byli vlídně uvítáni a provázeni.

Byla již čirá noc, někdy po sedmé hodině, když se čluny vrátily k lodi, v jejímž drátěném lanoví skučel a hvízdal vítr stále divočejší. Za oběda i po něm bylo rokováno, máme-li přečkati noc v tomto přístavě anebo plouti dále — kapitán prohlásil, že vyhoví přání cestujících. O deváté hodině podána kapitánovi listina, podepsaná většinou cestujících, aby plul dále. O půl desáté zdvižena kotva, o čtvrt hodiny později vyplouvá Thalie z přístavu. Vysoko na obloze svítí ubývající měsíc (úplněk byl dva dny před tím), ale pod

ním přehánějí se černá, strašidelná mračna jako o závod, která chvílemi zatemňují celou krajinu. Vichr skučí, temné moře bije do boků a šumí, po pravé straně lodi vystupují obrysy obrovitých skalisk. Večer neskonale tesklivý, scenerie téměř příšerná, ale úchvatná — vzpomínali jsme tu na scenerii prvého jednání „Bludného Holanďana". Zde by divadelní malíř byl nalezl velkolepý vzor pro příslušnou dekoraci.

Ale čím výše jsme pluli směrem severovýchodním a později zatáčeli směrem severozápadním k zálivu Nauplijskému, ubývalo bouřlivé nálady a noc byla klidná. Probudivše se za jitra plujeme mořem již klidným, po levé straně vystupují skalnaté břehy a v dáli se nám objevuje věnec pohoří, jehož vrcholky sněhem pokryté svítí v sluneční záři jak stříbro.

O sedmé hodině ranní všuměla Thalia do přístavu — před námi leží Nauplie, která byla za prvních dob nové řecké samostatnosti městem sídelním, residencí krále Ottona.

Parník vyhodil kotvu právě před bývalou tvrzí na vysoké skále, nyní trestnicí. Generál hrabě Ludolf, stojící při naší skupině, upozorňuje, že v Řecku zločinci na smrt odsouzení jsou ještě stínáni. Na nepatrném ostrůvku téměř v samém středu přístavu, vlastně na pouhé skále z moře vyčnívající, stojí maličká pevnůstka, spustlá tvrz na pohled zcela opuštěná, pocházející snad z časů benátského panství. Toliko nějaké kusy rozvěše-

ného prádla nebo jaké cáry nad nejvyšší hradební zdí svědčí o tom, že tam přece bytuje nějaká lidská existence. Ano, tato zchátralá, zřícenině podobná tvrzička jest příbytkem zdejších *katů,* kteří jsou vybíráni z bývalých trestanců.

O půl desáté, když zatím lodní komisař byl podle svého úřadu učinil v přístavu sdělení o připlutí a účelu plavby Thalie, vyloďují nás čluny parníku na břeh a hned jsme tu obklopeni prodavači pohlednic, vyřezávaných holí a jiných drobností. Řecké i vlašské výkřiky naplňují vzduch. Z řeckých zapamatovali jsme si tu jediné slovo. „Kyrios, kyrios!“ — pane, pane!

Současně s námi byly do člunů nakládány koše potravy a čerstvého pečiva, napečeného za noci v lodní pekárně, a láhve vína, a tlupa camerierů připojila se k našemu zástupu. Nastává nám výprava do země, do nedalekých hor, do Argosu a Mykén, táhne tedy „sbor zásobní“ s námi.

Na nábřeží, které se rozšiřuje v náměstí, upoutává naši pozornost především štíhlá bílá zvonice, jako cukrářem zhotovená, učiněná práce řezbářská. Kolkolem vidíme staré opevnění z časů benátských, zdobené okřídleným lvem sv. Marka. Na přístavním náměstí vypíná se bílý pomník s francouzským nápisem asi tohoto znění: „Hellas Gallii. Na paměť generála Fabiera a vojínů i námořníků francouzských, padlých za neodvislost hellenskou, vlast a svobodu. Na přátelství Hellady a Francie.“

Ozývá se práskání biči, dusot kopyt, hrčení kol. Se všech stran sjíždějí se naše kočáry, které nás mají dopraviti k cíli cesty dnešního dne, do Mykén. Ale kočáry jsou tu jen asi dva neb tři — hlavně pro dámy a vlastně jen pro několik dam — všechno ostatní jsou dvoukolé, vysoké *káry* s pevnými nápravami, bez „per", káry, jaké vídáme na obrazech, znázorňujících dopravu odsouzenců na popraviště. Pouhé čtvercové bedny na kolech, v jakých se jinde dopravuje stavební materiál, něco, co se podobá našim „korbám" na písek.

Poněkud zklamáni hledíme na tyto řecké „diligence", mnohého pasažéra přebíhá lehké mrazení při pohledu na tvrdé, hrkavé káry, a při pomyšlení na tříhodinnou jízdu. Páteř otřásá se již nyní. Avšak „pan Cook" obíhá své klienty a ujišťuje, že na těchto hopsadlech pojedeme jen asi půl hodiny a „tam" že pak nás očekávají povozy jiné, pohodlné.

Pouhé půl hodiny — nu, vzal to ďas. Hlavní věc, že nám jiného nezbývá. Společnost již se rozdělila na skupiny po třech, po čtyřech, a skupinky ty obcházejí nyní káry, zkoumajíce, která z nich jest asi nejpohodlnější, nejměkčí, a který vozka se zdá nejspolehlivějším.

Obešli jsme střídavě všechny — každá skupina každou káru — a všichni tuším shledali jsme totéž: že je čert jako ďábel a že jsou všechny káry stejně tvrdé a všichni vozkové stejně

řečtí. Zubí se na nás přívětivě a zas ozývá se volání: „Kyrios, kyrios!“

Co pak bylo konečně nám starým sokolům a noháčům! Rázem jsme se vyšvihli na káru. Hůře bylo krátkonohým a dámám v úzkých moderních toaletách. Bylo třeba všech rukou na pomoc, abychom je šťastně naložili, bez úrazu pro údy a sukně, a bychom v každé káře čtyři páry noh prakticky srovnali. Zatím nás obklopily zástupy zvědavých Nauplijanů, z jejichž tlumu časem zazní polohlasné: „Inglézi!“

No bodejť, jakoby cizinec nemohl být nikým jiným než Inglézem, Angličanem.

Kočové se obracejí s primitivních kozlíků a podávají nám všeliké houně a pokrývky, naznačujíce posuňky a nesrozumitelnými výkřiky, abychom si postřeli tvrdá seďadla a zařídili se co nejpohodlněji. Trochu podezřelé jsou ty houně, ale prkna jsou ještě tvrdší — a tak tedy vystýláme lavice a poroučíme se do ochrany nebeské.

Biče zapráskaly, koníci zabrali a z každé skoro káry málem by byl vypadl, kdo se teprv chystal usednouti. Kdo jak dopadl na prkno, tak dopadl, a „dlúhým tahem“ rozjely se káry úzkými ulicemi a z města do širého. Kde jaké okno, kde jaký balkon, všady bylo plno diváků, zejména ženských.

Díváme se, díváme do oken, zkoumáme ty ženské tváře. Staří řečtí sochaři robili krásné

sochy ženské, překrásné, ještě dnes se do nich zamilováváme. Ale jestliže byly tehda v Řecku ženy, které antickým sochařům sloužily za modely — dnes by takových modelů staří ti výtvarníci nenašli. To je nějaká docela jiná rasa. Dávno umřeli ti starověcí umělci — zdá se nám, že s nimi taky vymřela někdejší ženská krása řecká.

Ač neshledáme-li se s ní později kdesi.

XV.

JEDEME — HUP! HUP! — ROZVALINY PRASTARÉHO KRÁLOVSKÉHO HRADU TIRYNTU. — KOČÁRY „TAM" NEJSOU. — POMALU NA KÁŘE KOPRNÍME. — PŘES ŘEKU. — V JINÉM KRÁLOVSTVÍ. — V ARGOSU. — V PRADÁVNÉM AMFITEATRU.

V čelo naší vozatajské výpravy do Mykén předjely ony dva neb tři kočáry, jakési velmi obnošené landaury, do nichž usedli jednak starší pánové a zároveň největší honorace, jednak některé dámy, které si netroufaly vykonati cestu na tvrdých karách. V jednom kočáře na příklad sedí jeho excellence bývalý rakouský ministr, tajný rada a člen panské sněmovny šl. Böhm-Bawerk s chotí Pavlinou a jeho příbuzný — tuším svak — dvorní rada svob. pán Bedřich Wieser, profesor vídeňské university, se svou ztepilou a sličnou dcerou Mariannou.

Profesor Wieser působil dříve na německé

universitě pražské a české veřejnosti utkvěl v paměti zejména svými výkony v oboru statistiky, kteroužto vědou se po svém způsobu snažil zejména stlačiti sílu a váhu českého poplatnictví v království a tím ovšem význam a oprávněné požadavky českého národa.

Je to muž vznosné, širokoplecí postavy, hustého, vlnivého plnovousu, prototyp Germána — jen je na Germána poněkud příliš snědý, zabarvení téměř do „havana". Zjev mužské krásy, třebaže mu již vlasy a vousy prokvétají.

V jiném kočáře sedí generálmajor hrabě Oskar Ludolf, muž ne sice neobyčejné výšky, ale vzácně širokého hrudníku a vzácně hlubokého basu, který vždy na palubě k sluchu našemu zaznívá i ze skupiny nejvzdálenější a již jakoby přírodou samou býval předurčen, aby hřímal povely celým sborům vojenským. Pak ještě nějaký vyšší důstojník a několik dvorních radů, starších pánů. — Rozumí se, že všichni důstojníci, kteří se plavby Thalie účastní, konají cestu v oděvu občanském.

A za kočáry tedy jedou naše káry. Tu nějaký kámen — hup! — — tu zas nějaký rigol přes silnici — hup! hup! — naše trupy vždy povyletí a při každém dopadu na sedadlo zdá se nám prkno tvrdší a tvrdší. Není divu. Teprve delším cvikem naučí se člověk na těchto vozidlech svou tíhou tak manévrovati, aby tělo stále nevyskakovalo a zas nedopadalo, aby sedělo na

prkně jak přilepeno, jako to vidíme na svém kočím.

Kdesi „tam“ nás mají po půlhodinné jízdě očekávati kočáry pro všechny, jak ujišťoval „pan Cook“, i nekrotíme tedy nikterak svého vozku v prudké jízdě, abychom raděj byli co nejdřív „tam“ a mohli obsaditi nějaký pohodlnější povoz. Zatím vysíláme slídivé pohledy dopředu, k obzoru, kdy se nám již slíbené kočáry objeví.

Jedeme snad asi půlhodinku, tu po pravé straně a nepříliš daleko silnice vynoří se na ploché krajině před námi nevysoký, podélný pahrbeček, šedivý jako celé okolí, a na pahrbečku jakési zříceniny gigantického, kamenného zdiva kyklopského a výše kvádrového, šedivého jako skála, na níž se rozkládá. Staré, věkovité zříceniny terasovitého tvaru.

Dychtivě hledíme, zastaví-li se první povozy na prohlídku. Ale vozy hrčí dále. Hrčíme tedy také, upírajíce zraky na rozvaliny.

Co to — co to? Náhle zvolá doktor Šámal:

„Pánové, to je Tiryns — nemůže to být nic jiného než Tiryns — jsme tu v Argolidě — —.“

A skutečně, jsou to zbytky pradávného města a královského hradu Tiryntu, zbudovaného dle řecké pověsti samými Kyklopy, ale již skoro pět set let před Kristem sousedy Argejskými zbořeného, tedy málem před půltřetím tisíciletím! „Za neznámých dob, patrně z Arga, zničen byl tiryntský hrad požárem . . .“ uvádí Ottův Slov

ník Naučný (díl XXV.), kam čtenáře pro bližší informaci odkazuji, — „ale ještě r. 479 př. Kr. tiryntští mužové bojovali spolu s Mykéňany u Plataj. Konečně r. 468 př. Kr. byla Tiryns od Argejských zbořena...“ Byla-li tedy ohromná ta stavba za neznámých dob ohněm zničena a pobořena, byla za dob ještě neznámějších zbudována a je taky pokládána „za nejstarší známou památku mykénské vzdělanosti v Řecku a nejstarší památku lidské civilisace v Evropě. (Ottův Slov. Nauč.)

Jaký to kus lidských dějin vane z té rozvaliny, podobné na prvý pohled samorostlé skále! Jaké útoky sousedních králů byly tu podnikány na mocného soupeře, jaké zápasy tu hřměly, jaké vraždění tu bylo pácháno! A zbytek hrdého, tvrdého opevnění přetrval celá tisíciletí.

Ježto žádný z povozů nezastavil před starobylou památkou, nemohli jsme tak učiniti ani my, abychom se neodtrhli od výpravy a nezmeškali kočáry „tam“ připravené. Návštěva a prohlídka zřícenin tiryntských nebyla prostě „na programu“ dne. Později jsme velmi litovali, že jsme se k nim nevydali na vlastní vrub. Neboť jsme jeli půl hodiny, hodinu, po slibovaných kočárech nebylo památky a neshledali jsme se s nimi vůbec. Stalo se patrně nějaké nedorozumění neb omyl v objednávce.

Zatím jsme se s jízdou na káře smířili, ač jsme již trochu dřevěněli. Nebylo možno ani

nohou natáhnouti, již z opatrnosti, abychom nerozšlapali svůj proviant, který byl složen na dně káry pod sedadly. Neboť než jsme v Nauplii vsedli, rozdělili camerieři z Thalie zásoby. Každý cestující dostal lepenkovou krabici se studenými pokrmy a lahvičku vína „Tavola". Polední snídaně měla býti požita v Mykénách.

Když jsme ujeli další nějakou půlhodinku cesty, dospíváme k jakési malé a velmi mělké tekoucí vodě. Byla to asi řeka Inachos, která bývá v létě vůbec vyschlá, tou dobou však honosila se hlubinou místy snad až půlmetrovou. Tu jsme viděli, že naše řecké dvoukolé káry jsou ve výhodě naproti čtyřkolým landaurům, které, ač taženy párem koníků, uprostřed „řeky" náhle uvázly. Pánové z nich musili vystoupit a dokonale zatlačit, aby malým tahounům pomohli přes brod. Sice taky náš koníček, když se octl ve vodě a kola káry zaskřípěla přes tvrdé oblásky, tvářil se, že by tu zůstal raděj i se svým břemenem. Arci nás bylo na káře i s kočím šest. Nepomohlo ani, že vozka, aby koni ulevil, vskočil do vody. Když všechno jeho přimlouvání a pomlaskávání bylo hnědoušem naprosto ignorováno, chopil se náhle otěží pan Beaufort, sedící na kozlíku, zapráskal bičem do vzduchu, výkřikem pobídl koníka — a rázem jsme byli na druhém břehu, zatím co pasažéři posledního landauru ještě v řečišti se mozolili, aby vytlačili svůj povoz přes kamení na druhou stranu.

Jedeme ještě nějakou čtvrthodinu nížinou znenáhla stoupající a ocítáme se na zříceninách jiného starověkého královského města a hradu, Argosu. Ve starověkém Řecku vůbec bylo nějak plno království, z nichž každé mělo rozlohu tak po několika jitrech. Před půlhodinou jsme minuli někdejší království tiryntské, teď jsme v Argosu, za nějakou chvíli budeme v rozvalinách sídla někdejších králů mykénských. Byla v těch dobách po čertech těžká konkurence pro královskou živnost, když král králi seděl přímo na krku, a tím se taky vysvětluje to časté „rušení držby", přepadání sousední „říše", vyhlazování nejen dynastií, ale celých království, a převádění zbytků přemoženého a podrobeného obyvatelstva do vlastních měst.

Ale byla to doba hrdinská! Pouhé zbytky starověkých těch království svědčí o tom, jací to byli siláci, kteří takto stavěli, královské říše zakládali! Celá tisíciletí se převalila, strašlivé nápory nesčetných pokolení narážely na sebe navzájem. Litice válečné běsnily nekonečně nad těmito kamennými osadami — přes to památky staré civilisace nebyly nadobro s povrchu zemského smeteny. Onde posud stojí obrovité kyklopské zdivo, vzdorovavší lidskému vzteku i živelným bouřím (v Tiryntě) — kyklopské zdivo z ohromných, netesaných balvanů, kladených na sebe bez malty, z nichž dle Pausania ni nejmenším nemohlo pohnouti spřežení mezků; a tuto,

v Argosu, stoupáme do vrchu přes kamenné řady sedadel amfiteatru, vytesaného v polokruhu přímo do boku skalnatého pahorku Larissy, na jehož vrcholku v dávnověku byl zbudován hrad králů argejských.

Celá společnost vystoupila tu z vozů a všichni se drápeme vzhůru přes kamenné lavice, na nichž se před tisíciletími hemžili tisícové posluchačů antického divadla. Teď tu panuje ticho, rušené toliko občas takovýmito výpravami turistů nebo jednotlivými cestujícími, kteří se zadumávají nad těmito němými svědky dávného rušného života a vniterným sluchem postihují šum vzdálených věků, vybouřených a vyvášněných. Uplynou další staletí a tisíciletí a na boku skály larisské usednou na kamenných lavicích jiní poutníci, účastníci života, o jehož vytváření dnes nemáme ani potuchy, a zase duchem zalétnou v minulost, která jich bude o další ty tisíce let vzdálenější než nás, diváků dnešních. Měříme dobu, ale každá lidská míra jest krátká a malicherná. Nad skalnatými těmi končinami, na nichž vznikala a zas v rozvalinách pohynula všechna někdejší hrdinská království, přeletěly věky a přeletí nové a nové bez konce.

Odpočinuli jsme, posilnili jsme se trochu ze svých zásob studenými pečeněmi, bílým chlebem a douškem vína a za krátko jsme se vydali dále k Mykénám. Zbývá nám snad ještě hodina jízdy, snad půldruhé. Znenáhla se blížíme k pás-

mu hor, které na severu zavírají obzor, a tam v těch horách kdesi leží Mykény — zdáli však není po nich ani stopy. Šedivé jsou skály a šedivé jest i zdivo starých těch osad, že nerozeznáte dílo rukou lidských od výtvorů přírody samé, pokud se k nim zcela nepřiblížíte. —

XVI.

VE „HROBĚ AGAMEMNONOVĚ“. — PŘED „LVÍ BRANOU“. — SCHLIEMANN. — V ROZVALINÁCH PALÁCE MYKÉNSKÉHO. — ZLATÁ KOŘIST Z KRÁLOVSKÝCH HROBŮ. — MYKÉNY „ZLATEM OPLÝVAJÍCÍ“. — ŘECKÁ DROBOTINA. — BAKŠIŠ! — ŘECKÉ „STAROŽITNOSTI“. — CHROBÁK POSVÁTNÝ. — NA MALÉM ŘECKÉM NÁDRAŽÍ. — PAN PŘEDNOSTA STANICE. — MALÁ NEHODA PŘI NÁVRATU NA THALII. — V „PŘEDSÍNI“ ATHÉN.

Jízda z Argosu do Mykén trvá ještě snad asi hodinu. Znenáhla zdvihá se krajina k horám, jež vroubí obzor. Minuli jsme jakousi malou osadu, jejíž jméno mi vypadlo z paměti, a klus koní polevuje — káry stoupají do vrchu. Tu konečně přestává naprosto cesta sjízdná, silnice se mění v pouhou kolej, hrbolatou a plnou kamení, na úbočí vozy zastavují, turisté slézají, nastává nám poslední kus cesty pěšky. Dospěli jsme pod Mykény, v místa, kde se někdy rozkládalo podměstí pod hradbami paláce.

Odbočujeme s hlavní cesty, vůdce směřuje

k jakémusi pahorku. Octnuvše se čelem k vyvýšenině, shledáváme, že k jejímu středu vede chodba, úzký to vřez do pahorku, přes 30 metrů dlouhý, a na jeho konci vstupujeme mohutným kamenným opažením v podzemí, báňovitý prostor, podobný svým tvarem ohromné láhvi bez hrdla nebo úlu, jaké bývají robeny ze slámy. Jsme v místnosti okrouhlé, zbudované z kvádrů, kladených na sebe bez malty. A ježto je každá vyšší vrstva pošinuta o něco přes nižší, zužuje se stavba každým dalším kruhem k vrcholku, až mohla býti ve výši 15 metrů uzavřena kamenem jediným. „Hrobem Agamemnonovým“ nazývá tuto dutinu lid, archeologové „klenotnicí Atréovou“, ale jinak je tato koba pokládána za hrobku nějakého achajského krále. Z toho báňovitého prostoru vstupujeme nízkým otvorem do kobky další, menší, vytesané do skály. Zdá se vám, že pro tu stavbu byl pahorek vykuchán, ve skutečnosti však byl vršek nad „klenotnicí Atréovou“ nasypán, aby byly vrstvy kvádrů hmotou násypu na věky upevněny, učiněny nerozbornými. Starý tento královský hrob byl objeven odkopávkou na počátku minulého století. Nyní ovšem báňovitý velký prostor i menší síň jsou prázdné, holé. Není tu ani stopy zbytků nějakého krále archajského, ani sebe menší padrť „klenotů“ Atréových. Zbyly pouhé koby, jejichž primitivní a přece důmyslná stavba přečkala tisíciletí.

O něco dále zavádí nás vůdce do podobné podzemní báně, menší a ne tak dobře zachované, kterou nazývají „hrobem Klytemnestřiným". Tuto druhou památku z prastarých časů objevil teprv proslulý Němec Schliemann v letech sedmdesátých. Krom těchto dvou bylo podobných báňovitých hrobek objeveno ještě několik v oblasti někdejších Mykén.

A nyní stoupáme vzhůru a již se nám zjevují šedé rozvaliny Mykénské. Skoro se v nás tají dech, když se blížíme ke zbytkům mocné hradby, k světoznámé *lví bráně* mykénské. Prastará tato brána jest utvořena ze dvou obrovských, do čtverhranu přitesaných kolmých sloupů, na nichž vodorovně leží — oba svými konci přečnívaje — ještě obrovštější balvan třetí. Na tomto balvaně, jehož hořejší plocha jest okrouhle přitesána, spočívá trojúhelná kamenná deska, na níž jsou znázorněni dva vztyčení lvi, kteří se předními spáry opírají o patku sloupu, jímž jsou od sebe odděleni. Tato skupina jest pokládána za nejstarší skulpturní památku řeckou. Brána sama jest jako vsazena do gigantické hradby z ohromných kvádrů zhruba přitesaných, kladených na sebe bez jakéhokoli pojidla. Chvíli stojíme němi v neširoké chodbě před branou, obklopeni věkopamátným zdivem, obrovským dílem neznámých budovatelů, plni obdivu nad starou tou technikou stavitelskou. Konečně procházíme branou do rozvalin hradu.

Bylo by třeba pera odborníka, pera archeologa a zároveň básníka, aby dovedlo vylíčiti dojem, jakým účinkují zříceniny tohoto pradávného města Agamemnonova — města a hradu krále Agamemnona, jenž vedl řecké hrdiny k obléhání báječné Troje — báječné, pokud ji německý ochotník archeolog z rumů nevyhrabal.

Nejen Troju, také Mykény z tisíciletého prachu a návějí půdy vyhrabal a nové době odkryl Němec. Dnešní Hellenové — jak se Řekové pyšně nazývají — jemu děkují za objevení těchto památek předhellenské kultury, předhistorického stavitelství.

Někdejší německý kupčík, který se následkem úrazu při zdvíhání těžkého sudu musil vzdáti původního svého povolání, později plavčík na lodi, která se na holandském pobřeží ztroskotala, ještě později poslíček amsterodamského obchodního závodu a pak agent jiné firmy holandské pro Petrohrad, dopracovav se velikého majetku a naučiv se asi desíti jazykům, oženil se s Řekyní a vykopal z vlastních prostředků v Malé Asii Troju. Později podnikl vykopávky také na místech, kde stál hrad mykénský. Zde objevil staré hroby královské a v nich pravý poklad předmětů vzácného významu archeologického a historického, zejména tovarů z ryzího zlata, náčelenky, poháry, prsteny, řetězy i zlaté masky, jimiž byly pokrývány tváře mrtvol kladených do hrobů. Krom toho meče, hroty kopí a mnoho ji-

ných nástrojů. Jen věcí, zhotovených z ryzího zlata, které Schliemann z tisíciletých těch zřícenin na světlo vynesl, bylo přes cent. Tento poklad, v pravdě královský, jest uložen nyní v museu athénském. O dva dny později procházeli jsme tímto museem, kolem zasklených skříní, v nichž jsou uloženy vzácné ty zlaté klenoty, šperky a zbraně ve skupinách, jak byly z hrobů mykénských na světlo vyneseny.

Homérova „Ilias“ nazývá Mykény „zlatem oplývající“; nálezy mykénské svědčí o pravdivosti označení toho. Jakými asi poklady oplývali vládcové Mykén, když tolik ryzího zlata pohroužili do tmavých hrobů? Jsouce bohati, byli jistě také mocni. Obě tyto vlastnosti nepochybně vzbuzovaly řevnivost sousedů. Králové argejští pak byli sousedy skutečně nepříjemnými. Obořili se na souseda krále v Tiryntě a rozkotali jeho panství, potom se vybrali na Mykénské, s nimiž stejně naložili. A byla asi nesmírná jejich kořist, kterou našli na povrchu, že jim ani nestálo za to, aby dobývali oné, jež byla skryta v hrobech. A tak vzácné, tisícileté památky umění klenotnického byly v lůně země zachovány až na naše dny.

Mykény byly ztroskotány, obyvatelé vybiti, a co zbylo, uprchlo z města někdy slavného.

Procházíme zříceninami, pokrytými ještě před několika desítiletími rumem a zemí, přelézáme trosky mocných hradebních zdí a vnikáme do

zbytků malých, čtvercových stavbiček, jejichž půdorysy jsou zcela zřetelné a jejichž kamenné zdivo namnoze i do značné výše je zachováno. Jsou to ku podivu drobné domečky někdejších obyvatel. Nejpamátnější věcí však jest neobyčejné ohrazení kruhové, dvojité, z kolmých, tenkých desk vápencových, asi zvýši člověka, které tvoří úzkou chodbu kruhovitou, nanejvýš metr širokou. Okrouhlá tato chodba je nedaleko Lví brány a je poměrně dobře zachována. A tu právě objevil Schliemann slavné hroby královské a v nich ony zlaté poklady, o nichž je zmínka výše.

Bohužel, čas kvapí, musíme pomýšleti na návrat. Poobědvali jsme ve zříceninách mykénských a zbytky svých zásob jsme podělili drobnou mládež řeckou, která patrně s těchto vysokých končin dávno byla zpozorovala řadu vozů, směřujících z údolí k Mykénám, nahrnula se za námi do rozvalin a lačnými pohledy i slovy, kterým ovšem nerozumíme, ale která přes to jsou velmi srozumitelná, loudí na nás nyní nejen chléb a maso, ale i nějaký „bakšiš“.

Toto slůvko, původně perské a přejaté do turečtiny, zůstalo Řekům odkazem z časů panství osmanského. Kudykoli jedeme a kráčíme, kamkoli se vrtneme na řecké půdě, zní za námi z úst malých uličníků i děvčátek „bakšiš — bakšiš!“ Pokud máme, rozdáváme drobné peníze řecké, potom vlašské, francouzské, konečně rakouské dvouhaléře. Ta řecká drobotina patrně ví,

kde co udá, bere všechno, ale čím dále stává se dotěravější. A když konečně není již, co bychom darovali — neboť nemáme po ruce žádného pokladu mykénského a mincemi stříbrnými plýtvati nechceme — vyplázne na nás nejeden drobný a nadějný Řek jazyk.

Taky nám nabízejí památky, „starožitnosti". Střípky nádob, všelijak pomalované, „staré" řecké mince, ale vše to jest falešné, padělané. Zdá se, že tady někde nablízku jest nějaká cihelna nebo kamnářská dílna, kde se „antické" nádoby vypalují, rozbíjejí a všetečným hloupým turistům prodávají jako tisícileté relikvie. A když kluci neprodají, prostě střepy zahodí. Vídeňský jeden židáček ze společnosti, mladý filosof, nasbíral takových památností plnou svoji lepenkovou krabici, jejíž masitý obsah vyjedl, a táhl se s kořistí hodně daleko, až mu jiný turista, jemuž se s pokladem svým pochlubil, upřímně pověděl, jaký brak to vleče. S lítostivým výrazem filosof zahazoval potom kousek po kousku, až zas krabici vyprázdnil.

Já nalezl pod Mykénami na mezi nějakého pole jinou kořist: živého chrobáka posvátného, an pracně valí po svahu vzhůru bělavou kuličku zvíci asi vlaského ořechu, uplácanou nejspíše z ovčího trusu. Předními nožičkami opíral se o zemi, zadními pak — a vlastně celým zadečkem do výše vzepřeným posunoval svoji homolku kamsi do podzemního doupěte, v němž kulič-

ku přetváří do podoby hruškovité. Do ní pak vkládá vajíčko, a když se larva vylíhne, žije z obsahu trusové hruštičky, která stačí právě do té chvíle, kdy se larva promění v dokonalého brouka.

Sebral jsem toho chrobáka — jehož životní tajemství (ona přeměna kuličky v hruštičku) nebylo známo ani starým Egypťanům, ač jim byl chrobák broukem tak posvátným a tak často zpodobovaným. Setkal jsem se tu s ním v přírodě po prvé a odnesl jsem si jej na památku. Po návratu na loď vsunul jsem jej do krabičky od sirek a pečlivě uložil do šuplíku v kabině. Po čase jsem otevřel krabičku — byla prázdná, chrobák ten tam. Prohledal jsem celou kabinu, až jsem uprchlíka nalezl v nejtemnějším koutku. Uvěznil jsem jej opět do krabičky, ovázal tkanicí, uschoval. Po návratu domů otevru krabičku, na níž jsem neshledal celkem žádné poruchy — byla opět prázdná, brouk v pekle. Kudy z krabice a z pevného tlumoku unikl, nelze uhodnouti. Je to skutečně potvůrka tajemná!

Vsedli jsme na káry a po jízdě asi čtvrthodinné zastavili jsme u malé obce nebo lépe samoty pod Mykénami, v krčmě u silnice, abychom popili kávy, po tureckém způsobu hodně husté. A po malém odpočinku zavezli nás naši vozatajové na železniční stanici v krajině šiIré, ploché, rozlehlé, uprostřed polí a taky úhorů, na stanici jako zakleté. Koleje se táhnou do daleka na se-

verozápad, do daleka na jihovýchod. Na stanici nevidíme přednosty, nevidíme zřízenců.

Čekárna vypadá jako vydrancovaná kůlna, vedlejší úřadovna vypadá taky jako kůlna. Táboříme asi hodinu před stanicí. Konečně kde se vzal tu se vzal „přednosta stanice“. Ale nemalujte si našeho přednostu staničního nebo dokonce německého v plné úřední parádě. Tento přednosta vypadal jako ponocný v nějaké naší zapadlé vesničce. Opálený do hněda a špinavý ve špinavém, potrhaném burnuse, s umaštěnou čepicí na hlavě, s usmoleným rukama, velmi nevlídného vzezření. Přendal nějaké koště, převrhl nějakou bednu sem, jinou tam, chodil po pusté úřadovně jako medvěd, tu mrštil prázdným pytlem, tam potěžkal plný, a všechno, co dělal, nemělo vlastně účelu. Konečně nám vydal jízdní lístky. A konečně přifuněl velmi zvolna od severozápadu vlak. Vsedali jsme a za nějakou hodinku jsme byli na nádraží v Nauplii.

Bylo k večeru, když jsme v přístavě vstupovali do člunů. A tu by byl málem jednoho člena společnosti stihl úraz. Naše společnůstka seděla již ve člunu, když přispěchal starší pán, jistý vídeňský dvorní rada, a vskočil do člunu. Nějak vlny mořské zašplouchaly, člun se zakolíbal, starý pán si špatně vyměřil skok, člun přirazil ke kamenné hrázi, starý pán zakolísal, sklouzl a levá jeho noha octla se mezi člunem a hrází. Výkřik, a jenom duchapřítomnosti člunařově — kte-

rý vlastně taky trochu nehodu zavinil — bylo děkovati, že rázem člun zadržel, aby nepřirazil docela a starému pánu nohu nerozdrtil.

Pomohli jsme pánovi na nohy, do člunu, na sedadlo, plni účastenství se tážeme, zdali neutrpěl přílišný úder, pán si tře nohu, tvář jeví uleknutí i bolest, a náhle se pán kácí sousedovi do náruči, omdlévá. Rychle k lodi! — a voláme lékaře. Zdálo se, že se dvorní rada po chvíli zotavil, neboť přišel o sedmé do jídelny k obědu. Ale sotva pojedl polévky, náhle zase se o něj pokoušejí mdloby, musili jej odvésti, uložiti na lůžko.

Po jídle vyhledali jsme lékaře a tážeme se, jak se starému pánu daří, co u něho shledal.

„Noze není nic,“ odpovídá lékař, „je toliko pohmožděna nárazem.“

„Ale ty mdloby — —?“

„Ano — ty mdloby. Mohlo to dopadnouti velmi osudně — starý ten pán trpí totiž značnou srdeční vadou — —“

Potěšili jsme se, když jsme jej ráno spatřili na palubě. Arci byl jako přepadlý, hodně sklíčen a trochu pokulhával. Ale potom se zas nadobro zotavil.

Toho rána veplula Thalia do přístavu Pirejského. Piraeus jest branou Řecka se strany námořní, předsíní Athén, vzdálených odtud jen šest kilometrů.

U NORIMBERSKÉHO „MOUŘENÍNA“.

CHVILKA MEZI NĚMCI.

Bylo v poslední třetině srpna, k osmé hodině večerní, a byla tedy učiněná noc, když s námi pražský rychlík přihřměl do rozsáhlého nádraží norimberského a tam vysypal skoro všechny své pasažéry.

Byla to naše prvá zastávka. Směřovali jsme sice do Amsterdamu, a tam nevede přímá cesta přes Norimberk, ale tehda — roku 1906 — byla v Norimberce zemská výstava, a na tu jsme se chtěli podívat.

Jakýsi bodrý Bavorák řekl nám již nedaleko před Norimberkem:

„Nemáte-li předem objednaný pokoj v hotelu, pak sotva dostanete nocleh v Norimberce. Všady strašlivý nával! Ale pak bych vám radil, abyste jeli raděj o stanici dále za Norimberk, tam se ubytovali a zítra prvním ranním vlakem vraťte se do Norimberka. Jinak budete nocovati na ulici.“

Přes to jsme se spolehli na příznivou náho-

du a slezli jsme v Norimberce. Bavorák měl skoro pravdu. Všichni na nádraží shromáždění zřízenci hotelů vrtěli na dotaz můj hlavami, nikde neměli místa. Zřízenci se dostavili jen aby uvítali své hosty dříve již ohlášené a dopravili je do hotelů.

Přepadl jsem tedy prvního fiakristu nedaleko nádraží, který jel s prázdnem, naházel jsem naše tlumoky do vozu, s obou stran jsme vnikli za nimi, a teď velím:

„Zavezte nás někam na nocleh, ať je jaký chce!"

No zavezl nás, a byl to věru nocleh, „jaký chtěl."

Nebyl jsem to po prvé v Norimberce, ale takový kousek „starého Norimberka", jako byl náš hotel, nespatřil jsem nikdy předtím.

Ctitelům starobylosti bylo by se radostí srdce tetelilo již na úzkých, dřevěných, strmých schodech a v ložnicích by se byli samým nadšením zfanfrněli. Byla to původně asi nějaká sušárna, ale důmyslnými prkennými přepážkami naděláno z ní „pokojů" o třech metrech délky, půldruhého metru šířky. Všechny ty prostory těšily se akustice tak znamenité, že jsem ve své separaci slyšel výborně nejenom co se děje v sousedství nejbližším, ale dokonce i v „saloně" nejposlednějším.

Všechny tyto pasažérské pokoje byly vybíleny vápnem, což jest nátěr nejzdravější, ale má

tu vadu, že je na něm vše vidět. A já viděl na stěnách i na nízkém stropě nad sebou, jehož jsem rukou dosahoval, příšerné černé kotouče, jakoby se tam byl čert zaznamenával. Člověk nezkušený byl by se zlekal. Páchlo to žhářstvím, vraždou, strašidly. Člověk zkušený však na první pohled poznal, že je to účinek plamene hořící svíce. Jsou případy, kdy nocehář, trýzněný nesnesitelnou palčivostí, vyskočí s postele v náladě, že by vraždil, rozsvítí svíčku, pátrá po zdech, po stropě — a pálí, pálí, pálí, aniž pomyslí, že by mohl sám taky uhořeti.

Podíval jsem se znalecky na ta černá oblaka, vykouzlená mými předchůdci v tomto dřevěném bednění, a shledal jsem, že bylo vypalováno svědomitě. Nejenomže bylo vápno očazeno, ale místy se plamen zahryzl i do dřeva, a tak jsem usoudil, že budu míti celkem noc klidnou, že jest vypáleno vše, co tam žilo dříve životem skromným a trpělivě čekávalo třeba celé měsíce, až se zas vyskytne trochu čerstvé lidské krve.

Nemýlil jsem se. Noc byla klidná, aspoň v mé separaci.

Ale dříve jsme chtěli taky povečeřeti, a tak jsme se vydali nazdařbůh Norimberkem, a nemýlím-li se, zlákala nás hospoda „U mouřenína".

Vyváněly tamodtud všeliké pečeně a živo tam bylo — tam je tedy jistě dobré bydlo.

Vešli jsme, a tu v koutě ve výklenku okenním u malého stolu bylo ještě kousek místa. Seděl

tam pán, jenž na můj pozdrav docela vlídně poděkoval, a druhý pán ihned se zdvihl a ustoupil nám. To byl sám krčmář.

Pojedli jsme, obořili jsme se do hnědého piva a rozpráběli jsme. Moji dva mladí společníci byli tu po prvé na „veliké cestě“ a vše bylo nové zajímavé.

Vlídný „Baborák“ vedle nás klidně a svědomitě prázdnil jednu sklenici za druhou, pokuřoval si, a ač se tvářil, jako by si byl nás nevšímal, přece jsem uhádal, že nám naslouchá. A dokonce se mi zdálo, že mu to nějak ústy poškubává.

Konečně to prasklo. Pán se napil, utřel ústa, oťukl popel s doutníku, vyňal ze záprsí tobolku, z tobolky visitku, podal mi ji a řekl:

„Račte dovoliti, to je moje jméno.“

Ingenieur Pfefferkorn, tak nějak podobně znělo jméno na visitce. Podal jsem mu svou navštívenku. Četl ji pozorně, vložil do tobolky a teď se otázal s velikým účastenstvím:

„Dovolte, pane, jakou řečí to hovoříte?“

„Česky, pane inženýre. Jsme Čechové z Prahy.“

Inženýr zamyslil se zdánlivě, ale brzy se zas ozval:

„Česky, to je zajímavé! Ale musím se přiznat, pane — naslouchám vám již půl hodiny, *nerozumím však ani slova . . .*“

„To jest arci velmi pochopitelné, pane.

Jestliže jste se jakživ česky neučil, v Čechách nebyl, český hovor neslyšel, kterak byste rozuměl?"

„Ale dovolte, pane," řekl inženýr, „mám přece za to, *že je čeština řeč germánská?*"

To mě věru trochu pomátlo. Pán vypadal *velmi* inteligentně, byl to muž mezi třiceti a čtyřiceti lety, tedy z generace mladší, byl to inženýr a byl — jak jsem s visitky vyčetl, zúčastněn v závodě jména téměř světového. Tak mi kmitlo hlavou, zda by na příklad mladý český inženýr mohl pokládati dánštinu nebo holandštinu za jazyk románský?

„Mýlíte se, pane, čeština je jazyk slovanský."

„Nu, budiž," řekl pán v jistých pochybách, „ale svým původem je to germánština, pravda-li?"

Takováto domněnka, pronesená v Norimberce, několik hodin od hranic českých, překvapí vás po čertech. Z úst inteligentního muže najisto.

Pověděl jsem pánovi, co jsem mu stručně pověděti mohl, že je čeština sestra polštiny a ruštiny atd. a že vyrostla na velikém kmeni slovanských jazyků atd. Pán naslouchal, ale zdálo se s počátku, že mi nějak nevěří, že mne má v podezření, že mu chci něco namluviti.

Potom však jsme se dobře bavili. Pán se vyptal, kam jedeme, na účel cesty, a velice mu zalichotilo, když jsem poznamenal, že přes Norimberk jedeme jen proto, abychom viděli vý-

stavu. Trochu jsem ho poškádlil, zeptav se, vypije-li se tu hodně mnichovského piva, načež on, že tu žádného mnichovského nepotřebují, poněvadž mají svoje norimberské, „a to je lepší než všechna mnichovská dohromady,“ — a dostali jsme se za hovoru arci taky na Prahu. Podíval prý by se do Prahy velmi rád, slyšel prý o ní mnoho, ale přátelé vždy ho zrazovali, aby tam nejel. Není prý Němci radno o Prahu zavadit — slovem, opakoval pověďomou tu báchorku, roznášenou po Němcích zásluhou několika německo-židovských štvavých šmoků, kterým se při té české zuřivosti v samé Praze náramně dobře daří.

Pozval jsem pana inženýra, aby jen do Prahy přijel, a slíbil jsem mu, že ho provedu „nejnebezpečnějšími“ končinami a shromaždišti zuřivých Čechů a že mu nikdo vlasu na hlavě nezkřiví.

Táhlo na jedenáctou, když k „Mouřenínu“ vpadli tři neb čtyři noví hosté, domorodci, jak jsem uhodl, a snad velmi častí návštěvníci, ježto ke všem stolům pozdravovali a ode všech byli pozdravováni. Ale na všech bylo patrno, že nebudou tuto „U mouřenína“ píti první dnešní pohár, že již kdesi horlivě popíjeli. Tváře jim hořely, zraky jiskřily.

Jeden z pánů zamířil rovně k našemu koutu, k panu inženýru Pfefferkornovi, a pan inženýr ve své bodrosti pokládal za povinnost, aby mě příchozímu představil:

„Dovolte, to je pan X. Y. z Prahy, Čech — a ti dva mladíci — —"

Pan inženýr nedořekl. Neboť nový host, starší již pán, sotva o mne zraky zavadil, mrskl očima po mých společnících, mávl rukou a řekl opovržlivě:

„Gébn's mir hajlige Rú' mit ten tumen Bémen...!"

Obrátil jsem se k inženýrovi:

„Děkuji vám, že jste mě chtěl seznámiti s tímto zdvořilým svým krajanem, ale pán je nepochybně v takovém stavu — —"

Pan inženýr mi nedal domluviti. Pan inženýr mne vůbec neposlouchal. Pan inženýr sebou trhl, jako by ho nějaká vzpruha byla vymrštila, zrudl ve tváři, oči mu vystoupily z jamek, prudkým zamávnutím odmítl ruku, již mu starší pán podával, a vyhrkl:

„Dovolte, pane Kellermanne, zdá se, že jste mi nerozuměl, představuji vám tu pána z Prahy, s nímž jsem se dnes seznámil, a vy cosi blábolíte — —"

„Abyste mi dal pokoj," řekl pan Kellermann, a po způsobu mnohých ťuknutých opakoval tvrdošijně dřívější svoji zdvořilost.

Teď se pan inženýr necítil.

„Pane," zaburácel, „je to nějaký mrav a způsob, když vám tu představuji cizího pána, který přijel na naši výstavu, abyste ho svými blbými a bezedně sprostými poznámkami urážel?

Pane, ten pán je Čech, hovořím s ním dvě hodiny, ale stydím se za to, že se dočkal chvíle, aby spatřil hrocha v lidskou kůži zašitého, v pohostinném bavorském Norimberce, od boha zapomenuté individuum, na něž si odnese vzpomínku jako na nevídaného lidožrouta. Který zlořečený vítr vás sem zavál, abyste tady rohatý svůj kadávr dolil „tucherbrajem“ a při tom urážel cizince, který nikomu neubližuje, nikoho si nevšímá, ale velice laskavě po dvě hodiny se mnou se baví. Chtěl jsem vám prokázati čest jeho známosti, ale čert aby vás vzal a zatáhl tam, odkud jste přišel...“

Bohužel, tohle jest jenom bledý stín úvodních slov páně inženýrových, jimiž jal se kárati neomaleného svého krajana za to, že se o nás tak nenuceně a neuctivě vyjádřil.

Několikrát snažil se nešťastný pan Kellermann přerušiti svého karatele, avšak milý můj inženýr nedopustil. Z úst se mu řinul celý vodopád roztomilostí, jimiž po uši zahrnoval neprozřetelného Kellermanna.

Když nešťastný původce mely viděl, že pan inženýr neochabuje, nepřestává, spustil taky hrubou střelbu, snaže se karatele umlčeti. Ale nepovedlo se mu to.

Znenáhla utichal šum po hospodě, pozornost hostí se obracela k našemu oknu, ozývaly se otázky, cože se stalo, kdože to zavinil.

Už je mi starého pána líto, chlácholím inže-

nýra, aby přestal, že to milý Norimberák jistě tak zle nemyslil, ale milý můj zastánce jest neúprosný. Do vřavy se ozývají znenáhla jiné hlasy. Hoši vedle mne krčí se úzkostlivě. „Otče,“ šeptá jeden, „zaplať a pojďme.“ — „Strýče,“ táže se druhý, „mám vynést kabáty?“

„Sedět a nehýbat se!“ velím. „Máte vzácnou podívanou. Půjde-li ta věc pochodem obvyklým, jak jindy chodívá, pak jsme za chvíli na ulici bez vlastního přičinění, neboť pravidelně bývá mezi Němci bit našinec. Ale aby se bodří Němci porvali pro Čecha, jako tu právě pro nás, neviděl jsem ještě. Važte si toho, možno, že to už do smrti neuvidíte.“

Snad plnou hodinu trvala potyčka, a milý inženýr opět a opět vysvětloval zvědavcům, jak jsme byli uraženi, zasypávaje prostořekého Bavora strašlivými, nekonečnými složeninami, čerpanými ponejvíce z názvosloví živočišného, až mi bylo trapno. Nebylo však lze utéci z hustého klubka a nechtěl jsem odejíti, abych nevzbudil zdání, že jsme byli vinníky my.

Po opětovném naléhání mém umlkl konečně pan Pfefferkorn a vrčel jen pod sebe, do vousů, jako hrom v dáli doznívající.

Dívka číšnice se tázala, má-li přinésti ještě pivo. Pokynul jsem jí, aby jen přinesla, a všem. A brzy po dvanácté hodině utvářila se situace takto: tuhle napravo seděl pan Pfefferkorn, tuhle nalevo pan Kellermann, a tuhle proti oknu já

s hochy. Číšnice postavila na stůl čerstvé sklenice. Teď pan Kellermann chopil se své a mručivě a kajícně prohlašoval, že nechtěl nikoho urazit, a tedy abychom odpustili, a následkem všeho toho — „prosit“! Pan inženýr měl malý doslov, on že nedopustí, aby v jeho přítomnosti byl urážen, kdo se nijak neprovinil, ale hlavně ne cizinec, a proto tedy — „prosit!“ A konečně povídám já: Pánové, kdybych někomu vyprávěl, že jste se tu popadli pro tři Čechy a tak si vyčinili, nikdo mi to neuvěří. Ale to je jedno — „prosit!“

Seděl jsem zas loni, právě po roce, „U mouřenína“, ale nenašel jsem tam nikoho z pánů, s nimiž jsem se za vylíčených okolností seznámil.

NAROZENINY MILOVANÉ KRÁLOVNY.

OBRÁZEK AMSTERDÁMSKÝ.

Je tomu několik let, co se mi událo zajeti do Holandska. Nebyl to výlet pro zábavu, nýbrž nezbytná cesta. Nikdy před tím jsem po Holandsku zvlášť nezatoužil. Jméno země se mi spojovalo s představou jednotvárné, nudné roviny, prosté lesů, krajiny únavných obzorů bez jakýchkoli vynikajících bodů, na nichž by zraky osvěživě spočinuly. A hlavně země plné vody a mlhaviny, kde zevšad čiší vlhko a sychravost. Ten dojem zanechalo ve mně jakési školácké zeměpisné líčení, prosté všeho půvabu vypravovatelského, líčení, jehož autor sám asi nikdy Holandska čili Nizozemí neviděl.

Ostatně jméno hlavního města té země mělo pro mne již od samého dětství zvuk téměř směšný, i pro všechny mé rostence a spolužáky hradecké normálky. Nebylo divu, přejali jsme podivný ten pojem od starších i docela starých. Neboť chtěl-li se kdo komu posmáti, chtěl-li ho poslati někam jako na horoucí skálu, řekl mu

s přízvukem hanlivým, znevažujícím: „A jdi mi do Amstrdámu!“ A honosil-li se který chasník, jenž se právě navrátil „z vandru“ (neboť v letech šedesátých se ještě pilně po vyučení vandrovalo), kde všude byl a co viděl, posmívali se mu jiní, kteří viděli buď méně nebo docela nic: „Ano, ten byl až v Amstrdámě!“ Což znamenalo, že byl kdesi v neznámé, nezvěstné nějaké Trantárii, které vůbec nikdo neviděl. Abych řekl stručně: „Amstrdám“ byl v chlapecké naší obraznosti cosi vymyšleného nebo až kdesi na konci světa. A nebylo to na nás školáky ani tak podivné. Ještě před několika lety, když jsem posílal poštovní balíček v tuhé lepence a dokonale ovázaný do Amstrdamu, řekl mi zřízenec u váhy na poště: „A to nevíte, vašnosto, že zásilky přes *moře* mají být zašité do vikslajvantu?“ Načež jsem ho co nejšetrněji požádal, aby to jen vzal a poslal do Amstrdamu tou stranou, kudy se tam může po suché zemi.

Zmíněná zpozdilá představa ovšem se nám lety a čtením z mozků vykouřila. Ale její místo zaujala představa jiná, řečené již vodnatosti, stálé mlhy, severního chladu, slovem jisté nehostinnosti, neútulnosti.

Tím větší bylo překvapení, když jsem po dlouhé, téměř polodenní jízdě z Kolína na Rýně dospěl večer krásných „severních Benátek“, jak se Amstrdamu říká. Arciť, „grachty“ čili kanály amstrdamské mají zcela jinou tvářnost než la-

guna benátská. Jejich voda není modrozelená jako v Benátkách, nýbrž hustá, stojatá, nepohyblivá, černá jako dehet a potažená mastnou mázdrou, která v záři sluneční hraje všemi barvami, ale nejčastěji temněfialovou. Je vám teskno, když se do té husté omáčky díváte, a pomyslíte-li, že by tam někdo spadl, loučíte se s ním v duchu navždy. Neboť tam odtud nikdo nevyleze, zdá se vám.

Ale jako Benátky, taky půda Amstrdamu jest odervána bařině a močálu, do něhož je zaberaněno na tisíce tisíců „jehel" čili celých kmenů, a nejspíše na tyto piloty spotřebovány lesy, které tu snad někdy bývaly. A teprv na tomto jehlovém základě je vystavěno město, které leží asi tři metry pod hladinou mořskou. Kdyby se protrhlo kdysi hrazení, jímž je město chráněno před vlnami mořskými, za několik minut by byl Amsterdam pod vodou.

Ani pilotový podklad nemohl dáti půdě všady naprosté pevnosti. Kdesi v hloubi stále to „pracuje", zaberaněné jehly lezou asi ponenáhlu a jen po milimetrech níže, a zajímavé staleté domy amsterdamské ukazují vám ten pohyb. Tu nahnut jeden v pravo, jiný v levo, tu se naklání celou lomenicí dopředu, jako by se každé chvíle chtěl poroučet. Jsou tu celé křivé ulice, avšak lidé bezpečně a bezstarostně po staletí bydlí v starobylých domech, jejichž všechny linie jsou

tím pohybem zrůzněny, a snad ještě po staletí budou v nich bydliti.

Ostatně se hýbají i budovy nové, nesmírným nákladem postavené. Tak na příklad nová bursa, budova mohutná a těžká, jež byla vystavěna před několika lety a stála náramné miliony, jevila za rok značné trhliny v mocném svém zdivu.

Ale vlastně jsem trochu zaběhl. Chtěl jsem vylíčiti cosi jiného, co snad nikde jinde nelze spatřiti.

Byl jsem sice v Amstrdamě v srpnu, ale můj čas byl vyměřen a já musil asi po osmi dnech pomýšleti na návrat. Tehda mi řekl mladý muž, s nímž jsem se seznámil:

„Škoda, že tu nemůžete zůstati až do konce srpna. Viděl byste něco zvláštního."

„A to — —?"

„Oslavu královniných narozenin."

Nebylo lze se zdržeti, ale spatřil jsem divadlo to o rok později, kdy jsem zase v srpnu do Amstrdamu zajel a až do září se zdržel. A tento den 31. srpna utkví jistě navždy v paměti každému, kdo jen jedinkrát ho byl v Amsterdamě účasten. Ani sám Haag, v němž královna sídlí, nevidí prý výjevů podobných.

Probudil se poslední den srpna, jasný, slunečný, slibující všechen zdar oslavy narozenin královny. Možno sice, že taky bude pršet, neboť v Amsterdamě prší vám najednou z nejkrásnějšího dne, z čista jasna, z modré oblohy, za jasu

slunečního. Ale ještě nikde jsem neviděl deště tak veselého. Šlehne vám náhle, z nenadání teplým vzduchem jako z pouhého taškářství, a rázem zas ustane. Ale nevycházejte tam bez deštníku, neboť bez něho v několika minutách promoknete na kůži.

Toto deštivé taškářství vypěstovalo v Amsterdamě zvláštní průmysl. Jde milý buržoust amsterdamský anebo cizinec, ani na nic nepomyslí. Jde panička, slečinka, a ta teprve na nic nemyslí. A pojednou hrrr! — liják, jako by necky překlopil. Honem někam pod přístřešek, do vrat — myslí si čtenář, pravda-li? Jenže v Amsterdamě je mnoho domovních vrat velmi úzkých, pouhých vrátek, a po celý den zamčených, a nesnadno se tam ihned schovati. Ale kde se vzal, tu se vzal, človíček nějaký vám nabízí deštník — má jich plnou náruč — deštník za celých *pětadvacet centů* (bezmála tolikéž našich krejcarů)! Arci to není deštník nový, nýbrž někdy velmi spráskaný, každý drát z jiného smetiště, deštník slátaný, zašívaný, vyrudlý, mnohdy se značnými záplatami, ale přece jen deštník. Nuže, milý chodec, deštěm překvapený, koupí si beze všech rozpaků takovýto deštník „od panstva odložený“ a nestydí se za něj docela nic, neboť hlavní věcí jest, aby zachránil oděv, dáma klobouk. A donese deštník až domů a pěkně jej uloží. Neboť druhý den, když už je zas hezky, zazvoní třeba týž včerejší prodavač anebo jiný a

vykřikne: „Prodáte deštník?“ Dáma popadne deštník a prodá jej milému spekulantu za patnáct anebo za deset centů. Vyplatilo se jí přece včera, že za deset nebo za patnáct centů zachránila klobouk, toaletu?

Ale tento 31. srpen měl minouti bez deště. Chápete se z rána novin — jsou plny oslavných, pozdravných článků. Vyjdete na ulici, je sice všední den, ale vzduchem jakoby vanulo cosi svátečního. Všechna okna, výkladní skříně, štíty na domech i sama lakovaná průčelí domovní byla již včera umyta, do sucha vyleštěna, a místy časně z rána ještě se myje, oprašuje, otírá. Se střech, z vikýřů, z oken vlají prapory a vlajky plápolavé barvy královské, žluté, oranžové. Ve všech ulicích starých částí Amsterdamu nataženy jsou z oken do oken provazce, šňůry a dráty, rovněž plné praporečků a vlajek, znaky královské, to se střídá s řadami lampionů, chystaných na večer. V ulicích amsterdamských panuje sice stálý ruch, od rána do večera, ale dnes je zmnohonásoben. Tisíce lidí chvátá a kvapí všemi směry, jako by chtěli co nejdříve vykonati denní svůj úkol, aby se pak mohli oddati jenom zábavě a ovacím své panovnici, kterou milují. Královna jim znamená státní myšlenku, znamená samostatnost a svébytnost národní, a den jejích zrozenin je všeobecným svátkem národním. Jakýsi neobvyklý šum letí celým městem, které se podobá dnes mraveništi.

Vcházíme do ulic strannějších, poměrně tišších, a zde již zjevuje se nám předzvěst všeho, co zachvátí celé město později, v hodinách popoledních a zvlášť večerních. Tyto ulice již dopoledne zvučí hudbou četných kolovrátků a velikých flašinetů vlašských, při nichž tančí nejen děti pestře vystrojené, ale i děvčata dospělá i ženy. Bledé, jako rybí oči Holanďanek jiskří ohněm, tváře jim planou. Křepčí neúnavně na oslavu a na zdraví své královny. V ulicích se objevily vozy komediantské a jejich kočovní obyvatelé procházejí lidem v rozličných maškarách, zpívají, vyvádějí všeliká taškářství.

K poledni již i hlavními ulicemi projíždějí jednotlivé lehké vozy žebřinkové a vysoké bryčky plné maškar, pokřikujících na mimojdoucí, výskajících, a chodci opětují výkřiky. Všechen ruch se zesiluje, a již nikde nevidíte tváře lhostejně klidné. Vše jest vzrušeno.

Po poledni dostáváme se na Rembrandtplein (náměstí s pomníkem Rembrandtovým), kde stojí veliká restaurace a kavárna „U tisíce sloupů". Za léta jsou všecky dveře tohoto velikého podniku restauračního vysazeny, aby se mohlo vcházeti všemi vchody mezi sloupy a pilíři přízemku. Ale teď pozorujeme, že sklepníci a sluhové zavěšují mezi sloupy kované železné dveře mřížové. Později k večeru, až nadšení dostoupí vrcholu, zavrou se všechny tyto vchody, neboť žádná stráž, žádný kordón by nezabránil,

aby se síně „U tisíce sloupů“ nenaplnily lidem k umačkání.

Hodiny míjejí, odpoledne se schyluje, množství chodců na ulicích vzrůstá, jako by se ze země rojili. Hudby hrají, zpěv zní. Mnoho místností obchodních už je zavřeno. Užšími ulicemi sotva již procházíme, úzkými vůbec nemůžeme proniknouti. Tlačíme se toliko jedním směrem, s proudem, ale náhle odkudsi z příčných ulic vyvalí se proud opačný, který vše, s čím se setkává, zvrátí směrem zpětným. Pak nastávají okamžiky tísně, že se v nás dech tají a popadá nás úzkost, že budeme umačkáni. Již nelze z tohoto vlnobití uniknouti, již se potácíme a kolísáme jen cizí vůlí — vůlí a tlakem nesmírného množství, v němž je k zadušení. Chvílemi již nestojíme na dlažbě, půda pod nohama zmizela, strašlivá tlačenice nás zdvihla, a vzdáváme se naděje, že vyvázneme se zdravými žebry.

Konečně se kdesi po straně otevřela ulice volnější a neodolatelný proud lidstva vyvrhl nás tam. Na chvíli oddychujeme. Nad našimi hlavami šplhají jacísi lidé na kandelábry a připevňují na dráty přes ulici natažené rakety a jiné náboje ohňostrojné. Úzkost se zmáhá diváka nezvyklého těmto výjevům. Je tu množství starých domů ještě polodřevěných — a večer bude vypalován v těsných těchto ulicích i uličkách ohňostroj!

Prcháme, unikáme, abychom se dostali zase za Rembrandt-plein, kde ještě přece jest volněji.

Ponenáhlu nadchází večer, a tušíme, že s večerem nastane tlačenice o život.

Ale neunikli jsme. Pojednou tu v kterési širší ulici hučí proti nám cosi jako bouře. Ne bouře — jsou to lidské zvuky, a rozeznáváme jen jedinou slabiku: „Há—há—háää — háäää — háäää—!“ Hučí, řve to proti nám jako vichřice, a teď, když dav před námi na obě strany se rozestoupil, unikaje na chodníky a lípaje se na domy, teď teprve vidíme, co se na nás valí. Je to nový proud lidí v řadách po celé šíři ulice pevně semknutých, pažemi zaklesnutých. Jakoby hnali útokem, poklusem a dlouhými skoky ženou se ulicí. Pán, dělník, dáma, pouliční holka, kominík, hasič, voják, cukrář, policajt, kočí, konduktér, výrostkové, chlapci i děvčata, mnozí již bez klobouků, které v tom šíleném reji ztratili, mnohé ženštiny prostovlasé — vše se řítí v nevylíčitelné směsici kupředu. Všichni pevně, křečovitě se drží pod rameny, neboť kdo by padl, nevzchopil by se. A krajníci tohoto letícího zástupu chytají každého, kdo se včas neuhnul nebo uhnouti nemohl, uchvacují ho za rameno — a není mu pomoci, musí prodloužiti tento šik a běžeti s nimi.

Prcháme ke zdi domovní, možno-li, do nějakého výklenku. Šlapeme jiným na nohy, jiní šlapou po našich, nikdo toho necítí, nikdo se neomlouvá. Jen abychom nebyli taky popadeni.

Neboť nikdo neví, kde se tento hon zastaví a zda by mu plíce stačily.

Desatero, dvacatero takovýchto semknutých řad letí mimo nás jako bouře, pláštíky a závoje vlají, účesy žen se rozplétají, klobouky a čepice padají s hlav, nikdo toho snad ani necítí. A za nimi řady nové a nové, a „háá—hááá—hááá!“ hřmí jako orkán ještě v dáli. Až tito nadšenci se unaví a kdesi v davu se rozplynou, vyvstanou za nimi běhouni noví a noví a zachvátí, kde koho cestou potkají. Vše vypadá, jako by život byl vyvrácen z obvyklých svých kolejí a jako by dnešek snad byl dnem posledním. Celé město je jako ve varu, všady to kypí a šumí a hřmí. Kdesi jakoby byla nevyčerpatelná, tajemná záloha lidstva, která stále vysílá nové spousty účastníků do ulic.

S večerem je lidí na všech prostranstvích až černo, všecek Amsterdam snad je vzhůru kromě starců a neduživců, kromě nemluvňat a chorých. Divíte se, že v tento den taky vyjíždějí vlaky, že se pracuje na poštách a na telegrafech, že je vůbec nějaká služba kde v úřadech. Nic divného by nebylo, kdyby každý praštil svou prací a povinností a připojil se k rozjařenému množství. Připadáť vám, že i vzduch je zachvácen a všecek se chvěje slavnostní horečkou. Vzpomínáte bezděky na Verneovu „myšlenku doktora Oxe“ a na bodré Kikandoňany.

Ještě jednou se dostáváme na Rembrandt-

plein. Restaurace „U tisíce sloupů“ již jest zamřížena, a za tímto železným šprlením dívají se hosté a sklepníci na pouliční shon. Mříže již se neotevrou, až snad někdy o půlnoci, a nikdo teď nemůže dovnitř a snad ani tamodtud.

Setmělo se, a teď v těsných ulicích starého města zazářilo na sta a tisíce lampionů a ohněstrůjci ať z povolání nebo z ochoty vypalují rachejtle. Díváme se na to již jen zdaleka, již se neodvažujeme do toho sopečného vření. Chvílemi rozzáří se nad střechami, jako by je byl už požár zachvátil, ale to jest zapálený bengál. Prskavky praskají, rachejtle syčí, šumná hudba a zpěv se utápějí ve výkřicích rozjařeného množství. Město září tisícerými světly elektrickými a vše vypadá zdaleka jako přelud z pohádky.

Již jsme si nakoupili celuloidových nebo plechových jehlic s podobiznou královninou, oranžových kokard, nadívali se, až zrak přechází, naposlouchali, až sluchové nervy pobolívají.

Všady jásot, výkřiky, objímání, připíjení. „Ať žije královna! Ať žije Vilemína!“

Chtěli jsme přečkati všechny tyto živelné výbuchy, dočkati konce, avšak nebylo lze pro únavu dne. Neboť téměř od rána jsme byli na nohou. Tedy někam v ústraní, kde bychom si odpočinuli. A došli jsme daleko od středu města, do vinárny kdesi v nové čtvrti, mezi domy zbrusu novými, jejichž průčelí z malých šamotek jsou všechna stejná. Tam jsme usedli ve společ-

nosti Holanďanů. Ale arci klidu nebylo. Proudem teklo víno i pivo, stolovníci připíjeli a objímali se, a zezadu řval obrovský orkestrion, a když ten umlkl, přisedl kdokoli ze stolovníků ke klavíru v koutě a hrál, ostatní pak zpívali k tomu. A přicházeli stále noví hosté, páni a dámy, a zasypávali nás spoustou konfetů a metali po nás kotouči úzkých pásek nekonečného pestrého papíru, odcházeli a přicházeli jiní s plnými kapsami nových konfetů, až jsme jich měli plné hlavy a až jimi byla podlaha nadobro poseta.

Je dávno po půl noci. Kráčíme k dočasnému domovu svému kdesi ještě dále v nové té čtvrti. Ve mnoha příbytcích ještě jsou okna ozářena. Zaznívají klavíry, na záclonách oken rýsují se stíny tančících. Blížíme se k domu, jehož okna v patře jsou otevřena, a do vlahé noci řinou se zvuky splašeného piana, při nichž společnost křepčí. Zvuky dozněly, páry dotančily, ozývá se tleskot. Neodoláváme. Noční ta scéna tak se nám líbí, že taky tleskáme z dola ulice. Pojednou dveře pokoje se otevrou a na balkon se vyhrnulo několik dam v plesovém úboru.

„Výborně, výborně!" voláme vzhůru.

Třeba nerozuměly, chápají smysl a zvučný, jasný smích zní k nám dolů a v zápětí tomu pozev: „Pojďte nahoru, pánové!"

A již se za dámami objevují pánové a zvou nás i ti.

Velmi to lákalo, vidět i v domácnosti ho-

landské kus té oslavy, ale byli jsme všichni unaveni a příliš jsme toužili po lůžku. Poděkovali jsme, provolali jsme jim nazdar a dobrou noc a táhli dále. A ještě za námi zněl perlivý smích paní. A daleko za tím smíchem ještě šuměl do noci zářící, výskající Amsterdam.

Viděli jsme oslavu narozenin královniných a kladli jsme se na lože s tisícerými myšlenkami a vzpomínkami na domov.

OBSAH.

NA PALUBĚ „THALIE“

DOTISKLI JSME

známý a velice hledaný

list Mikoláše Aleše

ku slavné „Jitřní písni"

Svatopluka Čecha:

„Nevěřme nikomu

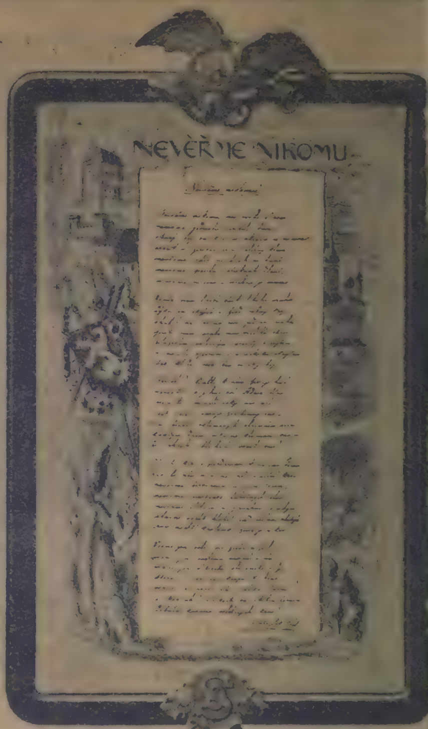
na světě širém!"

List černý, 40×50 cm

Kč 10·—.

List barev. 45×60 cm

Kč 18·—.

Ladislav Quis - Mikoláš Aleš:

HLOUPÝ HONZA

Veršovaná pohádka se 14 celostránk. ilustracemi M. Aleše.

„. . . pohádka o našem národním rozumu satirou na nás . . ."

„I kdyby nebylo prokázáno stokrát, že Mikoláš Aleš je opravdu český a opravdu veliký umělec — při prohl- žení těchto obrázků byste si to musili uvědomit a př znat. Ta čistota sladké linie, jakoby upomínající n melodii národní písně, bohatost vynalézavosti, bodr humor, láskyplná karakterisace přírody, věrný obra krojů a lidí — vše to je naše, naše:" Kostnické jiskry.

Cena karton. výtisku Kč 20·—, v plátně váz. Kč 35·—, v polokůži 40·—.

Dodá každý knihkupec.

TOPIČOVA EDICE, PRAHA XII., POLSKÁ UL. 52

Tiskem J. Jelena na Mělníce.